

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YOZGAT' TA AHİSKA TÜRKLERİ AĞZI

Hazırlayan
Zeynep GÖKKAYA

Niğde
Ocak, 2023

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YOZGAT' TA AHİSKA TÜRKLERİ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeynep GÖKKAYA

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Erdinç DEMİRAY

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU

Üye : Prof. Dr. Galip GÜNER

Niğde
Ocak, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Yozgat’ta Ahıska Türkleri Ağız**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. (12.12.2022)

Zeynep GÖKKAYA

ÖNSÖZ

Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Ahıska bölgesi eski bir Türk yurdudur. Ardahan ilimize sınır olan Ahıska, Türkiye'ye 15 km uzaklıktadır ve günümüzde Gürcistan sınırları içerisinde. Çok eski bir Türk yurdu olan bu bölgenin adından bahsedecek olursak; Ahıska Türkleri adını bu bölgeden almış olsa da Kafkaslar ve Doğu Anadolu bölgesinde de yer almışlardır. Araştırmalardan anlaşıldığı üzere Ahıska Türkleri ile Ardahan, Posof, Artvin, Kars ve çevreleri aynı köke sahiptir. Anadolu ile dil ve din birlikteliğine sahiptirler.

Ahıska Türkleri ağız bir yazı dili değildir ve Türkiye Türkçesi diyalekti içerisinde değerlendirilir. Söz varlığı açısından Türkiye Türkçesi ile büyük ölçüde ortaklaşır. Birtakım ağız çalışmaları da bunu göstermektedir. Türkiye'de Ahıska Türkleri ağız üzerine ilk bilimsel çalışma, Erdinç Demiray tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “Ahıska Türkleri Ağız” adlı çalışmadır. Bu çalışmadan da karşılaştırmalar yapılarak Ahıska Türkleri ağız karakteristik özellikleri verilmiştir.

Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde yaşamlarını sürdüren Ahıska Türkleri, yaşadığı bölgelerin dil özelliklerinden etkilenmiş olsa da genel olarak kendi ağız özelliklerini hâlâ korumaktadır. Bu çalışmada da çeşitli nedenlerle Yozgat'a gelmiş Ahıska Türklerinin ağız özellikleri hakkında incelemelere yer verilmiştir. Derleme için dört kere Yozgat'a gidilmiştir. Ahıska Türklerinin yer aldığı köyler tespit edilmiş ve kaynak kişilere ulaşılmıştır.

Bu çalışma; *Giriş, İnceleme, Metin, Dizin / Sözlük* olmak üzere dört ana bölümden oluşur.

Çalışmanın *Giriş* bölümünde Ahıska Türkleri tarihi, coğrafyası ve bugünkü yaşamları hakkında bilgi verilmiştir. Ahıska Türklerinin Yozgat'ta yaşadıkları yerlerin ismi verilmiş ve kısaca izah edilmiştir.

Çalışmanın *İnceleme* bölümü, derlenen metinler üzerinden dil incelemesi; *ses bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi ve sonuç* olmak üzere dört ana bölümden oluşur.

Çalışmanın *Metin* bölümünde kaynak şahısların ve mekânın da belirtildiği transkribe edilmiş derleme metinlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın *Dizin / Sözlük* bölümünde derleme metinlerinde yer alan kelimelerin tanımı ve metinlerde geçtiği yerler verilmiştir.

Derlenen metinlerde bahsedilen içerikler şunlardır: Aile hayatı, Yemekler, Düğün, Törenler, Günlük Yaşam, Geçim kaynakları, Evlilik, Maniler, çocukluk oyunları, Hacc'a gitmek vs. Derlemenin yapıldığı konular giriş bölümünde belirtilmiştir.

Tez çalışması için çıktığım bu yolda derlemeler için yol gösteren Yozgat'ta yaşayan kaynak kişilere ve her zaman yanımda olup beni destekleyen annem Aysel Halıcı'ya teşekkür ediyorum.

Çalışmam boyunca her zaman yanımda olan en büyük destekçim sevgili eşim Mustafa Gökkaya'ya teşekkür ediyorum.

Bu çalışmaya beni teşvik eden,engin bilgileri ile yol gösteren ve çalışmam boyunca desteklerini esirgemeyen, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Erdiñ Demiray'a teşekkür ederim.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOZGAT' TA AHISKA TÜRKLERİ AĞZI

GÖKKAYA, Zeynep
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erdinç DEMİRAY
Ocak, 2023, xx + 260 Sayfa

Ahıska, günümüzde Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Gürcistan'ın güneybatısında yer alan bir bölgedir ve Ardahan iline sınır teşkil eder. Bu bölgede yaşayan Türklere de Ahıska Türkleri denilmektedir. Ahıska Türkleri, adını yaşadığı bölgeden almıştır.

Ahıska Türkleri sürgün gibi sebeplerden dolayı çeşitli ülkelere dağılmış olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin bir kısmı da Türkiye'dedir. Bu derleme çalışması da Yozgat'taki Ahıska Türkleri ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Yozgat'ın çeşitli yerlerinde yaşayan Ahıska Türklerinin ağız özelliklerini incelemektir. Bu doğrultuda da öncelikle Ahıska Türkleri tarihi ve coğrafyası üzerinde açıklamalara başvurulmuştur. Dil incelemesinde çeşitli çalışmalardan da karşılaştırmalardan bahsederek ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Dil incelemesi; ses bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi bölümleri ile gösterilerek sonuç kısmı verilmiştir. Belirtilen yerlerde Ahıska Türklerinin yer aldığı kaynak kişilerden derlenen metinler üzerinden dil incelemesine gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Ağız çalışması, Ahıska, Ahıska Türkleri Ağız

ABSTRACT
MASTER' S THESIS

DIALECTS OF AHISKA (MESKHETIAN) TURKS IN YOZGAT

GÖKKAYA, Zeynep

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Doctor lecturer Dr. Erdinç DEMİRAY

January, 2023, xx + 260 Page

Ahiska is a region located in the southeast of Turkey, in the southwest of Georgia today, and it borders the province of Ardahan. Turks living in this region are also called Meskhetian Turks. The Meskhetian Turks got their name from the region they lived in.

Meskhetian Turks continue their lives as dispersed to various countries due to reasons such as exile. The majority of Meskhetian Turks living in many parts of the world today are also in Turkey. This compilation study is also limited to the Meskhetian Turks in Yozgat.

The aim of this study is to examine the dialect characteristics of Meskhetian Turks living in various parts of Yozgat. In this direction, firstly, explanations on the history and geography of the Meskhetian Turks were applied. In the language analysis, detailed explanations were made by mentioning comparisons from various studies. language review; phonology, morphology, sentence information are shown with sections and the conclusion part is given. In the specified places, language analysis was carried out on the texts compiled from the source people including the Meskhetian Turks.

Keywords: Dialect, Dialect study, Meskhetian, Meskhetian Turks Dialect

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xvi
KULLANILAN TRANSKRİPSİYON HARFLERİ VE İŞARETLER	xvii
YÖNTEM.....	xx
GİRİŞ	1
1. Ahıska Adı ve Ahıska Türkleri.....	1
2. Ahıska Bölgesi Tarihi	2
3. Günümüzde Ahıska Türkleri ve Yozgat'ta Ahıska Türkleri	9
4. Ahıska Türkleri'nde Dil ve Kültür	13

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİL İNCELEMESİ	16
1.1. SES BİLGİSİ	16
1.1.1. SESLER	16
1.1.1.1. ÜNLÜLER.....	16
1.1.1.1.1. ^a	16
1.1.1.1.2. á	16
1.1.1.1.3. à	17
1.1.1.1.4. è.....	17
1.1.1.1.5. í	18
1.1.1.1.6. ⁱ	19
1.1.1.1.7. ó	19

1.1.1.1.8. ó	20
1.1.1.1.9. ő	20
1.1.1.1.10. u	20
1.1.1.1.11. ú	20
1.1.1.2. UZUN ÜNLÜLER	21
1.1.1.2.1. ā	21
1.1.1.2.2. ē	23
1.1.1.2.3. ī	23
1.1.1.2.4. ō	23
1.1.1.2.5. ō̄	23
1.1.1.2.6. ū	24
1.1.1.2.7. ū̄	24
1.1.1.3. ÜNSÜZLER	24
1.1.1.3.1. B	24
1.1.1.3.2. C	24
1.1.1.3.3. Ç	24
1.1.1.3.4. D	25
1.1.1.3.5. F	25
1.1.1.3.6. ğ	26
1.1.1.3.7. G	26
1.1.1.3.8. ğ̇	26
1.1.1.3.9. ğ̈	27
1.1.1.3.10. h	27
1.1.1.3.11. k	28
1.1.1.3.12. k̇	28
1.1.1.3.13. l	28
1.1.1.3.14. m	28

1.1.1.3.15. ⁿ	28
1.1.1.3.16. ñ	28
1.1.1.3.17. ^r	29
1.1.1.3.18. ^y	29
1.1.2. SES OLAYLARI.....	29
1.1.2.1. ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI	29
1.1.2.1.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	29
1.1.2.1.1.1. Benzeşme	29
e > á ile:	29
e > a ile	30
e > a ve i > ı ile	30
a > e ile	30
1.1.2.1.1.2. Daralma.....	31
a>i ile	31
e>i ile	31
1.1.2.1.1.3. Düzleşme	31
u > ı ile.....	31
u > i ile.....	31
ü > i ile.....	32
1.1.2.1.1.4. Genişleme	33
i>é ile	33
i>e ile	33
ü>ó ile	33
1.1.2.1.1.5. İncelme	33
ı > i değişmesi ile.....	34
a > e değişmesi ile	34
1.1.2.1.1.6. Kalınlaşma	35

e > a değişmesi ile	35
e > á değişmesi ile	35
ö > ó / u > ú değişmesi ile	35
i>ı değişmesi ile:	35
1.1.2.1.1.7. Yuvarlaklaşma.....	36
ı > u değişmesi ile	36
i > ü değişmesi ile	37
1.1.2.1.2. ÜNLÜ TÜREMESİ.....	37
1.1.2.1.3. ÜNLÜ DÜşMELERİ.....	37
1.1.2.2. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI	38
1.1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	38
1.1.2.2.1.1. Akıcılaşma.....	38
b > m ile:	38
h > y ile:.....	39
1.1.2.2.1.2. Ayrışma	39
1.1.2.2.1.3. Benzeşme	40
rl > ll	40
ls > ss	40
nl > nn	40
hm > mm	41
1.1.2.2.1.4. Göçüşme / Yer Değiştirme.....	41
kr > rk	41
pr > rp	41
ml > lm	42
gş > şg:.....	42
gs > sg	42
1.1.2.2.1.5. Ünsüz Tekleşmesi	42

-vv- > -v-	43
-kk- > -k.....	43
-mm- > -m-	43
1.1.2.2.1.6. Ünsüz İkizleşmesi	44
-ş- > -şş-	44
-f- > -ff-	44
-t- > -tt-	44
-s- > -ss-	45
-n- > -nn-	45
1.1.2.2.1.7. Ötümlüleşme	45
ç > c / -ç > -c	46
ç > j	46
k > g	46
k > ğ	47
p > b	47
t > d	48
1.1.2.2.1.8. Ötümsüzleşme	48
d > t	48
g > k	49
1.1.2.2.1.9. ñ > g Değişimi	49
1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmeleri	49
-d- > ø	49
-f- > ø	50
-ğ- > ø	50
-h- > ø	50
-k- > ø	51
-l > ø	51

-n > ø	51
-r > ø	51
-t > ø	52
-y- > ø	52
1.1.2.2.3. Ünsüz Türemeleri	52
ø > -k	52
ø > y-	53
1.1.2.2.4. Kaynaşma	53
1.2. ŞEKİL BİLGİSİ	54
1.2.1. EKLER	54
1.2.1.1. ÇEKİM EKLERİ	54
1.2.1.1.1. İSİM ÇEKİMİ	54
1.2.1.1.1.1. ÇOKLUK EKİ	54
1.2.1.1.1.2. HÂL EKLERİ	54
1.2.1.1.1.2.1. İlgi Hâli Eki	55
1.2.1.1.1.2.2. Yükleme Hâli Eki	55
1.2.1.1.1.2.3. Yönelme Hâli Eki	56
1.2.1.1.1.2.4. Bulunma Hâli Eki	56
1.2.1.1.1.2.5. Ayrılma Hâli Eki	57
1.2.1.1.1.2.6. Eşitlik Hâli Eki	57
1.2.1.1.1.2.7. Vasıta Hâli Eki	57
1.2.1.1.1.3. İYELİK EKİ	58
1.2.1.1.1.4. Soru Eki	61
1.2.1.1.1.5. Aitlik Eki	61
1.2.1.1.2. FİİL ÇEKİMİ	61
1.2.1.1.2.1. ŞAHIS EKLERİ	62
1.2.1.1.2.2. ZAMAN EKLERİ / KİP EKLERİ	63

1.2.1.1.2.2.1. Geniş Zaman.....	63
Geniş Zamanın Olumsuzu	67
Geniş Zamanın Birleşik Çekimi.....	68
1.2.1.1.2.2.2. Şimdiki Zaman	69
Şimdiki Zamanın Olumsuzu	72
Şimdiki Zamanın Birleşik Çekimi	73
1.2.1.1.2.2.3. Gelecek Zaman.....	73
Gelecek Zamanın Olumsuzu	76
Gelecek Zamanın Birleşik Çekimi.....	76
1.2.1.1.2.2.4. Görülen Geçmiş Zaman	76
Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu	80
1.2.1.1.2.2.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	80
Öğrenilen Geçmiş Zamanın Olumsuzu	82
Öğrenilen Geçmiş Zamanın Birleşik Çekimi.....	82
1.2.1.1.2.2.6. Şart Kipi.....	82
1.2.1.1.2.2.7. İstek Kipi.....	82
1.2.1.1.2.2.8. Gereklilik Kipi.....	84
1.2.1.1.2.2.9. Emir Kipi	84
1.2.1.2. YAPIM EKLERİ	84
1.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	85
1.2.1.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	88
1.2.1.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	90
1.2.1.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	91
a) Olumsuzluk Çatısı.....	91
b) Ettirgenlik Çatısı	92
c) Edilgenlik Çatısı	93
d) Dönüştürme Çatısı / Dönüştürme Çatı	93

e) İşteşlik Çatısı / İşteş Çatı	93
1.2.1.3. FİİLİMSİLER / ÇEKİMSİZ FİİLLER.....	94
1.2.1.3.1. Ad-Fiiller.....	94
1.2.1.3.2. Sıfat-Fiiller.....	95
1.2.1.3.3. Zarf-Fiiller	96
1.2.1.4. EK-FİİL.....	97
1.2.1.4.1. Ek-Fiilin Geniş Zaman-Şimdiki Zaman Biçimi	97
1.2.1.4.2. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Biçimi.....	98
1.2.1.4.3. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Biçimi.....	98
1.2.1.4.4. Ek-Fiilin Şart Biçimi.....	98
1.2.1.4.5. Ek-Fiilin Olumsuz Biçimi.....	99
1.3. KELİME TÜRLERİ	99
1.3.1. İSİM	99
1.3.2. SIFAT	99
1.3.2.1. Niteleme Sıfatları	100
1.3.2.2. Belirtme Sıfatları	100
1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları	100
1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları	101
1.3.2.2.3. Soru Sıfatları	101
1.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	102
1.3.3. ZAMİR.....	102
1.3.3.1. Kişi Zamirleri.....	102
1.3.3.2. İşaret Zamirleri.....	103
1.3.3.3. Soru Zamirleri	104
1.3.3.4. Dönüştürme Zamirleri.....	104
1.3.3.5. Belirsizlik Zamirleri	104
1.3.4. ZARF.....	105

1.3.4.1.	Yer Zarfları.....	105
1.3.4.2.	Zaman Zarfları	106
1.3.4.3.	Hâl (Nitelik) Zarfları.....	106
1.3.4.4.	Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları	106
1.3.4.5.	Soru Zarfları	107
1.3.5.	EDAT	107
1.3.5.1.	Çekim Edatları.....	107
1.3.5.2.	Bağlama Edatları.....	108
1.3.5.3.	Ünlem Edatları.....	108
1.3.5.3.1.	Ünlemler	108
1.3.5.3.2.	Seslenme Edatları	109
1.3.5.3.3.	Sorma Edatları.....	109
1.3.5.3.4.	Gösterme Edatları.....	109
1.3.5.3.5.	Cevap Edatları	109
1.3.6.	SÖZ DİZİMİ / CÜMLE BİLGİSİ	109
1.3.6.1.	KELİME GRUPLARI	109
1.3.6.1.1.	Ad Tamlaması	110
1.3.6.1.1.1.	Belirtili Ad Tamlaması	110
1.3.6.1.1.2.	Belirtisiz Ad Tamlaması	110
1.3.6.1.1.3.	Zincirleme Ad Tamlaması.....	111
1.3.6.1.2.	Sıfat Tamlaması	111
1.3.6.1.3.	Tekrar Grubu.....	111
1.3.6.1.4.	Unvan Grubu.....	112
1.3.6.1.5.	Sayı Grubu.....	112
1.3.6.1.6.	Birleşik Fiil	112
1.3.6.2.	CÜMLE	113

SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	119

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

Kaynak Kişiler ve Derleme Yerleri	122
Tom.01	123
Tom.02	128
Tip.01	138
Tip. 02	143
Top.01	146
Top.02	149
Top.03	152
Top.04	153
Top.04.1	154
Top.05	163
Top.06:.....	164
Top.07:.....	172
Büy.01	181
Büy.02	185
Büy.03	191
Büy.04	193
Ahs.01.....	195
Orh.01	198
Orh.01.1	210

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN / SÖZLÜK

EKLER – FOTOĞRAFLAR	248
ÖZ GEÇMİŞ.....	260

KISALTMALAR

Ahs.	: Ahıskavî Mahallesi
bk.	: Bakınız
Büy.	: Büyükören Köyü
C	: Cilt
ed.	: Editör
ET	: Eski Türkçe
km.	: Kilometre
MÖ	: Milattan önce
NÖHÜ	: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Orh.	: Orhan Köyü
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tip.	: Tipideresi Köyü
Tom.	: Tomarcahöyüğü Köyü
Top.	: Toprakpınar Köyü
T.T.	: Türkiye Türkçesi
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
yy.	: Yüzyıl

KULLANILAN TRANSKRİPSİYON HARFLERİ VE İŞARETLER

a

^a : düşmek üzere olan a ünlüsü

ā : Uzun a ünlüsü.

á : a-e arası ünlü.

â : a-ı arası ünlü.

b

B : b-p arası, patlamasını kaybetmiş ünsüz.

c

C : ç-c arası, patlamasını kaybetmiş ünsüz.

Ç : ç-ş arası ünsüz.

d

D : d-t arası, patlamasını kaybetmiş ünsüz.

e

ē : uzun e ünlüsü.

è : e-i arası ünlü, kapalı e.

f

F : f-v arası ünsüz.

g : ön damak g'si.

ğ : art damak g'si.

G : g-k arası, patlamasını kaybetmiş ünsüz.

ğ

^ğ : düşmek üzere olan ğ ünsüzü.

ĝ : art damak ĝ'si.

h

h	: hırıltılı, art damak h'si.
ı	
ĩ	: uzun ı ünlüsü.
í	: ı-ı arası ünlü.
ĩ	: uzun i ünlüsü.
i	: düşmek üzere olan i ünlüsü.
j	
k	
k	: düşmek üzere olan k ünsüzü.
ķ	: art damaktan çıkan k ünsüzü.
l	
l	: düşmek üzere olan l ünsüzü.
m	
m	: düşmek üzere olan m ünsüzü.
n	
n	: düşmek üzere olan n ünlüsü.
ñ	: genizden çıkan n ünsüzü.
o	
ō	: uzun o ünlüsü.
ó	: o-u arası ünlü.
ó	: o-ö arası ünlü.
ö	
ō	: uzun ö ünlüsü.
ó	: ö-ü arası ünlü.
r	: düşmek üzere olan r ünsüzü.
u	

u :düşmek üzere olan u ünlüsü.

ū : uzun u ünlüsü.

ú : u-ü arası ünlü.

ü

ũ : uzun ü ünlüsü.

y : düşmek üzere olan y ünsüzü.

/ : Kaynak kişi dışında kimsenin sözü başına konulmuş işaret.

// : Kaynak kişinin gereksiz görülen konuşmalarının metne dahil olmadığını gösteren işaret.

YÖNTEM

Derlemelerin hepsi, Ahıska Türkleri'nin yaşadığı Yozgat'taki köylerde yapılmıştır. Yozgat'ın 5 ilçesine bağlı 6 köy tespit edilmiş ve bu köylerde toplam 24 kişi ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler cep telefonu ses kayıt uygulaması ile kayıt altına alınmış ve kaynak kişilerin izni ile de bazı yerlerde fotoğraflar çekilmiştir. Fotoğraflar *Ekler* bölümünde verilmiştir.

Ahıska Türkleri ağızı daha çok 45 - 95 yaş aralıklarında kendisini koruduğu için bu yaş aralığındaki kaynak kişilerden derlemeler yapılmıştır. Derleme yerlerine gidilmeden önce “*Ağız Atlası Kılavuz Kitabı (Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık)*”¹ ve “*Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*”² adlı çalışmalar yol gösterici olmuştur. Görüşmelerde kaynak kişilere yöneltilecek sorulara ön hazırlık için ise “*Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*”³ adlı çalışmadan örnek alınmıştır.

Metinleri yazıya geçirirken transkripsiyon işaretleri için; “*Ağız Çalışmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri*”, ve “*Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon İşaretlerinin Farklı Kullanılması Sorunu*”⁴ adlı çalışmalardan yararlanılmıştır. Metinlerde mekânın kısaltılmış olarak ismi ve numarası verilmiş olup sırası ile kaynak kişinin adı, yaşı, derleme yeri ve tarihi, göç yerleri ve metnin konusu yer alır. Metinde cümle bitimi veya konulara göre numaralandırma yapılmıştır. Böylece *Dil İncelemesi* ve *Dizin / Sözlük* kısmında kelimeler, yer adı kısaltması ve numaralandırma ile kolayca bulunmaktadır. Örneğin; (*Ahs.01/1*) gibi. Yani; Ahıskavî Mahallesi, birinci metin / birinci cümle. Derleme yeri adı kısaltmaları, *Kısaltmalar* kısmında verilmiştir.

¹ bk. ed. Leyla Karahan, *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı (Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2018.

² bk. Ali Akar, *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*, Turkish Studies Dergisi, 2006.

³ bk. Nail Tan, *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*, Özal Matbaası, İstanbul, 2008.

⁴ bk. Erdiñç Demiray, *Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon İşaretlerinin Farklı Kullanılması Sorunu*, Turkish Studies Dergisi, 2008.

GİRİŞ

1. Ahıska Adı ve Ahıska Türkleri

Ahıska, günümüzde Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan bir bölgedir ve Ardahan iline sınır teşkil eder. Bu bölgede yaşayan Türklere de Ahıska Türkleri denilmektedir. Ahıska Türkleri, adını yaşadığı bölgeden almıştır.

Ardahan iline sınır olan Ahıska bölgesi şu an Gürcistan sınırları içinde yer alır. Abastuban, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Azgur ve Hirtız gibi önemli yerleşim birimleri ile ikiyüzden fazla köyün merkezi olan Ahıska şehri, Türkiye sınırlarına 15 km. mesafede bulunmaktadır. Posof Çayı'nın iki yakasında yer alan şehir, karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlıdır. Ayrıca Türk sınırının çok yakınına kadar uzanan bir demiryolu, Ahıska'yı Tiflis'e bağlar. Kür⁵ ırmağı, Posof ve Adigön Çayları ile bu çaylara karışan derelerin suladığı verimli topraklar, tarıma elverişlidir. Ahıska yakınındaki linyit yatakları da işletilmektedir (Zeyrek, 2001: 9).

Ahıska Türkleri, *Türk* olarak kabul edilir. Ahıska adı üzerine tanımlar şunlardır; Günümüzde Rusya ve Gürcistan kaynaklarında Ahıska bölgesi *Mesketiya* adıyla da anılır. Bazı çalışmalarda da *Meshet Türkleri* adıyla geçer. “Meshet Türkleri; Artvin ili ile Kars'ın Ardahan ve Posof ilçelerinde yaşayan Türk halkının Gürcistan Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki uzantısıdır (Ercilasun, 2017: 257).”

Türkiye ile Gürcistan arasında, Gürcistan sınırları içinde Mesheti / Meshetiya veya Ahıska adı verilen bölgede yaşayan müslüman Türklerdir (Buran, 2015: 40).

Türklerin Ahıska dediği şehre Gürcüler; Sa-mskhe, Akhalsikhe, Sa-Ataboga gibi isimler kullanmaktadırlar. Bunlardan Sa-mskhe / *Meskhi yurdu*, Akhalsikhe / *Yeni kale*, Sa-ataboga / *Atabek yurdu* anlamına gelmektedir. Bu isimler bile, bölgenin çok eski bir Türk memleketi olduğu konusunda bir fikir verebilir (Zeyrek, 2001: 11).

Ahıska bölgesi adı, Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçer. *Ak - Sıka* “Ak Saka Kalesi'nden kafirün casusu var idi.” (Ergin, 2018: 103). *Kazan Bey'in oğlu Uruz Bey'in Esir Düştüğü* başlıklı hikâyede geçmektedir.

⁵ Türkçe isimli Kür ırmağı, resmî harita ve ders kitaplarında Rusça söyleyişi olan **Kura** şeklinde yazılmaktadır.

Ahıska, Gürcüce; “Yeni-Kale” anlamına gelen Ahal-Tsihe'nin Türkçe ve Farsça şeklidir. Burası Kars'ın Posov Kazası'nın aşağısındaki Ahıska şehrinden ibarettir. “Ahıska” kelimesini, Ahıska bölgesinin dört tarafında bulunan kavimler, kendi dillerinde: “Bu meydanda Ahıska, Akhır-kıska, Ak-sıka” gibi kelimeler kullanılır. Bu kalenin ilk kurucusu Nûşirvan her sene Ahıska'da yaylaya çıkar tatil yapardı. Gürcüler “Yeni-Kale” manasına Akhal-Tsikhe" diye bunun kendi dillerinde olduğunu iddia ederler. Fakat, 1578-82 yıllarında buraları gezip gören ve Osmanlı Ordusu'nun “Münşi'si olan tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali Çelebi'nin “Ak-Şehir demekle meşhur Akhal-Kelek (Akhal-Kalak) nâmıyla mezkur olan kala” diye bugünkü Ahılkelek'ten bahsetmesi doğrudan doğruya “Ak-Şehir” diye göstermesi, belittiğimiz Gürcü iddiasının doğru olmadığını belirtiyor. Herhalde adın başındaki “Akhal/Akal” Dede Korkut kitabında işaret edilen Türkçe “Ak” ile ilişkilidir. Akhal-Kelek Gürcü lüğatinde: “Ak-Kala” manasına gelmektedir. Mamıkoğlu Vahan'ın Başbuğluğu ve İber (Gürcistan) Bölgesi'nde 1. Vaktan Gurg – Aslan'ın Krallığı çağında 482 yılında Sasanlılarla yapılan büyük bir savaşa sahne olan burası o zaman Akesga Şehri diye tanınıyordu (Agara, 2004: 3).

2. Ahıska Bölgesi Tarihi

Hazar denizi ile Karadeniz arasındaki topraklara genel olarak Kafkasya ismi verilir. Kuzey ve Güney olarak iki bölüme ayrılan Kafkasya'nın Kuzey bölgesi, Kafkas sıra dağlarını ve bu dağların kuzey yamaçlarını içine alan Karaçay-Çerkez, Kabartay-Balkar, Abhazistan, Çeçen-İnguş, Dağıstan, Kuzey ve Güney Osetya özerk cumhuriyet ve bölgelerinin; Soçi ve en kuzeybatı uçta Novorossiysk şehirlerinin bulunduğu topraklardır. Güney Kafkasya ise bugünkü Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan cumhuriyetleriyle birlikte Türkiye'de Ağrı, Kars, Artvin şehirlerini, İranda da Tebriz'e kadar uzanan toprakları içine alan bölgelerdir (Demiray, 2011: 2) Ahıska bölgesi de Kafkasya'nın güneybatısında yer alır.

Bu bölgede Türk boylarının yaşaması, Türk bölgesi olduğunu göstermiştir. Ahıska ve çevresi, çok eski devirlerden beri, insanların topluluk hâlinde yaşadığı bölgedir. Milâttan önceki çağlarda Hurriler, onları takiben Urartular, Kimmerler ve Sakalar-İskitler buralara hâkim olmuşlardır. Yukarı Kür ve Çoruh boylarıyla Ahıska bölgesinin Türklük tarihi çok eski asırlara dayanmaktadır. Son Kıpçakların, Gürcü Kralının davetiyle gelip yerleşmesinden yüzyıllarca evvel buralarda Kıpçak Bun-Türklerin yaşadığına dair ciddi haberler vardır. Doğu seferine çıkan Makedonların

nl kralı İskender, M IV. yüzyıl sonlarında Kafkasya'ya geldiğinde, ona karşı çıkan kuvvetli bir Türk varlığının olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, Kıpçak ve Bun-Türk adıyla anılmaktadır (Zeyrek, 2006: 10).

Kıpçaklar, 1068'de Rus knezlerinin müttefik kuvvetlerini yenerek güney Rusya sahasına yerleştiler. 1080'lerde Balkaş glnden Tuna nehrine kadar uzanan topraklara Kıpçak Eli / Komania deniliyordu. Kıpçakların bir kısmı Kırım'a yerleşirken diğer bir kısmı da daha güneye, Kafkaslara doğru indiler. Kıpçak Eli'nden daha sonraları Altınordu devleti kurulmuştur (Zeyrek, 2006: 11).

Resmin alındığı yer: http://www.ahiska.org.tr/?page_id=1842

Sultan Alp Arslan, Arsaklıların baş vezirleri soyundan Ortodoks Bağratlılar ile onları koruyan Bizanslıların elinden 1068 gözünde bu bölgede bulunan Ardahan ve çevresini fethederek Selçuklu ülkesine kattı. Haziran 1080'de Selçuklu başbuğu ile Danışmendli Emir Ahmet, Son Bağratı Bizans müttefikleri ordusunu Posof'un Kol Kalesi altında yapılan meydan savaşında yenince oruh boyları Muş-Oğuz Türkmenlerinin yerleşim yeri oldu. Fakat Kafkaslar kuzeyinden gelen Ortodoks Kıpçak / Kuman Türkleri, mezhepdaşları Bağratlıları canlandırarak 40 bin atlı ondan

daha çok yaya asker ile 1123'te Tiflis ve 1124'te Ardahan ile Çoruh'u Selçuklulara bağlı İslam-Türk beyliklerinden aldılar ve uç bölgelerine ailelerini de getirip koruyucu savaşılar olarak yerleştiler. Bu yüzden bugüne kadar Ahılkelek, Ahıska, Ardahan, Ardauç, Oltu, Tortum, Şavşat, Artvin yerli halkının konuştuğu Türkçe, Kıpçak / Kuman ağzına dönmüş bulunuyor. Sarı saçlı, gök gözlü, uzun boylu ve insan güzeli olan Kıpçaklar, bugünkü kumral tipinde olan halkı oluşturmaktadırlar. İşte bu Ortodoks-Kıpçak/Kuman Türkleri'nin Posof'la Çataldere'nin birleştiği yerdeki Çak-Su üzerinden bulunan eski merkez Çak Kalesi'nde ocaklı olarak yaşayan Kıpçaklı T. Sargis, İlhanlıların ilkçağı 1267/8 yılında, Tebriz'de Abaka Handan "Gürcistan Atabeki" unvanını alarak, Çoruh (Artvin) ve Yukarı Kür (Ardahan, Ahıska, Ahılkelek) bölgesinin ilbeğisi oldu. Böylece Atabekler sülalesini kurmuş oldu (Agara, 2004: 4-5).

1573 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Gürcistan'ı fethetmesinden sonra; İç Anadolu Bölgesinden özellikle Konya'dan, Tokat'tan, Yozgat'tan seçilen Türkler Ahıska ve civarına yerleştirildi. Bu muhacir grup Oğuz Türklerinden olup eskiden beri Ahıska ve civarında yaşayan çok az bir nüfusa sahip bulunan Türkmenlerle karıştı (Avşar, Tunçalp, 1995: 6).

16. yy. başlarında Ahıska Atabekleri Hükûmetinin sınırları Azgur'dan Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum'a kadar uzanıyordu. Bugünkü halk kültüründen de anlaşılıyor ki, Ahıska Türkleri ile Posof, Ardahan, Artvin, Ardauç, Şavşat, Yusufeli, Tortum, Narman ve Oltu halkı aynı köktendir. Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevî nüfuzu altında kalan Ahıska Atabeklerinin toprakları, Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşanın Kafkasya Seferi sırasında Safevîlerden alınarak Osmanlı ülkesine katıldı (1578). Ahıska şehri, yeni kurulan Çıldır Eyaleti'nin başkenti oldu (Zeyrek, 2001: 13).

Atabek Hükûmeti, 310 yıl yaşamış, Anadolu'nun en uzun ömürlü Türk beyliğidir (Zeyrek, 2001: 15). Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere Ahıska ve çevresi bir Türk yurdudur.

Bütün Türk boyları gibi bu bölgenin Türk ahalisi de, Osmanlı fethini müteakip gönüllü Müslüman oldu (Zeyrek, 2006: 15).

19. yy. başlarında Tiflis'e yerleşen Ruslar, Güney Kafkasya'da genişleme politikası takip ederken Gürcülere istinad etmeyi bir politika hâline getirmişlerdi.

Ruslar Acem ve Azerilere karşı genişleme politikasında, Gürcü Prensi Tamara döneminde kısa bir süre Gürcü hâkimiyetine giren Gence gibi yerlerin Gürcistan'a ait olduğunu iddia ediyorlar ve bunu Güney Kafkasya'da bir yayılma vasıtası hâline getiriyorlardı. Fakat Rusların genişlemesine en büyük engel Osmanlılardı. 1807'de Ruslar Osmanlılar'a savaş ilan etti. General Endoviç esas ordusuyla Ahıska'ya saldırdı. Ancak Ahılkelek önlerinde yenilgiye uğrayarak Tiflis'e dönmek zorunda kaldı (Arslan, 1997: 96).

1809'da Endoviç'in yerine Kont Tormazof'un tayin edilmesiyle Kafkasya'da bir hareketlenme meydana geldi ve Ruslar, Kasım 1810'da Ahıska Kalesi'ni kuşattılar. Fakat Osmanlı ordusunun şiddetli karşı koyması ve veba salgını üzerine Ruslar Ahıska'dan geri çekilmek zorunda kaldılar. Ruslar, 1811'de ani bir baskınla Ahılkelek Kalesi'ni ele geçirdiler. Ancak kısa bir süre sonra kale tekrar Osmanlıların eline geçti (Arslan, 1997: 97).

1828 yazında Ruslar eline düşünceye değin tam 250 yıl boyunca Çıldır / Ahıska eyaletinin merkezi olan bu serhad şehrimize, birer sancak olarak şu yerler bağlı idi:

- 1) Bedre
- 2) Azgur
- 3) Ahılkelek
- 4) Hirtis
- 5) Cecerek
- 6) Ahıska
- 7) Altunkale (Kobliyan)
- 8) Acara⁶
- 9) Maçakhel⁷
- 10) Livana (Artvin)
- 11) Pertekrek (Yusufeli)
- 12) Ardauç
- 13) İmirkhev
- 14) Şavşat⁸

⁶ Bu sekiz sancak 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması ile sınır dışında kalmıştır.

⁷ Üçte ikisi Artvin'in Borçka ilçesinde, üçte biri Acara'dadır.

- 15) Oltu
- 16) Narman
- 17) Kamkhıs⁹
- 18) Poskov
- 19) Ardahan
- 20) Çıldır
- 21) Küçük – Ardahan / Göle¹⁰ (Avşar, Tunçalp, 1995: 15)

1828-1829 Osmanlı - Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Anlaşması ile Ahıska tazminat karşılığı Rusya'ya terk edildi. Ardahan ve Çıldır harici Ahıska'nın Rusya'nın eline geçmesi halk arasında büyük üzüntü yarattı ve pek çok ağdın söylenmesine sebep oldu. 1853-1856 Osmanlı - Rus Savaşlarında Osmanlı ordusuna yardımcı olan Ahıskalılar, savaş sonunda Rusya'nın baskısından kaçarak Erzurum'a sığındılar. İç Anadolu'ya gelen kimi Ahıskalı aileler yurtlarının hatırası olarak Ahıska, Ahıskalı, Kafkas...vb. soyadları almışlardır (Avşar, Tunçalp, 1995: 16).

Ahıska ve Ahılkelek'ten sonra 93 Harbi'nde Kars, Ardahan ve Batum'un da Ruslar tarafından işgal edilmesine ve Güneybatı Kafkasya'nın Rusların eline geçmesine rağmen, halkın Osmanlılarla irtibatları kopmuş değildir. Özellikle 1905 sonrasında Rusya'da nisbî serbestliğin ortaya çıkmasıyla beraber ilişkilerde artış meydana gelmiştir. Aynı dönemde gittikçe güçlenen İttihad ve Terakki'nin Kafkas müslümanlarıyla irtibata geçtiği bilinmektedir (Arslan, 1997: 98).

Ahıska bölgesinde hürriyet hareketleri güçlenerek çeşitli cemiyet ve dernekler kuruldu, 1905'te Posoflu Yusuf Zülali Efendi cemiyet kurarak Kars, Batum ve Ahıska'da halka hitap etti. 1913'te Kars'ta "Hilal-i Ahmer Cemiyeti" kuruldu. Daha sonra da bu cemiyetin başındaki şahıslar, Ruslar tarafından takip edilerek 1914 I. Dünya Savaşı başlangıcında Türklere öncülük eden 150'den çok vatanperver Rusya'nın içlerine sürüldü (Agara, 2004: 12).

I. Dünya Savaşı hem insanlık açısından hem de Ahıska Türkleri açısından çok acıklı bir dönemdir. Bu savaş Ahıska Türklerine sadece çile, facia ve sefalet getirmiştir. Bölgedeki Türk nüfusunu yok etmeyi tasarlayan Hristiyan işbirlikçiler,

⁸ Bu beş sancak günümüzde Artvin ilindedir.

⁹ Bu son üçü günümüzde Erzurum iline bağlıdır.

¹⁰ Bu son dört sancak da günümüzde Kars ilindedir.

Ahıska'da binlerce Türk köylüsünü katletmişlerdir. Posof, Ardahan ve Ahıska'nın o dönemde yaşadığı felaket henüz tüm ayrıntıları ile ortaya konulmamıştır (Buntürk, 2006: 71).

I. Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra Türk-Rus sınırlarında Kafkas cephesinde çatışmalar başladı. Kolay bir başarı sağlayacaklarını uman Rusların ilk taarruzu durduruldu ve Ruslar geri çekilmek zorunda kaldılar. Enver Paşa komutasındaki 3. Ordu Rusları tamamen bölgeden atmak ve işgal altındaki bölgeleri geri almak üzere 22 Aralık 1914'te Sarıkamış Harekâtı'na başlamış ve harekât başarısızlıkla sonuçlanırken ağır kış şartları ve donanımsızlık sebebiyle 90.000 askerini kaybetmiştir (Demiray, 2011: 13).

1917'de Rusya'da başlayan devrim Kafkasya'daki siyasî gelişmeleri etkileyerek yeni üç devletin kuruluşuna sebep oldu. 1918'de kurulan bu bağımsız üç devletten Gürcistan sınırları içinde kalan Ahıska için ise belirsizlik söz konusuydu. 1918-1921 yılları arasında bölgedeki otorite boşluğu ve kargaşa Ahıska Türklerini olumsuz yönde etkiledi. 1918 Mondros Mütarekesi'ne göre Ahıska ve Ahılkelek sancakları, merkezi Kars olan yerli geçici hükümete (Millî Şura Teşkilatı) katıldılar. Millî Gürcistan Hükümeti Haziran 1918'de Trabzon Anlaşmasıyla bu iki sancağı resmen Türkiye'ye bıraktı. Fakat 13 Nisan 1919'da İngilizlerin Kars'ı işgali ve Millî Şura'nın dağılması üzerine Ahıska Gürcistan tarafından işgal edildi ve 16 Mart 1921 Moskova Anlaşması'yla Ahıska toprağı ve insanları anavatan Anadolu sınırları dışında kaldı ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlandı (Avşar, Tunçalp, 1995: 18).

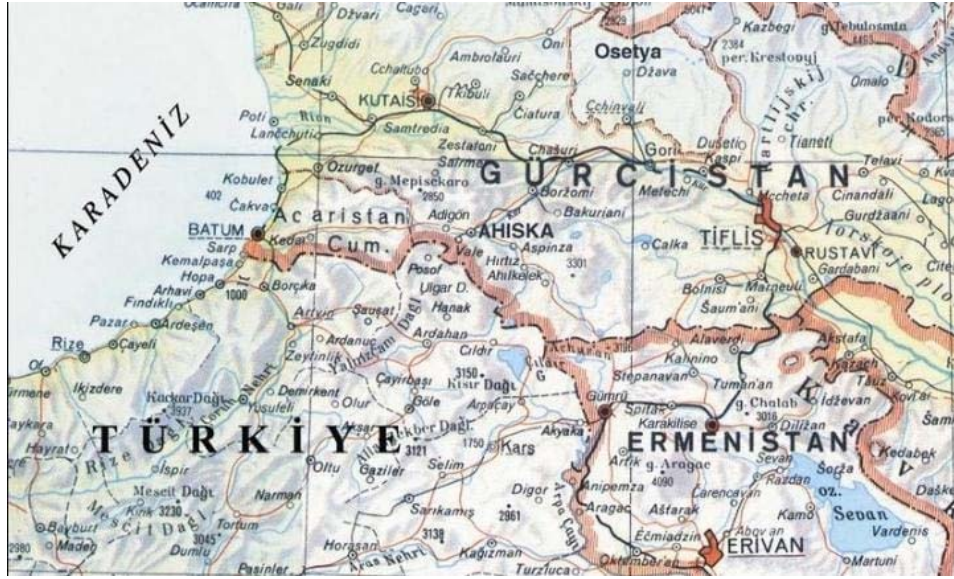

Resmin alındığı yer: <http://www.datub.eu/ahiska-cografya-tarih>

Sovyetler Birliği zamanında Türk kelimesinin unutturulması çabaları daha 1924 yılında kuvvetle hissedilmekteydi. Stalin, Ahıska Türklerinin önde gelen liderlerinden biri olan Ömer Faik Bey'e milliyetini değiştirmesini teklif etmişti (Zeyrek, 2001: 44). Gürcü kökenli, SSCB diktatörü Stalin, Ahıska Türkleri'ne insanlık dışı zulümler yapmıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarına kadar askere alınmayan Ahıska Türkleri, savaş başlayınca askere alınmaya başlandı. 40.000 civarında insan, Almanlarla savaşmak üzere silah altına alınarak cepheye gönderildi. Geride kalan kadınlar ve yaşlılar da Ahıska-Borcom demiryolu inşaatında çalıştırıldılar. Bu hat 1944 Ekim'inde tamamlandı. Ahıskalılar, kendilerini vatana hasret bırakacak trenlerin yolunu elleriyle yapmışlardı! 15 Kasım 1944 tarihi, yalnız Türk tarihinin değil insanlık tarihinin de kara sayfasıdır. (Zeyrek, 2006:25).

Kafkasya'da çok stratejik bir konumda olan Ahıska halkı esaretten esarete sürüklenmiş ve vatanlarına dönememişlerdir.

Resmin alındığı yer: http://www.ahıska.org.tr/?page_id=1842

3. Günümüzde Ahıska Türkleri ve Yozgat'ta Ahıska Türkleri

Bugünkü Türkiye-Ermenistan sınırının birleştiği yerin kuzeyinde, Acara Cumhuriyeti(Batum)'nin doğusunda ve Tiflis'in güneyinde kalan Ahıska ve Ahılkelek bölgesi günümüzde Gürcistan'ın sınırları dahilindedir (Arslan, 1997: 93).

Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri, günümüzde; Erzurum, Kars, Ardahan, Artvin, Çorum, Yozgat, Bursa, Bilecik Antalya, Manisa, İzmir vs. illerde yaşamaktadırlar.

Yozgat'a göç etmiş Ahıska Türklerinden bahsetmeden önce “muhacir” kelimesi üzerinde durulmalıdır. Çünkü buradaki Ahıska Türkleri kendilerini aynı zamanda “93 Muhaciri” olarak tanıtır. Muhacir kelimesi göçmen kelimesinden daha dar anlam barındırır. Osmanlı Devleti döneminde doğu bölgelerinden Anadolu yerleşkelerine gelen kişilere bu isim verilmiştir. Yani 93 Harbi sırasında işgal edilen doğu bölgelerinden Anadolu'ya gelen kişilere 93 Muhaciri denir. Buradaki kişiler de kendilerini 93 Muhaciri ya da 93 Maciri olarak tanıtır.

Kafkasya bölgesinde yaşayan Ahıska Türkleri, 93 Harbi'nde yaşanan işgal ve zulümler sonucunda göçe mecbur kalmışlardır. Yozgat'a gelen Ahıska Türkleri de çoğunluk olarak Kars, Ardahan ve Erzurum'dandır. Artvin'in Ardanoç ilçesinden de Yozgat'a göç eden Ahıska Türkleri vardır.

Resmin alındığı yer: Yozgat - Google Haritalar

Bu bölümde, tespit edilerek derlemeleri yapılan yerler üzerinde durulacaktır. Yozgat'ın toplam beş ilçesine bağlı köylerinde yaşayan Ahıska Türkleri ağız derlemesi yapılmıştır. Köylerin isimleri şunlardır: *Toprakpınar köyü (Sarıkaya/Yozgat)*, *Tomarcahöyüğü köyü (Sarıkaya/Yozgat)*, *Tipideresi köyü (Çekerek/Yozgat)*, *Orhan köyü (Yerköy/Yozgat)*, *Ahıskavî Mahallesi (Akdağmadeni/Yozgat)*, *Büyükören köyü (Sorgun/Yozgat)*. İsimleri verilen yerleşkelerde Ahıska Türkleri, hâlâ yaşamlarını sürdürmektedirler.

Hamam Köyü (Sarıkaya ilçe merkezi), Yozgat'ın güneydoğusunda ve il merkezine 80 km. uzaklıktadır. İlçenin; doğusunda Çayıralan, batısı ve güneyinde Boğazlıyan, kuzeyinde Sorgun, Doğankent ve Akdağmadeni ilçeleri vardır. Denizden yüksekliği 1170 metredir. Yörede kara iklimi hüküm sürmekte, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Köyün kuruluşundan itibaren halkın temel geçim kaynağı hayvancılık ve hububat üretimi olduğundan, öz kenarında ve özellikle bahçeler olarak bilinen bölümünde yeşillik bulunmaktadır (Sanal, 2014: 322). Sarıkaya'nın eski adı Terzili Hamamı ya da Hamam Köyü'dür. Sarıkaya ilçesinin iki köyünde ağız tespitleri yapılmıştır.

Hamam (Sarıkaya) bölgesinin keşfedilmesi ile birlikte buraya yerleşen aileler, Ardahan'ın fiziksel coğrafyasının kuzeyindeki dağlık bölge olan Meşe Ardahan ile güneyindeki ovalık bölge olan Düz Ardahan bölgelerinden gelenlerdir (Sanal, 2011: 6). Derlenen metinlerde de bu geliş süreçlerinden bahsedilmiştir.

1870’lerde üzerinde herhangi bir yerleşim bulunmayan bataklık ve sazlık durumundaki Hamam (Sarıkaya) bölgesinde, 93 Harbi sırasında Ardahan’dan göçe çıkan Şark Muhacirleri tarafından mezraa biçiminde bir iskan faaliyeti oluşturulduğu bilinmektedir (Sanal, 2005: 37). Güney Kafkasya’dan gelen ve köken itibariyle soyları Türkistan’a dayanan Kazak – Borçalı uyuğundan Ahıska Türkleri tarafından Hamam Köyü yani bugünkü adı ile Sarıkaya ilçesi kurulmuştur.

Tomarcahöyüğü köyünde halk kendilerini “Ahıska Türkü, Ahıskalı, 93 Muhaciri, 93 Maciri” olarak tanıtır. Özellikle yaşlı kadınlarda Ahıska Türkleri ağız hâlâ yaşamaktadır. Dışarı çıkmış işçi ve öğrencilerle birlikte Türkiye Türkçesi konuşmasını alanlar da vardır. Yemek kültürü de bu köyde kendini korumaya devam eder. Köyün adı eskiden Domarca’dır. Halk genellikle Domarca ismini kullanırlar.

Toprakpınar köyü, Sarıkaya ilçesine bağlı Ahıska Türklerinin yaşadığı yerdir. Halk tabiri köyün adı Torpahpınar’dır. Kendilerini Tomarcahöyüğü köyündeki gibi tanıtır. Farklı olarak çoğunluk Kars’tan geldikleri için kendilerine “Kars Muhaciri” de demektedirler. Ahıska Türkçesi ağız özelliği büyük ölçüde korunmaktadır.

Ahıskavî Mahallesi, Akdağmadeni ilçesinin merkez mahallesidir. 1815-1816 yılında simli kurşun madeni işletilmek üzere Bozok sancağında maden ocağı kuruldu. Simli kurşun madenlerinin işletmeye açılmasıyla birlikte, Gümüşhane (Trabzon eyaleti sancağı), Arapkir (Harput eyaleti sancağı) ile Ahıska (Ahıska eyalet merkezi) il ve ilçelerden usta, taşçı, sanatkâr ve marangoz olarak gelenler buraya yerleştiler (Özalan, 2017: 15). Bu yerleşkede Ahıska Türkçesi ağız özelliğinin yerini yerli halkın ağız özellikleri almıştır. Fakat kendilerini hâlâ Ahıska Türkü olarak tanıtmaktadırlar. Batıdan ve doğudan gelen göçmenlerin iskân edildiği Akdağmadeni, Ahıska muhacirlerinin de yerleşim yeri olmuştur. Akdağmadeni yöresine gelen Ahıskalıların geliş tarihleri itibariyle çok eskilere dayandığı için ne yazık ki fazla bilgiye sahip değiliz. Bununla birlikte Ahıskalıların buralara gelip yerleşmesi, bir rivayet değil, herkesin bildiği bir gerçek olması bakımından önemli bir husustur. Öyle ki ilçe merkezinde bir mahalle, Ahıskavî mahallesi adını taşımaktadır. Akdağmadeni ve bazı köylerine 93 Harbi diye bildiğimiz 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası gelen Ahıskalılar, Akdağmadeni’nin kurulmasında önemli bir unsur olmuşlardır. İlçe merkezinde bir mahalle Ahıska adını taşıdığı gibi, Ortaköy ve Okçulu köylerinde de Ahıska muhacirlerinin yaşadığı bilinmektedir. Akdağmadeni’nin birçok köyünde, 93 Harbi sonrası buralara göç eden, kendilerini 93 muhaciri olarak adlandıran ve

kendilerinin Kars ve çevresinden göç ederek buralara geldiklerini söyleyen insanlar vardır. Bu insanların hayat, âdet, gelenek ve göreneklerine baktığımızda tipik Ahıska kültürüne sahip olduklarını görmekteyiz. Vatanlarından koparak buralara gelen Kafkas (Ahıska, Kars ve civarı) muhacirleri hakkında o yöre insanının kanaati şöyledir: Bu insanlar muhafazakâr, geleneklerine bağlı, dürüst, görgülü ve saygıdeğer insanlardır (Bozkurt, 2011a: 26).

Orhan Köyü, 93 Harbi dolayısıyla göçe zorunlu tutulmuş Ahıska Türklerinden oluşmaktadır. “1894 yılında Samsun yoluyla Anadolu’ya gelen ve Çorum’a sevk edilen 700 kadar Ahıska göçmeni burada boş arazi kalmamasından dolayı Yozgat ve çevresine gönderildiler.” (Günay, 2012: 134). Anadolu’ya göç etmek zorunda kalan bu topluluk Yozgat’ın Yerköy ilçesine bağlı Orhan köyüne yerleşmişlerdir. Ahıska’da merkeze bağlı Zeydan ve Dadanış köylerinden ve Aspinza ilçesine bağlı köylerden birleşerek takımlar hâlinde göç etmişlerdir. Bu göçler kaynak kişinin anlatışına göre de Ahıska’dan Erzurum’a, Erzurum’dan Çorum’un Alaca ilçesine ve oradan da Orhan Köyü’ne gelmişlerdir. Rivayete göre, Ahıska’dan göç ederek buralara yerleşen insanlarımız, çok babayiğit insanlarmış; güçlü, kuvvetli, heybetli bir yapıya sahiplermiş. Özellikle Karaağıl köyünde yaşayan iki zat varmış; bunların ölümleriyle Karaağıl’da yaşayan halkımıza çevre köylerin baskıları iyice artmış. Sonra burada kalan son aileler de Orhan Köyü’ne yerleşmişlerdir (Bozkurt, 2011b: 3). Köyde hane sayıları azalmış ve sadece yaşlı kadınlarda Ahıska Türkçesi ağız özelliği yaşamaktadır.

Büyükören Köyü, Rus Harbi sırasında Anadolu’ya göç eden Ahıska Türklerinin yaşadığı yerleşkedir. Buraya Ardahan ve çevresinden gelen kendi tabirleri ile 93 Muhacirleri yerleşir. Ahıska’dan Ardahan’a gelen atalarının oradan Büyükören’e geldiklerini belirtirler. Kendilerini Ahıska Türkü ve 93 Muhaciri olarak tanıtır ve her Ahıska Türkü gibi misafirperver özelliğe sahiptirler. Ayrıntılı geliş hikâyeleri derleme metinlerinde yer alır.

Tipideresi köyü, Yozgat’ın Çekerek ilçesinde bağlıdır. Burada Artvin’in Ardanuç ilçesine bağlı Zekeriyaköy köyünden gelen Ahıska Türkleri yaşar. Yozgat’ın Çekerek ilçesine bağlı Tipideresi köyünü Ardanuç muhacirleri kurmuştur (Önal, 2011:52). Derlemede kaynak kişilerden de yola çıkarak dindar, hoşgörülü ve misafirperver insan oldukları anlaşılmaktadır. Dil özellikleri özellikle yaşlı kişilerde yaşamaktadır.

4. Ahıska Türkleri'nde Dil ve Kültür

Ahıska Türklerine ait kültürel ve dilsel malzemeler, Yozgat'ta derlenen metinler ile sınırlıdır. Metinlerden yola çıkarak Ahıska Türkleri ağzından bahsetmeden önce Ahıska Türkleri ağzı hakkında şunlar bilinmelidir; Ahıska Türkçesi adı üzerinden de anlaşıldığı gibi bir Türk dilidir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak ise bir yazı dili değildir. Türkçenin bir alt grubu olan ağızlar içinde değerlendirilir.

Ahıska tarihine bakıldığında sürgüne ve asimile edilmeye zorlanmalarına rağmen *Türk* kimliklerinden uzaklaşmamışlardır. Hangi ülkeye, hangi şehire giderlerse gitsinler hâlâ kendilerini *Ahıska Türkü* olarak tanıtmaktadırlar. Konuştukları dil ise *Ahıska Türkleri Ağzı* olarak ifade edilir.

Ahıska Türkleri ağzı, Türkiye Türkçesi ağız sınıflandırmalarının *Doğu Grubu Ağızları* içerisinde yer almaktadır. Doğu Grubu Ağızları ile Ahıska Türkleri Ağzı ses ve şekil bilgisi açısından ortak özelliktedir. Doğu grubunun III. alt grubundaki yerlerin ağız özellikleri ile ortaklaşırlar. *Doğu Grubu Ağızları'nın III. Alt Grup*'unda; Ardahan, Posof (Kars), Artvin Merkez, Şavşat, Yusufeli, Ardanuç (Artvin), Oltu, Tortum, Olur, Şenkaya, İspir (Erzurum) ağızları yer alır (Karahana, 2017: 58). Bu çalışmada da *Erzurum, Ardahan, Kars ve Artvin*'den göç etmiş Ahıska Türkleri ağzı incelenmiştir.

1944 sürgünü yaşanmadan önceki döneme gelindiğinde ise Ahıska bölgesinde iki büyük Türk grubu olduğu görülür. Bunlardan biri Terekemeler, diğeri ise yerli Türklerdir. Bu Türklerin etnik kökenleri ile ilgili olarak Oğuz, Kıpçak ya da Oğuz – Kıpçak karışımı bir boy oldukları hakkında farklı görüşler vardır. Dil özelliklerine bakıldığında ise, Ahıska ağzının Kıpçakça izler barındıran Oğuzca temelli bir dil olduğu görülür (Ersöz, 2013a: 107).

Ahıska Türkleri, Türkiye Türkleri ile dilsel olarak ortaklaştığı gibi kültürel olarak da büyük ölçüde ortaklaşırlar. Derlenen metinler de incelendiğinde kültüre birlik görülmektedir.

Ahıska, tıpkı Anadolu gibi coğrafyanın bin yıl boyunca Türklükle yoğrulmuş vatan yapıldığı yerlerden biridir. Dil, kültür, yaşam biçimi bakımından Anadolu Türklüğü ile sınıksız bağlıdır. Yaktığı türküler, yavrusuna söylediği ninniler, anlattığı hikâyeler, masallar Artvin'dir, Ardahan'dır, Kars'tır, Erzurum'dur; Anadolu'dur,

Türk'tür. Ancak, 1944 sürgünü ile Ahıska dilsiz, haksız ve sahipsiz kalmıştır (Demiray, 2015: 23).

Derlenen metinler üzerinden kültürel olarak şu tespitlere gidilmiştir: Ahıska Türklerinin mesleği genellikle olarak çiftçilik, hayvancılık, sütçülük ve mermerciliktir. Beslediği hayvanlar; inek, koyun, keçi, kaz, hindi ve tavuktur. Genellikle kazları ile meşhurlardır. Yerli halk da buradaki Ahıska Türkleri için *kaz muhaciri* demektedirler. Kendilerini ise 93 Muhaciri olarak tanıtır. Yöresel yemekleri; *hinkal, feselli, velibağı, kete, tel peyniri, gusgus, mafış, şötü, yuğa, tandır ekmeği*'dir. Hamur işi lezzetleri ile bilinirler. Hinkal, bir çeşit mantıdır. Fakat Ahıska Türklerine özgü hamuru şekillendirmeleri vardır.

Evlendirmeden bahsedecek olursak; kızı köçürmek, erkeği evermek tabiri kullanılmaktadır. Düğünlerde genellikle Anadolu kültürünü yaşatırlar. Düğün oyunlarından biri de *Lo Lo* oyunudur. *Gırnata, darbuha ve cümbüş* düğünlerde çaldıkları müzik aletleridir. Düğünlerde erkek evi, at üstünde mani söyleyerek kız evine gitmektedirler. Geldiklerinde ise ilk olarak hayvan kesilmektedir.

Türkü bilmediklerini fakat, deyiş ağırladıklarından bahsederler. Beddua olarak *toprak seni başına, toprak senin başşan, Allah'ın atasına gelesin* cümlelerini kullanırlar. *Godi godi geSsene / Godiye selam versene. / Godi godi gezdin mi? / Godiye selam verdin mi? / Godi senden ne istir? / Allah'dan bol bol yağmur istir.* Yağmur yağarken söylenen bereket duası niteliğinde bir manidir. Başka bir mani ise; *küli değilmişem / meni meni ekalem / benden o yare selam söyleyin / durmasın gelsin.* dir. Masal türünde *Kirazoğlu* masalı ele alınmıştır. Bu masaldan da anlaşılıyor ki Anadolu kültürü ile Ahıska kültürü birçok benzerlik göstermektedir.

Yeni doğan bebeklere isimleri, ebe ya da bir erkek aile büyüğü tarafından kulaklarına seslenilmektedir. Amcaya *emi*, halaya *bibi*, teyzeye *hala*, amca çocuğuna *emmite uşağı*, babaanneye *nene* denilmektedir. Çocuk oyunları olarak da *aşuğ, el daşı ve mir oyunu* karşımıza çıkmaktadır.

Bayramlarda da Anadolu kültürü ile ortaklaştığı görülmektedir. Bayramlaşmak için köyde bayram odalarının olduğundan bahsedilir. Kadınlar ve erkekler ayrı odalarda bayramlaşmaktadırlar.

Kadınların kendilerine özgü kıyafetleri *peştamal* ve *yaşmak*tır. Peştemal, elbise üzerinde bele bağlanan önlük benzeri bir giysidir. Yaşmak ise kadınların ağzını da örttükleri bir çeşit tölbent bağlama tarzıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİL İNCELEMESİ

Bu bölümde; *Ses Bilgisi*, *Şekil Bilgisi* ve *Cümle Bilgisi* olmak üzere üç ana bölüm incelenecektir.

1.1. SES BİLGİSİ

Çalışmada, *Ses Bilgisi* kısmında, derlenen metinlerden yola çıkarak sesler tanıtıldıktan sonra ses değişimleri, olayları anlatılacaktır. Ahıska Türkleri ağız ses uyumları gösterilecektir.

1.1.1. SESLER

Burada ünlüler, uzun ünlüler ve ünsüzler incelenmiştir. Türkiye Türkçesindeki sesler ile birlikte Ahıska Türkleri ağızındaki sesler tanıtılmış ve örnekleri verilmiştir. Sadece sesler tanıtılmış olup ayrıntılı incelemesi *Ses Olayları* kısmında verilmiştir.

1.1.1.1. ÜNLÜLER

Türkiye Türkçesi yazı dilinde temel ünlülerle “a, e, ı, i, o, ö, u, ü” (Banguoğlu, 2007: 34) ortak olmak üzere Ahıska Türkleri ağızında bazı fonetik olaylarla birlikte farklı sesler de meydana gelmiştir. Bununla birlikte *é* (kapalı e) ünlüsü en yaygın olan sestir. Diğer değişiklik gösteren ünlüler ise belirtilen yerlerde anlatılmıştır. Ayrıca göç dolayısı ile yerli halktan aldıkları belirgin ağız özellikleri de belirtilmiştir.

Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı olan Ahıska Türkleri ağızı özelliği barındıran ünlüler örnekleri ile birlikte aşağıda verilmiştir.

1.1.1.1.1. ^a

Kaybolmak üzere olan “a” sesidir. Bu ses genellikle yönelme hâli ekinin seslendirilmesinde görülmüştür. Örnekleri şunlardır:

“toprah senin **başşın^a**” (Top.04/75)

“**onlar^a** da mı gèddin?” (Top.04/105)

1.1.1.1.2. á

“a” ile “e” arası sestir. Çoğunlukla *a > e* değişmesinin bir evresidir. “á” ünlüsü, yabancı asıllı kelimelerde daha çok *a > e*, Türkçe kelimelerde ise *e > a*

değişmesine bağlı bir ara ses olarak ortaya çıkar (Demiray, 2011: 45). Derlenen metinlerde karşımıza çıkan “á” sesi örnekleri şunlardır:

a > á :

“kete yaparım içini gózel duru **yağınán** biliyon mi?” (Tom.01/5)

Bu örnek vasıta hâli ekinin gelmesi sonucu kelime, incelmeye uğramıştır. Ses olayları bölümünde bahsedilecektir.

“oni ohlaviynen açarsun tavan **ğadár** ise onun **gará**rince şöyle küçücüGce büşürürsün.” (Tom.01/17)

“Allah **yavrilárin** bağışlásın.” (Tom.01/47)

“Allah hayirli **ğapilár** insan evladi nasip etsin.” (Tom.01/48)

e > á :

“namazı mı gílir, ben **abdást** almadım daha.” (Tom.01/43)

“Dedim ki **görmáh** bána iyi gelir.” (Tom.01/81)

“la cami **neyá** açtın, sırtına savuh gelür.” (Top.04.1/145)

1.1.1.1.3. á

“a” ile “ı” arası sestir. Örnekleri çok azdır, sadece iki yerde geçer.

“geçmiş **ğazá** namazımı dèrim, guşluğ namazını giliyrim gızım.” (Tom.01/65)

“Osmanlı-Rus Harbi’de Orta **Ahúska**’dan Ğars’a gelmişik.” (Büy.04/1)

1.1.1.1.4. è

Kapalı “e” sesidir. Eski Türkçenin é ünlüsü, çoğunluk olarak “et-” ve “de-” gibi fiillerde görülür. “e” ile “i” arasında dar ve kapalı bir “e” ünlüsüdür. Ahıska Türkleri ağzında en yaygın görülen sestir. Bu özelliği ile *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Azğı*¹¹ çalışmasıyla da ortaklaşmaktadır. Örnekleri şunlardır:

“èyyim.” (Top.04.1/3)

“Ahıskalı deyince güzelce misafirperverler, yedirdiler, içirdiler, **hèç** perişan etmediler diyo öğrenciler. Batum tarafında öğrenciler.” (Büy.04/29)

¹¹ bk. Serpil Ersöz, *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Ağzı*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, TDK Yayınları, Ankara, 2020.

“bilmirim gızım, evet yaşıma göre çoğ **éyyim** Rabbime şükürler ossun.”
(Orh.01/3)

“oğullarımız var, çeGdi, **gèddiler**.” (Orh.01/85)

“bazı dá temelli **gèdiyir**.” (Orh.01/6)

Buradaki örnek en belirgin olarak *gèt-* fiil kökünde hissedilmiştir. Buradaki *é* ünlüsü Kars’ın her yerinde ısrarla korunmaktadır (Ercilasun, 1983: 51). Yozgat’ta yaşamlarını sürdüren Ahıska Türkleri’nde de bu ses korunmaktadır.

“aha şimdi sófra da ne yedih **dèyi** sorsa gene bilemiyirim.” (Orh.01/9)

“Akısğa **dèyerdi**, babam da Ğarapınar **dèyerdi** nereyse uzağ bi memlekeD
ordan.” (Orh.01/13)

“**èyi** biliyrim.” (Orh.01/22)

“Sálmanlı insani tüm gessin **dèyi** davet **ètmiş** babam davetgede.” (Orh.01/37)

“ogli **dèyerler** bilir misiz?” (Orh.01/268)

1.1.1.1.5. í

“ı” ile “i” arası sestir. Ünlü benzeşmeleri ile birlikte veya y sesinin inceltici etkisi ile ortaya çıkmıştır. Örnekleri şunlardır:

“anam Alaca'da bir evin bi **ğızıymış**, gelmiş üç gúvê vermişler.” (Orh.01/14)

“hâsan usDa **varídí**, demirci.” (Tip.01/27)

“**çırağları** a bura **yígardi** ne adam ederdi, temiz adamdı.” (Tip.01/29)

“bazı kelimeler biráz değışiG de mesela Gúrci İbrām dermişler e dedem derdi
ki ben bilmiyom Gúrci **lisaní**, óyle dermişler.” (Tip.01/41)

“Zile'de **múázzılıh** yaBDım.” (Tip.01/60)

“şimdiG **yavrílerime** bahiyrum görevlilára acíg osanıyrum dúrúdán.”
(Tip.01/62)

“ondan sonr^a birğaç sene sonra **bunín** anasí benim **babamín** bacısı.”
(Tip.01/66)

“tavugumuz var, ğazımız var, **culugumíz** olmır.” (Top.04/29)

“ğurban bayramunda **ğahíruh**, **ğurbanimíz** nerdeyse ğāvalti yaparuh.”
(Top.04/62)

“bu **yíl** **báná** vermiyler de **DaDlí** dēyi de o **hádár** yiyemiyem, **canım** istiyyi.”
(Tom.01 / 74)

1.1.1.1.6. ⁱ

Düşmek üzere olan “i” sesidir. Çoğunluk olarak tamlanan ekinde düşme meydana gelir. Örnekleri şunlardır:

“esGiden Artvin’den **āri** şey var, delikli **tandır ekmegⁱ**.” (Tip.01/7)

“ya ya, **ğaz maacirⁱ** dēyerler.” (Top.04.1/30)

“ğazı ğuruduruh, **dōşlerinⁱ** aluruh, **hınkal** yaparuh.” (Top.04.1/40)

“onlar **gendilerⁱ** söyler.” (Top.04.1/60)

“**onⁱ** de bi bardah begmez ğoyarım, iki bardah su ğoyarım.” (Top.04.1/140)

“köyden **delğanlílár** bayrağı aldı, ğarşı ğeDdi.” (Orh.01/40)

“Allah sizi Tanrı **misafirⁱ** etsin.” (Top.01/43)

1.1.1.1.7. ^ö

“o” ile “u” arası ünlüdür. Ahıska Türkleri Ağzı adlı çalışmada bu sese rastlanmamıştır (Demiray, 2011: 45). Burada Sorgun ağız özelliğinden etkilenme olmuştur (Ümüt, 2006: 8). Örnekleri şunlardır:

“bi **lōhmá** eGmeG yēyim.” (Tom.01/73)

“**ö** gün herifimi gördüm, dün anami gördüm.” (Tom.01/80)

“sağ **ölün**, ayağlaruza sagluğ yavrum benim.” (Tom.01/93)

“ondan sora **motör** aldıh.” (Tom.02/84)

“baba yolda bi Arab varıdı ki bi **dōdağı** yerde bi **dōdağı** gögde, ğorğumdan
ğaçdım, beni yiyecādi.” (Orh.01.1/44)

“ğaragölün **üsDünde** işDe bizim **kōyúnen** sınır ya.” (Ahs.01/5)

“aha şindi **sōfra** da ne yedih dēyi sorsa gene bilemiyirim.” (Orh.01/9)

“benim elimden *köye* geldi DuDDu da o Ğaraköyün orda *görüştük* öptü
ğucahladı gitmiş.” (Ahs.01/35)

1.1.1.1.8. ó

“o” ile “ö” arası ünlüdür.

“gözün *kór* ossun” (Orh.01.1/89)

1.1.1.1.9. ő

“ö” ile “ü” arası ünlüdür. Genellikle “büyük, yürü-, öyle” kelimelerinde geçer. Bu ses Terekeme ağzında nadir görülür (Ercilasun, 1983: 54). Örnekleri şunlardır:

“o kemiği nefisleri daralıB açlıh şey ettikten sonra, hafif Daşla ezerlerimiş,
āzlarına atarlarmış eciG suyunan *öyle öyle* köye düşmüş, gelmişler.”
(Ahs.01/40)

“arhadaş olirken nasıl olmişse *möhürü* Kirezoğlu’da ğalmış.” (Orh.01.1/25)
“böyük tepsilerinen börek yapárdilár.” (Orh.01/18)

“orda da çoğ yörüyemezdım, ecig *yörüdūnen* ğalurdım.” (Orh.01/166)

“őşürsüz bi çinik buğday ambara doldurmazdı.” (Orh.01/173)

“en *böyüg* oğlan Osman, dedesinin adı.” (Top.07/10)

“burda doğudum, burda *böyüdüm*.” (Top.04.1/8)

1.1.1.1.10. u

Kaybolmak üzere olan “u” ünlüsüdür. Örnekleri çok azdır:

“essah ben ğaynanamdan neden *çö^ñnu* da ğonuşmaduğumu, duyduğlarım
ğalmış ahlımda.” (Tip.02/29)

“biz ğaz ğuruduruh, şeyderuh güneşDe onuⁿ döşlerinⁱ de *alur^h* hınkal
yaparuh.” (Top.04.1/41)

1.1.1.1.11. ú

“u” ile “ü” arası ünlüdür. “u - ü” arası yarı kalın bir ünlü olup *ü > u* değişmesine bağlı bir ara ses olarak ortaya çıktığı, kelimelerde sadece son ses olarak görülmediği, Ahıska Türkleri ağzında *u > ú*, *ü* değişimine birkaç örnek dışında rastlanmadığı belirtilmiştir (Demiray, 2011: 47). Yozgat’ta bulunan Ahıska Türkleri ağzında karşımıza çıkan örnekleri şunlardır:

“südi *isiDirúm*, az da maya atarım.” (Top.04.1/117)

“bağ köyün yerlilerini ben sana söylüyem; Hocagiller, Celebgiller, Mollaaslanlar büyük *súle* onlar.” (Tom.02/149)

“o *kúltúr* değışti, yalnız bizim köyümüz 1905 yılında Artvin’in Ardanuç ilçesinden gelmişler.” (Tip.01/1)

“bölge olarak *Gúrcistan’la* Türkiye’nin doğu Karadeniz bölgesi, Akısğa Türklerinin yaşadığı bölge.” (Tip.01/9)

“biz Artvin’in Ardanuç ilçesi Zekeriyá *kóyúndeniz*.” (Tip.01/12)

1.1.1.2. UZUN ÜNLÜLER

Ahıska Türkleri ağzında, Türkiye Türkçesi yazı dili ile aynı ünlüler mevcut olmakla beraber ses değışmeleri sonucu ile de uzun ve kısa ünlüler de mevcuttur. Uzun ve kısa ünlülerin çoğu örnekleri, çoğunlukla Türkiye Türkçesi etkisiyle oluşmuşlardır.

Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olarak birincil ünlü uzunlukları görülmez (Ersöz, 2013: 26). Derlenen metinlerde de genellikle gelecek zaman çekimlerinde ve ğ sesi düşmesi ile oluşmuştur. *Ses Olayları* kısmında açıklamaları yapılmıştır.

Boğumlama süresi normal bir ünlünün süresinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlü olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Türkçesinde yabancı kelimelerde yer alan ünlüler dışında uzun ünlü yoktur. Ancak, Türkçenin çok eski devirlerinde ister asli ister ses değışmeleri sonucu olsun, uzun ünlülerin varlığı bilinmektedir: *āb* “av”, *āç-* “acıkma”, *bār* “var” vb. Uzunlukların bir kısmı özellikle ağızlarda ve konuşmalarda ünlü, ünsüz düşmelerinden ve ses kaynaşmalarından oluşmuştur: *ağabey* > *ābī*, *ağlama* > *ālama*, *daha* > *dā* vb (Korkmaz, 2019: . 235-236). Derlenen metinlerde yer alan uzun ünlüler şunlardır:

1.1.1.2.1. ā

“ne *yapacān* tahtanın üstünde *ufah ufah*, şöyle şöyle beziler alursun.” (Tom.01/31)

“ayni keteye nası *yogırİrsin* keteye aynı öyle *yogirácān* gızım.” (Tom.01/37)

“Allah razı olsun, ayahlarıza *sāluh*.” (Tom.01/45)

"esGi yaşlılar **bayā** bi ğavga yapmışlar." (Tom.02/12)

"ya gelürsün **dādursan** göze giriyodun misafirin yanında içeri giremezdu." (Tom.02/92)

"selam, hoşbeş, ayran, aş **ārlyolar** bizimkiler." (Tom.02/128)

"bi de Kirezoğlu geliyor: aman oğlum dēyir bi delğanli geldi gendine **muhāt** ol." (Orh.01.1/58)

Hece düşmesine bağlı bir ünlü uzaması görülmüştür.

"derler ki **mācirler** adamın yanına gidince **mācirler** adamın ölüsüne de vuruyo, daha ne kimse rahatsız eder ne bişey eder." (Tom.02/147)

"şimdi siz yağlı eGmeG yaparsız şöyle ğalın olur, bizimki de A-4 **kādı** gibi olur." (Tom.02/162)

*Burada ğ sesi düşmesi ile oluşmuş ā ses vardır.

"esGiden Artvin'den **ārı** şey var, delikli tandır ekmeğⁱ." (Tip.02/7)

*Buradaki örnekten anlaşılıyor ki yerli Yozgat ağız özelliğinden de etkileşim oluşmuştur. "ğ" düşmesi ile –ārı örneği (Ümüt, 2006: 10).

Son hecenin düşmesi ile birlikte ön seste uzama meydana gelmiştir:

"bulaşış size yalvarırken yihayın, eğer **sabā** bırakırsan siz bulaşığa yalvarırsız." (Tip.01/35)

"velibā bizim." (Top.04.1/38)

"Sağlıh **ocāmız** da varidi, dohdur da gelürdi, varidi." (Top.07/18)

"dedem ordan geliB de burda Ermeni maden ocā işleDirimiş." (Ahs.01/4)

"ğızım **āzın** dadliyse, ēiyse huyi tamam." (Orh.01/72)

*Burada ğ sesi düşmesi ile oluşmuş ā ses vardır.

1.1.1.2.2. ē

“Ġiraç da öle geDdi **lē**.” (Tom.02/87)

“**hē** yuħa ederken gelmişdiz.” (Top.04.1/2)

“**dē** otuz iki sene oldı. O zaman da çocıġıdım, heÇ hatırlamam bile ne.”
(Top.04.1/98)

“askere **gidecēz** bi de sūvarinin üzerine çizgi çekmişler tañkçı olarak
giDDik.” (Büy.02/32)

“dedem, dedeñi **eşşēnen** Ġırşehir'ine oħula götürmüş burdan.” (Büy.02/46)

1.1.1.2.3. ī

“durum ōle **anacīm**.” (Büy.02/79)

“Tāher dedem çok küçükmüş buruya **geldīnde**.” (Büy.04/5)

“güci yetirse bir iki parça bişeyler alurdiler, güci **yedmīrse** geÇmiş vermişler
a ġaÇmışler ġāvurdan.” (Top.07/24)

“ne jandarma gelūr ne döġüş vardır, ne çegiş çok güzel köyümüz geçinip
gidiyīr.” (Top.07/47)

1.1.1.2.4. ō

“**sōradan** çıhdi. Onlarinen sallarduh.” (Top.07/56)

“burda esas yerli köy meselā **Ġavurcuōlu** var, Ġadılı var, e bunlar razı
olamamışlar yerleşmeye, tepki göstermeye başlamışlar.” (Tom.02/11)

“yüzerlik asılı **yōsa** verək.” (Top.04/9)

“gördüz mü böġün **gelōni**.” (Top.04.1/104)

1.1.1.2.5. ō̄

“hani olur da eşim bi şey déyerse dayanamam ben yani **ō̄le** bir tipidim.”
(Top.02/5)

“**bō̄le** işDe hayaDımız ō̄le gecDi yavrum.” (Büy.01/33)

“**ō̄retmenidi** öldü ya hani.” (Büy.01/41)

1.1.1.2.6. ü

“ortalugumuza düzen versin de çelimiz **çocūmuz** meydana çıhDı.”
(Tom.01/54)

“diyolar ki hemşerilerin göçte, burdan geliyor, **ūrluyolar.**” (Tom.02/127)

“Hamam’a **gidecūh.**” (Top.02/43)

1.1.1.2.7. ū

“**verisūz.**” (Top.02/48)

“**dūnlerde** halay çekirler, gol oyunu oynirler.” (Top.04/97)

“ne jandarma **gelūr** ne dögüş vardır, ne çegiş çok güzel köyümüz geçinip gidiyir.” (Top.07/47)

1.1.1.3. ÜNSÜZLER

1.1.1.3.1. B

Patlamasını kaybetmiş b-p arası ünsüzdür. Örnekleri şunlardır:

“tavaz böyüG ise böyüG **Bişir.**” (Tom.01/32)

“Allah hayirli ğapılār **nasiB** etsin.” (Tom.01/88)

“oni neye dīrler. Allah seni, **ayiB** bi şey mi var? (Seyrek deyerler.)”
(Top.04.1/77)

“**yaBDım** oni de **yaBDım.** Bağdan üzim **toBladım,** getirdüm.” (Top.04.1/128)

“**BeGmez** eyce ğaynadirsın ğaynadirsın, o ğalınlaşir.” (Top.04.1/131)

1.1.1.3.2. C

Patlamasını kaybetmiş c-ç arası ünsüzdür. Örnekleri şunlardır:

“ğaynanam ğırĥ sekiz yaşında öldi, çoĥ **genC** öldi.” (Büy.01/20)

1.1.1.3.3. Ç

Ç-ş arası ünsüzdür. Genellikle “üç, iç-, iç, geç-, hiç, kaç” kelimelerinde vurgulanmıştır. Örnekleri şunlardır:

“günüz ğına oldi de gece **heÇ** hatıllamirim.” (Top.04.1/102)

“**geÇdi** zaman, harmanlardan toplaruh cacıh.” (Top.04.1/164)

“he he kestürerken **iÇine** yoğurD gatirdim, oni geri ğaynadurum.”
(Top.04.1/135)

“**üÇ** ğaşuh da un ğoyarım, oni büşürürüm, tereyağı de ğad üsdüne edirim yağı felan.” (Top.04.1/141)

“**üÇ** dene, iki kız bir oğlan.” (Top.04.1/161)

“siz Gendiz **ğaÇ** ğardeşsin?” (Top.04.1/152)

“he çay may da **iÇmedi**” (Top.04.1/154)

“arabalarun arhasına **üÇ** dörD Dána ğoyarduğ götürürler, Alaca’da fırında ğizarDDurur getirürdüler.” (Orh.01/19)

“çocuğ doğdūnda ben **heÇ** raslamadım da yani bizim köyde bibi derdik, genelde doğumları o yabdururdu.” (Top.06/68)

1.1.1.3.4. D

Patlamasını kaybetmiş *d-t* arası ünsüzdür. Örnekleri şunlardır:

“çoh da yag **sürDmeyin** çoh da yagsİz **eDmeyin**.” (Tom.01/39)

“**dörD Dána** kız, bi oğlan, bi gelin, **dörD Dána** da ogullugum var, onlar da her biri bi yerde ğızım.” (Tom.01/52)

“Allah işlerünü **rasD** getürsün.” (Tom.01/53)

“bu yıl bána vermiyler de **DaDli** dēyi de o hādār yiyemiyem, canım istiye.”
(Tom.01/74)

“adam yegenim **işDe** öle desene dedi.” (Tom.02/61)

“önceden bizim **memleGeD ğaDmerine** kete diyolardı.” (Tip.02/4)

“**süDi isiDirım**, az da maya atarım.” (Top.04.1/21)

“**üsDüne** de yağı tökerim, eGmeginen yiyeruh.” (Top.04.1/143)

1.1.1.3.5. F

F-v arası ünsüz. Örnekleri şunlardır:

“tabi **seFerberliG** olmuş o zaman.” (Top.01/32)

“Sema çay ne ğoysun, **ğayFe** ne yapisen.” (Top.04.1/5)

“gelin de şō **mutFā** gondi.” (Büy.01/44)

1.1.1.3.6. ğ

Art damaktan çıkan “g” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“he **ğurban** olurum size.” (Tom.01/1)

“Kete yaparsam içine **ğavururum**.” Tom.01/6)

“ondan sonra açarsun tahtanın üstünde güzelce oni tavada büşürürsün **ğızım**.” (Tom.01/34)

“he keteyi bi amlecug **ğoşam** içine goyarsun, topağlarsun.” (Tom.01/16)

“oni oğlaviynen açarsun tavan **ğadár** ise onun **ğarárince** şöyle küçücüGce büşürürsün.” (Tom.01/17)

“**ğoyarsuz ğurban** olurum.” (Tom.01/42)

“ondan sonr^a **birğaç** sene sonra bunın anası benim babamın bacası.” (Tip.01/66)

“hamurı mayalayıp böyle bi bezi topağ **ğirlent** gibi bezi yapıyolar ona patat deniyodu.” (Tip.02/9)

1.1.1.3.7. G

Patmasını kaybetmiş g – k arası ünsüzdür. Örnekleri şunlardır:

“nasi **eGmeG** édiyeler, hamurı nasi yogirirler, çoğ cıviğ etmeyin.” (Tom.01/11)

“oni oğlaviynen açarsun tavan gadár ise onun garárince şöyle **küçücüGce** büşürürsün.” (Tom.01/17)

“ónden geri topağlarsun şöyle **çöreG** eder ellerim tutmiy de gızım şöyle dikersün.” (Tom.01/40)

“annem öldi, bi **teG** babam var o da ğardaşlarının yanında.” (Top.04.1/18)

“he cuma o, **çürüG** südinen.” (Tom.04.1/126)

“siz Gendiz gaÇ ğardeşsin?” (Tom.04.1/152)

“ilerki hafızám ğalmadı **peG**, yoğsa sáná bülbül gibi öterdim ya.” (Orh.01/4)

“biz **esGi** maacirlerdenuh diyoh.” (Orh.01/201)

1.1.1.3.8. ğ

Düşmek üzere olan “ğ” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“*essah ben ğaynanamdan neden **çö^ğnu** da ğonuşmaduğumu, duyduğlarım ğalmış ağlımda.*” (Tip.02/29)

1.1.1.3.9. ğ

Art damak ğ’sidir. Türkiye Türkçesi “ğ” sesinden farkı, daha kuvvetli bir şekilde kalınlaşmış olarak teleffuz edilmesidir. Ahıska Türkleri aĝzının karakteristik ünsüzlerinden birisidir (Ersöz, 2020:86). Örnekleri şunlardır:

“*böyüGler ezen oĥur, **ğulağına** deyerler he, erkekler deyer.*” (Top.04.1/56)

“*Ācagiller deyerler, herkeşin bi **lağabi** var.*” (Top.04.1/68)

“*ondan ĥamurı **yoğurdum.***” (Top.04.1/80)

1.1.1.3.10. ĥ

Hırıltılı, art damak *h* ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“*benim **oĥimiřluğum** **yoh** ğuzüm.*” (Tom.01/2)

“***ufah** bezi alacaĥsın bölmez ne ğadár ise fırında bişürecahsın de oni de ğözelce açarsız deĝil mi deĝil mi şöyle şöyle her şeyde bezizi hamurı yagliyacaĥsız, **çoh** da yag sürDmeyin **çoh** da yagsız eDmeyin.*” (Tom.01/39)

“*Allah razı ossun, **ayaĥlarıza sāluh.***” (Tom.01/45)

“*bölmez var ise **ĥorantaya** göre.*” (Tom.01/69)

“*belki bir köye deĝil a **Topraĥpınar** köyü var, Bebek var, Böyükören var, Ğarahalılı var, bi de Ğarahacılı, Ğaracalar bir kısmı da oruya gitmişler.*” (Tom.02/9)

“*beş çinik buĝdayı sırtından **bah ToĥaD**’Dan ta buruya eGmeG **yapmaĥ** için yani un **yapmaĥ** için deĝirmen **yoh** ya diyo el şeyinen deĝirmeninen o şekilde yapmişlar.*” (Tom.02/18)

“*oküzün **narmıĥ** kesárdi. **Çıraĥları** a bura yıĝardi ne adam ederdı, temiz adamdı.*” (Tip.01/29)

“*hē, **yuĥa** ederken gelmişdiz.*” (Top.04.1/6)

“*Akıřĝa deyerdi, babam da Ğarapınar deyerdi nereyse **uzaĥ** bi memlekeD ordan.*” (Orh.01/13)

1.1.1.3.11. ^k

Düşmek üzere olan “k” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“y^ö^ksa hep iç içeydik biz.” (Tip.02/3)

1.1.1.3.12. ^ķ

Art damaktan çıkan “ķ” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“**Aķısġa** bölgesi olarak **Aķısġa Türkleri** de diyoz.” (Tip.01/2)

“diyom a aha bi canlı **ķamara** olsa da aķşama kadar bu hayatın yüzüⁿden goştürüyom.” (Top.01/15)

“**Aķısġa** dēyerdi, babam da Ğarapıñar dēyerdi nereyse uzaġ bi memlekeD ordan.” (Orh.01/13)

1.1.1.3.13. ^l

Düşmek üzere olan “l” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“Allah daha ēyi etsin, **ga^lbine** göre versin gızım.” (Orh.01/73)

1.1.1.3.14. ^m

Düşmek üzere olan “m” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“eşim baġ **beni^m** gibi ġonuşmır, benim dilim daha ġaba senin gibi.” (Top.04.1/20)

1.1.1.3.15. ⁿ

Düşmek üzere olan “n” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“biz ġaz ġuruduruh, şeyderuh ġüneşDe **onuⁿ** dōşlerinⁱ de alur^h ġınkal yaparuh.” (Top.04.1/41)

“bacileri varidi ye Maacir olarak bi ben varidim **içleriⁿ**de.” (Top.04.1/73)

“ondan **soⁿra** torbā tōkerim, torbalarım.” (Top.04.1/119)

“eşġiyacah tabi hamır yogırdımıycıġ maya **ġatacahsıⁿ**, hamır ekşür, ġabarur.” (Tom.01/24)

“aynı **kōyüⁿ** ġızı, kōyüⁿ geliniyém.” (Top.01/11)

1.1.1.3.16. ^ñ

Genizden gelen “n” ünsüzüdür. Bu ses, çoġunluk olarak yerli ağızdan alınmıştır. Örnekleri şunlardır:

“**düñürüm** çoğıdı, yoh illá bu taraf işDe beni illá alacılı.” (Büy.01/4)

“velibaginin **patatesiñi** gözölce ezerim, yerler.” (Tom.01/10)

1.1.1.3.17. ^r

Düşmek üzere olan “r” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“ondan **son^ra** et, mal keserdiler, et gavururdülár, pilav yapardilár.”
(Orh.01/23)

“evel öküziği, öküzden **son^ra** at oldi.” (Orh.01/30)

1.1.1.3.18. ^y

Düşmek üzere olan “y” ünsüzüdür. Örnekleri şunlardır:

“geze geze **bura^ya** geldiz.” (Top.04.1/32)

1.1.2. SES OLAYLARI

Bu bölümde ünlülerle ilgili ses olayları ve ünsüzlerle ilgili ses olayları gösterilecektir.

1.1.2.1. ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

1.1.2.1.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

1.1.2.1.1.1. Benzeşme

Bir dil biriminde yer alan seslerin çıkış yeri veya çıkış biçimi bakımından birbirine yaklaşması, benzeşme olarak bilinir (Karaağaç, 2016: 121). Benzeşme hem ünlülerde hem de ünsüzlerde görülmektedir. Benzeşmeler birbirini etkileyen seslerin önce ya da sonra bulunuşlarına göre *gerileyici benzeşme* ve *ilerleyici benzeşme* olarak sınıflandırılmaktadır. Ünlülerin; kalınlık - incelik, düzlük - yuvarlaklık ya da darlık - genişlik özelliklerine göre benzeşmeleri şu örneklerde görülmüştür:

e > á ile:

“namazı mı *ğilr*, ben **abdást** almadım daha.” (Tom.01/43)

Burada e > á sesi benzeşmesi oluşmuştur ve alıntı kelimelerde olan bir benzeşme görülmüştür. Ahıska Türkleri ağzında da Arapça ve Farsça başta olmak üzere yabancı dillerden geçmiş, fakat yazı dilimizde ve ortak konuşma dilimizde Türkçenin kalınlık - incelik uyumu bakımından dil benzeşmesi kuralına aykırı olarak yer alan kelimelerin bir kısmı, bazı örneklerde benzeşme yarım kalsa da, uyum aykırılığını giderici bir benzeşmeye uğrar ve dil benzeşmesi kuralına uydurularak telaffuz edilirler (Demiray, 2011: 55).

e > a ile: Alıntı kelimelerde olan bir benzeşme görülmüştür.

“beygin da **salam** söyle.” (Orh.01/270)

“onlar da **barabar** ohidiler.” (Top.04.1/163)

Bu örnekte de *barabar* kelimesindeki iki yönlü tam benzeşme *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasındaki kullanılışı ile ortaklaşmaktadır (Ersöz, 2020: 56).

e > a ve i > ı ile:

“beddua olaraḥ Allah'ın **ataşına** gelesin.” (Top.06/39)

Burada *ataş* kelimesinde de kalınlık-incelik uyumuna göre ilerleyici tam benzeşme görülmüştür. Bu kullanımı ile Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olarak korunmuştur: *ataş* (Demiray, 2011: 55). *ataş* (Ersöz, 2013: 54). Yerli halk ağzı kullanımında da ortaklaşmaktadır: *ataş* (Ümüt, 2006: 17).

ı > i:

“mani, türkü söyleye söyleye düğüne gelen **sameni** aldı, geldiler eve.” (Orh.01/42)

a > e ile:

“böyüGler **ezen** oḥur, gulaḡına dëyerler he, erkekler dëyer.” (Top.04.1/56)

Burada *ezen* kelimesindeki benzeşme, hem yerli halk ağzı hem de Ahıska Türkleri ağzı ile ortak kullanıma sahiptir: *ezen* (Ümüt, 2006: 17), *ezen* (Ersöz, 2020: 54).

“haydi Allah **selemetlîh**.” (Orh.01.1/49)

“Kirezoḡlu **meseli** dëyerler.” (Orh.01.1/95)

Bu örneklerde de alıntı kelimelerde olan bir benzeşme görülmüştür.

“bi de **Kirezoḡlu** varımış.” (Orh.01.123)

“on bir **teneyuh** biz he mi, altı oḡlan beş gızîh biz.” (Tom.04.1/16)

“he işDe yuḡa yaBduḡumuz o **mehleye** de Zobigiller dëyerler.” (Top.04.1/71)

1.1.2.1.1.2. Daralma

Ahıska Türkleri ağzında iki heceli kelimede son hecede bulunan ünlünün daralması bir karakteristik özelliktir. Bu özelliği ile de tespit edilen örneklerde de korunmaktadır.

a>i ile:

“böyle bastonlarınan tutiriz zorİnán yekine yekine burdan **oriye** gédirim.”
(Tom.01/60)

Ahıska Türkleri ağzı ve yerli halk ağzı bu özellik ortaklaşmaktadır: *oriya* (Ümüt, 2006: 22).

e>i ile:

“ğurbanı **zati** oğlim besliyr, babaların oçağa dèyi.” (Orh.01/231)

Zaten kelimesi Ahıska Türkleri ağzında genellikle son ses daralmış olarak söylenir. Bu söylem, *Türkiye Ahıskalıları Ağzı* ve *Ahıska Türkleri Ağzı* çalışmalarında da *zati* olarak görülmüştür (Ersöz, 2013: 48) (Demiray, 2011: 356). *Zaten* kelimesindeki daralma, Yozgat'ta Ahıska Türkleri ağzında da korunmuş ve ortaklaşmıştır.

1.1.2.1.1.3. Düzleşme

u > ı ile:

“elimizi sildimiz **havlıya** peşgir diyodular.” (Tip.02/11)

“eşGiyacah tabi **hamır** yogırdımıycıh maya gatacahsı”, **hamır** ekşür, ğabarur.”
(Tom.01/24)

“Allah'a şükür atmış senáyá yahın aile hayatı sürdüh, incimedih elhamdülillah, máğāmu Cennet **olsın** inşallah.” (Tip.01/67)

“**onu** da dussuz birigdirurduh baş baş.” Orh.01.1/12)

Yerli ağızda bu özellikte örneklere rastlanılmamaktadır.

u > i ile:

“**oni** yaparsız on de tavaya **ğoydin miydi** üstüne biráz dönderduhsan sonra biráz yag sirpeleyin, ğizaracah biliyon **mi**?” (Tom.01/19)

“yarin **yavrilerin** yana çıhar, bi yere gidemessin büşey edemezsün.”
(Tom.01/85)

“arhadaş **olirken** nasıl **olmışse** mōhürü Kirezoğlu’da ğalmış.” (Orh.01.1/25)

“bi ğızım sen oldun, bi ölüm daha **oldi**.” (Orh.01/12)

ü > i ile:

“mesela sen nasi genç **göriniyorsin** düğüne ğederdim, sandálye getirürdüler, üsDüm ğıvrışmasın sen ona otur dēyi.” (Orh.01/52)

“**südi** isiDirúm, az da maya atarım.” (Top.04.1/117)

“elleri, **yüzi**, gözleri çoğ yahışılı dēyir.” (Orh.01.1/62)

“**sütçiyuĥ**.” (Top.05/1)

“**süriynen** davarımız varidi, malımız çoğidi.” (Orh.01/61)

“baba sen oturacaĝsan otur, arabayı **süriyir** a bunin ğader.” (Orh.01/251)

“bazı dá temelli **ĝediyir**.” (Orh.01/6)

İlk hecede var olan kapalı e’nin (è) etkisi ile daralma olmuştur.

“genelde ğış **savuh** olır.” (Top.04.1/54)

Savuh kelimesinde o > a deĝiřmesi olup Ahıska Türkleri aĝzında karakteristik olarak düzleşerek kelime korunmuştur. “*Ahıska Türkleri Aĝzı*” adlı çalışmada da o > a deĝiřmesinde Türkçe kelimelerde tek olan “soĝuk” kelimesinde düzleşme olmuştur. “savuĥ > soĝuk” (Demiray, 2011: 98).

Eski Türkçede ve Türkiye Türkçesinde yuvarlak ünlülü söylenen “soĝuk” sözünün ilk hecesinin Ahıska Türk aĝzında düz ünlülü olarak “saĝuh” şeklinde telaffuz edilmesi, karakteristiktir (Ersöz, 2013: 52).

“çoĝ cırdıvılıĥ etme normal et **hamırı** gibi.” (Tom.01/23)

Hamırı kelimesinde kelime sonlarında u > ı deĝiřmesi, Ahıska Türkleri aĝzında karakteristik olarak düzleşme olmuş ve korunmuştur.

“gelinler hepisi kesiyiller, üşlüĝa da **böliyir**, aliyir, ĝediyiller.” (Orh.01/233)

“yav ben atmış sekiz **dogimli** öle bir şey görmemişem.” (Tom.02/93)

“babam **öldi** geddu o gonuğ gömşu var ya küllüğe atacah, bi gadın erkegin önünden geÇmez yani çocuğ olsun böyüg olsun, yaşmah derdik.” (Top.06/137)

Bazı kelimelerde yuvarlak ünlüler ise Eski Türkçedeki şekilleriyle korunmuştur. Örneğin Eski Türkçedeki *getür-* kelimesi Ahıska ağzında yaygın olarak *getur-*, *getür-* şeklindedir (Ersöz, 2020: 61). Derlenen metinlerde de bu şekli ile korunmuştur:

“düşüniyrim diyecam, **getüremiyrum**.” (Orh.01/198)

“üç gelin **getürdim**.” (Orh.01/184)

“hediye **getürürdiler**.” (Top.06/95)

“vallah gız ajluğuz neyiz varsa yemeG ne bi şeyler **getüreG**.” (Top.04.1/153)

“beni ziyaret etmeye gelmişsüz Allah işizi rast **getürsün** yavrum.” (Tom.01/46)

1.1.2.1.1.4. Genişleme

i>è ile:

“**hèç** Gendimi aşşa vermedim, **hèç** kimse de düşürmedi.” (Orh.01/54)

i>e ile:

“bura Büyükörenmiş, **veran** olmuş, batmış, buruya gelmişler.” (Büy.03.3)

ü>ö ile:

“arhadaş olirken nasıl olmuşse **möhürü** Kirezoğlu’da galmiş.” (Orh.01.1/25)

“hāliynen **böyüg böyügünü** yapacağ.” (Orh.01/196)

Bu örnekler ile Ahıska Türkleri ağzında genişleme kendisini korumuştur. İlk örnekte yerli halk ağzı ile ortaklaşmaktadır: *möhür* (Ümüt, 2006: 23).

1.1.2.1.1.5. İncelme

Ünlü incelmesi, ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan art veya kalın ünlülerin, ağız boşluğunun ön bölümünde ve dilin ön bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan ön veya ince ünlü durumuna gelmesi olayıdır. Bazı ünlü veya ünsüzlerin etkisiyle sözün türlü

hecelerindeki kalın ünlülerin veya ünlülerden birinin ince sıraya geçmesi biçiminde görülür (Karaağaç, 2016: 132). Derlenen metinlerden incelme olayları aşağıda gösterilmiştir.

ı > i değişmesi ile;

“*ayaḥ üsdi gèder aḡzuma alur, **isladurdum**.*” (Orh.01/257)

“*yaḡliyaḥ **sicaḥ sicaḥ** yéyin.*” (Top.04/8)

“*mesela salamura yapacāsaḥ **isidir** maya atarduḥ.*” (Orh.01.1/5)

“*arḡadaş olirken **nasil** olmişse mōḡürü Kirezoḡlu’da **ḡalmış**.*” (Orh.01.1/25)

“*ḡur/62)*

“*la gedduḥ can atiyrim ḡahveye gedduḥ beş **alti** ḡişi, ḡidah dedim.*” (Top.06/130)

“*ḡurban bayramunda ḡahíruh, ḡurbanımız nerdeyse **ḡāvalt**i yaparuh.*” (Top.04/62)

Ahıska Türkleri ağzında, kelimenin son açık hecesi karakteristik olarak incelme gösterir. Son iki örnekte de bu özelliğin korunduğu görülmektedir. Bu son açık hecede incelme *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da ortaklaştığı görülmektedir: *mantı, alti* (Ersöz, 2020: 65). Fakat yerli halk ağzında bu özelliğe rastlanılmamaktadır. Yerli ağzında da nadiren kapalı olan son hecede incelme görülmektedir: *yarın, misir* vs. (Ümüt, 2006: 20).

a > e değişmesi ile;

Derlemelerde tespit edilen çoğu kelimelerde *a* ünlüsünün incelme olduğu görülmüştür. Bu özellik de Ahıska Türkleri ağzında yaygın kullanımdadır ve kullanımı korunmuştur.

“*biri dışarda, biri **Antalye’de** ikisi de burda, fabruḡacı var biri de burda, birin de **düggeni** var mermer **tükeni**.*” (Top.07/8)

“***Kirezoḡlu meseli** dèyerler.*” (Orh.01.1/95)

“***esgerde** he gazi geldi.*” (Orh.01/182)

Arapça ve Farsça kelimelerdeki ayn (‘) harfi Türkçede “a” sesi ile karşılanırken Ahıska Türkleri ağzında “e” sesi ile söylenilmektedir. *Esgerde* kelimesindeki incelme de karakteristik olarak korunmuştur.

1.1.2.1.1.6. Kalınlaşma

Ünlü kalınlaşması, ağız boşluğunun ön bölümünde ve dilin ön bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan ön veya ince ünlülerin, ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan art veya kalın ünlü durumuna gelmesi olayıdır. Bazı ünlü veya ünsüzlerin etkisiyle sözün türlü hecelerindeki ince ünlülerin veya ünlülerden birinin kalın sıraya geçmesi biçimde görülür (Karaağaç, 2016: 133). Ahıska Türkleri ağzında da kalınlaşma, yaygın bir kullanım göstermektedir. Derlenen metinlerde geçen ünlü kalınlaşması örnekleri şunlardır:

e > a değişmesi ile;

“Allah'ın **ataşına** gelesin.” (Top.06/39)

“o da birahdi, şimdi **ğardaşimin** oğlu yapıyir, muhDar şimdi **ğardaşimin** oğlu.” (Top.07/40)

“**halal** ossun.” (Orh.01/237)

“çamaşuru **sardun mu?**” (Tom.01/57)

“baba niye düşünüyür ossun ondan gölay ne var demiş at satsın versin, padişah bi gad da **elbisası** ben gederim.” (Orh.01.1/37)

“la gedduh can atiyrim gahveye gedduh beş alti gişi, **gidah** dedim.” (Top.06/130)

e > á değişmesi ile:

“bunları nerde bulım ki báná su verin de **abdásD** alıyım.” (Tom.01/63)

ö > ó / u > ú değişmesi ile:

“biz Artvin'in Ardanuç ilçesi Zekeriyá **kóyúndeniz.**” (Tip.01/12)

i>ı değişmesi ile:

“gèdiyir hoşbeş ediyir, ondan sora geliyir buna **hızmet** ediyir, öteberi götürür.”

Burada *ataş, abdâsD, halal, sardun mu* örnekleri ile Ahıska Türkleri ağız karakteristik olarak ünlülerde kalınlaşarak korunmuştur. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağızı* adlı doktora çalışmasında da ortaklaşma göstermektedir (Ersöz, 2020: 67). Yerli ağızda bu örneklerde görülen kalınlaşmalar ise çok nadirdir. *Ahıska Türkleri Ağızı* adlı doktora çalışmasında ise yine benzer örnekler ile (*ataş, gidah, halal, hizmet* vs.) ortaklaşma göstermektedir (Demiray, 2011: 93). Bu demek oluyor ki Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türkleri ağızında kalınlaşma da büyük ölçüde korunmuştur.

1.1.2.1.1.7. Yuvarlaklaşma

ı > u değişmesi ile;

“i” ünlüsü ile kullanılması karakteristik olup açık hece olarak iç ses olduğu durumlarda kararsızlık gösteren ekler dışında, bölge ağzının hem eski/aslı şekilleri koruma hem iç seste “ı” ünlüsünün “u” ünlüsüne dönüşmesi bakımından iç seste dar-yuvarlak ünlüleri tercih etmesine bağlı bir değişmedir (Demiray, 2011: 96). Bu açıklama ve verilen örneklerden de yola çıkarak ı>u yuvarlaklaşması, Ahıska Türkleri ağzının görüldüğü bu bölgede de korunduğu görülmektedir.

“oğlan ise **açulur**.” (Orh.01.1/67)

“üÇ **ğaşuh** da un goyarım, oni büşürürüm, tereyağı de gad üsdüne edirim yağı felan.” (Top.04.1/141)

“**tanduruz** yok ki tandurda bişürersin.” (Tom.01/18)

“**ğapunun** arhasından topaħmış ne ise.” (Tom.01/83)

“buni ne demeg imiş? Ya Rasullah **baluħ** göle düşdüğünde gölün içinde de olsam, **baluğun** ğarnında da ossam demiş ben gene seni unutmam.” (Orh.01/50)

ğaşuh, baluħ kelimesindeki yuvarlaklaşma olayı “ħ” sesinin Ahıska Türkleri ağızında yuvarlaklaştırıcı etkisi ile olmuştur. *Türkiye Ahıskalıları Ağızı* adlı çalışmada da bu özellik ortaklaşma göstermiştir: “*ğaşuh*” (Ersöz, 2020: 76). Ĥ ünsüzünün karakteristik olarak yuvarlaklaştırıcı etkisi korunmuştur. Burada yerli ağız etkisi görülmemektedir.

Aynı zamanda *Kars İli Ağızları*’nda ı>u, i>ü değişiminin ‘aslında bir değişmeden çok, Kıpçak şivesindeki yuvarlak şekillerin devamından ibaret’ olduğundan bahsedilmiştir. Bunlardan bazılarında da dudak ünsüzlerinin

yuvarlaklaştırıcı veya düzleşmeye engel olucu etkileri vardır: *ğaşuḥ, başum, artuḥ, açuḥ* (Ercilasun, 2020: 88).

i > ü değişmesi ile:

Burada da ı>u değişmesinde olduğu gibi darlık-yuvarlaklık ile meydana gelen yuvarlaklaşma olayı görülmektedir. Verilen bazı örnekler karakteristik olarak kullanımını korumaktadır. Bunlar; *bündürmek, büşürmek* vs. kelimelerde görülmüştür.

“*ö gün herif beni at arabasına **bündürdü**, aldı gëdiyiz diye gine yuḥari.*”
(Tom.01/82)

“*üÇ ğaşuḥ da un goyarım, oni **büşürürüm**, tereyağı de ğad üsdüne edirim yağı felan.*” (Top.04.1/141)

“*gönder**ürdüm** gëder getirür de biz de şu faḥırlıḥdan ğurtulurduḥ.*”
(Orh.01.1/35)

“*fıni de küçüg **enüg** o işde.*” (Orh.01.1/52)

“*oğlum dëyir ğız ise yatağının altına gül sar dëyir, **bürüşür** dëyir.*”
(Orh.01.1/66)

“*yani öle çoḥ dini bütün bi insan da **değülüm**.*” (Top.06/25)

1.1.2.1.2. ÜNLÜ TÜREMESİ

“*yalanuz hamama gëdah ikimiz.*” (Orh.01.1/83)

Burada *yalanuz* kelimesinde iç seste meydana gelen bir ünlü türemesi görülmüştür. Bununla birlikte son hecede yuvarlaklaşma görülmektedir. İç seste görülen bu türeme aynı zamanda yerli ağızla görülen bir etkileşim olduğu da söylenebilmektedir: *yalıñız* (Ümüt, 2006: 26). Derlenen metinlerde başka örneğe rastlanılmamıştır.

1.1.2.1.3. ÜNLÜ DÜŞMELERİ

Ahıska Türkleri ağzında ünlü düşmesi genelde iç seste görünür (Ersöz, 2020: 79). Fakat yerli ağız etkileşiminden dolayı karakteristik olarak her zaman görülmemiştir. Derlenen metinlerde tespit edilen örnekler de iç seste görülen ünlü düşmeleridir. Sadece bir yerde son seste görülen ünlü düşmesi tespit edilmiştir. İç seste görülen ünlü düşmeleri şunlardır:

“*efendağa, hürmetimiz ğayınlarımıza çoḥ.*” (Büy.01/61)

“*bõn* Cuma mı?” (Orh.01.1/3)

“*bi de Kirezoğlu geliyor: aman oğlum deyir bi **delğanli** geldi gendine muhāt ol.*” (Orh.01.1/58)

“*tabur **ğomtani** biz **eğtim** yaparken dalga geçiyo senin bölüğün demiş bizim bölük gomtana şey yapmış.*” (Büy.02/39)

“*onlar^a da mı gēDDin. **Ey** ki calanmadi oturun oturun diye.*” (Top.04/105)

Burada son seste görülen ünlü düşmesi görülmüştür. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında bu kullanım görülmektedir: *ey “iyi”* (Demiray, 2011: 101). Bu örnek ile de kullanım korunmuştur.

1.1.2.2. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

Çalışmanın bu kısmında ünsüz değişimleri, ünsüz düşmeleri ve ünsüz türemeleri gösterilecektir.

1.1.2.2.1. Ünsüz Değişimleri

Ünsüz değişimlerinde; akıcılaşma, ayrışma, benzeşme, göçüşme/yer değiştirme, ünsüz tekleşmesi, ünsüz ikizleşmesi, ötümlüleşme, ötümsüzleşme olayları gösterilmiştir. Karakteristik olarak korunmuş ya da yerli ağız ile ortaklaşmış nitelikleri de belirtilerek ayrıntılı açıklamalara gidilmiştir.

1.1.2.2.1.1. Akıcılaşma

B, g, k gibi patlayıcı ünsüzlerden biri ile *h* gırtlak ünsüzünün *r, l, m, n, y* gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesi olarak tanımlanır (Korkmaz, 2019: 69). Akıcılaşma, sadece birkaç yerde görülmüştür.

b > m ile:

“*evelde böyle şimdiki **gimi** binit yoğidi.*” (Orh.01/57)

“*çocuğlar şehir **gimi** gonusur da benim dilim öz dil.*” (Top.04.1/57)

Gibi kelimesi, *gimi* şeklinde görülmüştür. İç seste görülen bu *b>m* değişimi iç seste sadece *gimi* sözcüğünde karşımıza çıkmaktadır. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da bu şekilde şekil görülmektedir: *gimi* (Ersöz, 2020: 88). Yerli ağızda ise bu kullanıma rastlanmaz. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da *kimi* şekliyle *b>m* değişimi görülmektedir (Demiray, 2011: 127). Bu

çalışmamızda da b>m değişiminde *gimi* sözcüğünün kullanılması karakteristik olarak bu kullanımın korunduğunu göstermektedir.

“küli değilmişem, **meni meni** ekelam benden o yare selam söyleyin durmasın gelsin.”

Ben kelimesi, *men* şeklinde görülmüştür. Fakat cümlenin devamında günümüz Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *ben* olarak görülmüştür. Burada yerli ağız ile etkileşim mevcuttur. Kelimenin başında ilk seste görülen bir b>m değişimi görülmüştür. *Ahıska Türkleri Ağzı* doktora çalışmasında bu kullanıma rastlanmıştır: *men* (Demiray, 2011: 127). Bu çalışmamızda da tespit edilen *men* sözcüğünün kullanımı bu değişimin karakteristik olarak korunduğunu göstermektedir.

h > y ile:

“öyle **sayib** olan olmadı biliyon mi?” (Top.06/62)

Derlenen metinlerde h>y değişimi iç seste meydana gelerek sadece *sayib* kelimesinde tespit edilmiştir. Bu kullanım *Türkiye’de Ahıska Türkleri* adlı doktora çalışmasında da görülmüştür: *sa’ibi* (Ersöz, 2020: 87). İç seste görülen h>y değişimi bu çalışmamızda da kullanımını korumaktadır.

1.1.2.2.1.2. Ayrışma

Ahıska Türkleri ağzında *ñ* ünsüzü, karakteristik olarak “ng” şekliyle görülmektedir. Derlenen metinlerde ise sadece bir örneğe rastlanılmıştır:

“**yüngü** yakadım.” (Tip.02/39)

Eski Türkçenin *ñ* sesi, kök ya da gövde hâlindeki isim ve fiil tabanlarında genellikle iki ayrı ünsüz olarak /ng/ şeklinde telaffuz edilmektedir. Örneğin ET *yeñi* sözü, Ahıska ağzında *yen.gi* şeklinde hecelenerek söylenir (Ersöz, 2016: 10). Bu çalışmamızda da verilen örnekteki gibi sadece bir yerde tespit edilerek kullanımını korumuştur. Fakat, Ahıska Türkleri ağzında *ng* şekliyle ayrışan *ñ*, yerli ağızın da etkileşimi sonucu *ñ* biçimiyle görülmüştür. Bu sadece bir yerde karşımıza çıkmıştır: “**düñürüm** çoğıdı, yoh illá bu taraf işDe beni illá alacıh.” (Büy.01/4) Bu kelime Ahıska Türkleri ağzında *ng* şekliyle görülmektedir: *düngüre* (Ersöz, 2020:89). *düñgür* (Demiray, 2011: 108). Yerli halk ağzında ise *ñ* sesine rastlanılmaktadır: *öñüne*, *pñnara*, *biñ* (Ümüt, 2006: 43). Bu yönü ile Ahıska Türkleri ağzında ortaklaşmamıştır.

1.1.2.2.1.3. Benzeşme

Kelime içindeki bir sesin, boğumlanma noktası veya niteliği bakımından yan yana veya aralıklı duran bir başka sesle benzer veya eş duruma getirilmesi olayı (Korkmaz, 2019: 90). Benzeşme, bazen yan yana olan seslerle bazen de yan yana olmayan komşu seslerle de olabilmektedir. Ahıska ağzının en karakteristik özelliklerinden bir, ünsüz benzetmelerinin sayı ve çeşit bakımından çok olmasıdır. Genellikle tam benzetmenin *nl>nn* ve *rl>ll* türüne rastlanır (Ersöz, 2016: 10). Çalışmamızda benzeşme çeşitleri örnekleri ile birlikte şunlardır:

rl > ll:

*“ö da Kata’da, gelür o da **çalışillar**.” (Büy.01/35)*

*“şindi de **yapiller** genelde.” (Top.07/164)*

Buradaki “*çalışillar*” ve “*yapiller*” kelimesi gerileyici benzeşme türleridir. Ahıska Türkleri ağzında *rl > ll* benzeşmesi karakteristik olarak yer almaktadır. *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da bu özellik ortaklaşmıştır: *diyollar* (Ersöz, 2020: 92). Çalışmamızda da bu kullanım ortaklaşmıştır. Gerileyici bir benzeştirme ile meydana gelen *-rl-* > *-ll-* değişmesi, şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinin üçüncü çokluk şahıslarında bütün Kars ağızlarında kaideleşmiş bulunmaktadır: *ırağıllar*, *gezeller* (Ercilasun, 2020: 127). Bu gerileyici benzeşme türü Yozgat’ta yaşamlarını sürdüren Ahıska Türkleri’nde varlığını korumaktadır.

ls > ss:

*“bilmirim gızım, evet yaşıma göre çoğ éyyim Rabbime şükürler **ossun**.” (Orh.01/3)*

*“Sálmanlı insani tüm **gessin** dèyi davet ètmış babam davetgede.” (Orh.01/37)*

Burada “*ossun*” ve “*gessin*” kelimeleri, gerileyici benzeşme türündedir. Bu kullanım yerli halk ağzı ile ortaklaşmıştır: *ossuñ*, *ossa* (Ümüt, 2006: 44). Ahıska Türkleri ağzında *ls>ss* değişimi karakteristik olarak karşımıza çıkmaktadır. *Türkiye’deki Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da bu kullanım görülmüştür: *ossun* (Ersöz, 2020: 92).

nl > nn:

*“şindi Sorgun’da annengidessen? **Eşinnen** gezirsin.” (Top.04.1/160)*

“şeydin, inşallah hinkal yapıyım **eşinnen** ne vallah haber edin, sicahlarda nede.” (Top.04.1/166)

Burada, uzak olan ünsüzlerin etkilendiği ilerleyici benzeşme vardır. Ahıska Türkleri ağzında sık görülen bir benzeşme türüdür. İç seste görülen nl > nn değişmesi *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da görülmüştür: *onnar, şennik vb.* (Demiray, 2011: 134). Çalışmamızda da bu kullanımın korunduğu görülmektedir. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu kullanım ortaklaşmaktadır: *onnar, annamağ vb.* (Ümüt, 2006: 44)

hm > mm:

“dedeminen babam, **MemmeD** dedemin babası Mürsel dedem orda ölüyo, Kazılı’nın Çad mevkînde ve mezarı orda.” (Büy.03/9)

Burada “*MemmeD*” kelimesi, gerileyici benzeşme türündedir ve bu benzeşme türü yerli halk ağzında da karşımıza çıkmaktadır: *memmeT* (Ümüt, 2006: 44). Ahıska Türkleri ağzında da hm>mm değişmesine rastlanılmamıştır.

1.1.2.2.1.4. Göçüşme / Yer Değiştirme

Göçüşme, sözcük içindeki seslerin yer değiştirmesidir. Genellikle “l, p, r” ünsüzlerinin ikisinin birlikte bulunduğu sözcüklerde görülür (Eker, 2017: 234). Ahıska ağzında genellikle /l/, /r/, /s/, ve /ş/ seslerinin bulunduğu ünsüz gruplarında meydana gelmiştir (Ersöz, 2013: 116). Derlenen metinlerde ise sadece şu seslerden oluşan göçüşme örnekleri vardır ve genellikle yakın göçüşme türü görülmüştür:

kr > rk:

“yemek yapıkları kazanın ismi **parkaç**.” (Tip.02/13)

kr> rk değişmesi Ahıska Türkleri ağzında görülen bir ses olayıdır. Burada yakın göçüşme söz konusudur. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *terkel* “tekrar” (Demiray, 2011: 146). *terkel* (Ersöz, 2020: 94). Yakın göçüşme türünden olan kr > rk değişimi bu örnek ile kullanımını korumaktadır.

pr > rp:

“dohsan üç muhaciri derik, bizim lisanımız nisbeten döndü de **Torpağıñar**, Tomarca değişme yoğ.” (Büy.02/30)

Toprak kelimesi Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak pr > rp değişimi ile kullanılmaktadır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *torpağ* (Demiray, 2011: 146). *torpağında* (Ersöz, 2020: 95). Ahıska Türkleri ağzında kullanılan bu göçüşme türü, çalışmamızda da kullanımını korumuştur.

ml > lm:

“*dedeleri, amcalari, üç dörd adam melmeketten gelmiş buruya.*” (Top.07/25)

Memleket kelimesi Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak ml > lm değişimi ile kullanılmaktadır. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da bu kullanıma rastlanılmıştır: *melmeket* (Ersöz, 2020: 94). Ahıska Türkleri ağzında kullanılan bu göçüşme türü, çalışmamızda da kullanımını korumuştur. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu değişim görülmüş olup kullanımı ortaklaşmaktadır: *melmeket* (Ümüt, 2006: 50).

gş > şg:

“*çit dökerduh, eşgürdi, yayardıh, isidurduh, çökelig olurdu.*” (Orh.01.1/7)

Ekşi kelimesi Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak gş > şg değişimi ile kullanılmaktadır. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora çalışmasında da bu kullanıma rastlanılmıştır: *aşgiir* (Ersöz, 2020: 94). Ahıska Türkleri ağzında kullanılan bu göçüşme türü, çalışmamızda da kullanımını korumuştur.

gs > sg:

“*sağ olun, Allah sizden de razı olsun. Sizi gibi insanlar başumuzdan hiç esgük olmasın.*” (Top.07/106)

Eksik kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak gs > sg değişimi ile kullanılmaktadır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *esküKluğ* (Demiray, 2011: 146). *yüsgeg* (Ersöz, 2020: 94). Bu yörede de *esgük* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur.

1.1.2.2.1.5. Ünsüz Tekleşmesi

Yalnız şeddeli Arapça alıntı sözlerde, kelimelerin iç ses ünsüzlerindeki asli ikizliğin tekleşme yoluyla kaybolması olayı (Korkmaz, 2019: 243) olarak tanımlanan ünsüz tekleşmesi çalışmamızda üç şekli ile görülmüştür.

Ahıska Türkleri ağzı, tekleşmeden ziyade ikizleşme özelliği göstermektedir. Bu yüzden de şeddeli alıntı kelimelerde ünsüz tekleşmesine rastlanmıştır. Derlenen metinlerde karşımıza çıkan ünsüz tekleşmeleri ise şu cümlelerde geçmektedir:

-vv- > -v-:

“*buralilâr tüm **evel**den atlarınan gelürdiler.*” (Orh.01/36)

“*pancar ekerduh **evel**den şimdi ekmiyoḥ.*” (Top.05/3)

“*gene de güc veriyir, **güvet** veriyir.*” (Orh.01/67)

Evvel ve *kuvvet* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak vv > v değişimi ile tekleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *evel* (Demiray, 2011: 139). *evel* (Ersöz, 2020: 118). Bu yörede de *evel*, *güvet* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu tekleşme görülmüş olup kullanımı ortaklaşmaktadır: *evel* (Ümüt, 2006: 45).

-kk- > -k-:

“*birin de düggeni var mermer **tükeni**.*” (Top.07/8)

Dükkan kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak kk > k değişimi ile tekleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *tükânında* (Demiray, 2011: 139). *tüken* (Ersöz, 2020: 118). Bu yörede de *tüken* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu tekleşme görülmüş olup kullanımı ortaklaşmaktadır: *tükennara* (Ümüt, 2006: 45). Aynı zamanda örnekte olduğu gibi *düggen* şekli ile de kullanılmaktadır.

-mm- > -m-:

“***emi** dëyeruh, teyzeye bibi.*” (Top.04.1/74)

Amca anlamındaki *emmi* kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, mm > m değişimi ile tekleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *emim* (Demiray, 2011: 139). Bu yörede de *emi* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur.

1.1.2.2.1.6. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında, kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayı (Korkmaz, 2019: 243). Ahıska Türkleri ağzında örnekleri yaygındır.

Eski Türçeden itibaren her dönemde varlığını koruyan ünsüz ikizleşmesi daha çok “iki, yedi, sekiz, dokuz, otuz” gibi sayı isimlerinde sistemli olarak ortaya çıkan bu ikizleşme, Doğu Grubu ağızlarının karakteristik özelliğini teşkil eder (Karahana, 2017: 32). Derlenen metinlerde görülen ünsüz ikizleşmesi örnekleri şunlardır:

-ş- > -şş-:

“ne bilum bedduā verīler, guylanma; toprah senin **başşın**“ dēyerler, kötü bi şey yapınca.” (Top.04.1/76)

“dedem, dedeñi **eşşēnen** Ğırşehir'ine oñula götürmüş burdan.” (Büy.02/46)

“hēç Gendimi **aşşa** vermedim, hēç kimsede düşürmedi.” (Orh.01/54)

Başına, eşek ve *aşağı* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak ş > şş değişimi ile ikizleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *başşan, aşşağda* (Demiray, 2011: 138). *aşşağki, başşına* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de *başşına, eşşēnen, aşşa* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu ikizleşme olayı görülmüş olup kullanımı ortaklaşmaktadır: *aşşāda, döşşeK* (Ümüt, 2006: 45).

-f- > -ff-:

“**affiyet** ossun, ye ğızım ye.” (Tom.01/84)

Afiyet kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak f > ff değişimi ile ikizleşmiştir. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu ikizleşme türü görülmektedir: *afferim* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de *affiyet* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur.

-t- > -tt-:

“adam İstanbul'dan Şam'a **ottuz** üç oğğa tam tecizat harbe gidiyolar ya Şam'a.” (Büy.02/57)

“**gettirduh** gayınbabamı seröm tahtılar.” (Top.01/26)

Otuz ve *getir-* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak t > tt değişimi ile ikizleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmektedir: *ottuz manat* (Demiray, 2011: 138). *Ottuz*, *gettüriye* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de *ottuz*, *gettirduh* şekli ile karşımıza çıkarak kullanımını korumuştur.

-s- > -ss-:

“beGmezin de **hassutası** var.” (Top.04.1/137)

Hasıda kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak s > ss değişimi ile ikizleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da s > ss ikizleşme türü görülmektedir: *babassının* (Demiray, 2011: 138). *massaların* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de sadece *hassuta* şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ikizleşme kullanımını korumuştur.

-n- > -nn-:

“ğırh beş seneye yañın elhamdülüllah imamlih o **yannı** bu **yannı** yapıdñ, şimdi emekli olduñ.” (Tip.01/52)

Yana kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak n > nn değişimi ile ikizleşmiştir. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da n > nn ikizleşme türü görülmektedir: *durduğunni* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de sadece *yannı* şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ikizleşme kullanımını korumuştur. Aynı zamanda yerli halk ağzında da bu ikizleşme olayı görülmüş olup kullanımı ortaklaşmaktadır: *yanna* “yana” (Ümüt, 2006: 45).

1.1.2.2.1.7. Ötümlüleşme

Ünsüzlerden bazıları gürültülü, bazıları ise gürültüsüz oluşur. Bu özellikten dolayı ünsüzler, gürültülü veya ötümlü ünsüzler ve gürültüsüz veya ötümsüz ünsüzler olmak üzere iki gruba ayrılır. Ötümsüz ünsüz, gürültüsüz ünsüz; ötümlü ünsüz ise, gürültülü ünsüzdür. Ötümlü ünsüzler ile ötümsüz ünsüzler, dillerde gürültünün olması veya olmaması bakımından ayrılır ve çiftleriyle anılırlar: *b-p, d-t, v-f, g-k, ğ-k, j-ş, c-ç, z-s* vb. Eğer ünsüzler söylernirken, ses telleri büzölüp kısılıyorsa ve sesin oluşumuna

ünlünün etkisi yoksa ötümsüz ünsüzler oluşur. Ötümsüz ünsüzlerde gürültü kuvvetlidir. Ötümsüz ünsüzlerin *güçlü ünsüzler* diye de adlandırıldığı olur: *p, t, f, k, k, ş, ç, s* vb. Eğer ünsüzlerin çıkarılışında, ses telleri büzüşmezse ve çıkarılan ünsüz üzerinde ünlünün büyük katkısı bulunuyorsa, ötümlü ünsüz oluşur. Ötümlü ünsüzlere güçsüz ünsüzler de denir: *b, d, v, g, ğ, j, c, z* vb.

Ötümsüz ünsüzlerin ses yolunu genişleterek çıkarılan eşleri olan ötümlü ünsüzlere dönüşmeleri, ötümlüleşme olarak bilinir: *p>b, t>d, f>v, k>g, k>ğ, ş>j, ç>c, s>z* vb. (Karaağaç, 2016: 139 – 140).

Ötümlüleşme, Ahıska Türkleri ağzında yaygın olarak görülmektedir. Örnekleri şunlardır:

ç > c / -ç > -c:

“*cızı* derdiler, *dayire* çizersin *ortasına onlari dikersin*.” (Top.06/101)

“*gene de güc* veriyir, *ğuvet* veriyir.” (Orh.01/67)

Çizgi ve güç kelimesi, ç > c değişimi ile ötümlüleşmiştir. ç > c değişimi Ahıska Türkleri Ağzı adlı doktora çalışmasında da ‘Türkçenin iki ünlü arasında kalan süreksiz tonsuz ünsüzleri tonlulaşma kuralının işlediği değişiklikler dışında, kural dışı olarak görülmüştür: *güclü, ac, hic* vs.’ (Demiray, 2011: 118). Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı adlı doktora çalışmasında da bu değişim görülmektedir: *carşafdan, güclü, ac* vs. (Ersöz, 2020: 98). Bu yörede de *cızı, güc* kelimelerinde ç > c değişimi görülmesi ortak bir kullanım olduğunu göstermiştir.

ç > j:

“*vallah ğız ajluğuz* neyiz *varsa yemeG ne bi şeyler getüreG*.” (Top.04.1/153)

Açlık kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak ç > j değişimi ile ötümlüleşmiştir. Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı adlı çalışmada da ç > j değişimi görülmektedir: *güjleri* (Ersöz, 2020: 97). Bu yörede de sadece *ajluğuz* şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ötümlüleşme kullanımını korumuştur.

k > g:

“*bizinkiler yıllarca kız alışverişlerini yani oğlan everme kız köçürme da gendi* aralarında olmiş *yani yerlilerle hêç kimse yoh*.” (Top.06/12)

“la gedduh can atyirim ğahveye gedduh beş alti **gişi**, gidah dedim.”
(Top.06/130)

Kendi ve kişi kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak k > g değişimi ile ötümlüleşmiştir. *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da k > g değişimi görülmektedir: *gişi*, *genduluğundan*, *gemük vb.* (Ersöz, 2020: 97). *Gendi*, *gişi* (Gemalmaz, 1995: 165). Bu yörede de *gendi*, *gişi* şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ötümlüleşme kullanımını korumuştur.

k > ğ:

“biz dünyaya geliyoğ, biz artığ, şe yapıyoğ dëyerken artığ benim babam da **Ġars**/Göle’den gelmeler, geldığ hë.” (Büy.03/15)

“ya ya, **ğaz maacir**ⁱ dëyerler.” (Top.04.1/30)

“hinkalı patatesnen de **ğıymayın** de yapabilürsün.” (Tom.01/67)

“işDe ğardeşlerimin ikisi öldi, **ğız ğardeşim** öldi, bi teG ben **ğaldım** vārilerden.” (Orh.01/16)

“oni oğlaviynen açarsun tavan **ğadár** ise onun **ğarárince** şöyle küçücüGce büşürürsün.” (Tom.01/17)

Kars, *kaz*, *kıyma*, *kız kardeş*, *kal-*, *kadar* ve *karar* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak k > ğ değişimi ile ötümlüleşmiştir. Ahıska ağzındaki en yaygın ötümlüleşme türlerinden birisidir. k > g değişimine paralel bir değişimdir: *ğalitesi*, *ğırğ* (Ersöz, 2020: 102). Bu yörede yaşayan Ahıska Türkleri ağzında *Ġars*, *ğaz*, *ğıyma*, *ğız ğardeşim*, *ğadár* ve *ğarárince* şekilleri ile karşımıza çıkarak bu türde ötümlüleşme kullanımını korumuştur.

p > b:

“ufah bezi alacağsın bölmez ne ğadár ise fırında **bişürecahsın** de oni de gözelce açarsız değıl mi değıl mi şöyle şöyle her şeyde bezizi hamurı yagliyácahsız, çoğ da yag sürDmeyin çoğ da yagsız eDmeyin.” (Tom.01/39)

“oni tavada **büşürürüm**, yerler.” (Tom.01/8).

“üÇ ğaşuh da un goyarım, oni **büşürürüm**, tereyağı de ğad üsdüne edirim yağı felan.” (Top.04.1/141)

“onⁱ de bi bardah **begmez** goyarım, iki bardah su goyarım.” (Top.04.1/140)

Pişir- fiili, Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olarak p > b değişimi ile ötümlüleşmiştir ve genellikle *büşür-* şekli ile kullanılmaktadır. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu kullanım görülmüştür: *büşürüp* (Demiray, 2011: 117). Bu yörede de *bişirecahsın*, *büşürürüm*, *begmez* şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ötümlüleşme kullanımını korumuştur.

t > d:

“gızım āzın **dadliyse**, ēyiyse huyi tamam.” (Orh.01/72)

“yayuh yayacasam eve **daşurdum**.” (Orh.01/258)

Ahıska Türkleri ağzı kalın sıradan kelimelerde Türkiye Türkçesi yazı dili ile Anadolu ve Rumeli ağızlarındaki “t- > d-” tonlulaşmalarının aksine, tonsuz şekilleri koruma çabasındadır (Demiray, 2011: 114). Burada *daşıduh* kelimesinin kullanımı çalışmamızda da korunmuştur. Kelime başındaki t- > d- değişmesi konusunda, Ahıska ağzı genellikle /t/ tarafındadır (Ersöz, 2020: 104). Derlenen metinlerde bu değişim türü sadece iki yerde tespit edilmiştir. *Tatlı* ve *taşı-* kelimeleri Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türkleri ağzında da t > d değişimi ile ötümlüleşmiştir.

1.1.2.2.1.8. Ötümsüzleşme

Ötümlülü ünsüzlerin ses yolunu darlaştırarak çıkarılan eşleri olan ötümsüz ünsüzlere dönüşmeleri, ötümsüzleşme olarak bilinir: b>p, d>t, v>f, g>k, ğ>k, j>ş, c>ç, z>s vb (Karaağaç, 2016: 140). Örnekleri yaygın değildir.

d > t:

“tavada yagini kenarından **tökün**, üstünden şöle şeyinen çalın.” (Tom.01/36)

“tepsilere **tökiruh**.” (Top.04.1/91)

“birin de düggeni var mermer **tükeni**.” (Top.07/8)

“**tomatis**” (Tip.02/36)

“imeciler olurdi, imeci de kendire girürdiler, çuval **tohurdiler**.” (Top.07/171)

“**tik** değil yatumuna durur da böle tuttuğun yerin tatumuna durur bi tırafi alçı aşun, bi tırafi de **tohan** yani elin tuttuğu yer o aşu tuttuğun üstü **tohan** altı alçı.” (Top.06/106)

Dükkan, *dök-*, *doku-*, *dokun-*, *dik* ve *domates* kelimeleri, d > t değişimi ile ötümsüzleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı

çalışmada da d > t değişimi görülmektedir: *tikán, tut ağacının, tóká tóká, tükánında* vs. (Demiray, 2011: 119). *tüken, hep te* (Ersöz, 2020: 106). Bu yörede de verilen örnek şekiller karşımıza çıkarak bu türde ötümsüzleşme kullanımını korumuştur.

g > k:

“*everduh, köçürduh.*” (Top.04.1/17)

“*benim dedem yolda ólmış, onun için adini **karip** koymışler.*” (Top.01/8)

“*benim dilim daha ğaba senin **kibi**.*” (Top.04.1/20)

Garip, gibi ve *göçür-* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak g > k değişimi ile ötümsüzleşmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da g > k değişimi görülmektedir: *keçürmáya, kimi “gibi”, köçmiş* vs. (Demiray, 2011: 118). Bu yörede de verilen örnek şekiller karşımıza çıkarak bu türde ötümsüzleşme kullanımını korumuştur.

1.1.2.2.1.9. ñ > g Değişimi

“*adam da üsdüne değişiyor, beri yoldan gèdiyor, **ögünden** geçiyor.*” (Orh.01.1/40)

“*kapunun **ögünde** oturduz he.*” (Top.04/17)

Ön kelimesi Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak n > g değişimi ile *ög* şeklinde kullanılmaktadır. Yerli halk ağzında bu kullanıma rastlanılmamıştır. Ahıska Türkleri ağzında ise “ñ” sınırlı sayıda kelimede ya bir “g/ ğ/ k” ilavesi ile başka bir deyişle ön ve arka tonlu ve tonsuz damak ünsüzlerinden önce kendini koruyarak “ñg(k)/ ñğ(k/ħ)” şeklinde ya da ayrışarak “n” veya “g/ ğ (>ğ, >v, > y)” şeklinde kullanılır: *ögde, yüñgü, düñgür* vs. (Demiray, 2011: 108).

1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmeleri

Ahıska Türkleri ağzında ünsüz düşmelerinin ardından geride kalan hece ünlüsü genellikle normal söyleyiş uzunluğunda kalır, hatta normal söylenişe göre daha az da olsa kısalır (Demiray, 2011: 140). Çalışmamızda tespit edilen ünsüz düşmelerinde de kısa bir söyleyiş hakimdir. Bazı yerlerde ise ön sesi uzatmaktadır. Ön seste görülen bir ünsüz düşmesi söz konusu olmamıştır. Derlemelerde tespit ettiğimiz ünsüz düşmeleri şunlardır:

-d- > ø :

“**günü**z gına oldi de gece heÇ hatıllamirim.” (Top.04.1/102)

Gündüz kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -d- > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *günü*z (Demiray, 2011: 141). *günü*s (Ersöz, 2020: 120). Bu yörede de *gündüz* kelimesi *günü*z şekli ile karşımıza çıkarak bu türde ünsüz düşmesi kullanımını korumuştur.

-f- > ø :

“içerde **yuha** bişirürler gel.” (Top.04/1)

“Yozgat Çapanoğlu'ndan **çitlik** olarak almışlar.” (Tip.01/20)

“**çit** dökerduh, eşgürdi, yayardıh, isidurduh, çökelig olurdu. (Orh.01.1/7)

Yufka, çiftlik ve çift kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -f- > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmeleri görülmektedir: *yuha* (Demiray, 2011: 141). *yuha*, *çid* (Ersöz, 2020: 120). Bu yörede de örneklerle verilen kelimelerde karşımıza çıkarak bu türde ünsüz düşmesi kullanımını korumuştur ve yaygın olarak kullanılmaktadır.

-ğ- > ø :

“o da işDe babamı tavisıye ediyo o günkü **öretmen**.” (Büy.02/23)

“işDe Cuma günü fark etmiyodu iki gün davıl **ölan** evinde çalar, bir gün gız evinde çalar.” (Top.06/109)

Öğretmen ve oğlan kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olarak -ğ- > ø düşmesine uğramışlardır. Bununla birlikte ön seste uzama meydana gelmiştir. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmeleri görülmektedir: *ola* “oğlan”, *bayā* vs. (Demiray, 2011: 141). *döruları*, *ölanın* vs. (Ersöz, 2020: 121). Bu yörede de örneklerle verilen kelimelerde karşımıza çıkarak bu türde ünsüz düşmesi kullanımını korumuştur ve yaygın olarak kullanılmaktadır.

-h- > ø :

“tandır egmeğimiz **meşurıdı**.” (Top.06/53)

Meşhur kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -h- > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *mafolacağuh* (Demiray, 2011: 141). *pelivan*, *müendis* (Ersöz, 2020: 120). Bu çalışmamızda da iç seste meydana gelen ünsüz düşmesi görülerek kullanım ortaklaşmıştır.

-k- > ø :

“yüzerlik asılı **yōsa** vererek.” (Top.04/9)

Yoksa kelimesi, -k- > ø düşmesine uğramıştır. Buradaki ünsüz düşmesi türü yerli halk ağzında görülmektedir: *yōmuş*, *çocūkene* vs. (Ümüt, 2006: 47). Bu türde ünsüz düşmesi, örnekten de anlaşılacağı üzere yerel ağızla etkileşim sonucu oluşmuştur.

-l > ø :

“*nasi* eGmeG ediyler, hamurı **nasi** yogirirler, çoğ cıviğ etmeyin.” (Tom.01/11)

Nasıl kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -l > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *nasi* (Demiray, 2011: 142). *nasi* (Ersöz, 2020: 123). Bu çalışmamızda da son seste meydana gelen ünsüz düşmesi görülerek kullanım korunmuştur.

-n > ø :

“ğurbanı **zati** oğlim besliyir, babaların oçağa dèyi.” (Orh.01/231)

“sicāsa **zati** maya atar eyle yaparduğ.” (Orh.01.1/6)

Zaten kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -n > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı ve Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *sati*, *zate*, *zati* (Demiray, 2011: 141). *zati*, *zate* (Ersöz, 2020: 120). Bu çalışmamızda da son seste meydana gelen bu ünsüz düşmesi görülerek kullanım ortaklaşmıştır.

-r > ø :

“ne mama varidi ne heç **bi** şey varidi.” (Top.07/48)

“**bi** gızım.” (Orh.01.1/2)

Bir kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -r > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *bi* (Demiray, 2011: 142). Bu çalışmamızda da son seste meydana gelen bu ünsüz düşmesi görülerek kullanım korunmuştur.

-t > ø :

*“esir değişimi oluyo, MemmeD dedemi **serbes** bırahtıyolar.” (Büy.03/17)*

Serbest kelimesi, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -t > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı* ve *Türkiye’de Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *serbēs* (Demiray, 2011: 143). *serbes* (Ersöz, 2020: 120). Bu çalışmamızda da son seste meydana gelen bu ünsüz düşmesi görülerek kullanım korunmuştur.

-y- > ø :

*“ta acik **şöle** gızaran gibi **şöle** gızaran gibi olur, çoğ da gızardma.” (Tom.01/28)*

“öle tavırlarını değiştirmeye başladılar diyo.” (Tom.02/7)

*“şeydin, inşallah hınkal yapıyım eşinnen ne vallah haber edin, sicahlarda **nede**.” (Top.04.1/166)*

*“ekin biçen şeye tırpan, elimizle yolduğumuz şeye galuç, galıç diyoh, **kölüler** orağ diyolar.” (Tip.02/22)*

Şöyle, öyle, neyde ve *köylüler* kelimeleri, Ahıska Türkleri ağzında, karakteristik olarak -y- > ø düşmesine uğramıştır. *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı çalışmada da bu türde ünsüz düşmesi görülmektedir: *belá, eláşedán sora* vs. (Demiray, 2011: 142). Bu çalışmamızda da son seste meydana gelen bu ünsüz düşmesi görülerek kullanım korunmuştur. Buradaki iç seste meydana gelen ünsüz düşmesi türü yerli halk ağzında görülmektedir: *öle, şöle, bōle* vs. (Ümüt, 2006: 47). Burada da kullanımda ortaklaşma görülmektedir.

1.1.2.2.3. Ünsüz Türemeleri

Derlemelerden tespit ettiklerimize göre kelime sonunda ve kelime başında ünsüz türemeleri görülmüştür. Örnekleri sadece iki yerde geçer.

ø > -k :

“siz *şimdik* nerden geldiz?” (Top.04.1/31)

Şimdi kelimesi, $\emptyset > -k$ türemesine uğramıştır. Buradaki son seste meydana gelen ünsüz türemesi türü yerli halk ağzında görülmektedir: *şindiK* (Ümüt, 2006: 47). Bu türde ünsüz düşmesi, örnekten de anlaşılacağı üzere yerel ağızla etkileşim sonucu oluşmuştur.

$\emptyset > y-$:

“*yüzerlik asılı yōsa verrek.*” (Top.04/9)

1.1.2.2.4. Kaynaşma

Kaynaşma esas olarak söz dizimi kaynaklı bir ses olayıdır. Türkçede ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelmesi durumunda, ilk sözcüğün sonundaki ünlü ile ikinci sözcüğün başındaki ünlü kaynaşabilmektedir (Demir, Yılmaz, 2016: 170-171). Birleşme neticesinde gramer birliğinde bir darlaşma, bir kısılma, bir büzülme göze çarpar (Ergin, 2013: 51-52).

“*bi insanluh, éyülüg yapdiysem **bişeye** o var.*” (Orh.01/63)

“*yarın yavrilerin yana çıhar, bi yere gidemessin **büşey** edemezsin.*” (Tom.01/85)

“*efendağa, hürmetimiz gayınlarımıza çoḥ.*” (Büy.01/61)

“*şenligi mi? **Nobīm** işDe yemegli neli yaBdilár.*” (Top.04.1/34)

“*yetmiş desen **noliyi** ki yani.*” (Tom.02/78)

“*la **neydiren** burda.*” (Top.06/60)

“***neydah**, nere gidah, nere gidiyirsin dēyeriz bazen.*” (Tom.02/52)

“***neydiren** la! Geliruh, gidiruh sizi evde bulamiruh.*” (Top.02/18)

“*patatisten yemeg yaparuh, **nö bilim** edden.*” (Top.07/97)

Ahıska Türkleri kaynaşma örneklerinden en dikkat çeken, ne ve bilim (bileyim) sözlerinin ne_blim şeklinde geçişmesidir. Tek bir kelime hâline gelen ifade, neb.lim şeklinde teleffuz edilir. İfadenin bu şekildeki telaffuzu, Ahıska ağzının karakteristik özelliklerinden biridir: *ne_blim*, *ne_blēm* vs. (Ersöz, 2020: 129).

Çalışmamızda da bu türde bir kaynaşma kullanımının karakteristik olarak korunduğu görülmektedir.

1.2. ŞEKİL BİLGİSİ

1.2.1. EKLER

Ekler, görevleri bakımından çekim ekleri ve yapım ekleri olarak ikiye ayrılır.

1.2.1.1. ÇEKİM EKLERİ

Çekim ekleri; isim çekimi ve fiil çekimi olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.2.1.1.1. İSİM ÇEKİMİ

Cümlelerin çeşitli ögeleri arasında geçici anlam ilişkileri kurmak üzere ad veya ad soylu kelimelerin durum ekleri olarak girdikleri çekim olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 65).

1.2.1.1.1.1. ÇOKLUK EKİ

Çokluk eki, “+lar” ve “+lar” ekidir. Ahıska Türkleri ağzında çokluk eki kelimelere genellikle damak uyumuna göre eklenmektedir. Nadiren de olsa uyulmadığı görülmüştür. Tespit edilen başlıca örnekleri şunlardır:

“böyle **bastonlarının** tuturiz zorInán yekine yekine burdan oriye gédirim.”
(Tom.01/60)

“**buralilár** tüm evelden **atlarının** gelüirdiler.” (Orh.01/36)

“**adamlar** olmiyir, kim gidecah.” (Orh.01/249)

Verilen örnekler göre, Ahıska Türkleri ağzında çokluk eki, bu yörede de kullanımını korumaktadır.

“siz de inşallah eyle bi hanım olacaşsınız ki geDDinizde bereket götürün **yavrilerim**, Allah şuur versin.” (Tip.01/71)

Yavrularım kelimesinde çokluk eki, kalın heceliden ince heceli hâle geçmiştir ve *yavrilerim* şekli ile damak uyumu görülmemiştir.

1.2.1.1.1.2. HÂL EKLERİ

Cümle içinde, adları başka kelimelerle olan ilişkilerine göre çeşitli durumlara sokan ekler olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 119). Yükleme durumu eki,

ilgi durumu eki, yönelme durumu eki, bulunma durumu eki, çıkma durumu eki ve vasıta hâli eki olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.1.1.2.1. İlgi Hâli Eki

Ahıska Türkleri ağzında ilgi hâli eki, Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarına uymak suretiyle ünlü ile biten isimler üzerine “+nın, +nin, +nun, +nün”, ünsüzle biten isimler üzerine “+ın, +in, +un, +ün” şeklinde gelir (Demiray, 2011: 117). Yozgat’ta bulunan Ahıska Türkleri ağzında da karakteristik olarak aynı ekler kullanılmaktadır:

“**Allah’ın** atasına gelesin.” (Top.06/39)

“*anam Alaca’da bir **evin** bi gızıymış, gelmiş üç gúvê vermişler.*” (Orh.01/1)

“*biz **Artvin’in** Ardanoç ilçesi Zekeriyá kóyündeniz.*” (Tip.01/12)

Yukarıda verilen örnekler dışında dudak ve damak uyumuna uymayan kullanımlar da görülmüştür:

“**kapunun** öğünde oturduz he.” (Top.04/17)

“*ondan sonr^a birgaç sene sonra **bunin** anası benim **babamın** bacısı.*” (Tip.01/66)

“***arabalarun** arhasına üç dörD Dána goyarduğ götürürler, Alaca’da fırında gızarDDurur getirürdüler.*” (Orh.01/19)

1.2.1.1.1.2.2. Yükleme Hâli Eki

Ahıska Türkleri ağzında yükleme hâli eki ünsüzle biten isimler üzerine geldiğinde +i; ünlü ile biten isimler üzerine +y+i; 3. şahıs iyelik eklerinden sonra +(n)i şeklindedir (Demiray, 2011: 178). Bunun yanı sıra yuvarlak ünlülü biçimleri de karşımıza çıkmaktadır (+ü, +(n)ü). Derlemelerde tespit ettiğimiz yükleme hâli eki almış kullanımlar şunlardır:

“**hinkalı** patatesnen de gıymayİnán de yapabilürsün.” (Tom.01/67)

“*ö gün **herifimi** gördüm, dün **anami** gördüm.*” (Tom.01/80)

“***oni** diyecağ sabah namazına camiye gēDmişih, çocuğ altı-yedi yaşında daha bi gaside söylemişim o gadar hoşuma gēDDi ki o gadar.*” (Tip.01/65)

“**çögelüğü** de çuma edirler, **çumayi** yayırsin.” (Top.04.1/120)

“**yüngü** yakadım.” (Tip.02/39)

“**dumani** sana gelirse nazar çıhar dëyerler.” (Top.01/37)

“**biri** Angará'de, biri Sarıgaya'da Allah **işlerünü** rasD getürsün.” (Tom.01/67)

“ya ya, gaz **maacir**ⁱ dëyerler.” (Top.04.1/30)

“**onu** da dussuz birigdirurduh baş baş.” Orh.01.1/12)

“evelden şuşe lambasi yoğidi, **buni** yahardıh.” (Orh.01.1/18)

1.2.1.1.1.2.3. Yönelme Hâli Eki

Ahıska Türkleri ağzında yönelme hâli eki ünsüzle biten isimler üzerine geldiğinde +A; ünlü ile biten iyeliksiz isimler üzerine +y+A; 3. şahıs iyelik eklerinden sonra +(n)A şeklindedir (Demiray, 2011: 180). Derlemelerde tespit ettiğimiz yönelme hâli eki almış kullanımlar şunlardır:

“şimdi **böyüğe** saygı galmadı.” (Tip.01/64)

Osmanlı-Rus Harbi'de Orta Ahıska'dan **Ġars'a** gelmişik.” (Büy.01/1)

“ölüm erkegler gelemiyir senin görhundan da nasıl olur da kız **burıya** gelür.” (Orh.01.1/63)

“teyze dedi ğurban olurum **sáná** dedi.” (Orh.01/158)

“toprah senin **başşın**” (Top.04/75)

“bölmez var ise **horantaya** göre.” (Tom.01/69)

1.2.1.1.1.2.4. Bulunma Hâli Eki

Bölge ağzında bulunma hâli eki +DA şeklindedir. Ünsüzü bakımından tonlu şekillerinin kullanımı yaygındır (Demiray, 2011: 182). Derlemelerde tespit ettiğimiz bulunma hâli eki genellikle tonlu şekli ile kullanılmıştır:

“biz **kóyde** büyüdük, kóyden gelin oldum işDe.” (Tip.02/1)

“şimdi **Sorgun'da annengidessen?** Eşinnen gezirsin.” (Top.04.1/160)

“hindibağı, patatesli **sacda** yapılır, yağlanır.” (Büy.01/58)

“atdan soⁿra motur çıhdi ki zaten şimdi heb **ġapide**, iki-üÇ dene motur orda bi tene bile del, dolu Allah'a şükür.” (Top.07/31)

“ondan sora ezerduh **ocağda** böyle eridirduh elimizle oğlayı vura vura tel tel olirdi.” (Orh.01.1/13)

1.2.1.1.1.2.5. Ayrılma Hâli Eki

Ahıska Türkleri ağzında ayrılma hâli +*Dan*'dır. Bölge ağzında ayrılma hâli ekinin kullanımı fonetik bakımdan bulunma hâli eki ile benzer özellikleri gösterir (Demiray, 2011: 184). Derlemelerde tespit ettiğimiz ayrılma hâli eki de bulunma hâli eki gibi genellikle tonlu şekli ile kullanılmıştır:

“işDe ğardeşlerimin ikisi öldi, ğız ğardeşim öldi, bi teG ben ğaldım vürilerden.” (Orh.01/16)

*“adam da üsdüne deĝişıyir, beri yoldan ğediyir, **ögünden** geçiyir.” (Orh.01.1/40)*

*“ğabarduğ**Dan** sonra oni kete yaparsun, valibagı ossun neyi yaparsan yap.” (Tom.01/25)*

“ğonuşmamızdan YozgaDhyum derik inanmıyolar.” (Tom.02/57)

*“**önden** geri topağlarsun şöyle çöreG eder ellerim tutmiy de ğızım şöyle dikersün.” (Tom.01/40)*

*“ilG **köyden** ismini verirsenez çözülecek diyo, o köyün ismini bilemiyoğ biz, ordan çıış köyün.” (Ahs.01/28)*

1.2.1.1.1.2.6. Eşitlik Hâli Eki

Adlarda ve ad soylu sözlerde nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırmaya dayanan eşitlik, gibilik ve benzerlik gösterme durumu (Korkmaz, 2019: 128) olarak tanımlanır. Eşitlik hâli eki, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Ahıska Türkleri ağzında da karakteristik olarak +*cA* ekidir. Ahıska Türkleri ağzında +*ceme* biçimi de rastlanmaktadır. Metinlerden hareketle başlıca örnekler şunlardır:

*“hamuru gözle şöle yumuşağ yogırırım gözle **incece** açarım.” (Büy.01/53)*

*“velibaginin patatesiñi **gözelce** ezerim, yerler.” (Tom.01/10)*

*“**gözelceme** seçirsin.” (Top.02/29)*

*“beGmez **eyce** ğaynadirsın ğaynadirsın, o ğalınlaşır.” (Top.04.1/131)*

*“hamurı **gıyıca** ğaynır, ğavileşir.” (Top.04.1/90)*

1.2.1.1.1.2.7. Vasıta Hâli Eki

Ahıska Türkleri ağzında vasıta hâli, “+*n*” ekinin kalıplaşmış şekillerinin dışında “ile” edatının eklenerek fonetik deĝişikliğe uğramış ve “+*n*” ekiyle

genişlemiş “+inan, +inán, +inen, +ynan,+ynán, +ynen, +nan,+nán, +nen” ve istisna kullanımlar olarak “+lA, +(y)le, +lan” ekleri ile karşılanır (Demiray, 2011: 185). Metinlerde tespit edilen vasıta hâli örnekleri şunlardır:

“buralilár tüm evelden **atlarinan** gelürdiler.” (Orh.01/36)

“he çuma o, çürüG **südinen**.” (Top.04.1/126)

“böyle **bastonlarinan** tutiriz **zorinán** yekine yekine burdan oriye gédirim.” (Tom.01/60)

“Allah ele avuca goymasÎn, **imaniminán Ğuraniminen** nasub eylesi.” (Tom.01/49)

“hinkalı **patatesnen** de ğıymayinán de yapabilürsün.” (Tom.01/67)

“**tırpanla** biçDuh.” (Tom.02/73)

“**tırmunan** düzecuh.” (Top.03/2)

“dörD köşe kesîr, he ordan da sıhir. Biri **ucınla** getürüyön böle açılmasın diye.” (Top.04/88)

“neyse NihaD **Ağaynan** bizde ğonuşDıh, anlaşDıh.” (Büy.01/6)

“ancah şimdi **milletinen** biráz daha haşır neşir olduĥCa insanlarımız deĝişmiş.” (Tip.01/43)

1.2.1.1.1.3. İYELİK EKİ

İyelik ekleri nesne veya kavramların bir başka nesne ya da kavrama ait olduğunu gösterirler. İyelik ekleri tek işlevli değildir. İyelik terimi ekin diğer işlevlerinin zaman zaman göz ardı edilmesine neden olur. Ekler, iyelik, kişi ve sayıyı aynı anda gösterirler: *ev-i-m* örneğinde ev’in birine ait olduğu, bu birinin konuşan, yani birinci kişi olduğu ve evin ait olduğu birinci kişinin sayıca tek olduğu anlaşılır. İyelik eki almış kelimeler, isim tamlamalarında tamlanan ögeyi oluştururlar: ev-in kapı-sı (Demir, Yılmaz, 2016: 202). Ahıska Türkleri ağzında da tekil ve çoğul kişilere bağlı olarak iyelik ekleri şunlardır:

	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Teklik	+(I/U)m, +(é/á)m	+(I/U)n	+i, +si
Çokluk	+(I/U)m(I/U)z	+(I/U)z, +n(I/U)z (Derlemelerde tespit edilememiştir.)	+lArI

Birinci tekil şahıs iyelik eki örnekleri şunlardır:

“az **içüm** geçDi de dedim bir lohma.” (Tom.01/44)

“adam **yegenim** işDe öle desene dedi.” (Tom.02/61)

“ben şu evde Rākise diyom a onun **görümiyem**.” (Büy.01/2)

“hediye getürürdiler. Şimdi yapan yoh, **anam** yapardı.” (Top.06/95)

“ben beş-altı yaşındayken **babám** elime Ğuran-ı Kerim’i verdi.” (Tip.01/44)

İkinci tekil şahıs iyelik eki örnekleri şunlardır:

“o gelen sendin he, **düğünün** oldu mu?” (Top.04/16)

“**beygin** da salam söyle.” (Orh.01/270)

Üçüncü tekil şahıs iyelik eki örnekleri şunlardır:

“bunun **bibisi** olır.” (Tom.04.1/108)

“ondan sonr^a birgaç sene sonra bunun **anası** benim babamın bacısı.(Tip.01/66)

“**hamurı** mayalayıp böyle bi bezi topağ gırlent gibi bezi yapıyolar ona patat deniyodu.” (Tom.01/9)

“*çoğ hassas, onun için onları terbiye için, medeniyeD öğretmek için Rusya **birâzlârİni** almış götürmüş eğitin, Ruslarİ eğitin deyi, hayâ terbiye verin deyi.*” (Tip.01/5)

Birinci çokluk şahıs eki örnekleri şunlardır:

“*he yeni ğapun **tandurumuz** var, getirüm de bah. Yani gidârken ğoyah.*”
(Top.04.1/46)

“*ortalugumuza düzen versin de **çelimiz** **çocūmuz** meydana çığDı.*”
(Tom.01/54)

“*Ahıskalı diye öpüp ğucağlamışlar üniversiteye giden **öğrencilerimizi.***”
(Ahs.01/27)

İkinci çokluk şahıs eki örnekleri şunlardır:

“***tanduruz** yok ki tandurda bişürersin.*” (Tom.01/18)

“***tavaz** böyüG ise böyüG Bişir.*” (Tom.01/32)

“*Allah **işizi** rast getürsün yavrum.*” (Tom.01/46)

“*siz **sohbetize** devam edin.*” (Top.02/9)

“***ayahlarıza** sālıh.*” (Top.04.1/174)

“*siz de eyiysiniz **ğomşuz** da eyi.*” (Büy.01/76)

Üçüncü çokluk şahıs eki örnekleri şunlardır:

“***yengelerine** abu dermişler, ğaynanam hep derlerdi.*” (Tip.02/18)

“*geçmişimiz Ahıska **Türkleri.***” (Top.02/13)

“***gendileri** ğoyur adlarını, onlar Gendiler^İ çağurir.*” (Top.04.1/61)

“***bacileri** varidi ye Maacir olarak bi ben varidim içleri^İde.*” (Top.04.1/73)

1.2.1.1.1.4. Soru Eki

Türkiye Türkçesi yazı dilinde ünlü uyumlarına bağlı olarak kullanılan soru eki, Ahıska Türkleri ağzında sadece “*mi*” şekliyle kullanılır (Demiray, 2011: 196). Derleme metinlerinde “*mu, mü*” şekli de tespit edilmiştir.

“*şeker var mi?*” (Top.02/34)

“*siz Sorgun'da mi durisiz şindi?*” (Top.04.1/24)

“*gördüz mü böğün gelōni.*” (Top.04.1/104)

“*çamaşuru sardun mu?*” (Tom.01/57)

“*Adile'yü bilür miydin? Onun babasıgil hep.*” (Orh.01/79)

1.2.1.1.1.5. Aitlik Eki

Türkiye Türkçesi yazı dilindeki “+*ki*” aitlik eki, Ahıska Türkleri ağzında da aynı biçimde kullanılmaktadır.

“*bizimkiler o Rus zulmünden sonra her evden bir hane galacaḥ, mesela bi babanın dörD dāne evladı varısa bi tanesi burda galacaḥ, bu ocā tütüDeceG, yani bu evde adam galacaḥ.*” (Tip.01/33)

“*tekenenin içindeki ışık gaz lambasından.*” (Tip.02/36)

“*işDe o öncekileri.*” (Top.01/31)

“*hele bu evdeki eltim yani ne bilīm ben onun da dört gızı, bir ōlu var.*” (Büy.01/47)

“*şimdikiler yavrum gapiden vurur çihar.*” (Büy.01/49)

“*Sorgun'dakiler de bizim gibi gonusur, Erzurumlu sañarlar, Laz'a beñzetirler.*” (Büy.04/28)

“*evelden böyle şimdiki gimi binit yoğidi.*” (Orh.01/57)

1.2.1.1.2. FİİL ÇEKİMİ

Fiil çekimi ekleri ad çekimi ekleri gibi, fiil kök ve gövdelerindeki hareketleri kişi ve nesnelere bağlamak, adlarla fiiller arasında geçici anlam ilişkileri kurmak için başvuru ekleridir. Türkçede fiil çekimi, fiil kök ve gövdelerine eklenen şekil ve zaman (kip), şahıs ve soru ekleriyle karşılanır (Korkmaz, 2014: 113).

1.2.1.1.2.1. ŞAHIS EKLERİ

Bitmiş fiilin oluşması için zaman kavramından sonra en az bir de kişi kavramı yüklenmesi gerektir. Çekimli fiil kılan veya olan kişiyi kapsar (Banguoğlu, 2007:444). Türkçe’de teklik ve çokluk şekilleriyle altı çeşit şahıs eki vardır. Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türklerinin çekimli fiillerde şahıs ekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

	Geniş Zaman	Şimdiki Zaman	Gelecek Zaman	Görülen Geçmiş Zaman	Öğrenilen Geçmiş Zaman	Şart Kipi	İstek Kipi	Gereklilik Kipi	Emir Kipi
1.T.Ş.	-Im -Um	-im -em	-ım -em	-m	-im	-m	-m	-Im	-
2.T.Ş.	-sIn -sUn	-sin -sen	-sın -sun	-n	-sIn	-n	-sin	-sIn	-sIn
3.T.Ş.	-	-	-	-	-	-	-	-	-sIn -sUn
1.Ç.Ş.	-uh, -uḡ -ik	-uh -iz	-uh	-uh -uḡ	-iḡ -ik -iḡ	-ḡ -h	-ḡ	-iḡ -uḡ	-
2.Ç.Ş.	-sUz -z	-siz	-sız	-z	-siz -iz	-z	-z	-sIz	-In -Un
3.Ç.Ş.	-lAr	-ler	-lar	-lAr	-lAr	-lAr	-lAr	-lAr	-sInlAr -sUnlAr

1.2.1.1.2.2. ZAMAN EKLERİ / KİP EKLERİ

Bu bölümde; *geniş zaman*, *şimdiki zaman*, *gelecek zaman*, *görülen geçmiş zaman* ve *öğrenilen geçmiş zaman* incelenecektir. Zaman eki, çekimli fiillerde zaman kavramını veren ve fiil tabanına gelen birinci ektir (Korkmaz, 2019: 257). Burada zaman eklerinin basit çekim ve birleşik çekimleri gösterilecektir. Bütün çekimlerde olumsuzluk eki *(-mA)*'dır ve şahıslara göre şekilleri de metinlerden örneklerle ilgili yerlerinde verilmiştir.

1.2.1.1.2.2.1. Geniş Zaman

Yozgat'ta yaşayan Ahıska Türkleri ağzında geniş zaman eki karakteristik olarak “*-Ar, -Ir, -Ur*” biçimlerindedir. Türkiye Türkçesi'nde de bu eklerle gösterilir. Fakat, derlemelerde farklı yerleşkelerdeki Ahıska Türkleri ağzında bazı fonetik değişimler görülmektedir. “*-Ar, -Ir, -Ur*” geniş zaman ekleri üzerine getirilen şahıs ekleri yukarıda tablo ile gösterilmiştir. Geniş zaman çekimli fiillere rastlanılan örnekler aşağıda sıralanmıştır:

Geniş zaman teklik birinci şahıs çekiminde *kip+şahıs* eki kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs ekleri “*-Im, -Um*”dur (Demiray, 2011: 217). Genellikle kalınlık-incelik uyumuna uymuştur. Bununla birlikte nadiren de olsa son seste yuvarlaklaşma görülmüştür. Tespit edilen geniş zamanın I. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“*nasi yaparum biliyon mi?*” (Tom.01/3)

“*tel peynirⁱ ben yapmam, önceleri yani öncekiler yaparmış de normal peyniri yaparum.*” (Top.04.1/116)

“*o ahşama çalarım ama gider yirmi tane götürür veririm.*” (Tom.02/179)

“*ğalınlaşır éyice gıvama geldim mi oni endurduhçan soⁿra hemen çarpaçarparum, çalma olur.*” (Top.04.1/136)

“*süDi isiDirúm, az da maya atarım.*” (Top.04.1/117)

“*onⁱ de bi bardah begmez goyarım, iki bardah su goyarım.*” (Top.04.1/140)

Geniş zaman teklik ikinci şahıs çekiminde *kip+şahıs* eki kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs ekleri “*-sIn, -sUn*”dur (Demiray, 2011:

217). Şahıs ekinde yuvarlak kullanımı da yaygın olarak görülmektedir. Tespit edilen geniş zamanın II. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“oni oḡlaviynen **açarsun** tavan ġadār ise onun ġarārince şöyle küçücüġce **büşürürsün.**” (Tom.01/17)

“ġazlar çimîr, he he sen de **bilürsün.**” (Top.04.1/176)

“O

“ónden geri **topaḡlarsun** şöyle çöreġ eder ellerim tutmiy de ġızım şöyle **dikersün.**” (Tom.01/40)

“oni soġudursun içine **ġoyarsun** sıcaḡ sıcaḡ ġoymġyásġn.” (Tom.01/29)

“o yani bu yani **dönderürsün büşer,** alursuz ġızım.” (Tom.01/20)

“tavada yagini, unu **elersün** memüzce tavanın içinde ġavurursun ġızım.” (Tom.01/27)

“ayni keteye nasġ **yogirirsın** keteye aynġ öyle yogirácān ġızım.” (Tom.01/37)

“ah oġlum ossay da seni alsaydım, **verür** miydin?” (Tom.01/86)

“**neydirsın?**” (Top.01/28)

“ġözelceme **seçirsın.**” (Top.02/29)

“**benzirsın** de yoh dedim.” (Top.04.1/22)

“begmez éyce **ġaynadirsın ġaynadirsın,** o ġalınlaşır.” (Top.04.1/131)

“onı ġalunlaşduḡčan so”ra bi ġaba **ġoyarsın.**” (Top.04.1/132)

“**yazırın** mi?” (Top.04.1/111)

“ben ġapide, bacada, ne de **olurum** da ġıza **ulaşursun,** o bene diyer.” (Top.04.1/159)

Geniş zamanın III. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Kalınlık-incelik uyumuna uydukları görülürken düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadıkları da görülmüştür. Derlemelerden tespit edilen örnekler şunlardır:

“çoḡ da yaġli etme, hamurun içinde ġözel **olır.**” (Tom.01/7)

“genelde ġış savuḡ **olır.**” (Top.04.1/54)

“oğlum dèyir ğız ise yatağının altına gül sar dèyir, **bürüşür** dèyir.”
(Orh.01.1/66)

“eşGiyacah tabi hamır yogırdımıycıh maya ğatacahsı”, hamır **ekşür**,
ğabarur.” (Tom.01/24)

“Ğuran'ı ne biçim **ohir** dā maşallah.” (Tom.02/38)

“hangi şartlarda gelmişler, Allah **bilir**.” (Tip.1/25)

“Türkmen, yerliler güzel **déyer**.” (Top.01/13)

“o da mideme **dohinir** la!” (Top.02/33)

“ahşamları **olir**, bunlar halalar oliyir, **gelirih** buruya.” (Top.03/12)

“çocuğlar şehir gimi **gonuşur** da benim dilim öz dil.” (Top.04.1/9)

“godı senden ne **istür**? / Allah'dan bol bol yağmır **istür**.” (Top.04.1/112)

“Gendileri **ğoyur** adlarını, onlar Gendilerⁱ **çağurir**.” (Top.04.1/61)

“hamurı gıyıcı **ğaynir**, **ğavileşir**.” (Top.04.1/90)

“annengil de **bilür** he.” (Top.04.1/92)

“oni de bilmem **bilür** misin?” (Top.04.1/138)

“la ne isim goyması? Onlar Gendilerⁱ **söylir**, hayvanlar ineGlere.”
(Top.04.1/60)

“saten yüzüne şirab **vurir** peynirin.” (Top.04.1/118)

“la cami neyá açtın, sırtına savuh **gelür**.” (Top.04.1/145)

Geniş zamanın I. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Diziliş şekli Türkiye Türkçesi yazı dili ile aynıdır. Fakat fiilin kendisine gelen şahıs eki farklıdır. Kullanılan şahıs eki sadece “-uğ”dur ve ünlüsü daima kalındır. Bölge ağzında Türkiye Türkçesi yazı ve konuşma dilinde kullanılan “-Iz, -Uz” şahıs ekleri hiç kullanılmaz (Demiray, 2011: 219). Derlemelerden tespit ettiğimiz örnekler göre bu özellikler kullanımını korumuştur.

“sonra yapacuğ, **yiyrüh**.” (Tom.01/30)

“mala **bahiruh**.” (Top.01/16)

“**neyd**irsin la! **Gel**iruh, **gid**iruh sizi evde bulamiruh.” (Top.02/18)

“buğday **ek**iruh.” (Top.03/5)

“üstüne de o yumurta gırdımız süttten **serper**uh.” (Orh.01/116)

“feselli, kete, velibağı, içli kete, oğla ketesi **yapar**uh.” (Büy.03/28)

“ekin **ek**eruh.” (Top.05/2)

“geÇdi zaman, harmanlardan **topl**aruh cacıh.” (Top.04.1/164)

“altında büşürür, o çögelig olur, ocağa **goy**aruh.” (Top.04.1/125)

“ya ya peynirⁱ? Gendimiz **yapar**uh, dadliy de Gendimiz **yapar**uh.”
(Top.04.1/115)

“**ğundah**laruh, **sallar**uh, beşige **goy**aruh.” (Top.04.1/28)

“he he gaz ketesi olmaz, gaz hınkali **yapar**uh.” (Top.04.1/39)

“ğurban bayramunda **ğah**iruh, ğurbanımız nerdeyse **ğāvalti** **yapar**uh.”
(Top.04.1/62)

“orāya **gid**eruh, ğurbanımızı **keser**uh, alur **gel**iruh.” (Top.04.1/63)

“orda yiyer, **içer**uh.” (Top.04.1/64)

“arabaşın' normal suya **çal**iruh, ölçüsüynen normal büşür.” (Top.04.1/89)

“cacıh yemeği tarifi; cacı **topl**iruh.” (Top.02/28)

“omaç da **yap**iruh.” (Top.02/36)

“tepsilere **tök**iruh.” (Top.04.1/91)

“hoş geldiz **déyerik**.” (Top.02/37)

Son örnekteki şahıs ekinde yerli ağız ile etkileşim söz konusudur. Yozgat yerli ağzında “-rIk” şekli de görülmektedir (Ümüt, 2006: 83).

Geniş zamanın II. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan “-sInIz, -sUnUz” ve Batı grubu ağızlarında kullanılan “-sInIz, -sUnUz” ekleri hiç kullanılmaz (Demiray, 2011: 220). Derlemelerden tespit ettiğimiz örneklere göre bu özellikler kullanımını korumuştur.

“ufah bezi alacağsın bölmez ne gadâr ise fırında bişürecahsın de oni de gözölce açarsız değil mi?” (Tom.01/39)

“patatesli mi yiyeersiz, etli mi yiyeersiz?” (Top.04.1/167)

Geniş zaman çokluk üçüncü şahıs çekiminde kip+şahıs eki kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs eki “-lAr”dır ve ek ünlüsü kendinden önce hece ünlüsü ince kalmış olsa bile bir kalınlaşma eğilimi gösteriri. Ancak çoğunlukla bu kalınlaşma yarım kalır (Demiray, 2011: 221). Fakat bu çalışmamızda bahsedilen kalınlaşmanın söz konusu olmadığı ve sadece incelmenin yer aldığı örnekler görülmüştür. Derlemelerden tespit ettiğimiz geniş zamanın III. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır:

“dumani sana gelirse nazar çıhar déyerler.” (Top.01/37)

“içerde yuğa bişirürler gel.” (Top.04/1)

“halay çekürler, gol uyunu oynürler.” (Top.04.1/15)

“şurdan gelürler, sözün ona hayvanlárınán gèder şehre geri gelürdüler, biz de misafir olirdiler.” (Orh.01/58)

Geniş Zamanın Olumsuzu

-mAz:

Geniş zamanın teklik 2. şahıs olumsuz kullanımı:

“yarin yavrilerin yana çıhar, bi yere gidemessin büşey edemezsün.” (Tom.01/85)

Geniş zaman çokluk 1. şahıs olumsuz çekimi Türkiye Türkçesinde “-mAyIz” eki ile kurulurken, bölge ağzında “mAzuh” şeklindedir (Demiray, 2011: 218). Kullanımını korumuş tespit edilen örnekler şunlardır:

“içmezuh dediler.” (Top.04.1/57)

“biz bu gızı kimseye, dışarıya çıhartmazıh.” (Büy.01/5)

“biz öyle gonusmazıh.” (Büy.03/29)

-mIr:

“geliruh, gidiruh sizi evde **bulamiruh**.” (Top.02/18)

“bazen çoğ şey olur, öncegⁱ gibi tab ğar **olmur** ki.” (Top.04.1/53)

Geniş Zamanın Birleşik Çekimi

Geniş Zamanın Hikâyesi:

Teklik 1. Şahıs:

“**gönderürdüm** gèder getirür de biz de şu fahırlıhdan ğurtulurduğ.” (Orh.01.135)

Teklik 3. Şahıs:

“oküzün narmığ **kesárdi**.” (Tip.01/29)

“dügünlerimiz çoğ şenlih **olirdi**.” (Orh.01/28)

Çokluk 1. Şahıs:

“patosa **havaslanurduğ**.” (Tom.02/74)

“en fazla düğünlerde börek **yaparduh**.” (Orh.01/17)

“..biz de şu fahırlıhdan **ğurtulurduğ**.” (Orh.01.135)

“mesela salamur yapacāsağ isidir maya **atarduh**.” (Orh.01.1/5)

Çokluk 3. Şahıs:

“böyük tepsilerinen börek **yapárdilár**.” (Orh.01/18)

“şurdan gelürler, sözün ona hayvanlárinán gèder şehre geri **gelürdüler**, biz de misafır **olirdiler**.” (Orh.01/58)

“önceden **ğétmezdiler** he.” (Top.04.1/65)

Geniş Zamanın Rivayeti:

Çokluk 3. Şahıs:

“şöyle yeri **eşermişler** onu şeydán gúveç toprā var ya ondan tandır yapıyomışlar, bizim kóyde de yaptılar aynısını.” (Tip.02/8)

“hayvanları bağlayan ipe zami **derlermiş**.” (Tip.02/24)

“kóyde laablarda bize Efegil derler, esgiden orda da Topaldedeoğullari **dermişler**.” (Top.06/31)

Geniş Zamanın Şartı: Derlemelerde sadece bir örnek tespit edilmiş ve çokluk

1. şahısta kullanılmıştır: “işçi **gelürse** yoldiriruh.” (Top.03/7)

1.2.1.1.2.2.2. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman eki “-yor”, Batı Türkçesinde “*yorır*” fiilinin ekleşmesiyle ortaya çıkmış yeni bir ektir. Ek, bugün Anadolu ağızlarında çeşitli ses değişmelerine uğramıştır. Bu değişmelerin en fazla olduğu ağızlar, Doğu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarıdır (Karahan, 2017: 43). Bu ağızlarda ünlü dardır. Doğu Grubu ağızlarında şimdiki zaman ekleri olan “-yêr, -yir, -yr, -ir, -îr, -i, -yi, -yer¹² ve -yor, -yo” ekleri Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türkleri ağızında da görülmektedir. Derlenen metinlerde örnekler aşağıda sıralanmıştır:

Şimdiki zamanın I. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Şimdiki zaman teklik 1. şahıs çekiminde şahıs eki “-im”dir (Demiray, 2011: 222). Tespit edilen örneklere göre bu kullanım korunmaktadır.

“ellerim de tutmiy gızım, ordan **geliyrim**.” (Tom.01/61)

“ğuşluğ namazın **ğulıyrim** gızım.” (Tom.01/65)

“ondan sonra **ğalhirim**.” (Tom.01/66)

Şimdiki zamanın II. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Şimdi zaman teklik 2. şahıs çekiminde şahıs eki “-sin”dir (Demiray, 2011: 223). Bunun dışında

“şindi Sorgun’da annengidessen? Eşinnen **gezirsin**.” (Top.04.1/160)

“mesela sen nasi genç **göriniyorsin** düğüne gèderdim, sandálye getirürdüler, üsDüm gıvrışmasın sen ona otur dèyi.” (Orh.01/52)

“neydah, nere gidah, nere **gidiyorsin dèyeriz** bazen.” (Tom.02/52)

“Sema çay ne goysun, gayfe ne **yapısen**.” (Top.04.1/5)

“nasi yaparum **biliyon** mi?” (Tom.01/3)

“unu **eliyon**, èyi yogır.” (Tom.01/22)

¹² Ayrıntı için bz. Leyla Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017, s. 43-44.

Son iki örnekte yerli halk ağzı ile etkileşim söz konusudur. ‘Sorgun ağzında şimdiki zaman eki “-(I)yor”dur. Ancak ekin bu şekliyle çekimlenmiş fiiller çok azdır. Bu ek bölge ağzında yaygın olarak “-(I)yo” şeklinde görülür’ (Ümüt, 2006: 85).

Şimdiki zamanın III. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“o da ablan mı **olıy**i.” (Tom.01/1)

“ederken el gader kağıt **yazıyır** möhürü **alıyır** adam **soyulıyır**, kağıt **yazıyır**.”
(Orh.01.1/87)

“gözüm **görmür** e.” (Orh.01.1/16)

“**gèdiyir** o vazife sen mi gız ben mi haydi, tamam baba dèyir en irabdan babasının elini **öpür**.” (Orh.01.148)

“namazı mı **gölür**, ben abdâst almadım daha.” (Tom.01/43)

“çoraBİ gèymedim **yanıyo** ayağlarım.” (Tom.01/56)

“Fatma yagmir **yagır** gızım çamaşırlar toplıy ver dèyer.” (Tom.01/58)

“rahmetlik Fadime Abla dermiş ki “la oğlum bizim evden eGmeG **eksiliyo**, biri bi bişeyler **yapıre** ne yaBDu ola anlamıyom.” (Tom.02/166)

“bu yıl bânâ vermiyeler de DaDlî dèyi de o hâdâr yiyemiyem, canım **istiye**.”
(Tom.01/74)

“ben de bazen telefonda nede bazi kendi ses gaydİm **oluyi**.” (Tom.02/1)

“diyom ses tonum da ne hader şey **çıhiyo**.” (Tom.02/2)

“gızım eczacılığ **ohuyo**, onlar da gonusma hêç yoh.” (Tom.02/49)

“tamam, bende **duriye**.” (Tom.02/55)

“valla, dedim Fadime Abla oğlun asGserden **gelür** duyduğ dedim gözaydını verdik.” (Tom.02/177)

“hoca **otiriy**, elime vurdu seksen beş sene içimde.” (Tip.01/46)

“Türkmen, yerliler güzel **dèyer**.” (Top.01/13)

“he şimdi gariler de **gidür**, gurban yerine.” (Top.04.1/65)

“Bah herif de yardımcı **olür**.” (Top.04.1/87)

“yağmur yağdı mi **göllenī** eyle.” (Top.04.1/173)

“gazlar çimīr, he he sen de **bilürsün.**” (Top.04.1/176)

“ğaynımın düğünü **oliyi.**” (Büy.01/36)

“hē günimiz òle **geçiy.**” (Büy.01/45)

“Amáriha'dan birincilikle **geliyür.**” (Büy.02/41)

“bazı dá temelli **gèdiyir.**” (Orh.01/6)

“yarış ederdiler, güreş ederdiler, güreşçilere hediye verirdiler, hangisi hangisin **yıhıyir** dèyi.” (Orh.01/27)

Şimdiki zamanın I. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Şimdiki zaman çokluk 1. şahıs çekiminde şahıs eki daima “-uḥ”tur (Demiray, 2011: 222). Fakat bu çalışmamızda bu şekli tespit edilmemiş ve kullanım kaybolmuştur. Aşağıda verilen örneklerde yerli ağız kullanımı yaygındır.

“ò gün herif beni at arabasına bündürdü, aldı **gèdiyiz** diye gine yuḥari.” (Tom.01/82)

“Akısğa bölgesi olarak Akısğa Türkleri de **diyož.**” (Tip.01/2)

“çeşmelerin, pınarların teknesi, önünde hayvanın su içtiği yere kurün **diyoh.**” (Tip.02/28)

“biz dünyaya **geliyoḥ,** biz artıḥ, şe yapıyoḥ dèyerken artıḥ benim babam da Ğars/Göle'den gelmeler, geldiḥ hē.” (Büy.03/15)

“biz anca onu **biliyož.**” (Ahs.01/16)

Şimdiki zamanın II. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Şimdiki zaman çokluk 2. şahıs çekiminde şahıs eki daima “-siz”dir (Demiray, 2011: 223). Derlemelerden tespit ettiğimiz örneklerde yuvarlak şekli ile “-sUz” şahıs eki de görülmüştür. Sadece bir örnekte ise “-siniz” şekli ile görülmüştür:

“siz neyi **oliysiniz?**” (Top.04/10)

“hasad geliyo, biçerci **tutisiz** biçtiriyosun.” (Tom.02/71)

“siz Sorgun'da mi **durisiz** şindi?” (Top.04.1/24)

“patatesli mi **yiyeersiz**, etli mi **yiyeersiz**?” (Top.04.1/167)

“çaysız, ğahvesiz **ğalhiyosuz**.” (Büy.03/30)

“**verīsūz**.” (Top.02/48)

Şimdiki zamanın III. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“nasi eGmeG **ēdiyeler**, hamurı nasi yogirirler, çoğ cıvığ etmeyin.” (Tom.01/11)

“sora bi yerden bi cazi ğari **getiriyrler**, ğēdiyr.” (Orh.01.1/91)

“fırında eGmegi **büşürīler** de velibagını hamurını **yogiriyeler**.” (Tom.01/14)

“su **veriiler**.” (Tom.01/62)

“suyu **ğoyiiler**.” (Tom.01/64)

“he he başıma şüşe **ğoyirler** e ondan.” (Orh.01.1/19)

“malı eğidirip boynuna geçirip ağaçtan, meşeden ısıtıp iki ucunu da **kerkliyolar**, ip bağlarlar, ona da kirkal derlerdi.” (Tip.02/25)

“Abakarlar **diyerler**.” (Top.04.1/14)

“ne bilum bedduā **verīler**, ğuylanma; toprah senin başşın^a **dēyerler**, kötü bi şey yapınca.” (Top.04.1/76)

“oni neye **dīrler**. Allah seni, ayiB bi şey mi var? (Seyrek **dēyerler**.)” (Top.04.1/77)

“dūnlerde halay **çekirler**, ğol oyunu **oynirler**.” (Top.04.1/97)

Şimdiki Zamanın Olumsuzu:

“**ğahamiyom** cigerimden ğahamīyom.” (Tom.01/50)

“bu yıl bāná **vermiiler** de DaDli dēyi de o hādār **yiyeemiyem**, canım istiyi.” (Tom.01/74)

“Gendime bile **benzetemiyom**.” (Tom.02/1)

“neydirsın? Sāná esGileri nası **bilmiyirsın** Hafız Abi yav.” (Tom.02/53)

“babam doḡsan beş yaşında o da bizimle bi defa ğēDDi, o da **bilmiyo**.” (Top.01/14)

“eşim baḥ beni^m gibi **ḡonuşmīr**, benim dilim daha ḡaba senin kibi.”
(Top.04.1/20)

“işDe bizim damaD da **atanamīr** de çalışır.” (Top.04.1/149)

“ilG köyden ismini verirsiniz çözülecek diyo, o köyün ismini **bilemiyoh** biz,
ordan çıḡış köyün.” (Ahs.01/28)

“yaşımı **bilmiyrim** ḡızīm.” (Orh.01/2)

“**bilmirim** ḡızım, evet yaşıma ḡöre çoḡ éyyim Rabbime şükürler ossun.”
(Orh.01/3)

“aha şimdi söfrada ne yedīḡ dēyi sorsa gene **bilemiyirim**.” (Orh.01/9)

Şimdiki Zamanın Birleşik Çekimi

Şimdiki Zamanın Hikâyesi:

Teklik 2. Şahıs:

“ya gelürsün dādursan göze **giriyaodun** misafirin yanında içeri giremezdu.”
(Tom.02/92)

Çokluk 1. Şahıs:

“biráz de gencidiG yani **önemsemyorduh**.” (Tom.02/20)

Çokluk 3. Şahıs:

“börek **dēyerdiler**, suyunan içinde böyük teştinen.” (Orh.01/20)

“önceden bizim memleGeD ḡaDmerine kete **diyolardı**.” (Tip.02/4)

Şimdiki Zamanın Rivayeti:

Çokluk 3. Şahıs:

“şöyle yeri eşermişler onu şeydān ḡuveç toprā var ya ondan tandır
yapıyomuşlar, bizim kóyde de yaptılar aynısını.” (Tip.02/8)

1.2.1.1.2.2.3. Gelecek Zaman

Ahıska Türkleri ağzında gelecek zaman çekimi kullanılan ek ve kip+şahıs eki kuruluşu bakımından Türkiye Türkçesi ile paraleldir. Ancak bölge ağzında genel olarak görülen kalınlaşma eğilimi ve ekin iki ünlü arasında kalan son sesinin sızıcılılaşması, sızıcılılaşmanın ileri düzeye varmasıyla erimesi sonucu hece

birleşmesinin ortaya çıkması gibi fonetik sebepler “-acak, -ecek” gelecek zaman ekinin çekimlendiği şahıslara göre farklı kullanımlarını ortaya çıkarmaktadır (Demiray, 2011: 225). Gelecek zaman ekleri: “-acaḥ, -ácah, -acah, -eceg, -ecaḥ, -ecah”. Metinlerde rastlanan gelecek zaman eki örnekleri aşağıda verilmiştir.

Gelecek zamanın II. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Gelecek zaman teklik ikinci şahıs çekiminde kip+şahıs eki kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs eki “-AcAḥ” şeklinden sonra “sın” gelecek zaman ekinin son ünsüzü eriyerek düşmüş ve gelecek zaman eki ile şahıs eki arasında hece kaynaşması olmuş ise “n”dir (Demiray, 2011: 227). Tespit edilen örneklere göre bu kullanım korunmaktadır.

*“ondan so”ra da aḫiyetle **yiyeceahsın.**” (Top.02/32)*

*“so”ra gózel tere yağlı bulgurunu çoḥ az **atacaḥsın, bişüreceahsın.**” (Top.02/31)*

*“bezi **alacaḥsun.**” (Tom.01/26)*

*“ufaḥ bezi **alacaḥsın** bölmez ne gadár ise fırında **bişüreceahsın** de oni de gózelce açarsız deḡil mi deḡil mi şöyle şöyle her şeyde bezizi hamurı yagliyácahsız, çoḥ da yag sürDmeyin çoḥ da yagsız eDmeyin.” (Tom.01/39)*

*“biz asGerden geldiḥDan sonra olduḡ da le **bıraḫacan** suyu da.” (Tom.02/48)*

Gelecek zamanın III. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde kip+şahıs kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Bölge ağzında kelime sonunda bulunan ya da kapalı hecelerde son ses olan arka damak “ḳ” ünsüzlerinin tonsuz-sürekli karşılığı “ḥ”ye dönmesi karakteristik bir özellik olduğundan gelecek zamanın teklik üçüncü şahıs çekimlerinde ek “-Acaḥ” şeklinde kullanılır (Demiray, 2011: 228). Bu kullanımın dışında “-Acah” ve “-eceG” şekilleri de tespit edilmiştir.

*“oni **diyeceah,** sabah namazına camiye geDmişḫ.” (Tip.01/65)*

*“adamlar olmiyir, kim **gideceah.**” (Orh.01/249)*

*“ne **diyeceah?**” (Top.01/1)*

“oğli var **evlenecah**, gızı var **göçecah**.” (Top.01/41)

“oni yaparsız on de tavaya göydin miydi üstüne biráz dönderduhsan sonra biráz yağ sirpeleyin, **gızaracah** biliyon mi?” (Tom.01/19)

“**eşGiyacah** tabi hamır yogırdımıycıh maya gatacahsı”, hamır ekşür, gıbarur.” (Tom.01/24)

“bizimkiler o Rus zulmünden sonra her evden bir hane **ğalacah**, mesela bi babanın dörD dâne evladı varısa bi tanesi burda **ğalacah**, bu ocā **tütüDeceG**, yani bu evde adam **ğalacah**.” (Tip.01/33)

“o **geçecah**, ondan sonra sen geçeceksiniz.” (Tip.01/48)

“Sarığaya’ya **gideceG**.” (Top.04/13)

“bu lüfediyon da sesleseler benim asıl adımi **sesleyecah**.” (Büy.01/31)

“bazılár neyse onı **işleyacah**.” (Orh.01/1)

Gelecek zamanın I. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler aşağıdadır. Gelecek zaman çokluk birinci şahıs çekiminde kip+şahıs eki kuruluşu Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs eki “-uğ”tur (Demiray, 2011: 226).

“sonra **yapacuğ**, yiyiruh.” (Tom.01/30)

“Hamam’a **gidecūh**.” (Top.02/43)

“tarlaya giduB tarla **sürecuh**.” (Top.03/1)

“tırmunan **düzecuh**.” (Top.03/2)

“yoh moh de de, epey sene laf **verecuh**.” (Top.04.1/130)

Aynı zamanda gelecek zaman ekinin son sesinin tek ses olarak kullanılması ile Yusufeli ağzında ortaklaştığı görülmektedir. Örnek: çalacuğ (Koruk, 2019: 169).

“daha öncesinden Ğars’a geliB Ğars’da da Osmanlı-Rus harbi çıhıyor ya o harbden bizim dedeler bahmiş ki yapácák bişey yoh biz **ölecih** demiş burdan çıhağ.” (Büy.04/2)

Burada **ölecih** kelimesi yerli ağız ile etkileşim sonucu kullanılmaktadır: yapacīh, yiyecīK vs. (Ümüt, 2006: 87)

Gelecek zamanın çokluk ikinci şahıs çekiminde kip+şahıs eki Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Kullanılan şahıs eki “-Acaḥ” şeklinden sonra “sız” gelecek zaman ekinin son ünsüzü eriyerek düşmüş ve gelecek zaman eki ile şahıs eki arasında hece kaynaşması olmuş ise “-z”dir. Bölge ağzında “sInIz” “sUnuz” eki kullanılmaz (Demiray, 2011: 228). Fakat derlemelerde sadece bir örnek tespit edilmiş ve “siniz” şahıs eki ile bahsedilen kullanım korunmamıştır: “*o geçecah, ondan sonra sen geçeceksiniz.*” (Tip.01/48)

Gelecek Zamanın Olumsuzu: Derlemelerde sadece bir örnek tespit edilmiş ve çokluk 2. şahısta kullanılmıştır: “*elláriz böyle, bi böýüG adam gördüz mü yanında geçárkán öñünü geçmeyácáhsınız.*” (Tip.01/47)

Gelecek Zamanın Birleşik Çekimi:

Gelecek Zamanın Rivayeti:

Çokluk 3. Şahıs: “*cezá evini ğaldırıp müze yapacaḥlarmış.*” (Tom.02/20)

Gelecek Zamanın Şartı:

Teklik 2. Şahıs: “*ne ğader yapacasen, misafirin geldi mi pilav haşladuḡun ğimi oni tökersin.*” (Orh.01/122)

Çokluk 1. Şahıs: “*mesela salamur yapacāsaḥ isidir maya atarduḥ.*” (Orh.01.1/5)

1.2.1.1.2.2.4. Görülen Geçmiş Zaman

Ahıska Türkleri ağzında “-DI, -DU” ekleri ile yapılan görülen geçmiş zaman çekimi morfolojik bakımdan Türkiye Türkçesi ile paraleldir. Ancak hem görülen geçmiş zaman eki, hem de bu ek üzerine kullanılan şahıs eklerinde Türkiye Türkçesine göre farklılık gösteren özellikler vardır. Bölge ağzında ünsüz uyumu bakımından görülen geçmiş zaman ekinin hem tonlu hem tonsuz şekilleri kullanılıyor olmasına rağmen sert ünsüzle biten fiillerden sonra tonlu şeklin kullanılmasına sık rastlanır (Demiray, 2011: 229). Tonsuz şekli ile nadiren de olsa kullanımlar mevcuttur. Metinlerde rastlanan görülen geçmiş ekleri ve örnekleri aşağıda verilmiştir.

Görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs çekiminde “-dım, -dim, -dum, -düm, -Tum, -tım, -tim, -tüm” şekilleri kullanılır’ (Demiray, 2011: 230). Görülen geçmiş zamanın I. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“ö gün herifimi **gördüm**, dün anami **gördüm**.” (Tom.01/80)

“o **gèDDim** diyodu.” (Tom.02/23)

“çifD de **sürdüm**, düvel de **sürdüm** ohō!” (Tom.02/79)

“burda **doğudum**, burda **böyüdüm**.” (Top.04.1/8)

“**yaBDım** oni de **yaBDım**. Bağdan üzim **toBladım**, **getirdüm**.” (Top.04.1/128)

“ele hayaDlar **göçürdüm**.” (Orh.01/55)

“hátta bi yaşlımız vardı ToħaD'Da **çalıştım** diyo.” (Tom.02/17)

Bölge ağzında teklik ikinci şahıs çekimi Türkiye Türkçesi ile yapı bakımından paraleldir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ekin ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı bütün şekilleri kullanılır. Ancak ünsüz uyumu bakımından tonlulaşma, ünlü uyumu bakımından da ekin tonlu şekillerinin kullanıldığı durumlarda yuvarlaklaşma ve kalınlaşma eğilimi çok güçlü olmayan şekilde görülür. Şahıs eki “-n”dir (Demiray, 2011: 233). Görülen geçmiş zamanın II. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“çamaşuru **sardun mu?**” (Tom.01/57)

“hep **gezdün mü** Domarca'yi?” (Tom.01/90)

“**böyüklerin** yanına nere **girdun** ki? Ya!” (Tom.02/91)

“yağı nere **goydin** ki aç.” (Top.04/14)

“onlar^a da mı **gèDDin**.” (Top.04.1/105)

Ahıska Türkleri ağzında görülen geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs çekimi Türkiye Türkçesi ile aynıdır. Ancak görülen geçmiş zaman üçüncü şahıs çekiminde ek ünlüsünün daima düz-dar-ince olması ve ünlü uyumlarını bozması bölge ağzının karakteristik bir özelliğidir. Ünsüz uyumu bakımından diğer şahıslardaki durum geçerlidir (Demiray, 2011: 234). Ancak ünlü uyumunda bahsedilen kullanım her zaman korunmamıştır. Burada yerli ağız ile etkileşim söz konusudur: *böyüdü, oħudu, doldurdu* vs. (Ümüt, 2006: 81). Tespit edilen görülen geçmiş zamanın III. teklik şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“ertəsi gün Fadime Abla **çevürdi**.” (Tom.02/173)

“hoşgeldiz, neydir, neydirsin, éyiler, **oldi**.” (Top.01/28)

“annem **öldi**, bi teG babam var o da ğardaşlarının yanında.” (Top.04.1/18)

“ğına gecem **oldi** mi Seval?” (Top.04.1/99)

“izinize neye gelin, böyle olmadı, boş **oldi**.” (Top.04.1/169)

“o da doĥsan beş yaşında onlar da **öldi**.” (Büy.01/19)

“babam orda ğalmış, anamdan iki oğlan iki ğız **oldi**, dörD tane **olduĥ**.”
(Orh.01/15)

“baĥ beni **dövdi**, yeduĥu dayah yanna **ğaldi** yani.” (Top.06/5)

“beni **çimdurdu** ya.” (Tom.01/59)

“ö ğün herif beni at arabasına **bündürdü**, **aldı** ğediyiz diye gine yuĥari.”
(Tom.01/82)

“ortalugumuza düzen versin de çelimiz çocūmuz meydana **çıĥDı**.”
(Tom.01/54)

“su faturan **bána verdi** la!” (Tom.02/54)

“dedeleriz nerden gelme?” **dedi**.” (Tom.02/59)

“sıĥıntız olursa **bána söyleyin dedi**.” (Tom.02/63)

“rahmetlik Fadime Abla dermiş ki “la oğlum bizim evden eGmeG eksiliyo, biri bi bişeyler yapıĥre ne **yaBDu** ola anlamıyom.” (Tom.02/166)

“oni diyecaĥ sabah namazına camiye ğeDmişĥ, çocuĥ altı-yedi yaşında daha bi ğaside söylemişim o ğadar hoşuma **ğeDDi** ki o ğadar.” (Tip.01/65)

“onları da **böyüdü**, gelin **eDDıĥ**.” (Büy.01/16)

Bölge ağzında çokluk birinci şahıs çekimi Türkiye Türkçesi ile paralel olup, ek ünlüsü daima yuvarlak-kalın, şahıs eki “-ĥ” dir (Demiray, 2011: 231).). Ancak ünlü uyumunda bahsedilen kullanım her zaman korunmamıştır. Burada yerli ağız ile etkileşim söz konusudur: *dolduĥ, bulduĥ düşdüK*, vs. (Ümüt, 2006: 82). Tespit edilen görülen geçmiş zamanın I. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“eGmeG bulamadıĥımız zaman bu yonca ğanĥal gibi böyle bu tip şeylerinden diyo kendimizi çocūmuz **şeyaptıĥ** yani ayahDa **durduĥ**.” (Tom.02/16)

“ya burda pancar ekdiğinde hastaneye **götürduh**.” (Tom.02/39)

“düvel **sürduh**.” (Tom.02/75)

“yetmiş yediye ğadar atınan, öküzünen **çalışdıh**.” (Tom.02/83)

“gene iyi **yapduh**.” (Tom.02/103)

“biz de bi defaya mahsus bi **geDDiG**, sıla-ı rahim 2015'Deydi.” (Tip.01/13)

“**gedduh** Ğuran **aldı** babam, Ğuran'a ğediyerken.” (Tip.01/45)

“**anadıh** mı?” (Tip.01/55)

“Allah'a şükür atmış senáyá yahın aile hayatı **sürdúh**, **incimedih** elhamdülillah, máğāmı Cennet olsun inşallah.” (Tip.01/67)

“**gettirduh** ğayınbabamı seröm **tahtılar**.” (Top.01/26)

“boş **oturduh**, ne çay **içduh**.” (Top.01/42)

“görücü usulü, **tanişmaduh**, ahrabam ğocam.” (Top.04.1/10)

“**everduh**, **köçürduh**.” (Top.04.1/17)

“ilk senesi yemegli ne **yaBduh**.” (Top.04.1/35)

“geçen sene ğapide **otirduh**.” (Top.04.1/103)

“ğeri **everdih** ğayınbabamı. Bi ğadın **ğetirdih** onun da hēc çocü olmırdı.” (Büy.01/21)

“aha şimdi sofrada ne **yedih** deyi sorsa gene bilemiyirim.” (Orh.01/9)

“biz gazá düğünü **yapduh**.” (Orh.01/35)

Bölge ağzına çokluk ikinci şahıs çekimi Türkiye Türkçesi ile yapı bakımından paraleldir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ekin ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı bütün şekilleri kullanılır. Ancak ünsüz uyumu bakımından tonlulaşma, ünlü uyumu bakımından da ekin tonlu şekillerinin kullanıldığı durumlarda yuvarlaklaşma eğilimi çok güçlü olamayan şekilde görülür. Şahıs eki “-z”dir (Demiray, 2011: 234). Derlemelerde tespit edilen örneklerde bu kullanımını korumuştur.

“hoş **geldiz**, safa **geldiz**.” (Top.07/1)

“neréye **geDDiz**?” (Tom.01/91)

“nerden **bulduz** birbirizi? Hā barabar **ohuduz** hē iyi.” (Top.04.1/148)

Ahıska Türkleri ağzında görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs çekimi yapı bakımından Türkiye Türkçesi ile paraleldir. Ek ünlüsü bakımından görülen geçmiş zamanın diğer şahıslarla çekimlerinde olduğu gibidir. Görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsü daima düz-dar ve incedir. Çokluk eki “-lar”dır. Ancak çokluk ekinin ünlüsü güçlü bir kalınlaşma eğilimi gösterir ancak bu kalınlaşma yarım kalır. Genel kullanım “-lár” şeklinden yanadır (Demiray, 2011: 236). Derlemelerden tespit ettiğimiz görülen geçmiş zamanın III. çokluk şahıs olumlu şeklinin yer aldığı örnekler şunlardır:

“ölü **ğuyladılar** mı diyo?” (Tom.01/51)

“o yönünen biráz serin **bahtılar** diyo.” (Tom.02/29)

“iki sene **yaBdilár** de dā da yaBmadilár.” (Top.04.1/33)

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu:

Teklik 1. Şahıs: “çorabi **gèymedim** yanıyo ayağlarım.” (Tom.01/56)

Teklik 2. Şahıs: “**begenmedin.**” (Tom.02/105)

Teklik 3. Şahıs: “ey ki **calanmadi** oturun oturun diye.” (Top.04.1/105)

Çokluk 1. Şahıs:

“görücü usulü, **tanişmaduh**, ahrabam gocam.” (Top.04.1/10)

“Allah’a şükür atmış senáyá yahın aile hayatı sürdüh, **incimedih** elhamdülillah, máğāmi Cennet olsun inşallah.” (Tip.01/67)

Çokluk 2. Şahıs:

“bi şey **yemediz, iÇmediz.**” (Top.04.1/165)

“**geDmediz** mi muhDarın oruya?” (Top.07/41)

Çokluk 3. Şahıs: “iki sene yaBdilár de dā da **yaBmadilár.**” (Top.04.1/33)

1.2.1.1.2.2.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Ahıska Türkleri ağzında “-miş” eki ile yapılan öğrenilen geçmiş zaman çekimi morfolojik bakımdan Türkiye Türkçesi ile paraleldir. Ancak bölge ağzında öğrenilen geçmiş zaman eki tek şekillidir ve bu ek üzerine kullanılan bazı şahıs ekleri Türkiye Türkçesine göre farklılık gösterir (Demiray: 2011: 238). Metinlerde geçen örnekler şunlardır:

Öğrenilen geçmiş zamanın I. teklik şahıs olumlu şekli:

“*ele günü bilürüm ki biri evlenmeyin yedi kere sufra **ğurmuşim**.*” (Orh.01/60)

“*çocuḡ altı-yedi yaşında daha bi ḡaside **söylemişim** o ḡadar hoşuma ḡeDDi ki o ḡadar.*” (Tip.01/65)

Öğrenilen geçmiş zamanın III. teklik şahıs olumlu şekli:

“*orda da hālen yani geldiGleri köye ḡadar **ḡetmiş**.*” (Tom.02/26)

“*ḡalinci, Kirezoḡlu **ḡetmiş** daḡbaşına bi ev yapmış.*” (Orh.01.1/26)

“*çoḡ hassas, onun için onları terbiye için, medeniyeD öğretmek için Rusya birāzlārĠni **almış ḡötürmüş** eḡitin, RuslarĠ eḡitin dēyi, hayā terbiye verin dēyi.*” (Tip.01/5)

“*benim dedem yolda **ólmış**, onun için adini karip **koymışler**.*” (Top.01/8)

“*bizinkiler yıllarca kız alışverişlerini yani, oḡlan everme kız köçürme da ḡendi aralarında **olmış** yani yerlilerle hēç kimse yoḡ.*” (Top.06/12)

Bölge ağzında “miş” ekiyle kurulan öğrenilen geçmiş zamanın çokluk birinci şahıs çekiminde şahıs eki daima “-uḡ”dur (Demiray, 2011: 239). Ancak derlemelerde “-ıḡ, -ik” ekleri tespit edilmiştir. Burada yerli ağız ile etkileşim söz konusudur: *yaTmişıḡ, ḡeTmişiK* (Ümüt, 2006: 83).

“*oni diyecaḡ sabah namazına camiye **ḡeDmişıḡ**, çocuḡ altı-yedi yaşında daha bi ḡaside söylemişim o ḡadar hoşuma ḡeDDi ki o ḡadar.*” (Tip.01/65)

“*direkt Ardahan Kars Nakala köyünden **ḡelmişik**.*” (Top.02/11)

Öğrenilen geçmiş zamanın II. çokluk şahıs olumlu şekli:

“*beni ziyaret etmeye **ḡelmüşsüz**, Allah işizi rast getürsün yavrum.*” (Tom.01/46)

Öğrenilen geçmiş zamanın III. çokluk şahıs olumlu şekli:

“*o zamanın böyükleri bu tarafa ḡöçe zorlamışlar, ḡöçmüş ḡelmişler.*” (Tom.02/8)

“öle bir ğarágol **yapmışlar.**” (Tom.02/97)

“benim dedem yolda ólmış, onun için adini karip **koymışler.**” (Top.01/8)

“Bursa’ya **gelmişler,** orası da sıcağ ya biz alışmışıg soğuğa fılan.”
(Top.02/20)

“geçen sene ğapide otirduh, Viloşgile de **gétmişler.**” (Top.04.1/103)

“burada araziye DuDmiler, ev **olmışlár,** burda **ğalmışlár.**” (Orh.1/10)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Olumsuzluğu: Derlemelerde sadece bir örnek tespit edilmiş ve teklik üçüncü şahısta kullanılmıştır: “Toprahpınar’da ğonuşma **değişmemiş.**” (Tom.02/45)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Birleşik Çekimi

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi:

Çokluk 2. Şahıs:

“annengilnen neyinen **gelmişdiz.**”

Teklik 1. Şahıs:

“eGmeGDen **ğahmışDim** de ögle işDe görmedim de.”

Teklik 2. Şahıs:

“o zaman yuhaya **rasDlamişDin,** şimdi tandur egmegⁱ.” (Top.04.1/7-50-52)

1.2.1.1.2.2.6. Şart Kipi

Bir oluş ve kılışın gerçekleşmesini şarta bağlayan, yalnız başına yargı bildirmeyen ve -sa eki ile karşılanan tasarlama kipi olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 220). Derleme metinlerinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

Çokluk 1. Şahıs:

“şimdi dūne de **ğetsah,** bi misafir gelse beni çāDtırır.” (Büy.01/52)

Çokluk 2. Şahıs:

“valla vahıDlı **ğelsez** yaparuh nedir ki?” (Top.04.1/43)

1.2.1.1.2.2.7. İstek Kipi

Fiile istek, niyet kavramları veren tasarlama kipi olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 163). Türkiye Türkçesinde teklik ve çokluk 1. ve 3. şahıslar emir

kipi çekimi ile karışmış olarak kullanılırken Ahıska Türkleri ağzında istek kipi eki özellikle 1. ve 2. şahıs çekimlerinde güçlü olarak varlığını devam ettirir. 3. şahıslarda ise istek, temenni ifadesi istek kipi ekiyle çekimlenmiş örneklere sıkça rastlanmakla birlikte büyük ölçüde emir çekimi ile yapılır (Demiray, 2011: 244).

İstek çekiminin bölgemiz ağzı için karakteristik özellikleri vardır. Teklik 1. şahıs çekiminde ek daima “-(y)em” şeklinde ince, çokluk 1. şahısta genellikle “-(y)aḥ” şeklinde kalın, bazen de “-(y)áḥ” şeklinde yarı kalınlaşmış ünlü ile kullanılır. Teklik ve çokluk 2. şahıslarda ek ünlüsü genellikle “-(y)asın/ -(y)asız” şeklinde kalın, bazende “-(y)ásın/ -(y)ásız” şeklinde yarı kalınlaşmış ünlü ile kullanılır (Demiray, 2011: 246). Derlemelerden tespit ettiğimiz istek kipi örnekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs:

*“ğaz var, ğazlar belki ğapidedir, **gösterīm** sene.” (Top.04.1/59)*

*“he yeni ğapun tandurumuz var, **getürüm** de bah. Yani gidárken ğoyah.” (Top.04.1/46)*

*“**yaḥıyım, yayḥıyım.**” (Top.02/42)*

Bu örneklerde istek kipinde fonetik olarak düşmeler yaşanmıştır. Özellikle ünsüzle sonuçlanan fiillere getirildiğinde bazen kalınlık-incelik uyumu yanında düzlük-yuvarlaklık ve darlık-genişlik uyumlarına girdiği de görülür (-am / -em / -um / -üm / -ım / -im): alam, başlim, oḥim, gelem, görüm, diyim (Gemalmaz, 1995: 368).

Teklik 2. Şahıs:

*“oni soğudursun içine ğoyarsun sıcaḥ sıcaḥ **ğoymıyásın.**” (Tom.01/29)*

Teklik 3. Şahıs:

*“Allah yerine **yaḥuşdursun.**” (Tom.01/87)*

Çokluk 1. Şahıs:

*“aḥşama annannemgile **ğedah, gelaḥ.**” (Orh.01/250)*

*“yalanız hamama **ğedah** ikimiz. (Orh.01.1/83)*

*“**everah, göçüräh** da ğızını evlendirir.” (Top.01/38)*

Çokluk 2. Şahıs:

*“ben tandır ekmek egmeg bişürdüm de **verim yiyesez.**” (Top.04.1/45)*

1.2.1.1.2.2.8. Gereklilik Kipi

Belirli bir zamana girmeyen, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yapılması gerekli olduğunu bildiren ve Türkçede *-mAlI* eki ile kurulan tasarlama kipi (Korkmaz, 2019: 143). Bölge ağızında gereklilik çekimi nadir görülen “*-mAli*” eki ve “*-ma + iyelik eki + lazım*” yapısıyla kurulmaktadır (Demiray, 2011: 248). Çalışmamızda “*-mAli*” şekline rastlanmamıştır. Derlemelerde sadece bir örnek tespit edilmiştir: “*sizin yanınıza ğaDması lazım hashasi*” (Top.07/43)

1.2.1.1.2.2.9. Emir Kipi

Tasarlanan, yapılması istenen işi emir veya dilek biçiminde ifade eden, zaman ve şahıs kavramının aynı ekle verildiği tasarlama kipi. Bugün, Türkiye Türkçesinde bu kip daha çok 2 ve 3. şahıslarda kullanılır. 1. şahıslarda emir ve istek kipleri iç içe girmiştir; eki *-(y)AyIm*, *-(y)AlIm*’dır. Teklik 2. şahısta emir doğrudan fiil kök veya gövdesinin söylenmesiyle oluşturulur (Korkmaz, 2019: 126). Yozgat’ta yaşamlarını sürdüren Ahıska Türkleri ağızında emir kipi, Türkiye Türkçesi yazı dili ile genellikle aynı biçime sahiptir.

Teklik 2. Şahıs:

“*unu eliyon, iyi yogır.*” (Tom.01/22)

Çokluk 2. Şahıs:

“*mani de söylerdiler. “Küli değilmişem, meni meni ekelam benden o yare selam söyleyin durmasın gelsin.” geri unuttum gızım, ne biliyim gızım.*” (Orh.01/30)

“*Allah’ı yeri göğü seversez çekinmen yeyin.*” (Tom.01/78)

1.2.1.2. YAPIM EKLERİ

Yapım ekleri, sonuna geldikleri kökün anlamını değiştiren eklerdir. Yeni türeyen kelime ile sonuna geldiği kökün anlamı arasında belli bir bağ vardır. Yapım ekleri isim ve fiillerin kök ve gövdelerine eklenerek yeni isimler fiiller türetebilirler (Demir, Yılmaz, 2016: 181-182) Yapım ekleri eklendikleri ve türettikleri kelimenin türüne göre dört gruba ayrılır: İsimden isim yapım ekleri, isimden fiil yapım ekleri, fiilden fiil yapım ekleri, fiilden isim yapım ekleri.

1.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsimden isim yapım ekleri, isim kök ya da gövdelerinden, köken anlamıyla bağlantılı yeni isim gövdeleri yapan eklerdir. (Eker, 2017: 267). Tespit ettiğimiz isimden isim yapım ekleri aşağıdadır.

+ce:

“ondan sonra açarsun tahtanın üstünde gözelce oni tavada büşürürsün gızım.” (Tom.01/34)

“oni ohlaviynen açarsun tavan gadâr ise onun garârince şöyle küçücüGce büşürürsün.” (Tom.01/17)

+Ci:

Ahıska Türkleri ağzında bu ek “+Ci” şeklinde, tek şekilli olarak kullanılması karakteristik bir özelliktir (Demiray, 2011: 153). Derlemelerden tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

“sütçiuh.” (Top.05/1)

“bizim köy mermerci.” (Top.06/78)

“onlarınan ortaııcılıı olmuşlar.” (Ahs.01/12)

“esgiden ilıi düşerler, kızı alırlar, alındığı belli olsun diye oılan evine kızın evinden şerbet gider.” (Top.06/113)

“en birinci düğün yapanlar yariıci, pehlivanlar getirürdi.” (Orh.01/25)

“bir haberci gelir, başlarlar.” (Tom.02/136)

“hâsan usDa varıdı, demirci.” (Tip.01/27)

“iııci gelürse yoldiriruh.” (Top.03/7)

“şimdi fitbolcının, sanatcının ğarmangaruşuh.” (Top.06/67)

“yarıı ederdiler, güreş ederdiler, güreşçilere hediye verirdiler, hangisi hangisin yihıyir deyi.” (Orh.01/27)

“bi hızmetcisi varımıı, çağiriyir ati çek!” (Orh.1.1/57)

+gil, +giller:

Konuşma dilinde ve halk ağızlarında çok kullanılan bir ektir. Ek ünlü ve ünsüz uyumlarına şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yapar (Korkmaz, 2014: 129).

“annengilnen neyinen gelmişdiz.” (Top.04.1/7)

“mesela Mevlid emmigil soradan gelme.” (Tom.02/150)

“orda mesela burda köyde bunlara Nenegiller derler, bizlere Celefgiller der.” (Tom.02/24)

“Ācagiller dēyerler, herkeşin bi lağabi var.” (Top.04.1/68)

+inci:

“en birinci düğün yapanlar yarişci, pehlivanlar getirürdi.” (Orh.01/25)

+lah:

“orda var a ğafandan böyük pancar olur, çoğ sulah.” (Tom.02/132)

+lı / +li:

Karakteristik olarak tek şekillidir, damak ve dudak uyumuna girmez (Ersöz, 2020: 252). Derlemelerden tespit ettiğimiz kullanımlar şunlardır:

“bi türli teşekkür etmeyi beceremeduh, bene çoğ ağır bişey gibi geliyor.” (Top.06/24)

“Antalyalisin de hē. Sen Gendin Sorgunlisin.” (Top.04.1/147)

“ben hanımı görmeden aldım, ğırğ dörd senedir de evliyh.” (Tom.02/42)

“yav ben atmış sekiz dogimli öle bir şey görmemişem.” (Tom.02/93)

“çoğ da yağli etme, hamurun içinde güzel olur.” (Tom.01/7)

“bizler şimdi dinlerduh böyle şehirli olucānı bilseydi.” (Tom.02/19)

“düğün adetlerimiz aynı, onlar tuDğun, bağlı.” (Tom.02/19)

“çoğ bereketli bir hali varidī, mağamī Cennet olsun inşallah.” (Tip.01/70)

“esGiden Artvin’den ārı şey var, delikli tandır ekmeğⁱ.” (Tip.01/7)

“şenligi mi? nobīm işDe yemegli neli yaBdilár.” (Top.04.1/34)

“valla vahıDlı gelsez yaparuh nedir ki?” (Top.04.1/43)

“size de hayir**li** işler ossun.” (Top.04.1/171)

“benim gelinim de Afyon**li**.” (Top.04.1/162)

“asıl Sarıkaya'nın yerlileri, yani birbirlerine yedişer, yekizer, üçer, beşer kilometre aralı**lı**.” (Top.06/8)

“bi de ilerde Sarıkaya'ya bağliydı önceden şimdi Sorgun'a bağ**li** Büyükören köyü var.” (Top.06/8)

“bizim köy o civarda en sul**li** yeridi.” (Top.06/73)

“her kişi de yapamazdiler, ço**ğ** eziyet**li**.” (Top.06/94)

“ğavurma, hoşaf, sü**Di**.” (Top.07/146)

“gelir öle yaz günü oğlum da işDe geldi yanında uzun boy**lu** var a.” (Büy.01/35)

“beni aldi ya gayet a**h**ıllıydı.” (Orh.01/211)

+lig, +lug, +lüg, +lüğ, +lıh, +luh, +luğ:

Ahıska Türkleri ağzında ekin karakteristik kullanımı “+luğ” olup diğer şekiller nadir görülür (Demiray, 2011: 157). Tespit edilen kullanımlar şunlardır:

“dünyada ne galmış bi iyil**ig**, bi de tatlul**uh**.” (Orh.01/253)

“bi insanlu**h**, éyül**üg** yapıysem bişeye o var.” (Orh.01/63)

“ben şahayı, yaren**lügü** hêç sevmem.” (Orh.01/236)

“gelinler hepisi kesiyiller, ü**şl**ü**ğ**a da bölüyir, aliyir, gëdiyiller.” (Orh.01/233)

“gönderürdüm gëder getirür de biz de şu fahırl**ı**lı**ğ**dan gurtulurdu**ğ**.” (Orh.01.1/35)

“gır**ı** beş seneye yahın elhamdülüllah imam**lı** o yannı bu yannı yapıd**ı**, şimdi emekli oldu**ğ**.” (Tip.01/52)

“onlarınan orta**h**cıl**ı**lı**ğ** olmuşlar.” (Ahs.01/12)

“gızım eczacı**lı**lı**ğ** o**ğ**uyo, onlar da gonusma hêç yoh.” (Tom.02/49)

“büyük ço**ğ**un**lu**lı**ğ** Dohsan üç muhaciri.” (Tip.01/32)

“rahmet**lu** Nevret bibi ço**ğ** anlaDırdı.” (Top.01/30)

“deduhların dedim, esGi mezar**lu**lı**ğ** yoh.” (Top.04.1/96)

+cüg:

“bu benim adam da ecüg babaminden gonusurmiş.” (Orh.01/45)

+ra:

“ondan sora motör aldıh.” (Tom.02/84)

“sora bi yerden bi cazı gari getiriyirler, gèdiyir.” (Orh.01.1/91)

+siz:

İsimlerden yokluk, eksiklik bildiren, olumsuz anlamda sıfatlar türeten, “+II, +IU” ekinin karşısı, çok işlek bir ektir. Bölgemiz ağzında ünlü uyumlarına uygun olarak kullanılır (Demiray, 2011: 159).

“çaysız, gahvesiz galhıyosuz.” (Büy.03/30)

“böyüğden dirlikse böyüg birliksiz örtmesse, birlig etmese o zaman dirligsiz çıhar ev.” (Orh.01/195)

“derler ki məcirler adamın yanına gidince məcirler adamın ölüsüne de vuruyo, daha ne kimse rahatsız eder ne bişey eder.” (Tom.02/147)

“otuz iki yıl aralıhsız muhDarlıh yabdı.” (Büy.01/7)

çoğ da yag sürDmeyin çoğ da yagsiz eDmeyin.” (Tom.01/39)

1.2.1.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsimden fiil yapım ekleri, isim kök ya da gövdelerinden, köken anlamıyla bağlantılı yeni eylem gövdeleri yapan eklerdir (Eker, 2017: 275) Tespit ettiğimiz isimden fiil yapım ekleri aşağıdadır.

+D-:

“südi isiDirım, az da maya atarım.” (Top.04.1/117)

+er-:

“everduh, köçürduh.” (Top.04.1/17)

+l-:

“hèç incelmedim ben sene.” (Orh.01.1/20)

“la oğlum bizim evden eGmeG eksiliyo, biri bi bişeyler yapıre ne yaBDu ola anlamıyom.” (Tom.02/166)

+IA-, +li-:

“günüz gına oldi de gece heÇ hatıllamirim.” (Top.04.1/102)

“egmegi çıh yediğ bayağdan, oğlanu gözleduğ.” (Orh.01/266)

“bu lüfediyou da sesleseler benim asıl adıımı sesleyecah.” (Büy.01/31)

“ğundahlaruğ, sallaruğ, beşige goyaruğ.” (Top.04.1/28)

“Ahıskalı diye öpüp gucağlamışlar üniversiteye giden öğrencilerimizi.”
(Ahs.01/27)

“o zamanın böyükleri bu tarafa göçe zorlamışlar, göçmüş gelmişler.”
(Tom.02/8)

“ben nesi anlaşıysem toy işü görer gelirdüm, falan iş duriyi gızım bi yohla
belki gelin getmiş görmüşdür.” (Orh.01/192)

“bahçeye, bosDana aşlağ alıp geliruğ, aşıluğ, suliruğ.” (Top.03/8)

+lAn-:

“sabağı ederdüm, bağurirdiler işDe, hazurlanurduğ.” (Orh.01/223)

“babası muhDar oldi on iki sene, bu da havaslandı.” (Top.07/39)

“bizim ğapi de göllenmiş gene.” (Top.04.1/172)

“nişanlandığumda.” (Tip.02/41)

“oğli var evlenecah, ğızı var göçecah.” (Top.01/41)

“gördüm ya neye hersleniyirsin ben gördüm demezdim.” (Orh.01/193)

+lAş-:

“BeGmez éyce ğaynadirsin ğaynadirsin, o ğalınlaşir.” (Top.04.1/131)

“bir ğısmı Çorum Alaca'ya yerleşmiş, bir ğısmı Amasya'nın Merzifon'a
yerleşmiş.” (Tip.01/23)

“orda da bi kóyden değil beş kóyden duyduğum ğadarıyla hısım aħraba
olanlar birleşmiş gelmişler.” (Tip.01/22)

+sa-:

“götürürdü basdonumu da öğüme dayardı, hadi teyze sen namazın gül ben ecüg zezem aliyim geliyim susaduğ.” (Orh.01/167)

1.2.1.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiilden isim yapım ekleri, isim kök ya da gövdelerinden köken anlamıyla bağlantılı yeni isim gövdeleri yapan eklerdir. Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

-acak:

ordan şindi bunin babasigil köydelár ya hani iş çoğ ya, ev boş **açacah** onda.” (Orh.01/242)

-e:

“affiyet ossun, güle güle! Size de hayirli işler ossun.” (Top.04.1/171)

-en:

“ortalugumuza düzen versin de çelimiz çocūmuz meydana çıhDı.” (Tom.01/54)

-er:

“hasaD geliyo, biçerci tutusiz biçtiriyosun.” (Tom.02/71)

-ğı:

“bize basğı yapmaya başladılar diyo.” (Tom.02/5)

“atğımi bile açmadum orda, nesi geydim gèddiysem ahşam gelürdüm, yatarduğ.” (Orh.01/222)

-ğün, -gün:

“düğün adetlerimiz aynı, onlar tuDğün, bağı.” (Tom.02/19)

“o sürgünde Akısğa Türklerinden birçoğu trende yolculuğDa hayatını gaybeDmiş, soğuhDan donarağ ölmüşler.” (Tip.01/7)

-k:

“bóyük tepsilerinen börek yapárdilár.” (Orh.01/18)

-ma:

“galınlaşır eyice gıvama geldim mi oni endurduhçan so"ra hemen çarpaçarparum, çalma olur.” (Top.04.1/136)

*“sonra sonra dışarıya çıh**ma** oldı.” (Tip.02/32)*

-U:

“ölü guyladılar mı diyo?” (Tom.01/51)

“yerleştirmek istemiyolar, bizimkiler de pusuya yatarlar.” (Tom.02/143)

-üg:

“değişüg bişey yoğidi, bi esgiden hahurluğidi.” (Top.07/22)

1.2.1.2.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiilden fiil yapım ekleri, fiil tabanlarından yine fiil yapan eklerdir. Bu eklerin çatı görünümlü ekleri de vardır. Çatı, fiil kök ve gövdesinin, sözlük anlamında herhangi bir değişikliğe uğramadan fiilden fiil yapan belirli bazı eklerle genişletilerek cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değişikliği; fiilin anlam değişikliği göstermeyen ancak özne ve nesneye hükmeden anlam değişikliğidir (Korkmaz, 2019: 103). Çatılar çatı ekleri ile oluşturulur. Aynı görevdeki çatı ekleri üst üste bulunabilir. Farklı görevlerdeki çatı ekleri birleşik çatı oluşturabilir; çatı ekleri işlev ve anlamlarını yitirebilir. Bazen de çatı eki eylem kök ve gövdesiyle kaynaşabilir. Bu tür eylemler çatı eki olmadan kullanılmaz. “ayıl-, diren-, iliş-, depre-” yazı dilinde kullanılmaz. Geçişli eylemlerden türeyen eylemlerde, geçişsiz eylemlerden türeyen eylemler arasında aynı çatı ekinin alınması durumunda farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Eker, 2017: 283). Çatılar türlerine, aldıkları eklerle ve işlevlerine göre kendi içlerinde yedi grupta karşımıza çıkmaktadır.

Eylem çatıları; olumsuzluk çatısı, ettirgenlik çatısı, edilgenlik çatısı, dönüşlülük çatısı, işteşlik çatısı, sıklık çatısı, kuvvetlendirme çatısıdır (Eker, 2017:283). Derlenen metinlerde tespit edilen fiil çatıları şunlardır:

a) Olumsuzluk Çatısı: Olumsuzluk çatısı, fiil kök ve gövdelerine olumsuzluk ekinin (-*ma*, -*me*) getirilmesiyle oluşturulur. Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

*“bi şey y**mediz**, iç**mediz**.” (Top.04.1/165)*

*“iç**mezuh** dediler.” (Top.04.1/57)*

*“elláriz böyle, bi böyü**G** adam gördüz mü yanında geçárkán öñünü geç**me**yácáhsınız.” (Tip.01/47)*

“yaşımı bilmiyrim gızım.” (Orh.01/2)

“begenmedin.” (Tom.02/105)

“çorabi geymedim yanıyo ayağlarım.” (Tom.01/56)

b) Ettirgenlik Çatısı: Ettirgenlik çatısı, fiilin belirtilen oluş ve kılışın başka bir nesneye aktarıldığını gösteren, geçişsiz fiiller geçişli fiile dönüştüren, geçişli fiillerden asıl hareketin başkalarına yaptırıldığını gösteren çift geçişli fiiller kuran “-Ar-, -(I)r- / -(U)r-, -Dir- / -DUr-, -(I)t- / -(U)t- eklerinden biriyle veya ikisinin üst üste gelmesiyle oluşturulan fiil çatısı olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019: 131). Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

-Dir:

“hasad geliyo, biçerci tutusiz biçtiryosun.” (Tom.02/71)

“yerleştmek istemiyolar, bizimkiler de pusuya yatarlar.” (Tom.02/143)

“aman ha, aman ölene gadar ayrılma!” dedirDDirdiğ.” (Tip.01/57)

“Ahıskalı deyince güzelce misafirperverler, yedirdiler, içirdiler, hêç perişan etmediler diyo öğrenciler.” (Ahs.01/29)

-DUr:

“beni çimdurdu ya.” (Tom.01/59)

“ben bi kitap oğudum da camızın doldurmuşlar böle gadın, erkek. Çardağ ağır yani insanları oruya dolduruyolar, camızların üstüne yorganları bāliyolar, üstüne benzin döküp ateş veriyolar.” (Tom.02/187)

“arabaların arhasına üç dörD Dána goyarduğ götürürler, Alaca’da fırında gızarDDurur getirürdüler.” (Orh.01/19)

“devlet şeyiyle buruya yerleşdurmuşler.” (Top.06/7)

-(I)r:

“Ahıskalı deyince güzelce misafirperverler, yedirdiler, içirdiler, hêç perişan etmediler diyo öğrenciler.” (Ahs.01/29)

- c) **Edilgenlik Çatısı:** Geçişli ve geçişsiz fiillerden “-(I)l- / -(U)l- ve -(I)n- / -(U)n-” ekleri ile kurulan; ancak fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz fiil çatısı. Gerçi, edilgen çatının da görünmeyen tarafı vardır. Ama bu çatıda özne diyebileceğimiz kelime, yüklem gerisinde kalan görünürdeki öznedir. Çatının yaygın eki “-(I)l- / -(U)l-” dur. (Korkmaz, 2019: 123). Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:
-(I)l:

“yetmiş beşDe para toplandı, gıraç şeye eyaler verildi ondan sora.”
(Tom.02/86)

“ëyi arhadaşımdı. O ahşama çalarım ama gider yirmi tâne getirür veririm. Sarıgaya’dan satılardan.” (Tom.02/179)

-(I)n:

“alındığı belli olsun diye oğlan evine kızın evinden şerbet gider.”
(Top.06/113)

- d) **Dönüşlülük Çatısı / Dönüşlü Çatı:** Fiildeki oluş ve kılışın doğrudan doğruya özneye dönüşünü gösteren, yani öznenin bir işi kendi kendine yaptığını belirten fiil çatısı. Türkçede bu çatı çoklukla -(I)n- / -(U)n- bazen de -(I)l- / -(U)l- ve -(I)ş- / -(U)ş- ekleri ile kurulur. (Korkmaz, 2019: 117) Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

-(i)n: *“Allah’ı, yeri, göğü seversez çekinmen yéyin.”* (Tom.01/78)

-(ı)l: *“on beş, yirmi kişilik bir grup gelir gine talana başlayınca bizimkiler Dırmıh, keser, balta ne çeGmişse işDe birine vurur vurmaz yüz üsDü yıhlır.”* (Tom.02/144)

-(u)n: *“Allah var o da yani gördi, eve tutundı, idare eDDıh, géDDıh.”*
(Büy.01/22)

- e) **İşteşlik Çatısı / İşteş Çatı:** Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya toplu olarak yapıldığını gösteren çatı. Bu çatı

-Iş- / -Uş- ekiyle kurulur. (Korkmaz, 2019: 165) Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

“misafirperver, kalp kırmaz, çok konuşmaz, çok ince, elit sık dokunan insan.” (Top.02/16)

“giD muhDarın odasına sabah gel yüzyüze bi bahışah, görüşeg, tanışah ondan sora diye.” (Büy.02/54)

“biz beş gardeşdik, büyük biraderi ohuDDular bana gelince yetişdik işDe.” (Büy.02/28)

“gayli tanuşduh.” (Orh.01.1/1)

“oni keser bölüşürdiler teraziynen.” (Top.07/134)

1.2.1.3. FİİLİMSİLER / ÇEKİMSİZ FİİLLER

Fiilimsiler dile anlatım gücü zenginliği ve kıvraklık sağlamanın yanında anlatılmak isteneni kısa yoldan anlatma olanağı sağlayan, yancümle kurabilen, bağlaçların yerine geçebilen dil bilgisel unsurlardır (Bayraktar, 2018: 3). Fiilimsiler ekler ve görevlerine göre üçe ayrılırlar.

1.2.1.3.1. Ad-Fiiller

Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır (Korkmaz, 2014: 747). Yani ad-fiiller, fiillerdeki oluş-kılış ve durumlarının adlarını bildirirler. Türkiye Türkçesinde “-mA, -mAk, -I/Uş” ekleri ile kurulan ad-fiiller, Ahıska Türkleri ağzında da aynıdır. Fakat bazı fonetik farklılıklar gösterir.

“-maḥ”

Eski Türkçe’den beri kullanılan bir isim-fiil eki olup bütün fiillere gelir ve fiil isimi yapar. Bu isim-fiil ekinin yalın hâlde genel kullanımı kalın ünlülü ve son ses durumundaki ünsüz sızıcılaşmış olarak “-maḥ” şeklindedir (Demiray, 2011: 266). Bu ek bölge ağzında da kendisini korumuştur. Örnekleri şunlardır:

“dedim ki görmáḥ bána éyi gelar.” (Tom.01/81)

“ellerin böyle kimseye doḥanmaḥ yoḥ öyle.” (Tip.01/49)

“-ma”

“onlar nerden gelmá anne?” (Orh.01/12)

1.2.1.3.2. Sıfat-Fiiller

Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli (Korkmaz, 2019: 210). Sıfat-fiiller fiilden isim yapma ekleri içerisinde yer almaktadır. Türkiye Türkçesinde “-*dIk*, -*mIş*, -*Ar*, -*mAz*, -*An*, -*AsI*, -*AcAk*” ekleri ile kurulan sıfat-fiiller, Ahıska Türkleri ağzında fonetik farklılıklar gösterir. Örnekleri şunlardır:

-**duḥ** / -**diG**:

Ahıska Türkleri ağzında ek ünlüsünün yuvarlak ve kalın ünlülü olarak “-Duḥ” şeklinde kullanımı karakteristik bir özelliktir (Demiray, 2011: 269). Ancak bu kurala uymayan kullanımlar da vardır:

“*orda da hālen yani **geldiGleri** köye gadar gétmiş.*” (Tom.02/26)

“*başğa bildduḡumuz yoh.*” (Tom.02/43)

“*elimizi sildḡmiz havlyə peşgir diyodular.*” (Tip.02/11)

“*elimizle biçtūmuz oldu.*” (Tom.02/72)

“*oni yaparsız on de tavaya goydin miydi üstüne biráz **dönderduḥdan** sonra biráz yağ sirpeleyin, gızaracaḥ biliyon mi?*” (Tom.01/19)

-**Acaḥ**:

Gerçekleşmesi gelecek zamana yönelmiş geçici sıfatlar ve geçici hareket adları kuran bu ek görev ve işlevleri bakımından Türkiye Türkçesi ile aynıdır. Fonetik bakımdan ise bazı farklılıklar görülür. Bölge ağzında, ekin ilk ünlüsünü yarı ya da tam, ikinci ünlüsünü ise tam kalınlaşmış olarak kullanır. Kalınlık-incelik uyumuna uygun örnekler sınırlı sayıdadır. Ekin üzerine ünsüzle başlayan bir geldiğinde son sesin “-ḥ” ünlüsüne dönüşmesi karakteristiktir. Ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde ise Türkiye Türkçesi ile aynı özelliği taşır (Demiray, 2011: 270). Derlemelerde tespit ettiğimiz kullanımlar şunlardır:

“*görecáḡimi görürüm.*” (Top.01/29)

“*mallara yiyecáḡını, gış hazınnı aldıḥ mı içeri rahat ederih.*” (Top.05/7)

-**An**:

“*araziyelerini **satmiyenler** yazın geliyor biçdiriyir, ekdüriyir.*” (Orh.01/82)

*“mani, türkü söyləye söyleyə düğüne **gelen**, sameni aldı, geldiler eve.”*
(Orh.01/42)

1.2.1.3.3. Zarf-Fiiller

Zarf-fiiller, kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlenin ya da yan cümlenin yüklemine niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir. İkinci bir görevleri yardımcı fiillerle birlikte kullanılarak birleşik fiiller kurmak olmak olan zarf-fiiller, cümlede bağlaç görevinde kullanılabilirler ve birleşik cümleler kurabilirler. Bazı zarf-fiil ekleri zarf, edat gibi kalıcı sözcük yapımında da kullanılırlar (Bayraktar, 2018: 137). Zarf-fiiller cümlede zarf görevi almaktadır ve anlam olarak da süreklilik, zaman, neden gibi yönlerden etkilemektedirler. Derlenen metinlerden yola çıkarak Ahıska Türkleri ağız özelliği gösteren zarf-fiil ekleri içeren cümleler şunlardır:

-arah :

*“o sürgünde Akışğa Türklerinden birçoğu trende yolculuğDa hayatını gaybeDmiş, soğuşDan **donarah** ölmüşler.”* (Tip.01/7)

-UB:

*“tarlaya **giduB** tarla sürecuh.”* (Top.03/1)

*“ya bütün bunlar çoğ **gidup** geliyodu, sohbet ediyodu.”* (Tom.02/88)

*“onun üsDüne beziyi alıB ekmeğe delip üsDüne **ğoyúB** tandıra yapışDırıyon öyle.”* (Tip.02/10)

-(y)A:

“mani, türkü söyləye söyleyə düğüne gelen sameni aldı, geldiler eve.”
(Orh.01/42)

*“ama anam da merah **ede ede** öldü.”* (Orh.01/51)

-ken :

*“hē, yuħa **ederken** gelmişdiz.”* (Top.04.1/6)

*“**düşünürke** gız gelmiş demiş ki:”* (Orh.01.1/36)

Burada “*düşünürken*” kelimesinde son seste meydana gelen düşme görülmüş olup zarf-fiil eki *-ke* şeklinde kullanılmıştır. Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olarak böyle bir kullanım yoktur. Burada söyleyişe bağlı bir düşme görülmüştür.

-(y)uncı, -inci:

“*çocuğlar hep **ohuyuncı** dışarıya açıldıh.*” (Tip.02/2)

“***ğalinci**, Kirezoğlu getmiş dağbaşına bi ev yapmış.*” (Orh.01.1/26)

Burada *-(y)uncı, -inci* kullanımları, Ahıska Türkleri ağzı niteliği göstermemektedir. Daha çok yerli halk ağzına ait bir kullanımdır. Sorgun ağzında dar ünlülü şekli de kullanılır: *anlayıncı, bahalanıncı, ışıyıncı* vs. (Ümüt, 2006: 94).

1.2.1.4. EK-FİİL

Eski Türkçede *er-* yardımcı fiilinin *er-* > *ir-* > *i-* biçiminde ekleşmesinden oluşan, ad soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde görev alan fiil. Ek-fiilin olumsuzu *değil* kelimesi ile kurulur (Korkmaz, 2019: 124). Bölge ağzındaki ek-fiilin çekimleri, Türkiye Türkçesi yazı dili ile benzemektedir. Fakat bazı ses değişimleri ile farklılık gösterirler. Ek-fiilin geniş zaman, hikâye, rivayet ve şart kipleri derlenen metinlerden örnekleri ile birlikte aşağıda gösterilmiştir.

1.2.1.4.1. Ek-Fiilin Geniş Zaman-Şimdiki Zaman Biçimi

Teklik 1. Şahıs:

“*yetmiş beş yaşındayım.*” (Büy.02/1)

Teklik 2. Şahıs:

“*şindi sen eşiⁿ yanında misin?*” (Top.04.1/150)

Çokluk 1. Şahıs:

“*Abakarlar **bizuh** işDe.*” (Top.04.1/67)

“*biz Artvin’in Ardanuç ilçesi Zekeriya **kóyündeniz.***” (Tip.01/12)

“*dohsan üç **Muhaciriyiz** biz.*” (Top.01/93)

“*on bir **teneyuh** biz he mi, altı oğlan beş kızih biz.*” (Top.04.1/16)

Çokluk 2. Şahıs:

“siz de **ëyiysiniz** gomşuz da **ëyi**.” (Büy.01/76)

Çokluk 3. Şahıs:

“**mu**hacirler **di**nine **düşkündürler**.” (Top.02/15)

1.2.1.4.2. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Biçimi

Teklik 1. Şahıs:

“he o çok Türkmeni de bi ben **Maacir+idim**.” (Top.04.1/72)

“ben de **var+ıdım**.” (Top.04/18)

Teklik 3. Şahıs:

“süriy^{nen}en **dav**arımız **var+idi**, **mal**ımız **çoğ+idi**.” (Orh.01/61)

“görücü **usul+iydi**.” (Top.04.1/13)

“bizim de gızım işimiz ele **çoğ+idi** ki oturma nerde, ekmeg bile yiyemezduh.”
(Orh.01/255)

Çokluk 1. Şahıs:

“evel **yarayı**şlı+ydıh.” (Tip.01/54)

“babam oldūnda biz **cahil+iduk**.” (Tom.02/90)

1.2.1.4.3. Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zaman Biçimi

Teklik 3. Şahıs:

“yani oħudiler millet, değışdi vay! “**Maacir+imiş**, **Türk+imiş**,
Türkmen+imiş.” şimdi öyle bişey yoh.” (Top.06/17)

“esGiden başluh varidi de şimdig yoh ğahdi, önceden **var+imiş**.”
(Top.04.1/156)

“ğapunun arħasından **topağ+mış**, ne ise?” (Tom.01/83)

“çünkü dedem, babamın babası geldiĠlerinde beş **yaşında+ymış**.” (Tip.01/15)

1.2.1.4.4. Ek-Fiilin Şart Biçimi

Teklik 3. Şahıs:

“Akısga dëyerdi, babam da Ġarapınar dëyerdi, **nereyse** uzağ bi memlekeD
ordan.” (Orh.01/13)

“*sicāsa zati maya atar eyle yaparduḥ.*” (Orh.01.1/6)

“*mesela bi babanın dörD dāne evladı varısa bi tanesi burda galacaḥ, bu ocā tütüDeceG, yani bu evde adam galacaḥ.*” (Tip.01/33)

1.2.1.4.5. Ek-Fiilin Olumsuz Biçimi

Ahıska Türkleri ağzında ek-fiilin olumsuz çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi isimden sonra getirilen “*degül*” kelimesinin “*i-*” ek-fiili ile çekimlenmesi ile yapılır (Demiray, 2011: 255). Bu çalışmamızda da “*değil (degül-degül)*” kelime ile yapılmaktadır. Bazı yerlerde de “*yok (yoh-yoh)*” kelimesi ile yapıldığı görülmüştür. Ek-fiilin olumsuz biçimi yer alan örnek cümleler şunlardır:

“*yani öle çoḥ dini bütün bi insan da **degülüm.***” (Top.06/25)

“*yōh, Kürd **degülüm.***” dedim, Mācirim.” (Top.04.1/21)

“*esGiden başluḥ varidi de şimdig **yoh** gahdi, önceden varimiş.*” (Top.04.1/156)

1.3. KELİME TÜRLERİ

1.3.1. İSİM

Evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözlerdir (Korkmaz, 2014: 229).

Yapıları bakımından isimler tekrar burada gösterilmeyecektir. *Çekim Ekleri* ve *Yapım Ekleri* bölümünde isim çekim ve yapımı gösterilmiştir (bk. 1.2.1.1. *Çekim Ekleri*, 1.2.1.2. *Yapım Ekleri*).

1.3.2. SIFAT

Somut ve soyut isim ve kavramları niteleme, belirtme, yer gösterme, sayı gösterme, sorma gibi çeşitli yönlerden vasıflandıran, sınırlayan kelime türüdür.¹³ Tek başlarına cümle ögesi olamazlar.

Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir ismin önünde bulunması ve o ismi nitelemesi veya belirtmesi gerekmektedir. Bir adın önünde birden çok sıfat da bulunabilir.

¹³ Geniş bilgi için, bk. Korkmaz, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, s. 210.

Bölge ağzında sıfatlar, sıfat olarak kullanılan yabancı kelimeler dışında Türkiye Türkçesine göre farklılık göstermez. Azerbaycan Türkçesi etkisi ile kullanılan “yüzdeli” ifadeler farklıdır (Demiray, 2011: 197).

Türkiye Türkçesinde geniş bir yere sahip olan sıfatlar, Ahıska Türkleri ağzında da genellikle aynıdır. Derlenen metinlerde Ahıska Türkleri ağız özelliklerine sahip sıfatlar gruplandırılarak aşağıda gösterilmiştir.

1.3.2.1. Niteleme Sıfatları

“*dohsan üç Harbi’nde Ruslar girince Ğars’a orda hâtta bi yaşlı amicemiz var, dedemiz varıdı.*” (Tom.02/3)

“*burda esas yerli köy meselâ Ğavurcuölu var, Ğadılı var, e bunlar razı olamamışlar yerleşmeye, tepki göstermeye başlamışlar.*” (Tom.02/11)

“*esGi yaşlılar bayâ bi ğavga yapmışlar.*” (Tom.02/12)

“*üçgenli hınkal, patates, ğıymalı puf böreği var, bişisi var, tandır ekmeği yağarır.*” (Tom.02/35)

“*çocuğlar şehir gimi ğonuşur da benim dilim öz dil.*” (Top.04.1/9)

1.3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesneleri belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. Nesneyi birkaç bakımdan belirtmek mümkündür. Nesnenin ya yerine işret edilir, ya sayısı gösterilir, ya nesne soru şeklinde belirtilir veya belirsiz şekilde ifade edilir. İşte belirtme sıfatları bu belirtme şekillerine göre dört çeşide ayrılırlar: İşaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları (Ergin, 2013: 247).

1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları

Somut ve soyut varlıklarla türlü nesne ve kavramları yer, zaman ve tasavvurda uzaklığına göre işaret ederek belirten sıfatlardır (Korkmaz, 2019: 164). Nesneleri işaret eden bu kelimeler, tek başlarına işaret zamirleridir. İşaret zamirleri, ismin önüne geldiklerinde ismi belirttikleri için işaret sıfatı olurlar. Derlenen metinlerde örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“*hele bu evdeki eltim yani ne bilim ben onun da dört ğızı, bir ölu var.*” (Büy.01/47)

“93 Harbin ’de bizimkiler Ğars ’dan **bu tarafa** göç ediyolar.” (Büy.02/4)

“velibagi de ayni **o şekilde** edicán.” (Tom.01/21)

“**o zaman** köyler daha gözeldi.” (Top.01/12)

“**o bölgeden** Ardahan ’a geliyo, yerleşiyolar.” (Tom.02/115)

“**öbür bekarları**, bi büyük evliyi almış, buruya getirmiş.” (Tip.01/35)

“**o yani bu yani** dönderürsün büşer, alursuz ğızım.” (Tom.01/20)

“hepimiz **bu yolun** yolçusuyuh, hepimiz bi ğardaşuh.” (Orh.01/75)

1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Varlıkları miktar, sıra, üleştirme, topluluk vb. bakımlardan belirten sıfatlardır (Korkmaz, 2019: 206). Bunlar tek başlarına kullanıldıklarında sayı isimleri olarak adlandırılır. Bu sayı isimleri bir ismi belirttiklerinde sayı sıfatları olurlar. Yani ismin sayısını belirtmektedirler. Sayı sıfatları alan isimler çokluk eki almazlar. Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

“köyün en yaşlısı **yüz yaşında**.” (Tom.02/36)

“**beş çinik** buğdayı sırtından...” (Tom.02/18)

“biz de **bi defaya** mahsus bi ğeDDiĜ, sıla-ı rahim 2015 ’Deydi.” (Tip.01/13)

“çünkü dedem, babamın babası geldiĜlerinde **beş yaşındaymış**.” (Tip.01/15)

“malı eğidirip boynuna geçirip ağaçtan, meşeden ısıtıp **iki ucunu** da kerклиyolar...” (Tip.02/25)

“**üC ğaşuh** da un ğoyarım, oni büşürürüm, tereyaĝı de ğad üsdüne edirim yaĝı felan.” (Top.04.1/141)

“anam Alaca ’da **bir evin bi ğızıymış**, gelmiş **üC ğúvē** vermişler.” (Orh.01/14)

“**üC kız, bi ölüm** var, kızlarımız köÇdü.” (Top.06/125)

1.3.2.2.3. Soru Sıfatları

Adın yerini, sayısını, durumunu ve zamanını soru yoluyla belirten sıfattır (Korkmaz, 2019: 2016). Soru sıfatı olarak karşımıza çıkan örnekler şunlardır:

“**hangi şartlarda** gelmişler, Allah bilir.” (Tip.01/25)

“**ne derece dōru**.” (Tom.02/23)

“Guran’ı **ne biçim** oğır dā maşallah.” (Tom.02/38)

“**ğac** sene olmuş yav.” (Tom.02/46)

1.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Kişileri, nesneleri ve diğer kavramları karşılayan adları; sayı, miktar vb. bakımlardan kabataslak gösteren sıfattır (Korkmaz, 2019: 89). Belirsizlik sıfatı olarak karşımıza çıkan örnekler şunlardır:

“hátta bu ateşli hastalığı var a Kırım Kongo o kenenin zehiriyle öldürmüşler **bir** kısmını da.” (Tip.01/18)

“Akışğa dèyerdi, babam da Ğarapıñar dèyerdi nereyse uzağ **bi** memlekeD ordan.” (Orh.01/13)

“**bi** türlü teşekkür etmeyi beceremeduh, bene çoğ ağır bişey gibi geliyor.” (Top.06/24)

“ya **bütün** bunlar çoğ gidup geliyodu, sohbet ediyodu.” (Tom.02/88)

“beş ğardeş de biri öldi ya ğaynım géDDi ğocaya **başğa** yere.” (Büy.01/24)

“sular çekildi, pahalandı. Buyday, arpa, yani esgiden **her** kiÇi gendi şeyini ekerdi ablam.” (Top.06/51)

1.3.3. ZAMİR

Kelime türleri içerisinde en az, fakat işlevsel olarak en çok yer alan zamirler, isimlerin yerine kullanılan kelimelerdir. Cümle içerisinde isim veya isim öbekleri yerine kullanılmaktadır. Zamirler çoğunlukla yalın hâldedir ve bir iki istisna dışında da (kim-i-si, baz-ı-sı, şu-su, bu-su gibi) yapım ekleri almazlar. Zamirler; kişi, soru, işaret, belirsizlik ve dönüşlülük türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.3.1. Kişi Zamirleri

Derlenen metinlerde tespit edilmiş yalın hâlde kişi zamirleri şunlardır:

1.t.k.	2.t.k.	3.t.k.	1.ç.k.	2.ç.k.	3.ç.k.
ben	sen	O	biz	siz	onlar

Üçüncü çokluk kişi zamiri karakteristik olarak *onnardır*. Ünsüz benzetmesine uğramamış onlar şekli nadirdir. Bunlar dışında *onnar*, *onna*, *onnaş*, *onnâr*, *önnar*, *unnar* şekillerine de rastlanır (Ersöz, 2013: 571). Bu çalışmamızda *onnar* şeklinde

kullanıma rastlanmamıştır. Yalın ve çekim eki almış olarak karşımıza çıkan kişi zamirleri şunlardır:

“*ben ğapide, bacada, ne de olurum da ğıza ulaşursun, o **bene** diyer.*”
(Top.04.1/159)

Burada *bene* kelimesi yönelme hâli eki almış bir şahıs zamiridir. Bu kullanım Ahıska Türkleri ağzında görülmekte olup kullanımını korumuştur: “*bene, sene* vs.” (Demiray, 2011: 207).

“*sen de gelürsen, onun da babasi.*” (Orh.01/214)

“*Allah var o da yani gördi, eve tutundu, idare eDDıh, géDDıh.*” (Büy.01/22)

“*biz de kömüre gèDmuşDuğ zaten oraya.*” (Tom.02/64)

“*biz de maaciruh.*” (Top.06/134)

“*bizler şimdi dinlerduh böyle şehirli olucānı bilseydih.*” (Tom.02/19)

“*siz madımağ dersiz biz cacığ deriz.*” (Tom.02/161)

“*köyden bellemişlerdi yaşli ğadınlar, onlar ebeluh yapardi.*” (Top.07/17)

1.3.3.2. İşaret Zamirleri

Soyut ve somut nesneleri işaret etme, gösterme yoluyla karşılayan kelime. Bugün Türkçede kullanılan işaret zamirleri *bu, şu, o* (teklik) *bunlar, şunlar, onlar* (çokluk)’dır (Korkmaz, 2019: 164).

“*eGmeG **bunin** anasına ediruh.*” (Top.04/12)

“***bunun** bibisi olur.*” (Top.04.1/108)

“***buruya** bahıyolar ki bizim aşşādan meşur su aħardı, **şurdan** su aħardı.*”
(Tom.02/121)

“*böyle bastonlarının tutiriz zorĠnān yekine yekine **burdan oriye** gédirim.*”
(Tom.01/60)

“*devlet şeyiyle **buruya** yerleşdurmuşler.*” (Top.06/7)

“***şurdan** gelürler.*” (Orh.01/58)

“*beni götüriy tavağ ettiriyir üç kere **oruya** otturiyir.*” (Orh.01/155)

“***orda** aramız éyi.*” (Top.06/3)

"bazılár neyse **oní** işleyácah." (Orh.01/1)

1.3.3.3. Soru Zamirleri

"adamlar olmiyir, **kim** gidecah." (Orh.249)

"yarış ederdiler, güreş ederdiler, güreşçilere hediye verirdiler, **hangisi hangisin** ythíyir dèyi." (Orh.01/27)

"bi de **kime** gèddiz yaşlı gadının yanna mi?" (Top.04.1/106)

"sen **nere** gèdiyin?" (Orh.01.1/41)

"**neydah**, nere gidah, nere gidiyirsin dèyeriz bazen." (Tom.02/52)

"ne" soru zamiri bazen kendinden sonra gelen yardımcı fiile kaynaşabilir: *neydah* (Demiray, 2011: 212)

1.3.3.4. Dönüşlülük Zamirleri

İyelik ekleri ayarımıyla bütün şahısları kapsayan dönüşlülük zamirinin bölge ağzında Türk dilinin iki dönüşlülük zamiri de yoğun olarak kullanılmaktadır. "öz" dönüşlülük zamiri ve "kendi" zamiri (Demiray, 2011: 209). Ancak bu çalışmamızda "öz" dönüşlülük zamirine rastlanılmamıştır. Derlemelerde sadece "kendi" dönüşlülük zamiri tespit edilmiştir.

"kendi" zamiri Ahıska Türkleri ağzında "k- > g-" tonlulaşması ile genel olarak "gendi" şeklindedir (Demiray, 2011: 209). Derlemelerde "gendi" ile birlikte "kendi, Gendi" zamirleri de görülmüştür. Ancak "gendi" şekli yaygın olarak kullanılmaktadır.

"bizimkiler yıllarca kız alışverişlerini yani oğlan everme kız köçürme da **gendi** aralarında olmiş yani yerlilerle hêç kimse yoh." (Top.06/12)

"**kendimize** Ahıska Türkü derlerdi de biz dohsan üç Muhaciri diyeriz." (Tom.02/56)

"ben de bazen telefonda nede bazı **kendi** ses gaydım oluyi, **Gendime** bile benzetemiyom." (Tom.02/1)

"**gendileri** goyur adlarini, onlar **Gendiler**¹ çağurir." (Top.04.1/61)

1.3.3.5. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri veya nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamir: *bazısı, bazıları, başkası, biri, biriniz, birkaçı, birçoğumuz, hepsi, herkes, hepimiz, hiçbirisi, hiçbiriniz,*

kimse, kimisi, insan, adam vb. (Korkmaz, 2019: 89). Bu çalışmamızdaki belirsizlik zamirleri bazı fonetik farklar dışında Türkiye Türkçesi ile ortak kullanılmaktadır.

“**bazılár** neyse oní işleyácah.” (Orh.01/1)

“**hiçbiriz** de mi görmediz, duymadız da mı?” (Tom.02/123)

“o sürgünde Akısğa Türklerinden **birçoğu** trende yolculuğDa hayatını ğaybeDmiş, soğuhDan donarağ ölmüşler.” (Tip.01/7)

“bizimkilerden **biçoğu** yuhayi de yemez, öle hış hış ediyo ya biçoğu yemez bizim.” (Top.06/56)

“o ğazı **biçoğu** yenir mi derler.” (Top.06/86)

“gelinler **hepisi** kesiyiller, üşlüğa da bölüyir, aliyir, ğediyiller.” (Orh.01/233)

“onlara uymağ zorunda ğalıyoğ gine de **herkez** anlıyo lisanımızdan "Muhacir misin?" diyolar.” (Tip.02/21)

“ondan sora **herkeş** ğediyir yoldan geri döniyirler.” (Orh.01.1/32)

“yani yerlilerle **hêç kimse** yoğ.” (Top.06/12)

1.3.4. ZARF

Zarflar bir fiili herhangi bir çekim eki almadan zaman, yer, durum, azlık, çoğul, soru gibi çeşitli açılardan niteleyen ad soylu kelimelerdir (Demir, Yılmaz, 2016: 217). Zarflar; yer zarfları, zaman zarfları, hâl zarfları, miktar zarfları, soru zarfları olarak beş grupta incelenmektedir.

1.3.4.1. Yer Zarfları

Fiilin gösterdiği oluş veya kılışın mekân içinde, yerini ve yönünü belirten zarf olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2019:252). Örnekleri şunlardır:

“şurdan gelürler, sözüün ona hayvanlárınán ğeder şehre **geri** gelürdüler, biz de misafir olirdiler.” (Orh.01/58)

“ya gelürsün dādursan göze giriyodun misafirin yanında **içeri** giremezdu.” (Tom.02/92)

“ö ğün herif beni at arabasına bündürdü, aldı ğediyiz diye gine **yuhari**.” (Tom.01/82)

1.3.4.2. Zaman Zarfları

Cümlede fiilin karşıladığı oluş ve kılışı zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran zarftır (Korkmaz, 2019: 257). Derlenen metinlerde örnekler şunlardır:

“**esgiden** yavrum egmeg bişirirdiñ diyeñ mi tandıra egmeg vururduñ lapataylan.” (Büy.01/68)

“Ferdan da **hemen** ğağar, g zel hamurını yoğırır tandırı yağar.” (Büy.01/51)

“**sonra** yapacuñ, yiyiruh.” (Tom.01/30)

“**ğışın** olir arabaşı şindig olmaz ki. Ğar düşdü mü **Ğışın** arabaşı yiyiruh.” (Top.04.1/93)

“araziyelerini satmiyenler **yazın** geliyir biçdiriyir, ekdüriyir.” (Orh.01/82)

“**geçen sene** geldiz.” (Top.04/19)

“ğız başğa yatiyir, **sabānan** ğahiyir.” (Orh.01.1/69)

1.3.4.3. Hâl (Nitelik) Zarfları

Fiilin meydana geliş biçimini, sıfat ve zarfların niteliklerini belirten zarftır (Korkmaz, 2019: 186). Derlenen metinlerden örnekler şunlardır:

“dedim ki görmáh bána **ēyi** gelar.” (Tom.01/81)

“velibağı, çöreğı **g zel** yaparıñ.” (Büy.01/56)

“şimdi siz yağlı eGmeG yaparsız şöyle **ğalın** olur. (Tom.02/162)

“o yönünen biráz **serin** bahtlılar diyo.” (Tom.02/29)

1.3.4.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Bir sıfatta, bir zarfta, bir oluş veya kılıшта azlık çokluk gösteren, bunları azlık çokluk bakımından pekiştiren ve *ne kadar? ne derece?* sorularını karşılayan miktar ve derece bildiren zarflardır (Korkmaz, 2019: 81). Örnekleri şunlardır:

“oni yaparsız on de tavaya goydin miydi üstüne **biráz** dönderduğsan sonra biráz yağ sirpeleyin, ğızaracağ biliyon mi?” (Tom.01/19)

“bu hastaluhda bir biçuh sene oldi hēlen **daha** çekiyoh.” (Top.07/20)

“ğızım dedim seni **çoh** seviyrim.” (Orh.01/152)

“orda da **çoh** y r yemezdim, ecig y r d nen ğalurdum.” (Orh.01/166)

“hayvan nen gelen evin neyi olur, öyle **çoh** sefilluh çekmişler.” (Top.07/28)

“davari bir bir sayar, hangisi **fazla** gelirse gêt goç kessin.” (Orh.01/175)

1.3.4.5. Soru Zarfları

Fiillerin yer, yön, zaman, neden, nitelik ve derecelerini soru yoluyla açıklayan ve soru zamirlerinden yararlanılarak kurulan zarftır (Korkmaz, 2019: 217). Örnekleri şunlardır:

“**nerde** oturuyosuz?” (Tip.02/20)

“t’yi **nasıl** yaBdılsa? Şimdi Tomarcahöyüğü yaBdılar.” (Tom.02/154)

“heneke **nereye** gèddiye ordan tekrar atarsın, gene onu alırsan alırsın.” (Top.06/104)

“siz şimdik **nerden** geldiz?” (Top.04.1/31)

1.3.5. EDAT

Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelime (Korkmaz, 2019: 123) olarak karşımıza çıkan edat; isim ve fiillerden farklıdır ve daha çok isimlere daha yakındır.

Edatların cümle içinde kurdukları anlam ilişkileri geçicidir. Bunlar benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, vasıta, zaman, mekân, yön gösterme vb. ilişkilerdir (Korkmaz, 2014: 895). Edatlar, kullanım biçimleri, görevleri, birlikte kullanıldıkları ögeler göz önünde bulundurulduklarında üç şekilde sınıflandırılır:

1.3.5.1. Çekim Edatları

Bir adla birlikte kullanılarak, o ada yer, yön, zaman, şekil, tarz, neden, miktar gibi nitelikler yükleyen, kendisinden sonra gelen eylem veya adı bu özelliklerle niteleyen veya ilişkilendiren çekimlik bağlı birimleridir. Sonuna geldikleri sözleri kendi çevresinde toplayıp bir bütün oluştururlar. Çekim edatları, varlık-varlık ve varlık-eylem ilişkilerinin adlarıdır; bu yüzden çekimlik bağlı birimlerdir ve tek başlarına kullanılamazlar (Karaağaç, 2016: 434). Derlenen metinlerde görülen çekim edatları şunlardır:

“çocuğlar şehir **gimi** gonusur da benim dilim öz dil.” (Top.04.1/9)

“evelden böyle şimdiki **gimi** binit yoğidi.” (Orh.01/57)

“bize onin **için** gaz maaciri de derler.” (Top.06/92)

“yün yatah-yorgan yaBmağ **içün** alirdiler.” (Top.04.1/157)

“aman ha, aman ölene **ğadar** ayrılma!” dedirDDirdiğ.” (Tip.01/57)

“su biterdi, mala gün^düzün danalara neye su vermâğ **üçün** böyüg tengerimiz var.” (Orh.01/247)

1.3.5.2. Bağlama Edatları

Sözleri, söz ebeklerini veya cümleleri bir araya getirmeye yarayan çekimlik bağlı birimleridir. Bu dil öğelerini bir araya getiriş, sıralayıcı veya açıklayıcı biçimlerdeki bağlamalardır (Karaağaç, 2016: 434).

“buralılár tüm evelden atlar**ınan** gelürdiler.” (Orh.01/36)

“tırpan**la** biçDuh.” (Tom.02/73).

“şeydin, inşallah h**inkal** yapıyım eş**innen** ne vallah haber edin, sicahlarda nede.” (Top.04.1/166)

“he çuma o, çürü**G** sü**dinen**.” (Top.04.1/126)

1.3.5.3. Ünlem Edatları

Ünlemler, değişik ortamlarda çıkartılan insan seslerinden ibarettirler ve değişik duyguları anlatmaya yararlar (Karaağaç, 2016:437). Ünlem edatları, yazılı kullanımlarda ünlem işareti (!) alırlar. Ünlem edatları ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları, cevap edatları olmak üzere beşe ayrılır (Ergin, 2013: 349). Ünlem edatları Ahıska Türkleri ağzında yaygın olarak görülmektedir. Derlenen metinlerde ünlem edatları yer alan örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

1.3.5.3.1. Ünlemler

“**ah** gızım! her şeyin ehlisi içinde.” (Tom.01/12)

“yani oğudiler millet, değişdi **vay!** Maacirimiş, Türkimiş, Türkmenimiş, şimdi öyle bişey yoh.” (Top.06/17)

“**vay** anam öldüm!” der.” (Tom.02/145)

“**haydi** Ferda misafir geldi!” (Büy.01/10)

“**yav** ben atmış sekiz dogimli öle bir şey görmemişem.” (Tom.02/93)

“yađi Şeye verürdi, yemek yapanlara ne dèyiller loanta mı ne dèyiller? **Hah** onlara!” (Orh.01/262)

“**vaa!** Bu ney!” (Top.02/27)

“Ėuran’ı ne biçim oğir **dā** maşallah.” (Tom.02/38)

1.3.5.3.2. Seslenme Edatları

“**la** ne isim goyması?” (Top.04.1/60)

“o da mideme doğinir **la!**” (Top.02/33)

“neydirsın **la!** geliruh, gidiruh sizi evde bulamiruh.” (Top.02/18)

“çifD de sürdüm, düvel de sürdüm **ohō!**” (Tom.02/79)

1.3.5.3.3. Sorma Edatları

“nişan **mi** oldi?” (Top.04.1/101)

1.3.5.3.4. Gösterme Edatları

“**aha** şindi sōfrada ne yedih dèyi sorsa gene bilemiyirim.” (Orh.01/9)

“**tā** işDe bōyükler, ölenler ağlıma geliyor.” (Orh.01/80)

1.3.5.3.5. Cevap Edatları

“**ya ya** dèyerler, toprah senin başşın^a.” (Top.04.1/75)

“**ya ya** peynirⁱ Gendimiz yaparuh, dadliy de Gendimiz yaparuh.”
(Top.04.1/115)

1.3.6. SÖZ DİZİMİ / CÜMLE BİLGİSİ

1.3.6.1. KELİME GRUPLARI

Cümle içerisinde kavramlar arasında ilişki kuran kelime grupları, birden çok kelimelerin yan yana gelmesi ile oluşmaktadır. Kelime gruplarında ilk ele alacağımız konu tamlamalardır. Tamlamalarda söz dizimsel açıdan önce gelen öge, kendinden sonra gelen ögeyi niteler; onu daha belirgin bir hâle getirir, tamamlar (Demir, Yılmaz, 2016: 233). Türkçede tamlamalar ad tamlamaları ve sıfat tamlamaları olarak iki alt grupta gösterilmektedir. Her iki tamlamada da yardımcı öge önce, asıl öge sonra gelir. Yozgat’ta yaşamlarını sürdüren Ahıska Türkleri ağzında kelime grupları başlıklar hâlinde sıralanmış ve örnekleri gösterilmiştir.

1.3.6.1.1. Ad Tamlaması

Bir ad veya başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları; belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır (Korkmaz, 2014: 285). Ad tamlaması üç alt grup başlıklarda örnekleri ile belirtilmiştir.

1.3.6.1.1.1. Belirtili Ad Tamlaması

Tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki alan *belirtili ad tamlaması* örnekleri şunlardır:

“*ondan sonr^a birğaç sene sonra **bunın anası** benim babamın bacısı.*” (Tip.01/66)

“*ğapunun arhasından topağmış ne ise.*” (Tom.01/83)

“*bunun bibisi olır.*” (Top.04.1/108)

“*arabalarun arhasına üç dörD Dána goyarduğ götürürler, Alaca’da fırında gızarDDurur getirürdüler.*” (Orh.01/19)

“*kapunun ögünde oturduz he.*” (Top.04/17)

1.3.6.1.1.2. Belirtisiz Ad Tamlaması

Belirtisiz ad tamlaması, tamlayanı eksiz, yalın durumda bulunan; tamlananı teklik üçüncü kişi iyelik eki alan, yani belirti eki bulunmayan ad tamlamasıdır (Eker, 2017: 356). Derlenen metinlerde bulunan belirtisiz ad tamlaması örnekleri şunlardır:

“*o zaman yuhaya rasDlamişDin, şimdi **tandur egmegⁱ**.*” (Top.04.1/52)

“*mayalı eşgili yapıyoh ya ona şötü diyoh, yani **Artvin lisani** bu.*” (Tip.02/5)

“*görücü usulü, tanışmaduh, ahrabam gocam.*” (Top.04.1/10)

“*he, **ana süti**.*” (Top.04.1/28)

“*he he **ğaz ketesi** olmaz, **ğaz hınkali** yaparuh.*” (Top.04.1/39)

“*dünlerde halay çekirler, **ğol oyunu** oynirler.*” (Top.04.1/97)

“*şöyle yeri eşermişler onu şeydán **gúveç toprā** var ya ondan tandır yapıyomışlar, bizim kóyde de yaptılar aynısını.*” (Tip.01/8)

“mallara yiyecâğını, **ğış hazınnı** aldıh mı içeri rahat ederih.” (Top.05/7)

1.3.6.1.1.3. Zincirleme Ad Tamlaması

Zincirleme ad tamlaması, tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş tamlama türüdür. Bir başka ifade ile, iki ad tamlamasının yeni bir ad tamlaması kurmasıdır (Eker, 2017: 358). Derlenen metinlerde bulunan zincirleme ad tamlaması örnekleri şunlardır:

“**köyün en yaşlısı** yüz yaşında.” (Tom.02/36)

“o kültür değişti, yalnız bizim köyümüz 1905 yılında **Artvin’in Ardanoç ilçesinden** gelmişler.” (Tip.01/1)

“esGiden Artvin’den ârı şey var, **delikli tandır ekmeği**.” (Tip.02/7)

1.3.6.1.2. Sıfat Tamlaması

Somut, soyut adları ve kavramları çeşitli yönleriyle nitелеmek veya belirtmek maksadıyla ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturduğu söz grubu. Bu dizilişte sıfat tamlayan, sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen ad tamlanan görevindedir (Korkmaz, 2019: 212). Derlenen metinlerde bulunan sıfat tamlaması örnekleri şunlardır:

“doğsan üç Harbi’nde Ruslar girince Ğars’a orda hâтта bi **yaşlı amicemiz** var, dedemiz varıdı.” (Tom.02/3)

“börek dëverdiler, suyunan içinde **böyük teştinen**.” (Orh.01/20)

“**üçgenli hunkal**, patates, gıymalı puf böreği var, bişisi var, tandır ekmeği yağarıh.” (Tom.02/35)

“çocuğlar şehir gimi gonusur da benim dilim **öz dil**.” (Top.04.1/9)

1.3.6.1.3. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur (Karahana, 1999: 26). Derlenen metinlerde tekrar grubu yer alan cümleler şunlardır:

“ancağ şimdi milletinen biráz daha **haşır neşir** olduğCa insanlarımız değişmiş.” (Tom.02/43)

“şimdi fitbolcinin, sanatcının **ğarmangaruşuğ**.” (Top.06/67)

“şenligi mi? Nobīm işDe **yemegli neli** yaBdilár.” (Top.04.1/34)

“ğalınlaşır éyice ğıvama geldim mi oni endurduhçan soⁿra hemen **çarpa** çarparum, çalma olur.” (Top.04.1/136)

“yoh **moh** de de, epey sene laf verecuh.” (Top.04.1/130)

“hasta olanları dahi Ruslar, trenden atmışlar **canlı canlı**.” (Tip.01/8)

1.3.6.1.4. Unvan Grubu

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur (Karahan, 1999: 31). Kelime grupları çerisinde unvan grubu, cümlede isim görevindedir ve genellikle isim başta olur. Unvan veya akrabalık bildiren kelimeler ise sonda yer alır. Derlenen metinlerde unvan grubu bulunan cümle örnekleri şunlardır:

“onun adını **İbrām Ağa** ğurmuş.” (Ahs.01/18)

“rahmetluh **Nevret Bibi** çoğ anlaDırdı.” (Top.01/30)

“**Güller Hanım** diyo nenemin adı.” (Büy.03/23)

1.3.6.1.5. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur (Karahan, 1999: 35). Sayı grubu cümlede isim ve sıfat görevindedir. Örnekleri şunlardır:

“çocuğ **altı yedi** yaşında daha bi ğaside söylemişim o ğadar hoşuma ğeDDi ki o ğadar.” (Tip.01/65)

“kışın köy **yedi sekiz** hane.” (Orh.01/81)

“yav ben **atmış sekiz** dogimli öle bir şey görmemişem.” (Tom.02/93)

“Alaca’nın yerlisi **dohsan üç** muhaciri.” (Tom.02/58)

1.3.6.1.6. Birleşik Fiil

Ad soylu bir kelimeyle *etmek*, *eylemek*, *olmak* yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü (Korkmaz, 2019: 94).

“Sálmanlı insani tüm gessin dèyi **davet ètmış** babam davetgede.” (Orh.01/37)

“**sağ ölün**, ayağlaruza sagluğ yavrum benim.” (Tom.01/93)

“ondan sonra nenem **ğabul etmem** demiş.” (Büy.03/24)

1.3.6.2. CÜMLE

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir (Karahan, 1999: 44). Ahıska Türkleri ağzında cümle örgüsü Türkiye Türkçesi yazı dili ile birkaç fark dışında aynıdır. Yozgat'ta yaşayan Ahıska Türkleri ağzında da bu belirgin farklar aşağıda gösterilmiştir.

Derlenen metinlerden yola çıkarak çoğu cümleler devrik cümle olarak söylenir. Devrik cümle genellikle Türkçe'nin cümle kuruluşunda yer almaz. Burada dış etkilerin söz konusu olduğu söylenebilmektedir. Örnekleri şunlardır:

*“buralar çoğ **diGGat ediyir** canım masgelerine.” (Top.04.1/146)*

*“siz Sorgun'da mi **durisiz** şimdi?” (Top.04.1/24)*

*“ebe gelürdi, köy ebeleri o zaman ebe bile **yoğidi** bizim zamanımızda.” (Top.07/16)*

*“şündüğü süt, yumurta ele yağluca getirürsün **yiye** misafir.” (Orh.01/125)*

SONUÇ

Yozgat'ta Ahıska Türkleri Ağzı adlı bu çalışmada derlemeler üzerinden dil incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın *Giriş* bölümünde Ahıska adı üzerinde durulduktan sonra Ahıska Türkleri tanıtılmış ve Ahıska bölgesinin tarihi üzerinde durulmuştur. Yozgat'ta yaşamlarını sürdüren, kendilerini *Ahıska Türkü* ve *93 Muhaciri* olarak tanıtan Ahıska Türkleri; Ardahan, Kars, Erzurum ve Artvin illerinden bu bölgeye göç etmişlerdir. Ahıska Türkleri adı, sadece Ahıska bölgesinde yaşayan Türklere denilmemiştir. Çünkü Ahıska Türkleri aynı zamanda Kafkasya bölgesinde yaşamış ve yaşamaktadırlar. Ahıska tarihi verildikten sonra günümüzde Ahıska Türklerinin yaşamlarından bahsedilmiştir. Bununla birlikte Yozgat'ta yer alan Ahıska Türklerinin yerleşimleri tanıtılmıştır.

Ahıska Türklerinde dil ve kültür nitelikleri tanıtılmış ve Türkiye Türkleri ile büyük ölçüde ortaklaştığı üzerine bilgiler verilmiştir. Atabek Yurdu olarak da bilinen bu bölge söz varlığı ve fonetik bakımından büyük ölçüde ortaklaşmaktadır. Ağız çalışmaları da bunu göstermektedir. Dil özelliklerinden de anlaşıldığı üzere Ahıska Türkleri ağızı, Anadolu ağızlarının Doğu Grubu Alt III. Grup'unda yer almaktadır.

Dil İncelemesi bölümünde; ses bilgisi (sesler, ses olayları), şekil bilgisi (ekler), kelime türleri, söz dizimi ve cümle bilgisi derlenen metinlerden yola çıkarak ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Metinler bölümünde derleme metinleri, kaynak kişi ve derlenen yer belirtilerek köy isimlerinin kısaltmaları ile verilmiştir.

Dizin / Sözlük bölümünde, Yozgat'ta Ahıska Türklerinin yaşadığı köylerden derlenen metinlerden yola çıkarak kelime tanımı ve geçtiği yerleri verilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada, dil incelemesine gidildiğinde Yozgat'ta Ahıska Türkleri ağızı hakkında şu nitelikler tespit edilmiştir:

- 1) Ahıska Türkleri ağzında, Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı olan ünlüler vardır. Bunlar; ^a, á, â, è, ē, í, ī, ⁱ, ī (uzun i sesi), ò, ô, õ, ó, ^u, ú, ū sesleridir. Bu sesler, bölge ağzının etkisi ile de değişimlere uğramıştır. Bunun en belirgin örnekleri ise uzun ünlülerin var olmasıdır. Ahıska Türkleri ağzında karakteristik olan sesler ise şunlardır: á, è, í, ó, ú.

- 2) Ahıska Türkleri ağzında, Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı olan ünsüzler şunlardır: B, C, Ç, D, F, ğ, G, ğ̇, ğ̈, ħ, ^k, ^l, ^m, ⁿ, ñ, ^r, ^y.
- 3) Ses olayları; ünlülerle ilgili ses olayları ve ünsüzlerle ilgili ses olayları olarak verilmiştir. Ünlülerle ilgili ses olayları ünlü değişimleri ve ünlü düşmeleri hâlinde gruplandırılmıştır. Ünlü değişimlerinde karakteristik olarak en çok görülen ise benzeşmedir. İncelme, daha çok Arapça ve Farsça gibi yabancı kelimelerde görülmüştür (*esker, mesel, düğgen - tüken*). Kalınlaşma ise bu ağzın karakteristik özelliğidir (*ataş, halal, gidah*). *gaşuḥ, baluḥ* kelimesindeki yuvarlaklaşma olayı “ḥ” sesinin Ahıska Türkleri ağzında yuvarlaklaştırıcı etkisi ile olmuştur. Ünlü düşmelerinin ise genellikle iç seste meydana geldiği görülmüştür (*delğanlı*). Sadece bir yerde son seste meydana gelen ünsüz düşmesi tespit edilmiştir (*ey “iyi”*).
- 4) Ünsüzlerle ilgili ses olaylarında ünsüz değişimleri, ünsüz düşmeleri ve ünsüz türemeleri ele alınmıştır. Ünsüz değişimlerinde akıcılığa birkaç yerde tespit edilmiştir (*gibi>gimi, beni>meni*). Bu değişim ile karakteristik olarak kullanımını korumuştur. Ayırışma sadece bir yerde görülmüştür (*yünü>yüngü*). Ahıska Türkleri ağzında ñ ünsüzü, karakteristik olarak “ng” şekliyle görülmektedir. Benzeşme; *ls>ss: ossun* ve *eşinnen* (Burada uzak olan ünsüzlerin etkilendiği ilerleyici benzeşmeye rastlanmıştır.), *rl>ll: çalışıllar, yapıllar* (Bu benzeşme de Ahıska Türkleri ağzında karaktersitik olarak karşımıza çıkmaktadır ve kullanım korunmuştur.). Göçüşme; *kr>rk: parkaç, ml>lm: melmeket, pr>rp: Torpahpıñar* (Bu değişim karakteristik olarak korunmuştur.). Tekleşme; *-vv->-v-: evelden*. İkizleşme; *ş>şş: aşşa, eşşenen, başşın^a, f>ff: affiyet*. İkizleşme de Ahıska Türkleri ağzında yaygın olarak görülmüştür. Ötümlüleşme; *ç>j: ajluḡuz, k>g: gendi, k>ḡ: Ğars, p>b: büşürürüm, bişürecahsın*. Ötümsüzleşme; *d>t: tökün, tökiruh*. Sızıcılığa; *çıḥardursuz, ajluḡuz*. Ünsüz düşmesi; *öle, şöle, yuḥa, günüz*. Bu kullanımlar karakteristik olarak korunmuştur. Ünsüz türemesi: *yüzerlik, şimdik*. Hece düşmesi; genellikle ğ ünsüzü ile gürülen hecenin düşmesi ile görülmektedir ve öndeki sesi de uzatmaktadır: *velibā, ocā, ḡahacā*. Kaynaşma; *neydirsın, neydah, noliyi, büşey*.
- 5) Şekil bilgisi kısmında ilk olarak *ekler* üzerinde durulmuştur. Çekim ekleri ve yapım ekleri sırası ile verilmiştir. Çekim ekleri hakkında şu tespitlere varılmıştır: İsim çekim ekleri Türkiye Türkçesi yazı ve konuşma diline paralel

olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat eklerde ses farklılaşmaları da tespit edilmiştir. Burada yükleme hâli eki karakteristik olarak +i eki ile kullanımını korumuştur (*anami, hinkali, dumanı, huyi*). Yine, Türkiye Türkçesinden farklı olarak vasıta hâli ekinde *atlarınan, südinen* gibi örnekler karşımıza çıkmıştır. İyelik ekleri, bazı ses olayları (*kalinlaşma, yuvarlaklaşma, düşme gibi*) sonucu ile Türkiye Türkçesinden farklılaşmaktadır. Çokluk 2. şahıs, +(I/U)z eki ile de Türkiye Türkçesinden farklı olarak kullanılmaktadır (*tanduruz, sohbetize, ayahlarıza, gömşüz vb.*). Ahıska Türkleri ağzında da bu şekli ile kullanılmaktadır. İsim çekimlerinde son olarak soru eki ve aitlik eki de Türkiye Türkçesi ile paralel olarak kullanılmaktadır. Fakat soru eki *mi* şekli ile birlikte *mu, mü* şekliyle de kullanılmaktadır. Ancak *mi* şekli karakteristik olarak kullanılmaktadır.

- 6) Fiil çekim ekleri, tablolaştırılmış olarak inceleme kısmında ilgili yerde gösterilmiştir. Fiil çekiminde şahıs ekleri Türkiye Türkçesi ile bazı yerlerde farklılık gösterir. 1. çokluk şahıs eki “-uğ” şeklindedir. 2. çokluk eki ünsüz düşmesine uğrayarak “-z, -slz, -sUz” şeklinde kullanılmıştır. Ahıska Türkleri ağzı karakteristik özelliği gösteren bu kullanımların korunduğu tespit edilmiştir.
- 7) Zaman eklerinde, öncelikle basit zamanlar verilmiştir. Sonrasında ise verilen basit zamanın olumsuz ve zamanların birleşik çekimleri ele alınmıştır. Basit zamanlardan sonra da kiplerden bahsedilmiştir. Burada, Türkiye Türkçesinden farklılaşan tespitlerden bahsedecek olursak;
- 8) Geniş zaman eki, Türkiye Türkçesinden farklı olarak “-Ar, -Ir, -Ur” ekleriyle de kullanılmaktadır. Düz sıralı kelimelerde yuvarlaklaşmaya uğrayarak bazı yerlerde “-Ur” eki de karşımıza çıkmaktadır (*gelür* gibi).
- 9) Ekleri ve diziliş şekilleri bakımından Türkiye Türkçesi ile aynı olan geniş zamanın olumsuz ekinde *-mAz*’dan başka *-mIr* eki de kullanılmaktadır (*içmezuh, bulamiruh*).
- 10) Öğrenilen geçmiş zamanın 2. çokluk şeklinde de düşme meydana gelmiştir (*gelmişsüz*).
- 11) Gereklik kipi için bir ek görülmemiştir. Onun yerine “*kelime+lazım*” şekli kullanılmıştır (*ğadması lazım*). Ahıska Türkleri ağzında nadir görülen bu kullanım, Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türkleri ağzında da korunmuştur.

- 12) Yapım ekleri bakımından Türkiye Türkçesi yazı dili ile farklılaşan özellikler şunlardır: Türkiye Türkçesinde isimden isim yapım eki olarak kullanılan “-*lIk*” Ahıska Türkleri ağzında “-luḥ/h” ekiyle de kullanılır. Yine Türkiye Türkçesinde kullanılan isimden isim yapan “+lı, +li” eki, Ahıska Türkleri ağzında kalın sıralı ünlülerde de dâhil “+li” şeklinde kullanılmıştır.
- 13) İsimden isim yapım eki olan olarak “+Ci” şekli de karşımıza çıkmaktadır. Burada yuvarlak ünlülü kelimelerde de daralmış şekli ile kullanılmıştır (*sütçi*). Bu şekli ile karakteristik olarak kullanımı korunmuştur.
- 14) Fiilimsilerde farklılaşan nitelikler ise şunlardır: Ad-fiiller, Ahıska Türkleri ağzında da Türkiye Türkçesindeki gibidir. Fakat, *-maḥ* eki, ince sıralı kelimelerde de dâhil kullanımı yaygındır. Sıfat-fiil *-dIk* geği, yuvarlaşarak *-dUk* olarak görülmektedir (*bulduğumuz, gidup vb.*). Zarf-fiil *-araḥ* eki, sadece bir yerde karşımıza çıkmıştır (*donarah*).
- 15) Ek-fiilin 1. çokluk şahıs geniş zaman çekiminde de yine *-uh* eki kullanıldığı görülmüştür (*teneyuh, bizuh*). Yine, ek-fiilin 1. çokluk şahıs görülen geçmiş zaman biçiminde de yuvarlaklaşma meydana gelmiştir (*cahiliduk*). Ek-fiilin görülen geçmiş zaman biçimi de çoğunluk olarak *varidi, çoğidi, usuliydi* şekilleriyle kullanılmaktadır. Ek-fiilin olumsuz; *değül, degül, yoh* kelimeleri ile karşımıza çıkmaktadır. Ancak *degül* şekli yaygın olarak kullanılmaktadır.
- 16) Kelime türleri sıralandırılmış olarak ilgili yerlerde verilmiş ve bazı fonetik farklılıkları ile birlikte örnekleri gösterilmiştir. Çekim edatlarından olan *gibi* b>m değişmesine uğrayarak *gimi* şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Yine *için* edatı da *içün* olarak görülmektedir. Bağlama edatlarında da bazı yerlerde ikizleşme meydana gelmiştir (*eşinnen*).
- 17) Söz diziminde ise kelime grupları örnekleri ile birlikte gösterilmiştir. Burada da karaktersitik olarak fonetik farklılıklar meydana gelmiştir; ad tamlamasında *kapunun ögünde*, belirtisiz ad tamlamasında *ana süti* vs. Unvan gruplarında ise genellikle *Ağa, Bibi, Hanım* kelimeleri bulunmaktadır.
- 18) Söz dizimi açısından da Türkiye Türkçesi ile farklı bir yapıya sahip değildir. Fakat cümle sıralanışı olarak genellikle devrik cümleler kullanıldığı görülmektedir.
- 19) Ahıska Türkleri ağzında bulunup derleme metinlerinde de rastladığımız bazı söz varlıkları kullanımlarını korumaktadır: *savuh, gimi, büşüşür-, baluh, düğün, ataş* vs.

20) Bahsedilen bu tespitler sonucunda Ahıska Türkleri ağzının bazı yerlerde korunduğu görülmektedir. Bununla birlikte göç sonucu ile yerel ağızdan etkilenmeler de görülmüştür. Derlenen metinlerde Erzurum, Kars, Ardahan ve Artvin’den göç eden Ahıska Türkleri, aynı zamanda geldikleri yerli ağızlarının da niteliklerini taşımaktadır. Ahıska Türkleri ağızı, Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu ağızları ile paralel olarak karşımıza çıkmıştır. Yozgat’ta yaşayan Ahıska Türkleri ağızında da bu nitelikler gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- Agara, İbrahim, *Ahıska Türkleri Sürgünün 60. Yıl Anısına İnsanlık Dramı*, Karaca Matbaası, İzmir, 2004.
- Arslan, Ali, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Döneminde Ahıska-Ahılkelek (1914 - 1921); *Kafkas Araştırmaları III Ayı Basım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Avşar, B. Zakir, Tunçalp, Zafer S., *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 73, Ankara, 1995.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- Bayraktar, Nesrin, *Türkçede Fiillimsiler*, TDK Yayınları, Ankara, 2018.
- Buntürk, Seyfeddin, *Rus Türk Mücadelesi'nde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2006.
- Buran, Ahmet, *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- Demir, N., Yılmaz, E., *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016.
- Demiray, Erdinç, *Ahıska Türkleri Ağzı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2011.
- Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara, 2020.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Ergin, Muharrem, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri için Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım / Yayım / Dağıtım, İstanbul, 2013.
- Ersöz, Serpil, *Türkiye'deki Ahıska Türkleri Ağzı*, TDK Yayınları, Ankara, 2020.
- Gemalmaz, Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları (İnceleme - Sözlük ve Dizinler) C.I*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları, Ankara, 1995.
- Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- Karahan, L., Boz, E., Aktaş, S., Çalışkan, N., Yayla, Ö., *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı (Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2018.
- Karahan, Leyla, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yayınları, Ankara, 2017.

- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- Korkmaz, Zeynep, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2019.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2014.
- Koruk, Önder, *Yusufeli Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2019.
- Özalan, H. Hami, *Akdağmadeni Düünden - Bugüne*, MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri, Ankara, 2017.
- Sanal, Recep, *93 Muhaciri (Ardahan'dan Sarıkaya'ya Göç)*, Aykut Basım ve Yayın, İstanbul, 2014a.
- Sanal, Recep, *Sarıkaya Tarihi (93 Muhacirlerinin Yeşerttiği Bozkır)*, Aykut Basım ve Yayın, İstanbul, 2014b.
- Sanal, Recep, *Yurtsever Bir Öğretmenin Sarıkaya'daki Eğitime ve Toplum Kalkınmasına Katkıları*, Mira Ajans, Ankara, 2005.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-II-III-IV-V-VI*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019.
- Ümüt, A. (2006), *Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2018.
- Zeyrek, Yunus, *Ahıska Araştırmaları*, Kozan Ofset Matbaacılık, Ankara, 2006.
- Zeyrek, Yunus, *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 2001.

Makale - Dergi:

- Akar, Ali, *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*, Turkish Studies Dergisi, 2006.
- Bozkurt, Harun, *Akdağmadeni ve Ahıskalılar*, Bizim Ahıska Üç Aylık Kültür Dergisi, S. 10, 2011.
- Bozkurt, Harun, *Anadolu'nun Bağrında Unutulmuş Ahıskalılar*, Bizim Ahıska Üç Aylık Kültür Dergisi, S. 8, 2011.

Demiray, Erdinç, *Ağız Araştırmalarında Transkripsiyon İşaretlerinin Farklı Kullanılması Sorunu*, Turkish Studies Dergisi, 2008.

Demiray, Erdinç, *Ahıska Türkleri Bağlamında: Coğrafya, Vatan ve Dil*, Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi, S.445, 2015.

Ersöz, Serpil, *Ahıska'da İki Büyük Ağız Grubu:Terekeme ve Yerli Türk Ağzı*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S. 2/4, 2013a.

Ersöz, Serpil, *Ahıska Türkleri ve Dilleri*, Tehlikedeki Türk Dilleri II A: Örnek Çalışmalar, C. 2, Ankara, 2016.

Günay, Nejla, *Osmanlı'nın Son Döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu'ya Göç ve İskânı*, Bilig Dergisi, S. 61, 2012.

Önal, Ülkü, *Ardanuç'ta Muhacirlik Hatıraları*, Bizim Ahıska Üç Aylık Kültür Dergisi,

Sanal, Recep, *Ahıska Türklerinin Bitmeyen Göç Trajedisi ve Ardahan'dan Sarıkaya'ya Göçler*, Bizim Ahıska Üç Aylık Kültür Dergisi, S.1, 2011.

Ağ Kaynakları:

Google Haritalar Uygulaması

http://www.ahiska.org.tr/?page_id=1842

<http://www.datub.eu/ahiska-cografya-tarih>

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

Kaynak Kişiler ve Derleme Yerleri

- 1) Songül Can (1946), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 2) Adem Eker (1961), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 3) Ümit Sedef (1969), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 4) Yasin Temel (1952), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 5) Fikri Şimşek (1954), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 6) Yılmaz Dinç (1966), Tomarcahöyüğü Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 7) İsmail Şahan (1927), Tipideresi Köyü, Çekerek/Yozgat.
- 8) Ömer Şahan (1950), Tipideresi Köyü, Çekerek/Yozgat.
- 9) Hayrullah Baran (1937), Tipideresi Köyü, Çekerek/Yozgat.
- 10) Fatime Şahan (1959), Tipideresi Köyü, Çekerek/Yozgat.
- 11) Reyhan Altun (1957), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 12) Gülhayat Şahin (1961), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 13) Köksal Dursun (1966), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 14) Gülsen Karaca (1977), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 15) Bünyamin Alakuş (1945), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 16) Osman Efe (1958), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 17) Gülhanım Efe (1931), Toprakpınar Köyü, Sarıkaya/Yozgat.
- 18) Ferdaniye Özdemir (1951), Büyükören Köyü, Sorgun/Yozgat.
- 19) Nihat Özdemir (1946), Büyükören Köyü, Sorgun/Yozgat.
- 20) Mehmet Güler (1952), Büyükören Köyü, Sorgun/Yozgat.
- 21) Nakise Güler (1952), Büyükören Köyü, Sorgun/Yozgat.
- 22) Savaş Kozan (?), Büyükören Köyü, Sorgun/Yozgat.
- 23) Türker Sungur (1963), Ahıskavî Mahallesi, Akdağmadeni/Yozgat.
- 24) Sırma Özbek (1932), Orhan Köyü, Yerköy/Yozgat.

Tom.01

Kaynak Kişi	Songöl CAN (1946 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Tomarçahöyüğü Köyü (Sarıkaya) – 10.07.2021
Göç Yolu	Kars-Ardahan'dan Tomarçahöyüğü'ne göç edilmiştir.
Konu	Kete, Hinkal yemekleri.

- 1 he ğurban olurum size. o da ablan mı oliyi. //
- 2 benim oğımıřluĝum yoĝ ğuzūm. //
- *Ahıska Türklerine ait yemekler nelerdir? Nasıl yaparsınız?*
- 3 nasi yaparum biliyon mi?
- 4 kete yaparsam içine ğavururum.
- 5 kete yaparım içini ğözel duru yaĝınán biliyon mi?
- 6 oni ğözelce çoĝ ğızarDma.
- 7 çoĝ da yaĝlı etme, hamurun içinde ğözel olur.
- 8 oni tavada büşürüm, yerler.
- 9 velibagi ederim.
- 10 velibaginin patatesini ğözelce ezerim, yerler.
- 11 nasi eGmeG ediyler, hamurı nasi yogirirler, çoĝ cıvıĝ etmeyin.
- 12 ah ğızım her şeyin ehlisi içinde.
- 13 tandır eGmegin neyin büşürmeG.
- 14 fırında eGmegi büşürler de velibagini hamurını yogiriyler.
- 15 ayni o şekilde yogırın ğızım.
- 16 he keteyi bi amlecug ğoşam içine ğoyarsun, topaĝlarsun.
- 17 oni oĝlaviynen açarsun tavan ğadár ise onun ğarárince şöyle küçücüGce büşürsün.
- 18 tanduruz yok ki tandurda bişürersin.

- 19 oni yaparsız on de tavaya goydin miydi üstüne biráz dönderduhdan sonra biráz
yag sirpeleyin, gızaracağ biliyon mi?
- 20 o yani bu yani dönderürsün büşer, alursuz gızım.
- 21 velibagi de ayni o şekilde edicán. //
- 22 unu eliyon, éyi yogır.
- 23 çoğ cırdıcıvığ etme normal et hamırı gibi.
- 24 eşGiyacah tabi hamır yogırdımıycığ maya gatacahsıⁿ, hamır ekşür, gıbarur.
- 25 gıbarduhDan sonra oni kete yaparsun, valibagi ossun neyi yaparsan yap.
- 26 bezi alacağsun.
- 27 tavada yagini, unu elersün memüzce tavanın içinde gıvurursun gızım.
- 28 ta acik şöle gızaran gibi şöle gızaran gibi olur, çoğ da gızarDma.
- 29 oni soğudursun içine goyarsun sıcağ sıcağ goymiyásın.
- 30 sonra yapacuğ, yiyiruğ.
- 31 ne yapacán tahtanın üstünde ufağ ufağ, şöyle şöyle beziler alursun.
- 32 tavaz bógyüG ise bógyüG Bişir.
- 33 çoğ bógyüG étmeyin bézileri.
- 34 ondan sonra açarsun tahtanın üstünde gózelce oni tavada büşürürsün gızım.
- 35 he gurban oldüm.
- 36 tavada yagini kenarından tökün, üstünden şöle şeyinen çalın.
- 37 ayni keteye nasi yogırırsın keteye ayni öyle yogırácán gızım.
- 39 ufağ bezi alacağsın bölmez ne gadár ise fırında bişürecahsın de oni de gózelce
açarsız değil mi değil mi şöyle şöyle her şeyde bezizi hamırı yagliyácahsız,
çoğ da yag sürDmeyin çoğ da yagsız eDmeyin.
- 40 ónden geri topağlarsun şöyle çöreG eder ellerim tutmiy de gızım şöyle
dikersün.
- 41 yine avuğların açarsun tavaya et büşürsün.
- 42 goyarsuz gurban olurum. //

- *Annem de geliyor.*

- 43 namazı mı gılİR, ben abdást almadım daha.
44 az içüm geçDi de dedim bir lohma.
45 Allah razı ossun, ayağlarıza sālūh.
46 beni ziyaret etmeye gelmüßsüz Allah işizi rast getürsün yavrum.
47 Allah yavrilárin bağışlásin.
48 Allah hayirli gapilár insan evladi nasip etsin.
49 Allah ele avuca goymasin, imaniminán Ğuraniminen nasub eylesi.
50 ğağhamiyom cigerimden ğağhamiyom. /
51 ölü guyladilar mı diyo? biz gömdüler deriz.

- *Kaç çocuğunuz var?*

- 52 dörD Dáná gız, bi oğlan, bi gelin, dörD Dáná da ogullugum var, onlar da her biri bi yërde gızım.
53 biri Angará'de, biri Sarıgaya'da Allah işlerünü rasD getürsün.
54 ortalugumuza düzen versin de çelimiz çocümüz meydana çığDı.
55 var mı bi hasDaluğ ne gine?
56 çoraBi gèymedim yanıyo ayağlarım. /
57 çamaşuru sardun mu? o şekilde gonusurlar. serdin mi? deriz ya biz. /
58 fatma yagmir yagir gızım çamaşırlar topliy ver dèyer. //
59 beni çimdurdu ya. //
60 böyle bastonlarınan tutiriz zorinán yekine yekine burdan oriye gédirim.
61 ellerim de tutmiy gızım, ordan geliyrim. //
62 su veriyler.
63 bunları nerde bulİM ki báná su verin de abdásD alıyım. //
64 suyu goyiyler.
65 geçmiş ğazá namazımı dèrim, ğuşluğ namazını ğıliyrim gızım.

- 66 ondan sonra galhırım. //
- *Hinkalin içine ne katıyorsunuz?*
- 67 hinkalı patatesnen de gıymayınán de yapabilürsün.
- 68 tepsiye çıhadursuz.
- 69 bölmez var ise horantaya göre.
- 70 otur yersiz gızım.
- 71 güzelce salçayinen yaginen yaglarsuz hinkali yaparsuz, yumarsız değil mi?
- 72 yersiz, güzel olur. //
- 73 bi lóhmá eGmeG yèyim.
- 74 bu yıl bání vermiyler de DaDlí dèyi de o hádár yiyemiyem, canım istiyi. //
- 75 peçete getürsene.
- 76 yèyin gurban olduğum.
- 77 / ölüyü guyladılar mı? dedi. ördeğe şibi derler, kapatmaya çevirme derler.
- 78 Allah'ı yeri göğü seversez çekinmen yèyin.
- *Çok yiyemem zaten teyze.*
- 79 öle mi?
- 80 ö gün herifimi gördüm, dün anami gördüm.
- 81 dedim ki görmáh bání èyi gelar.
- 82 ama üç gördüm Allah razı olsun geldi, ö gün herif beni at arabasına bündürdü, aldı gèdiyiz diye gine yuħari. //
- 83 ğapunun arħasından topaħmış ne ise.
- 84 affiyet ossun, ye gızım ye. //
- 85 yarin yavrilerin yana çıkar, bi yere gidemessin büşey edemezsin.
- 86 ah oğlum ossay da seni alsaydım, verür miydin?
- 87 Allah yerine yaħuşdursun.
- 88 Allah hayirli ğapılár nasiB etsin.

- 89 Allah razı olsun.
- 90 hep gezdün mü Domarca'yi?
- 91 neréye geDDiz? //
- *Muhtar evine gittik, hep ordalardı.*
- 92 oruya geldiler ile mi?
- 93 sağ ólún, ayahlarıza sagluğ yavrum benim.

Tom.02

Kaynak Kişi	Adem EKER (1961 Doğumlu) Ümit SEDEF (1969 Doğumlu) Yasin TEMEL (1952 Doğumlu) Fikri ŞİMŞEK (1954 Doğumlu) Yılmaz DİNÇ (1966 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Tomarcahöyüğü Köyü (Sarıkaya) – 10.07.2021
Göç Yolu	Kars-Ardahan'dan Tomarcahöyüğü'ne göç edilmiştir.
Konu	İlk Gelişler, Meslekler, Askerlik.

- Yerli halka göre farklı mı konuşmanız?

Ü.S.

- 1 ben de bazen telefonda nede bazı kendi ses gaydim oluyi, Gendime bile benzetemiyom.
- 2 diyom ses tonum da ne hader şey çıhiyo.

- Atalarınız buraya nasıl ve ne zaman gelmişler?

F.Ş.

- 3 Dohsan Üç Harbi'nde Ruslar girince Ğars'a orda hatta bi yaşlı amicemiz var, dedemiz vardı.
- 4 ondan ayrı bizde diyo çalışan Ermeniler de diyo Ruslardan cesaret aldı.
- 5 bize basğı yapmaya başladılar diyo.
- 6 yani ğapımızda çalışan insanlar çevirmeye başladılar diyo.
- 7 öle tavırlarını değiştirmeye başladılar diyo.
- 8 o zamanın bôyükleri bu tarafa göçe zorlamışlar, göçmüş gelmişler.
- 9 belki bir köye değil a Toprahıpınar köyü var, Bebek var, Bôyükören var, Ğarahalılı var, bi de Ğarahacılı, Ğaracalar bir kısmı da oruya gitmişler.

- 10 buruya geldik de burda da böle sıhıntı çekmişler.
- 11 burda esas yerli köy meselâ Ğavurcuõlu var, Ğadılı var, e bunlar razı olamamışlar yerleşmeye, tepki göstermeye başlamışlar.
- 12 esGi yaşlılar bayā bi ğavga yapmışlar.
- 13 yerleşenā ğadār çoĥ sıhıntı çeGmişler.
- 14 yani bazi duyduĥlarımız böle yani.
- 15 eşki şindiki gibi değil o zaman yoĥluĥ had safada hâtta yaşlılarımız anlatır.
- 16 eGmeG bulamadığımız zaman bu yonca ğangal gibi böle bu tip şeylerinen diyo kendimizi çocūmuzı şeyaptıĥ yani ayahDa durduĥ.
- 17 hâtta bi yaşlımız vardı ToĥaD'Da çalıştım diyo.
- 18 beş çinik buĥdayı sırtından baĥ ToĥaD'Dan ta buruya eGmeG yapmaĥ için yani un yapmaĥ için değirmen yoĥ ya diyo el şeyinen değirmenīnen o şekilde yapmışlar.
- 19 onu da anlatırdı, bizler şimdi dinlerduĥ böle şehirli olucānı bilseydiĥ.
- 20 birāz de gencidiG yani önemsemyorduĥ.
- 21 yaşıyanlar hēç unutmazdı, anlaDırdı da. benim duyduğum şeyler bunlar. //
- 22 aradahan'dan gelmişler. burda bi Akif Amca varıdı.
- 23 o ğēDDim diyodu. ne derece dōru.
- Köyünüzde lakaplar var mı?
- 24 orda mesela burda köyde bunlara Nenegiller derler, bizlere Celefgiller der.
- 25 öle ğabine orda gelirsene çeşit çeşit ğabine.
- 26 orda da hālen yani geldiGleri köye ğadar ğetmiş.
- 27 orda da yani aynı sūlalenin devamı varmış.
- 28 hâtta anlattīna göre mal alma davasından bi çoĥu da pek şe'yapmamışlar.
- 29 o yönūnen birāz serin baĥtilar diyo.
- 30 yōsa doğunun insanı misavirperver, hōrmetli.

A.E.

- Askerliğinizden bahseder misiniz?

- 31 Urfa'da yapDım asGerliğimi. //
- 32 ben de Siverek'De yapDım asGerliğimi.
- 33 dohsanlarda Hağgari'ye, Tunceli'ye göreve giDDik. //

- Yöresel yemekleriniz nelerdir?

- 34 hıncal, velibağı yaparlı.
- 35 üçgenli hıncal, patates, gıymalı puf böreği var, bişisi var, tandır ekmeği yağarlı. //

- Köyün en yaşlısı kaç yaşında?

- 36 köyün en yaşlısı yüz yaşında.
- 37 o Ankara'ya giDDi.
- 38 Ğuran'ı ne biçim oğir dā maşallah.

Ü.S.

- 39 ya burda pancar ekdiğinde hastaneye götürduh.
- 40 dohDor dedi ki onu iyi bi hastaneye götürün Ankara'da. //

- Nasıl evlendiniz?

A.E.

- 41 düğün adetlerimiz aynı, onlar tuDgun, bağlı.
- 42 ben hanımımı görmeden aldım, gırıh dörD senedir de evliylı.
- 43 başğa bildüğumuz yoh.

- Konuşmalar çocuklarınızda da devam ediyor mu?

- 44 Erzincan, BayburD gonusması da bize benzer.
- 45 Toprahpınar'da gonusma değışmemiş.
- 46 kaç sene olmuş yav.
- 47 bizim Yılmazgil köyün derneğinde yaziyo, tarih üzerine. //
- 48 biz asGerden gelduğDan sonra olduy da le birağacan suyu da.

- 49 gızım eczacılığ oluyo, onlar da konuşma hiç yok. //
- 50 orda kesağ de la. //
- 51 madımağa cacığ derik. //
- 52 neydah, nere gidah, nere gidiyorsin dèyeriz bazen.
- 53 neydorsin? sáná esGileri nası bilmiyorsin Hafız Abi yav. //
- 54 su faturan báná verdi la! //
- 55 tamam, bende duriyi.

- Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- 56 kendimize Ahıska Türkü derlerdi de biz doğsan üç muhaciri diyeriz. /
- 57 konuşmamızdan YozgaDlıym derik inanmıyolar.
- 58 sivas, Alaca'da çoğ. Alacanın yerlisi doğsan üç muhaciri. //

A. E.

- 59 “dedeleriz nerden gelme?” dedi.
- 60 “biz Ğars’Dan, Ardahan’dan gelmeyik.” dedim.
- 61 adam yegenim işDe öle desene dedi.
- 62 bize bir güzel sac gıvurması yaBd, parasını da almadı adam.
- 63 sıhıntız olursa báná söyleyin dedi.
- 64 biz de kömüre geDmuşDuğ zaten oraya.
- 65 adam şiveden tanıdı. /
- 66 vali Erzurumluymuş o zaman dedeleri desDeklemiş. //

F.Ş.

- 67 bizim höyük de sinek çoğ oluyo öle ya.
- 68 ğarşıdaki höyükler hep görünüyo. //

- Tarla işlerini nasıl yapıyorsunuz?

Y.T.

- 69 ızgara çekiliyo, ekin ekiliyo.

70 zaman¹ geldi mi gübresi atılıyo, ilaC atılıyo.

71 hasaD geliyo, biçerci tutisiz biçtiriyosun.

72 bu sene de değışti, elimizle biçtümüz oldu.

73 tırpanla biçDuh.

74 patosa havaslanurduh.

75 düvel sürduh. //

76 ben ırhaDluğu brahali elli sene oldu yav!

77 yaş atmış dohuz. //

Ü.S.

78 yetmiş desen noliyi ki yani. //

Y.T.

79 çifD de sürdüm, düvel de sürdüm ohō!//

80 ben de sürdüm desen yalan söylüyor deyesin şimdi he. //

81 Osman Nuri dedem sen nerdesun?

82 ben atmış sekizden belli yapıyom.

83 yetmiş yediye ğadar atınan, öküzünen çalışdih.

84 ondan sora motör aldıh. /

85 biz köye ilk elektriğin geldiği sene aldıh abi yetmiiş beşDe. / yetmiş altı dā!

86 yetmiş beşDe para toplandı, ğıraç şeye eyaler verildi ondan sora. /

87 ğıraç da öle ğeDdi lē?

88 ya bütün bunlar çoğ gidup geliyodu, sohbet ediyodu.

89 esGilerden çoğ olur.

90 babam oldūnda biz cahiliduk, ondan sonra büyüGlerimiz bişey anlatmadı. /

91 bōyüklerin yanına nere girdun ki? ya!

92 ya gelürsün dādursan göze giriyodun misafirin yanında içeri giremezdu.

93 yav ben atmış sekiz dogimli öle bir şey görmemişem. //

- 94 Ankara'ya gidince bizi Erzurumlu sanırlar.
95 ğarâğolda bizim köy birinci.
96 hêç vukuat yoĥ.
97 öle bir ğarâğol yapmışlar, yedi metre Daş duvarmış.
98 yeĝen de! MidyaD'Da, cezâ evini ğaldırıp müze yapacaĥlarmış. //
99 depoyu temizliyah valla.
100 “her sene temizlemez lazım.” diyo abi.
101 ğidah da temizliyah.
102 aĥşama istop edecaĥsun.
103 gene èyi yapduĥ.
104 ğurban oldüm. //
105 beĝenmedin. //

- Tarihiniz hakkında bidikleriniz nelerdir?

Y.D.

- 106 Türklerin üç tane bôyük boyu var.
107 biz Kıpçâz, Kıpçak boylarının özelliĝi nedir?
108 mavi gözlü, Türk boylarının en yaĥışılıslısı.
109 tarihe gir, öyle geçer.
110 Rusya ile o zaman Osmanlı İmparatorluĝu yoĥ, Selçuhlu yoĥ.
111 daha önceki devletler arasında Rusya ile Türkiye sınırları arasındaki bir bölgenin adıdır Ahıska bölgesi.
112 oruya yerleştirirler, oruya bu tarafı korumaları için savaşı bir ırk.
113 özellikle iki üç devlet kurmuşlar.
114 Osmanlı kuruluş döneminde Harami olarak hatta izliyosanız Osman'ı, Büyük Selçuhlu var a Sencer'in anası şu an bizim ırĥDan.
115 o bölgeden Ardahan'a geliyo, yerleşiyolar.
116 Ardahan'dan sonrası işDe bunu ben tarihDen öğrendim.

- 117 Ardahan'dan sonrasını da dedelerimizden biliyoz.
- 118 köyün kurucuları bunlar; biri Memmed Efendi, benim öz dedem, babamın babası.
- 119 1876'da Rus Savaşı'nda o civarlarda Ruslar rahaDsız ediyolar.
- 120 ğānılara yüklüyolar, geliyolar.
- 121 buruya baħıyolar ki bizim aşşādan meşur su aħardı, şurdan su aħardı.
- 122 baħıyolar arazi düz.
- 123 Ardahan'da bizim köyleri gören var mı? Hiçbiriz de mi görmediz, duymadız da mı?
- 124 dālīhDır bōyük ihtimal bura hoşlarına gidiyo.
- 125 burda ğonaħlıyolar.
- 126 aradan birkaç gün geçiyor. O arada da Ğars'ın valisi mi dēyim, ğadısı mı dēyim, ismi Baran Bey Ğayseri tarafından YozgaD'a gidince duyuyo atlarının.
- 127 diyolar ki hemşerilerin göçte, burdan geliyor, ūrluyolar.
- 128 selam, hoşbeş, ayran, aş ārlıyolar bizimkiler.
- 129 ğalħacā zaman da diyo ki bennen bi isteĝiniz var mı?
- 130 valla diyo madem Devleti Aliyesiniz var, bizi buruya yerleştir.
- 131 burayı boşverin ben sizi diyo Ğaraħboĝazı dedī yer nere, Terzili'nin oldū yere heralde Ğanaħ boĝazının oldū yere yerleştirim diyo.
- 132 orda var a ğafandan bōyük pancar olur, çoħ sulah.
- 133 bizim su gibi Ğanaħ aħar.
- 134 bizimkiler de der ki yoħ biz burayı sevdik.
- 135 tamam benden haber bekleyin.
- 136 aradan zaman zuhur eder. Bir haberci gelir, başlarlar.
- 137 Topraħpınar falan da yoħ o zaman.
- 138 işDe nerden alırsalar saman maman alırlar, ğalıB çaħarlar anladın mı?

- 139 daş toparlar, bilmem nêderler, kerpiç dokerler ama aḥşama ġadar çalışırlar.
140 sabah ġalḥarlar ki her şey talan olmuş.
141 bir ġün böyle, beş ġün böyle bir ġün pusuya yatarlar.
142 yapan bunun dayılári, Ėadılılar. //
143 yerleştirmek istemiyolar, bizimkiler de pusuya yatarlar.
144 on beş, yirmi kişilik bir grup gelir gine talana başlayınca bizimkiler Dırmıḥ,
keser, balta ne çeGmişse işDe birine vurur vurmaz yüz üsDü yıḥılır.
145 “vay anam öldüm.” der, / ölüsüne de vurun derler.
146 bir iki çeGDimmīdi ġaḥar o da gider. / Onlar, öldü zanneder arḥadan.
147 derler ki mācirler adamın yanına gidince mācirler adamın ölüsüne de vuruyo,
daha ne kimse rahatsız eder ne bişey eder.
148 ġurarlar işDe köyün ilk geleni ġaç ev, Cemil Hoca yazıyo şimdi, onlar bizim
köye sonradan gelmeler.
149 baḥ, köyün yerlilerini ben sana söylüyem; Hocagiller, Celebgiller,
Mollaaslanlar büyük sülale onlar. //
150 mesela Mevlid emmigil soradan gelme. //
151 deġilisez araştır.
152 Ankara’da derneġin ġapısında yazıyo ġurucularda; Memmed dedemin ismi
var, Celebgiller’den, Mollaaslanlar’dan var. //
153 Domarcılılar Köyü Derneġi, höyüġü de soradan ġaDDılar.
154 t’yi nasıl yaBdııarsa şimdi Tomarcahöyüġü yaBdıılar.
155 // bizim özelliġimiz ney biliyon mu? ná ḥadar da ġız alsaḥ, versek dişarıya
özenme, ben mesela baḥ ilkoḥul dördüncü sınıfDa ġeDDim.
156 şimdi ama bazıları var içimizde örnek veriyom, yirmi yaşına gelmiş İstanbul’a
ġeDmiř, biri bizim Faruḥ ġıvırmalar fālan.
157 ben hayaDDa orjinalım neyse o heç bozulmadı yani.
158 yemeGlerimiz; tandır eGmeġimiz meşur, yesen parmaḥların yersin ama şimdi
biz de yiyemiyoh.

- 159 Antalya / Manavgat'Dayım, otuz yıldır yaşıyorum.
- Yemekleriniz nelerdir?
- 160 // hinkalımız var, Gayseri mantısına benzemez.
- 161 siz madımağ dersiz biz cacığ deriz.
- 162 velibağ. // Şimdi siz yağlı eGmeG yaparsız şöyle galın olur, bizimki de A-4
kādı gibi olur, parmağlarını yersin.
- 163 ketemiz var, eyi biliriz. / anam, bacım iki üç kişı yapardı. / dayi diyo ki siz
keteyi ne biliyoz diyo.
- 164 // oruç tutmamış, babama dēmiyesin dedi.
- 165 emmimin ölu yani.
- 166 rahmetlik Fadime Abla dermiş ki “la oğlum bizim evden eGmeG eksiliyo, biri
bi bişeyler yapire ne yaBDu ola anlamıyom.”
- 167 yav işDe sahura gağuyo, sahurda yiyo, sahurdan galanları gōyuyolar a bağır
leğenlere, naylonun içine sararlar tandır eGmeğini gōyarlar.
- 168 biz de bir haftada bişerdi.
- 169 ħorantaya göre anladın mı? //
- 170 burda tavuğ çalma çoğ meşurdur, ama hırsızlığ değildir, yani burdakinin hepsi
çalmıştır. aha, o benim kücüge ortağ. kümeslere giren o.
- 171 sizin çoğ tavuğuzu yedim. //
- 172 DuDDu, báná verdi.
- 173 ertēsi gün Fadime Abla çevürdi.
- 174 oğulun ordan geliyoğ.
- 175 sen vardın yoğdun bilmiyom.
- 176 “iki tane tavuğ eksük gağur!” dedi. “Sen mi çaldın ağşam?”
- 177 valla, dedim Fadime Abla oğlun asGserden gelır duyduğ dedim gōzaydını
verdık.
- 178 “ula!” dedi. “merD olansın helal olsun.” dedi.

- 179  yi arhadaşımdı, o a şama  alarıml ama gider yirmi táne getir r veririm.
Sarı aya'dan satılardan.
- 180 hırsızlı  ge mez yani. bizim oralar^a has bi ey. //
- 181 limon alac   Antalya'da aldı  yere d k l yo le, essa  herif jandarmayla
u ra Dırdı. //
- *Ailenizde konu malar nasıl?*
- 182 gaynanam, T rkman.
- 183 Song l Abla  yi  onu ur.
- 184 biz bile  ırılmı     r yon mu?
- 185 yarın az daha ge se hepimiz T rkman olaca  heralde.
- 186 // d nyanın en  o  i Gence yapılan ır ıyız, trenlerinden her  lkede de var
bilyon mu? /
- 187 ben bi kitap o udum da camızın doldurmu lar b le  adın, erkek.  arda  a ır
yani insanları oruya dolduruyolar, camızların  st ne yorganları b lıyolar,
 st ne benzin d k p ate  veriyolar.
- 188 camız yanarken i erdeki insanları ha at ediyo. Yani  le i genceler yapılyo ki.
//
- 189  n m zde bizim bir perd  var, ar adaki olanları bilmiyo .

Tip.01

Kaynak Kişi	İsmail ŞAHAN (1927 Doğumlu) Ömer ŞAHAN (1950 Doğumlu) Hayrullah BARAN (1937 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Tipideresi Köyü (Çekerek) – 12.07.2021
Göç Yolu	Ardanuç/ARTVİN'den Tipideresi'ne(Çekerek/YOZGAT)
Konu	Tarihleri

- Tarihiniz ve kültürünüz hakkında bildikleriniz nelerdir?

Ö.Ş.

- 1 o kültür değişti, yalnız bizim köyümüz 1905 yılında Artvin'in Ardanuç ilçesinden gelmişler.
- 2 Akısğa bölgesi olarak Akısğa Türkleri de diyoz.
- 3 Batum, Gürcistan'a galmış, daha önce Türkiye'ninmiş işDe. Batum'la zaten Artvin'in arası 70 km.

İ.Ş.

- 4 Ahıska Türkler nerden geldiyse çok fesih lisanları, çok terbiye kabiliyet, tam Ğuran'a uygun bir kabileymiş.
- 5 çok hassas, onun için onları terbiye için, medeniyeD öğretmek için Rusya birázlárini almış götürmüş eğitin, Ruslari eğitin deyi, hayá terbiye verin deyi.

Ö.Ş

- 6 işDe 1944 yılında bu Kafğasya bölgeden almışlar, daha Rusya'nın soğuh buz denizler, Sibirya tarafına sürmüşler.
- 7 o sürgünde Akısğa Türklerinden birçoğu trende yolculuğDa hayatını gaybeDmiş, soğuhDan donarağ ölmüşler.
- 8 hasta olanları dahi Ruslar, trenden atmışlar canlı canlı.

- 9 bölge olarak Gürcistan'la Türkiye'nin doğu Karadeniz bölgesi, Akısğa
Türklerinin yaşadığı bölge.
- 10 Kars'ın, Ardahan'ın bir kısmı, Artvin tamamı, Rize'nin de bir kaç bölgesi var.
- 11 burdan doğu Karadeniz'e biraz daha Rusya'ya aşşā doğru Batum'a o bölge. //
- 12 biz Artvin'in Ardanoç ilçesi Zekeriyā köyündensiz.
- 13 biz de bir defaya mahsus bir gèDDiG, sıla-ı rahim 2015'Deydi.
- 14 babam dohsan beş yaşında o da bizimle bir defa gèDDi, o da bilmiyo.
- 15 çünkü dedem, babamın babası geldiGlerinde beş yaşındaymış.
- 16 ordan Tipideresi'ne gelmişler. //
- 17 ama o bölgede yoğun olduğu için o bölgenin insanını Sibiryā tarafına
sürmüşler.
- 18 hatta bu ateşli hastalığı var a Kırım kongo o kenenin zehiriyle öldürmüşler bir
kısmını da. Kırım Türklerini de öyle öldürmüşler. //
- 19 bizim köye on altı hane gelmişler.
- 20 Yozgat Çapanoğlu'ndan çitlik olarak almışlar.
- 21 bizim köyün yerleşim yerini Osmanlı tapusu tek tapı, Çapanoğlu'ndan alıyolar,
oraya yerleşiyolar.
- 22 orda da bir köyden değil beş köyden duyduğum gadarıyla hısım ahraba olanlar
birleşmiş gelmişler.
- 23 bir kısmı Çorum Alaca'ya yerleşmiş, bir kısmı Amasya'nın Merzifon'a
yerleşmiş.
- 24 TohaaD'a yerleşmişler, bizimkileri de buraya gelmişler.
- 25 hangi şartlarda gelmişler, Allah bilir.
- 26 Büyükören de Gars'ın ordan Tohat Zile'nin Gāğızman'dan gelmeler.
- İ.Ş.**
- 27 Hāsan usDa varídí, demirci.
- 28 çoğ muhDerem adamídí, adam öyle bir hoşuma gèderdi ki.

29 okúzün narmıh kesárdi. çírahları a bura yígardi ne adam ederdi, temiz adamdı.
//

Ö.Ş.

- *Köyünüzde kaç hane var?*

30 bizim kóyde on - on beş hane var.

31 Aħdağmadeni'de de çoħ, bizimkiler onlardan on iki sonra gelmişler.

32 büyük çoğunluħ Doħsan üç muhaciri.

33 bizimkiler o Rus zulmünden sonra her evden bir hane ğalacaħ, mesela bi babanın dörD dáne evladı varısa bi tanesi burda ğalacaħ, bu ocā tütüDeceG, yani bu evde adam ğalacaħ.

34 benim büyük dedem evli oğlunun birini zorunlu olaraq orda bıraħmıř.

35 öbür bekarları, bi büyük evliyi almış, buruya getirmiş.

36 2010 yılında o da gelmiş. /

37 Hayrullah dayımın annesi on iki yaşında gelmiş.

- *Kendinize has konuşmalarınız neler?*

38 neydah, nere gidah, neydiyen bizde de var.

H.B.

39 yani bir ğapıya malı, öküzü baėladıħları şeye sami derdiler.

40 boyun ipine de sambaħ derdiler.

41 bazı kelimeler biráz değişiG de mesela Gúrci İbrām dermişler e dedem derdi ki ben bilmiyom Gúrci lisanı, öyle dermişler.

42 bazı yani çeşitli bize şey gelen lisanlar varıdı.

43 ancaħ şimdi milletinen biráz daha haşır neşir olduħCa insanlarımız değişmiş.

İ.Ş.

44 ben beş-altı yaşındayken babám elime Ğuran-ı Kerim'i verdi.

45 gedduħ Ğuran aldı babam, Ğuran'a ğediyerken. //

46 hoca otiriy, elime vurdu seksen beş sene içimde.

- 47 elláriz böyle, bi bóyüG adam gördüz mü yanında geçárkán öñünü
geçmeyácahsınız.
- 48 o geçecah, ondan sonra sen geçeceksiniz.
- 49 ellerin böyle kimseye dohanmağ yoğ öyle. şimdi çocuğların zoruna gider.
- 50 eyle yetişDirdiğ.
- 51 hā! altı yaşıdayken babam hayde galğ, saat üçDen yaDma yoğ gece.
- 52 ğırğ beş seneye yağın elhamdülillah imamlığ o yannı bu yannı yaptığ, şimdi
emekli olduğ.
- 53 balıdığ BeGmez olduğ, gülüduğ goğmaz olduğ ğızım.
- 54 evel yarayışlıydığ, şimdi yaramaz olduğ.
- 55 anadığ mı?
- 56 her nereye geDDiysah elhamdülillah ğörevimizdá Allah razı olsun
dedirDDirdik cemaatimize.
- 57 “aman ha, aman ölene ğadar ayrılma!” dedirDDirdiğ.
- 58 muhtelif kóylerde imamlığ yaBDım.
- 59 Ğırşehri'nde imamlığ yaBDım.
- 60 Zile'de múázzılığ yaBDım.
- 61 çoğ şükür elhamdülillah aman ayrılma, dedirDDirdiğ.
- 62 şimdiG yavrılerime bahıyrum ğörevlilárá acığ osanıyrum dúrúmdán.
- 63 Allah şuur versin ğençlerimize yavrum. /
- 64 şimdi bóyüğe saygı ğalmadı.
- 65 oni diyecağ sabah namazına camiye geDmişliğ, çocuğ altı-yedi yaşında daha bi
ğaside söylemişim o ğadar hoşuma geDDi ki o ğadar.
- 66 ondan sonr^a birğaç sene sonra bunın anası benim babamın bacısı.
- 67 Allah'a şükür atmış senáyá yağın aile hayatı sürdüğ, incimedığ elhamdülillah,
máğāmı Cennet olsun inşallah.

- 68 onun yaBdığı górevi davar, camız, inek bilmem onların iki üç tane ğadın yapamaz, öyleydi.
- 69 elhamdülillah kimseye dá Allah múhDac eDmedi.
- 70 çoğ bereketli bir hali varídí, mağamí Cennet olsun inşallah.
- 71 siz de inşallah eyle bi hanım olacağsınız ki gèDDinizde bereket götürün yavrilerim, Allah şuur versin.

Tip. 02

Kaynak Kişi	Fatime ŞAHAN (1959 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Tipideresi Köyü (Çekerek) – 12.07.2021
Göç Yolu	Ardanuç/ARTVİN'den Tipideresi'ne (Çekerek/YOZGAT)
Konu	Sözleri, Kalıntı Kelimeler

- Aynı köyden misiniz?

1 biz kóyde büyüdük, kóyden gelin oldum işDe.

2 çocuğlar hep oñuyuncı dışarıya açıldıñ.

3 yō^ksa hep iç içeydik biz. //

- Kendinize özgü yemekler nelerdir?

4 önceden bizim memleGeD gaDmerine kete diyolardı.

5 mayalı eşgili yapıyoh ya ona şötü diyoh, yani Artvin lisani bu.

6 gómşı getirdi yapacam dëyin.

7 esGiden Artvin'den ārı şey var, delikli tandır ekmeğⁱ.

8 şöyle yeri eşermişler onu şeydán gúveç toprā var ya ondan tandır yapıyomışlar, bizim kóyde de yaptılar aynısını.

9 hamurı mayalayıp böyle bi bezi topañ gırlent gibi bezi yapıyolar ona patat deniyodu.

10 onun üsDüne beziyi alıB ekmeğe delip üsDüne gıyúB tandıra yapışDırıyon öyle. //

- Yerli halktan farklı olarak kullanılan kelimeleriniz nelerdir?

11 elimizi sildîmiz havlıya peşgir diyodular.

12 sofra tahtasına peşgun dermişler. /

13 yemek yaptıkları kazanın ismi parkaç.

- 14 bahçenin çevrili şeyine çit. /
- 15 bahçe kapısının cisgar derlerdi.
- 16 yemeklerden de düğünlerde fılan en değerli yemek kófte, sarma.
- 17 babanın gız gârdeşine bibi, annenin gız gârdeşine hala, amca, emi demah.
- 18 yengelerine abu dermişler, gaynanam hep derlerdi.
- 19 elbiseni çar, çıhar diyom a değıştirme demah. /
- 20 nerde oturuyosuz?
- 21 neydiyen diyoh, dışarıya gédincè onu diyemiyoh, onlara uymah zorunda galıyoh gine de herkez anlıyo lisanımızdan "Muhacir misin?" diyolar.
- 22 ekin biçen şeye tırpan, elimizle yolduğumuz şeye galuç, galıç diyoh, kólüler orağ diyolar.
- 23 samana alaf, samanlığa merak derlermiş.
- 24 hayvanları bağlayan ipe zami derlermiş.
- 25 malı eğdirip boynuna geçirip ağaçtan, meşeden ısıtıp iki ucunu da kerkliyolar, ip bağlarlar, ona da kirkal derlerdi.
- 26 malların ahırda hafif yükseGDe tahtadan yerde yem yediğı tekneye бага diyoh.
- 27 kóydá annemden, gaynanamdan hep öğrendim ya.
- 28 çeşmelerin, pınarların teknesi, önünde hayvanın su içtiğı yere kurün diyoh.
- 29 essah ben gaynanamdan neden çöğünu da gonusmaduğumu, duyduğlarım galmış ahlımda.
- 30 mesela ben hiç diyemedüğüm şeyler var, gaynanamgilden biliyoh, te Artvin'den bildiklerini anlatırdı. /
- 31 on iki yaşında gelmiş buruya. //
- 32 sonra sonra dışarıya çığma oldı.
- 33 şimdi temelli çığdığ.
- 34 rüyaya düş diyoh. //

- 35 bildüğümüzü söylerim.
- 36 uğur böceğine “fadime böceği”, gaz lambasına “şuşeli”, tekenenin içindeki ı
şık gaz lambasından önce olana “idare”, keçi yavrusuna “körpe”, çocuk,
oğlana “uşah”, Kars’ta da “bala”, anneye “ana”, çökelik suyuna “çuma, conı”,
küreğe “köstava”, avluya “havlu”, salona “hayat”, ayrana “ğatuḥ, çalḥama”,
kundağa "sömelek", patatese "gumpür", daraba: duvar, lazut: mısır, paḥla:
fasülye, baldurcan: pathıcan, tomatis: domates, ğaṣuḥ: kaşık, ilisdir: süzgeç,
essah, sayı: gerçek, yazuḥ: yazık, yazma: başörtü, avi: saf, bacı: abla. //
- 37 geliyerem - gidiyerem, geliyem - gidiyem.
- 38 ha orda: şurda.
- 39 yüngü yakadım.
- 40 geliruh-gideruh. //
- 41 nişanlanduğumda. //
- 42 kesmeğa da ğıyamıyam.
- 43 topraḥ başuña.

Top.01

Konuşan	Reyhan ALTUN (1957 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya) – 04.07.2021
Göç Yolu	Nakala Köyünden Alaca'ya. Alaca'dan Toprakpınar'a.
Konu	Aile ve Yaşamları

- 1 ne diyecah?
- 2 buyrun gelin oturun.
- 3 dohsan üç Muhaciriyiz biz.
- 4 dedelerimiz gelmiş.
- *Onlarında mı konuşması aynıydı?*
- 5 onlar daha doğal gonusuyomuş. //
- 6 lasDiGlerimi aliyim, oturuyum soradan silsin.
- 7 Osman dedem anlaDırdı.
- 8 benim dedem yolda ólmüş, onun için adini karip koymışler.
- 9 karip dedem benim annemin babasi.
- 10 Kars'n Ardahan Nakala köyünden gelmişler.
- 11 aynı köyüⁿ gızı, köyüⁿ geliniyém.
- 12 o zaman köyler daha gözeldi.
- 13 Türkmen, yerliler güzel déyer. //
- 14 kaçırmıyom ki.
- 15 diyom a aha bi canli kıamara olsa da aşışama kadar bu hayatın yüzüⁿden goştürüyom.
- 16 mala başiruh.
- *Meşhur yemekleriniz nelerdir?*
- 17 muacirlerin hamur işi meşur.

- 18 böreğimiz, çöreğimiz, hıncal, mantı, velibağı, arabaşı, gıbın yani çoğu hamur işi. //
- 19 köylerimizde pek kimse kalmadı.
- 20 bôyüğü efendi; kayın kaynımı ben büyüttüm.
- 21 burda kayın büyür, gelin büyümüyo.
- 22 hatın, hanım; görümce de küçük olsa hanım déyeriz..
- 23 esGi dilimiz buyudi.
- 24 sevgi, saygı bitmesin istiyoh.
- 25 gelinliG: gelin, aba: anne, ağa: baba, emi: baba. //
- 26 gettirduh gayınbabamı serôm tahtılar. //
- 27 “sevgi, saygı bitmesin istiyoh.” héçbir.
- 28 hoşgeldiz, neydir, neydirstin, éyiler, oldi. //
- 29 görecâgimi görürüm.
- 30 rahmetluh Nevret bibi çoğ anlaDırdı.
- 31 işDe o öncekileri.
- 32 tabi seFerberliG olmuş o zaman.
- 33 bir iki duyduklarını anlaDırdı.
- 34 gaynanam benim çocuğları severken déyerdi ki “*ğızımā bahğızımā / avingiller yüzüne / hırhılmadıhğırhıhlı / başlıG gelsinğızımā.*”
- 35 bulaşığ size yalvarırken yıhayın, eğer sabā birağırsan siz bulaşığa yalvarırsız.
- 36 // üzerlik külü yağarlarmış yıharken.
- 37 dumanı sana gelirse nazar çığhar déyerler.
- 38 everah, göçürah dağızını evlendirir. //
- 39 o yani geddū.
- 40 onlar orda mutlu olsun ki ben de mutlu oliyim değıl mi? //
- 41 oğli var evlenecah,ğızı var göçecah.
- 42 boş oturduğ, ne çay içduh.

43 Allah sizi Tanrı misafirⁱ etsin.

Top.02

Kaynak Kişi	Gülhayat ŞAHİN (1961 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya) – 04.07.2021
Göç Yolu	93 Harbi'nde Ardahan Kars Nakala Köyünden Bursa'ya Bursa'dan da Tokat ve Sarıkaya'ya.
Konu	Hayatı, Yemekler ve Tarifleri

- 1 hiç evlenmedim.
- 2 anneye, babaya baktım.
- 3 yani evlenirsem bakmazlar, etmezler diye.
- 4 biraz da zor kadınıym yani.
- 5 hani olur da eşim bi şey déyerse dayanamam ben yani öle bir tipidim. //
- 6 onlar da rahmetli oluncu kız kardeşimle kalıyorum.
- 7 Yozgatımız çoğ canayakın.
- 8 yöresel yemeklerimiz hinkal, cacığıımız, kıbınıımız var.
- 9 siz sohbetize devam edin.
- 10 neydirstin derik, napıyon yerine.
- 11 direkt Ardahan Kars Nakala köyünden gelmişik.
- 12 dohsan üç muhaciri diyoz.
- 13 geçmişimiz Ahıska Türkleri.
- 14 Peygamber Efendimiz de muhacirlik yapmış.
- 15 muhacirler dinine düşkündürler.
- 16 misafirperver, kalp kırmaz, çok konuşmaz, çok ince, elit sık dokunan insan. //
- 17 Büyükören de bizi gibi gaba gonusur.
- 18 neydirstin la! geliruh, gidiruh sizi evde bulamiruh. //

- *Bu yöreye nasıl gelmişler?*

- 19 rahmetlüh atamız Bursa'ya vermiş.
20 Bursa'ya gelmişler, orası da sıcah ya biz alışmışığ soğuşa fılan.
21 bize soğuk yer lazım. o zuman Atatürkümüz bizi Yozgat'a vermiş.
22 dedelerimiz istemiş. // babaya emi, emmi derlerdi biz baba déyerdik.
23 anneye aba, mama da diyolar.
24 ablaya da aba.
25 halaya da bibi.
26 babaya da babacık.
27 vaa! “vaa bu ney!” abes bir şey yapınca. //
28 cacıh yemeği tarifi; cacı topliruh.
29 gözalceme seçirsin.
30 sora oni gözelve nacağla giriyruh, ezecehsün.
31 soⁿra gözelve tere yağlı bulgurunu çoğ az atacağsın, bişürecaghsın.
32 ondan soⁿra da afiyetle yiyecaghsın. //

- *Belirgin konuşmalarınız nelerdir?*

- 33 o da mideme doğınir la!
34 şeker var mı?
35 içine gatağ mı?
36 omaç da yapiruh.
37 hoş geldiz déyerik.
38 tepsiye bölme déyerdik.
39 evlendirelim yerine everah, göçüräh.
40 geline gelinlik déyerik.
41 neydırsın? neydah.
42 yahıyım, yayhıyım.

- 43 Hamam'a gidecũh.
44 ilegen.
45 sobayı ğaldıraḥ, ğaldıracuh.
46 deĝiṣaḥ.
47 böyleyiḥ.
48 verīsũz.
49 çevrelerizde.
50 topraḥ senin başına.

Top.03

Kaynak Kişi	Köksal DURSUN (1966 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya) – 04.07.2021
Göç Yolu	93 Harbi'nde Ardahan Kars Nakala Köyünden Bursa'ya Bursa'dan da Tokat ve Sarıkaya'ya.
Konu	Mesleği

- Ne işle uğraşıyorsunuz?

- 1 tarlaya giduB tarla sürecuh.
- 2 tırmunan düzecuh.
- 3 bosDan ekah.
- 4 tarlaya gelah, sürah.
- 5 buğday ekiruh.
- 6 ilaC, gübre atiruh.
- 7 işçi gelürse yoldiriruh.
- 8 bahçeye, bosDana aşlağ alıp geliruh, aşliruh, suliruh.
- 9 mahsulü olursa yiyiruh.
- 10 domatısı, biberi, salataluği yiyoh. //
- 11 hava bulanır, yağacah da yağamir vaa!
- 12 aışamları olir, bunlar halalar oliyir, gelirih buruya.
- 13 burda otiruyoğ.
- 14 gelácágizi muhtar görseydi ordan dururdu.

Top.04

Kaynak Kişi	Gölsen KARACA (1977 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya) – 04.07.2021 / 23.09.2021
Göç Yolu	93 Harbi'nde Ardahan Kars Nakala Köyünden Bursa'ya Bursa'dan da Tokat ve Sarıkaya'ya.
Konu	Ekmek Yapımı Bayramlar Çocuk Büyütme, İsim Koyma Yemekler Lakaplar Bir Günün Anlatımı Düğünler Yağmur Duası (Mani) Peynir Yapımı

- 1 içerde yuħa bişirürler gel. //
- Yufka mı yapıyorsunuz?
- 2 biz yuħa déyiruh.
- 3 oħula ile olur.
- 4 biDDuhCa yapiruh.
- 5 tandır eGmeği de yapiruh da biDDuhCa da yapiruh.
- 6 bazlama yapaħ da yén.
- 7 valla yağliyaħ da.
- 8 yağliyaħ sicaħ sicaħ yéyin. //
- 9 yüzerlik asılı yōsa verék.

- 10 siz neyi oliysiniz?
11 essah benzemiyo.
12 eGmeG bunin anasına ediruh.
13 Sarıgaya'ya gideceG. //
14 yağı nere göydin ki aç.
15 uğra: un déyerik. //
16 o gelen sendin he. Dügünün oldu mu?
17 kapunun ögünde oturduz he.
18 ben de varıdım.
19 geçen sene geldiz.
20 ğapide semaver demledih.
21 Güloşgilde oturdiz mi?
22 nasiB çeGDİ getirdi sizi eGmege. //
23 bundan başğa da nasi yumuşahı yoğururum ki.
24 bir hamur yoğiririm üç poşet edirim, ne yapim. //

Top.04.1

- 1 Siz nerelisiz?
2 hoş geldiz.
- Nasılsınız? Tekrar geldik size.
3 éyyim.
4 Saten benim dilim neyse çoğ.
5 Sema çay ne goysun, ğayfe ne yapisen.
6 hē, yuħa ederken gelmişdiz.
7 annengilnen neyinen gelmişdiz.
- Kendinizi tanıtır mısınız?

- 8 burda doğudum, burda böyüdüm.
- 9 çocuğlar şehir gimi gonusur da benim dilim öz dil.
- 10 görücü usulü, tanışmaduh, ahrabam gocam.
- 11 evümüz de hemen ha gapiden çıkar çılmaz yakın evümüz.
- 12 on altı yaşındaydım evlendiğumda.
- 13 görücü usuliydi.
- Köyde lakabınız ne?
- 14 Abakarlar diyerler.
- 15 halay çekirler, gol uyunu oynirler.
- 16 on bir teneyuh biz he mi, altı oğlan beş gızlıh biz.
- 17 everduh, köçürduh.
- 18 annem öldi, bi teG babam var o da gardaşlarının yanında.
- 19 ötekiler hep şehirde biz köydeyiz.
- 20 eşim bağ beni^m gibi gonusmır, benim dilim daha gaba senin kibi.
- 21 o gunü hasDanedeyim de garının biri bene der ki: “sen nerden geldin deyir, kürd misin?” yöh, kürd degülüm dedim, macirim.
- 22 benzirsin de yoh dedim.
- 23 Erzurum’i neyi andurirsın, yoh dedim maacirim.
- 24 siz Sorgun’da mi durisiz şindi?
- 25 he he, annengilin yanından geldiysen he.
- 26 eşin, Antalyali misin sen?
- 27 he he, geçen sene gelmişdin hemi sen?
- Çocuğunuzun bebek bakımı nasıldı?
- 28 gundahlaruh, sallaruh, beşige goyaruh. yoh, ne mamasi? emdirirduh. he, ana süti.
- 29 tavugumuz var, gazımız var, culugumız olmır.
- 30 ya ya, gaz maacirⁱ deyirler.

- 31 siz şimdik nerden geldiz?
- 32 geze geze bura^ya geldiz.
- 33 konuşah. İki sene yaBdilár de dā da yaBmadilár.
- 34 şenligi mi? nobīm işDe yemegli neli yaBdilár.
- 35 ilk senesi yemegli ne yaBduh.
- 36 ikinci sene de ğadınlar Gendileri hamır işi ne yaBdıh, haçapur ne yaBardilár.
- 37 ğaDmer dēyerler, biz haçabur diyrüh da bařĝa yerlerde de ğaDmer dēyerler.
- *Hangi yemekleriniz var?*
- 38 velibā bizim.
- 39 ğaz hınkali, he he ğaz ketesi olmaz, ğaz hınkali yaparuh.
- 40 ğazı ğuruduruh, döřlerinⁱ aluruh, hınkal yaparuh.
- 41 biz ğaz ğuruduruh, şeyderüh ğüneşDe onuⁿ döřlerinⁱ de alur^h hınkal yaparuh.
- 42 nas¹ ğüzel olur.
- 43 valla vaııDlı gelsez yaparuh nedir ki?
- 44 he valla inşallah vaııDlı bi şey gelin.
- 45 ben tandır ekmek egmeg bişürdüm de verim yiyesez.
- 46 he yeni ğapun tandurumuz var, getürüm de bah. yani ğidárken ğoyah.
- 47 Antalya’da benim bacilerim de var, ğörümcem var.
- 48 tandır egmegⁱ hē.
- 49 dā yeni işDe ordaydım da oralar¹ süpüriydim.
- 50 eGmeGDen ğahmişDim de öĝle işDe ğörmedim de.
- 51 bu da işDe tandur eGmegimiz.
- 52 o zaman yuıaya rasDlamişDin, şimdi tandur egmegⁱ.
- *Köyde iklim nasıl?*
- 53 bazen çoı şey olur, önceĝⁱ gibi tab ğar olmır ki.
- 54 genelde ĝıř savuh olır.

- 55 dedelerimiz neyimiz Nakala'dan gelurmuş.
- *Bebeklere isim nasıl verilir?*
- 56 böyüGler ezen oğur, gulağına dèyerler he, erkekler dèyer.
- 57 içmezuh dediler.
- *Hangi hayvanlarınız var?*
- 58 ineG var, göyun var, Geçì var. he he Geçì gene var, bazilerinde, göyunların içinde.
- 59 gaz var, gazlar belki gapidedir, gösterim sene.
- 60 la ne isim goymasi? onlar Gendilerⁱ söyler, hayvanlar ineGlere.
- 61 gendileri goyur adlarını, onlar Gendilerⁱ çağurir.
- *Bayramlardan bahseder misiniz?*
- 62 gurban bayramunda gahiruh, gurbanımız nerdeyse gāvalti yaparuh.
- 63 orāya gideruh, gurbanımızı keseruh, alur geliruh.
- 64 orda yiyer, içeruh.
- 65 he şimdi gariler de gidir, gurban yerine. önceden gètmezdiler he.
- *Lakaplar nelerdir?*
- 66 Ācalar dèyerler, Abakarlar dèyerler.
- 67 Abakarlar bizuh işDe.
- 68 Ācagiller dèyerler, herkeşin bi lağabi var.
- 69 he işDe ele.
- 70 Ġadıgiller var, Zobigil var.
- 71 he işDe yuħa yaBduğumuz o mehleye de Zobigiller dèyerler.
- 72 he o çok Türkmeni de bi ben Maaciridim.
- 73 bacileri varidi ye Maacir olarak bi ben varidim içleriⁿde.
- 74 emi dèyeruh, teyzeye bibi.
- 75 ya ya dèyerler, toprah senin başşın^a.

- 76 ne bilum bedduā verīler, guylanma; toprah senin başşın^a dēyerler, kötū bi şey yapınca.
- 77 oni neye dīrler. Allah seni, ayiB bi şey mi var? “Seyrek dēyerler.”
- *Bir gününüzü anlatır mısınız?*
- 78 vallah böğün dörDDe ğalhdım.
- 79 tanduru yahdım.
- 80 ondan hamurı yoğurdum.
- 81 ğeDDim, geldim. tezeg var, tezegi addīm, ēyce tezeg geÇdi.
- 82 ondan soⁿra oturdum egmege.
- 83 üÇ dörD saat yahdum tandur^l.
- 84 tandur ēyi yandım mı egmeg ēyi bişir, yanmadım mı bişmīr.
- 85 ēyice yahdım, birde de ğahdım eGmeGdeⁿ.
- 86 normal hamurı yoğiririm, açırım, patatesini büşürim.
- 87 bah herif de yardımcı olīr.
- 88 dörD köşe kesīr, he ordan da sıhır. biri ucınla getürüyon böle açılmasın diye.
- 89 arabaşın^l normal suya çaliruh, ölçüsüynen normal büşür.
- 90 hamurı gıyıca ğaynir, ğavileşir.
- 91 tepsilere tökiruh.
- 92 annengil de bilūr he.
- 93 ğışın olir arabaşı şindig olmaz ki. ğar düşdü mü ğışın arabaşı yiyirūh.
- 94 geÇti ğeddi valla.
- *Düğünlerde ne oynanır?*
- 95 ondan neyi oynirduh ne bilüm.
- *Eski mazarlar var mı?*
- 96 deduhların dedim, esGi mezarluh yoh.
- 97 dūnlerde halay çekirler, ğol oyunu oynirler.

- 98 dē otuz iki sene oldı. o zaman da çociğıdım, heÇ hatırlamam bile ne.
- 99 ğına gecem oldi mi Seval?
- 100 bu da görümcem, bu da bunun ablası.
- 101 nişan mi oldi?
- 102 günüz ğına oldi de gece heÇ hatıllamirim.
- 103 geçen sene ğapide otirduh, Viloşgile de gêtmişler.
- 104 // gördüz mü böğün gelōni.
- 105 onlar^a da mı gèDDin? ey ki calanmadi oturun oturun diye.
- 106 bi de kime gèddiz yaşlı ğadının yanna mi?
- 107 kim ki o? Gül halanın yanna mi yōsa?
- 108 bunun bibisi olır, işDe, babaların bacileri.
- 109 he yalnuz he.
- *Mani okur musunuz?*
- 110 godi godi geSsene
- godiye selam versene.
- 111 yağmır yağarken bereket ossun diye, işDe yağmır yağsın diye mi? yazirun mi?
- 112 godi godi gezdin mi?
- godiye selam verdin mi?
- godi senden ne istır?
- Allah'dan bol bol yağmır istır.
- *Türküleriniz var mı?*
- 113 türkü ne bilmezuh da.
- 114 deyiş diyer ârlarlar da Türkmenler, buralarda eyle deyişler demezler ki.
- *Peyniri kendiniz mi yapıyorsunuz?*
- 115 ya ya peynirⁱ Gendimiz yaparuh, dadliy de Gendimiz yaparuh.

- 116 tel peynirⁱ ben yapmam, önceleri yani öncekiler yaparmış de normal peyniri
yaparum.
- 117 süDi isiDirúm, az da maya atarım.
- 118 Saten yüzüne şırab vurir peynirin.
- 119 ondan soⁿra torbā tōkerim, torbalarım. dilim peyniri bu.
- 120 çögelügü de çuma edīrler, çumayi yayırsin.
- 121 altında büşirīysin, o çögelig olır.
- 122 o südi ayle bi ğazala tōkersin, süd çürür.
- 123 çürüdühdan soⁿra yayuĝa tōkersin.
- 124 yayuh da yayılur, altta yaĝını ayrı aluruh.
- 125 altında büşürür, o çögelig olır, ocaĝa ğoyaruh.
- 126 he çuma o, çürüG südinen.
- 127 he ğapiyá ocah yaharuh.
- 128 yaBDım oni de yaBDım. bağdan üzim toBladım, getirdüm.
- 129 işDe hā çalmayı mi diyır?
- 130 yoh moh de de, epey sene laf verecu.
- 131 beGmez eyce ğaynadırsin ğaynadırsin, o ğalınlaşır.
- 132 onı ğalınlaşduhdan soⁿra bi ğaba ğoyarsın.
- 133 eyice gider gelür, çarparsın.
- 134 iÇine mi?
- 135 yoĝurD ğatırdım, he he kestürerken iÇine yoĝurD ğatırdım, oni geri
ğaynadurum.
- 136 ğalınlaşır eyice ğıvama geldim mi oni endurduhdan soⁿra hemen çarpa
çarparum, çalma olur.
- 137 beGmezin de hassutası var.
- 138 oni de bilmem bilür misin?
- 139 sizde haside dēyerler, sizin taraflar dá he he.

- 140 onⁱ de bi bardah begmez goyarım, iki bardah su goyarım.
- 141 üÇ gaşuh da un goyarım, oni büşürürüm, tereyağı de gad üsdüne edirim yağı felan.
- 142 oni büşürürüm, onⁱ de bi tabağa tökerim, üsdüne de tereyağı erüdürüm.
- 143 üsDüne de yağı tökerim, eGmeginen yiyeruh.
- 144 buhari var, he soba borusu.
- 145 la cami neyá açtın, sırtına savuh gelür.
- 146 buralar çoĥ diGGat ediyir canım masgelerine.
- 147 Antalyalisin de hē. sen Gendin Sorgunlisin.
- 148 nerden bulduz birbirizi? hā barabar ohuduz hē ēyi.
- 149 işDe bizim damaD da atanamīr de çalışır.
- 150 şimdi sen eşiⁿ yanında misin?
- 151 sen de bele şeylere gidersin.
- 152 siz Gendiz gaÇ gardeşsin?
- 153 vallah ğız ajluġuz neyiz varsa yemeG ne bi şeyler getüreG.
- 154 he çay may da içmediⁿ, ısrar eDmedim şeymeyince.
- 155 saġdiç de var, gelinin baş yengesi de var. gelinin yanında olir o da. baş yenge déyerler, erkeG tarafından olir.
- 156 esGiden başluh varidi de şimdig yoh ğahdi, önceden varimiş.
- 157 yün yatah-yorgan yaBmaġ için alirdiler.
- 158 babanneleri bunlara anladurdurlar, ben unuDDum çocuklara anladurdi de.
- 159 ben ğapide, bacada, ne de olurum da ğıza ulaşursun, o bene diyer.
- 160 şimdi Sorgun'da annengidessen? eşinnen gezirsin. //
- 161 üÇ dene, iki ğız bir oġlan.
- 162 benim gelinim de Afyonli.
- 163 onlar da barabar ohidiler.
- 164 geÇdi zaman, harmanlardan toplanuh cacıh.

- 165 bi şey yemediz, içmediz.
- 166 şeydin, inşallah hımkal yapıyım eşinnen ne vallah haber edin, sicahlarda nede.
- 167 patatesli mi yiyersiz, etli mi yiyersiz?
- 169 izinize neye gelin, böyle olmadı, boş oldu.
- 170 egmegi bi tene poşede goyah gız dur ele.
- 171 affiyet ossun, güle güle! size de hayırlı işler ossun.
- 172 bizim gapi de göllenmiş gene.
- 173 yağmur yağdı mı göllenī eyle.
- 174 ayahlarınıza sālın.
- 175 ben de dèrim ki Antalya plaha araba gelīr Sena, kim ise dèyrim. sizimişin.
- 176 ğazlar çimīr, he he sen de bilürsün.

Top.05

Kaynak Kişi	Bünyamin ALAKUŞ (1945 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü
Göç Yolu	93 Harbi'nde Ardahan Kars Nakala Köyünden Bursa'ya Bursa'dan da Tokat ve Sarıkaya'ya göç edilmiştir.
Konu	Mesleği

- Ne işle uğraşıyorsunuz?

- 1 sütçiyuh.
- 2 ekin ekeruh.
- 3 pancar ekerduh evelden şimdi ekmiyoh.
- 4 mala bahiruh, mısır ekiruh.
- 5 harman gelince biçtiriyoh, ekiyoz.
- 6 samanı yaptırıyoh.
- 7 mallara yiyecâğını, gış hazınnı aldıh mı içeri rahat ederih. //

Top.06:

Kaynak Kişi	Osman EFE (1958 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya/YOZGAT) – 23.09.2021
Göç Yolu	Nakala (Ortaköy)’dan /Aradahan ve Kars’tan Sarıkaya’ya göç edilmiştir.
Konu	Başından geçen bir olay İlk gelişler Beddua Giyim Çocukluk Oyunları

- 1 maḥat var, orda oturuyoḥ.
- 2 ha ğız dedim.
- 3 orda aramız éyi. /
- 4 emmite çocuguyuh.
- 5 baḥ beni dövdi, yeduĝu dayah yanna ğaldi yani. /
- *Dedeleriniz ne zaman gelmişler?*
- 6 ablam, bizimkiler 77-78'de gelmişler ordan.
- 7 devlet şeyiyle buruya yerleşdirmişler.
- 8 asıl Sarıkaya'nın yerlileri, yani birbirlerine yedişer, yekizer, üçer, beşer kilometre aralıhlı.
- 9 burda bizim Toprahpınar'a giderken sağda bi köyümüz var Domarca diye ora, ordan gelme.
- 10 bi de ilerde Sarıkaya'ya baĝliydi önceden şimdi Sorgun'a baĝli Büyükören köyü var.
- 11 ora da he bizim maacirlerden.

- 12 bizimkiler yıllarca kız alışverişlerini yani oğlan everme kız köçürme da gendi
aralarında olmuş yani yerlilerle hiç kimse yok.
- 13 mesela bizim bu ilçede bizim köyden gelen gelin en az elli tane, yani benim
emsallarım biçoğu anaları bizim köyden.
- 14 Domarca'dan kız alıb vermeler olmuş.
- 15 Bóyügüren'den bizim köye, bizim köyden Bóyüküren'e.
- 16 taa ki yirmi seneye gadar heB böyle olmuş.
- 17 yani oğudiler millet, değışdi vay maacirimiş, Türkimiş, Türkmenimiş, şimdi
öyle bişey yok.
- 18 dohsan üç Maaciri diyolar bize.
- 19 en küçük kızım var, sizin emsal düğün oldi, gédđi.
- 20 neyse soyuğ hava. Eda dedim carcuru çeg dedim ya, giymiş gocuğ.
- 21 bahdı, çocuğ hiç duymamış carcuru, ferman yani.
- 22 gız daha ne beклиysin çegsene papyı çıhacan donarsın savuğdan falan dedim.
- 23 neyi dedi, gızım gocun önünü çegsene dedim.
- 24 bi türlü teşekkür etmeyi beceremeduğ, bene çok ağır bişey gibi geliyor.
- 25 sağ ol, Allah razı olsun, yani öle çok dini bütün bi insan da değülüm Allah razı
olsun derken işde.
- 26 pat put namazımızı gıluğ.
- 27 babam rahmet derdi.
- 28 bizim köyde iki üç dönem şenlik oldi.
- 29 ondan sora da bağan mağan olmadı.
- 30 millet birbirini Ankara'da Antalya'da galanlarla biz bu göpuğluğ sagliyağ
diye öyle benim muğdarlığ dönemimde başladdım ondan sora da birağdım.
- 31 köyde lāblarda bize Efeğil derler, esgiden orda da Topaldedeoğulları
dermişler.
- 32 Şerifaagil derle, aha şurda dernek başganlığı yapdu Hulusi diye bi
arğadaşumuz Muğdarlar derneğ, şurda şimdi gağbe çalıştırıyo oğlan.

- 33 işde Ğayagil, Zobigiller. adamlarda saf biliyon mu unuun demişler, baĥ
görüyon mi? hem ğurnazlar, hem de saflar. yani hepsi böyle şeyler yani.
- 34 esgiden soyisim yoĥGen öyle bilinirmiş.
- 35 dedelerinin lābı falan.
- 36 ben meraĥ ediyodum köyümüze ğéddim, araşdırdım.
- 37 orda bi Kars vali yardımcısı vardı. bizim burda taa kütüĝü bulamadım ben.
- 38 orda ılırttıĥ benim adım Osman, dedemin adını ğoymuş.
- *Belli sözleriniz var mı?*
- 39 beddua olarak Allah'ın ataşına gelesin, topraĥ senin başşan, topraĥlar başan
olsun sen de bişey misin gibi, ğét öteye işde. bunlar genelde ğadınlar arasında.
- 40 ben daha babamizinen ayni sofrada ben yemek yedimi bilmem yani öyle
ğaradayı.
- 41 ufaĥ tefek herifidi ama mütiş bi herifidi, zeki, misafırperver. Demürelünen de
tanışıyodu.
- 42 babam muĥdar ğiden gelen oluyo biliyon mi? babam bana demiş ği la ğét
ölum anana de de culuu kessin, pilav yapsın. anam da demiş ği baba yesinler .
- 43 ben de ğétmiř demişim ği onların için iinde ocugum ya anam dedi ği baba
yesinler.
- 44 o arada babam gelmiş, anama kızmaya mızmaya, anam huyunu biliyo babamın
başlamış namaza durmiş.
- 45 ayaĥda taeyeti oĥuyomuř.
- 46 şimdi demiş oturdun mi ne oĥuyacaan yani o ğorĥiden namaza durmiş ya
anlatıyolar yani öyle bişey yoĥ uyduruĥ.
- 47 mesela peştambal daĥardiler ğadınlar, yani böyle önlerine he üstleri başları
berbat olmasın gibi yani sürekli alışıyo ya.
- 48 // o ĥader deĝiřdi iklimler.
- 49 genelde esgiden pancar oĥ ekerdik.

- 50 şimdi esgiden bizim Toprahpınar köyünde üçbin dörtbin dönüm pancar
ekilirdi, şimdi üçyüz.
- 51 sular çekildi, pahalandı. Buyday, arpa, yani esgiden her kiÇi gendi şeyini
ekerci ablam.
- 52 yani bosdanını eker, patatısı meşuridi, şimdi patatısı biz de Nevşehirlerden
aliyoğ öyle.
- 53 tandir egmeğimiz meşuridi.
- 54 saysan on tane evde tandur egmeği yapan çıhar, onun dışındakiler héÇ bilmez
de yabmayi.
- 55 yuğa da yapan var ama o bize has değil, o yerli köylere yani Türk köyleri
dedimiz köyler yapar.
- 56 bizimkilerden biçoğu yuğayi de yemez, öle hış hış ediyo ya biçoğu yemez
bizim.
- 57 // öyle şeydürler yani.
- 58 kedinin yavrusuna cindal he, köpek yavrusuna enik, bidig, ineğin yavrusuna
dana deriz başga yerde de buzā derler.
- 59 balah, tosğa derler camuzun ufağ yavrularına onu da bizimkiler demez.
- 60 // la neydinsen burda.
- 61 Osman benim dedemin adiymiş, dedim adı da az önce dedim ya Ğars'da biz o
şeyleri çiharddıh evrahları, orda da Topaldedeoğulları diyomışlar veya
Topaloğulları.
- 62 ben oruya gédidim araşdırdım öyle Topaloğullarını buldum, onlar da bizden
miydi, değil miydi orda gızdım da yani öyle sayib olan olmadı biliyon mi?
- 63 ilgilenen felan, birağdim geldim.
- 64 Ğars'da vali yardımcısı vardi, ona dedim arşivden buldurdduğ Topalosman
diye birine hadar buldurddum.
- 65 yani bizim soyi.
- 66 // genelde emmiler'nin işDe ölen biri olursa çoğ sevdiği insanın ismini
verürdiler.

- 67 şimdi fitbolcinin, sanatcının ğarmangaruşuğ.
- 68 çocuğ doğdūnda ben heÇ raslamadım da yani bizim köyde bibi derdik, genelde doğumları o yabdururdu.
- 69 ebe oyıdı.
- 70 iki, üç tane yaşlı kadın yani son zamanlarda köyün çeleni çocūnu doğum yabdıran onlarıdı, onlar da abdesli namazlı insanlarıdı.
- 71 bize oğidiyse onlar oğidi isimleri he.
- *Türkü biliyor musunuz?*
- 72 türkiler bilmiyom ki.
- 73 // bizim köy o civarda en suli yeridi.
- 75 // köyde yaşlı yoh ki.
- 76 bizim köy, babam atmış altı - atmış yedide muhdariken ikiyüzelli haneyidi bizim köy.
- 77 yani bugün seksen - doğsan hane onı da işDe Antalya'dan gelenler doğuz - on hane ev yabdı, orda sicağdan kaçıyorlar.
- 78 bizim köy mermerci.
- 79 // düğünlerde mesela deve oyini derdiler, böyle üsdüne kilim atarlar adamın, elinde devenin ağzı ağzında da böyle acayip eziyet görirdiler biliyon mi düğünde.
- 80 bi de bu böyle burni şeydib de toğad vuruyolár yá ari gibi sızlıyo, ona ney bişey derdiler, onu aynardılár.
- 81 şimdi ğalmadi ki.
- 82 esgiden çalma diye sen héç anandan neyinden duydin mi çalma diye?
- 83 pekmezden yapardi, pekmezin kremalı sarelle derler şimdi adlerini bilmem yemem de zaten onlar gibi.
- 84 çoğ güzel pekmezimiz olurdi.
- 85 kara üzümde de eşgi yapardiler.

- 86 şu ęazı başğaları bodu derler biz ęaz deriz, o ęazı biğoğu yenir mi derler.
dünyada ęaz eti gibi lezzetli héÇ bi et yoğ.
- 87 onı ęavurmasini yapabilirsen.
- 88 o da biz maacirler çoğ güzel yaparız.
- 89 anamgil doğum yapıdında gazel dökölüyodu güzün ayı günü bilen yoğ ya, işde
filan öldüğünde bu öldi gibi yaşıdırmaları.
- 90 babam muhdaridi, burda da bi baytar varidi, babamın muhdarlığından dolayı
nufusunu ęullanaraę sade bizim köye gelir ęaza tavuga şey vermeye, bi su
tökerdi biliyon mi ilacimiş işde ęazlara.
- 91 esgiden bizim köyde ikiyüz hane köy, her evde en az otuz – ęırę tane ęaz, ęırę
- elli tane culuh, davar zaten her evde var.
- 92 bize onin için ęaz maaciri de derler.
- 93 peynirin her türlüünü yapardiler, bi de tel peyniri derdik.
- 94 her kişi de yapamazdiler, çoğ eziyetli.
- 95 hediye getirürdiler. şimdi yapan yoğ, anam yapardı.
- 96 anamın bacısına hala, babanın bacısına bibi derdiler. bibiye de ne diyseler
bilmirim yani.
- 97 babanne hep sonradan çığdı, nene derdiler.
- Çocukluk oyunlarınız var mı?
- 98 beş daş vardi, el daşi derdik, iki üÇ kişi olursun oynarsın.
- 99 daşlarını sen aldın mı ona dayağ atardın yani.
- 100 aşığ oynardığ, davarın kuzuda olan bu yani eklem yerlerinde olan aşığları onu
aynardığ neyise.
- 101 cızı derdiler, dayire çizersin ortasına onlari dikersin, bi yer tesbit edersin işde
iki metre ordan elindeki henekeynen yani elindeki aşığ.
- 102 he o sıradan aşığlardan üstün olur, ona ęurşın dökerdik biliyon mi ağır olur
vurdun mi çığardsın diye.
- 103 ordan atarsın aşığa vurmā çalışırsın, vurursun çığarsa o senin.

- 104 heneke nereye g ddiyse ordan tekrar atarsın, gene onu alırsan alırsın.
- 105 cızın etrafında, he bilardo gibi bişey.
- 106 onun dışında mir derdiler, mir oyniyah derdiler, mir de nasılise bilmiyom ki. b le, aşıh b le atarlar biliyon mi? tengel  sd ne durur, aşıh al  ııhahdı derler, tik değil yatumuna durur da b le tuttuğun yerin tatumuna durur bi t rafı al ı aşıın, bi t rafı de toğan yani elin tuttuğu yer o aşıı tuttuğun  st  toğan altı al ı.
- 107 bi t rafına tab diyerdiler ob r tarafına  le patına d şt ğ nde derdiler. o aşııda tabtaba derdiler yani vurduğunda ikisi ayni d şerse vurduğun aşuğunan aşuğa atar vurursun.
- 108 işDe en erken gider o tarafa vurd n aşuğ ayni oni gibi yatarsa oni sen almiş, ęazanmiř olursun yani.
- *D ğ nler nasıldır?*
- 109 esgiden d ğ nler zaten    d rd g n olurdu biliyon mi? işDe Cuma g n  fark etmiyodu iki g n davıl  lan evinde  alar, bir g n ęız evinde  alar.
- 110 burdan gelin almağa gelirseler Sarığayalılar o gece k yde  alırlar, deliғанlıler o zaman oyun oynarlar.
- 111 bunlara eziyet verirler.
- 112 ertes  g n de gelin alır  ııhardiler yani.
- 113 esgiden il i d şerler, kızı alırlar, alındığı belli olsun diye oğlan evine kızın evinden şerbet gider.
- 114 şerbet gider h   yi iş olmiş falan gibi.
- 115 k ye gelmişiniz ya k y n altına  ayırlar derler. k ye gelişte girmeden ęıra lar derler, Hamam Yolu yani Sarıkaya'nın biz h l  Hamam derik.
- 116 “Hamam'a gidec h.”
- 117  le mevkiiler var.
- 118 b y ğ Ahpuar, k  y  Ahpuar yani ikisinde de su var.
- 119 rahmetlig benim babam muhdar iken yoli yapırdığı sene hor yabdı  eşme yabdırdı.

- *D ğ nlerde hangi  algılar olurdu?*

- 120 düğünlerde gırnata, darbuha bi de cümbüş son zamanlarda he.
- 121 lo lo diye bağururduh da neydise la, dögerdiler adamı da obürleri gelürdi öle.
- 122 cacaya buhari dèyerdik. damın üstüne baca, serpenek de duvarın yaş yağmur
yağdında atına islanmassın biliyon mú?
- 123 direk temele su vermez dışartda galır.
- 124 // ben size getürdüm vallaha öle.
- Kaç çocuğunuz var?
- 125 üç kız, bi ölüm var, kızlarımız köÇdü.
- 126 damadın dedesi babamın arhadaşıydı.
- Eski köyünüzün adı ne idi?
- 127 // adi ney bilirüm.
- 128 bizim köyümüzün esgi adı Nakala, şimdi Ortakent. Ardahan'ın Hanah'a bağlı.
- 129 camiye sattılar, böyle ağaçları piçänen işlemişler.
- 130 la gedduh can atyırım ğahveye gedduh beş alti ğişi, gidah dedim.
- 131 oná da biz laab taħduh biliyon mi? mezarlıh diyince essah böyle tuylarım diken
diken oldu, oħuduħ gedduh.
- 132 orda da işde sormuyo bile adam neye geldiz neye geddiz diye.
- 133 öylece gelduh.
- 134 biz de maaciruh.
- 135 Tahir değimizde bu kitabı yazanın emmite uşığı.
- 136 // etmirim.
- 137 ğorħar miydin? dizlerinin bağı çözülür. babam öldi geddu o ğonuħ ğomşu var
ya küllüğe atacah, bi ğadın erkeğin önünden geÇmez yani çocuħ olsun böyüg
olsun, yaşmaħ derdik.
- 138 son zamanaça bizim köyde kimsenin yani ağzi görünmezdi ğadınların, ona
yaşmaħ derdiler.

Top.07:

Kaynak Kişi	Gülhanım EFE (1931 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Toprakpınar Köyü (Sarıkaya/YOZGAT) – 23.09.2021
Göç Yolu	Nakala (Ortaköy)’dan /Aradahan ve Kars’tan Sarıkaya’ya göç edilmiştir.
Konu	Ramazan Bayramı Kurban Bayramı Mevlûd Hinkal Çuval Dokuma Çiftçilik Düğünler Hakkında.

- 1 hoş geldiz, safa geldiz.
- *Nasılsın teyzecim?*
- 2 éyiyim ğurban olduğum, éyiyim Allah’a şükür.
- 3 yaşına göre éyyim, dohsana gidiyrim.
- *Bu köyden misin?*
- 4 bizim dedelerimiz maacir gelmişler.
- 5 bu köyde dõmuş, bõyümüşüm he.
- *Kaç çocuğunuz var?*
- 6 sekiz dene, üç ğız beş oğlan.
- 7 hep éyiler Allah'a şükür.
- 8 biri dışarda, biri Antalya’de ikisi de burda, fabruhacı var biri de burda, birin de düggeni var mermer tükeni.
- 9 babaları sağıdı o zaman ğoydı adlarını.

10 en byg oğlan Osman, dedesinin adi.
11 evet kingi biz de bi melmeket gedişati vardı y goç Osman demeduh, Osman
Ağa.
12 ben ele büyükler Osman Ağa diyerlerdi.
13 ele sayęı vardı, sevgi vardı.
14 şindi dünya degişti gızım ğurban olduğum, esgi dünya yoğ gayli, ğalmadi
yaşlıler de heb rahmetlih oldi geÇdi geddi.
15 kimse de ğalmadi köyde.

- *Doğumları nasıl oldu?*

16 ebe gelürdi, köy ebeleri o zaman ebe bile yoğidi bizim zamanımızda.
17 köyden bellemişlerdi yaşlı ğadınlar, onlar ebeluh yapardi.
18 sağlıh ocmız da varidi, dohdur da gelürdi, varidi.
19 bu hastaluhdan soⁿra gapandi her şey.
20 bu hastaluhda bir bıçuh sene oldi hlen daha çekiyoh.
21 Sarıgaya'ya gidiyer şindi.
22 değişğ bişey yoğidi, bi esgiden ħahurluęidi.

- *Kız isteme nasıl olurdu?*

23 gelürler, Allah'ın emriylen alurdiler.
24 güci yetirse bir iki parça bişeyler alurdiler, güci yedmrse geÇmiş vermişler a
ęaÇmiřler gvurdan.

- *Bu köye nasıl gelmişler?*

25 dedeleri, amcalari, Ç dörd adam melmeketten gelmiş buruya.
26 ğurmuşlar.
27 bu edret yerliler hep, yani bizler fağır gelmişik.
28 hayvannen gelen evin neyi olur, öyle çoğ sefilluh ğegmişler.
29 ondan sonra da ğalışmişler işde Allah da vermiş.
30 evel kzidi, öküzden son^ra at oldi.

- 31 atdan soⁿra motor çıhdi ki zaten şimdi heb ğapide, iki - üç dene motor orda bi
tene bile del, dolu Allah’a şükür.
- 32 hayvanlar bizim yoĥ şimdi ben herbirⁱ bir yannı daĝılan da çocuhları daĝda
davari de sadduh, ati de heÇ bişeyⁱimiz yoĥ.
- 33 bi benden ğayri işDe fabırĥada oĝlan, bi ğızı var o oĥiyir.
- 34 Ğayseri’de oĥiyir.
- 35 oĝlum ahşam geliyor, benim yanımda yatıyir, zabānen işine gidiyir, bi ben
evde.
- 36 ben size ğayve ediyim, yemeG ediyim.
- 37 tekim e ğapiyi kitliyir, bi de şu ğulaĝım ağır duyuyir yaşıluhdan mi ney ona
sebeB.
- 38 vuran olirse baĥiyrim ben de açıyrim.
- 39 babası muhDar oldi on iki sene, bu da havaslandı, en büyüüm Osman Aĝa bi
sene de o yaBdi.
- 40 o da birahdi, şimdi ğardaşımin oĝli yapıyir, muhDar şimdi ğardaşımin oĝli.
- 41 geDmediz mi muhDarın oruya?
- 42 hashası var bi de.
- 43 sizin yanıza ğaDaması lazım hashası.
- 44 o nérde yani çekiş, döĝüş köyde yani bir şey ham onun haberi oliyir, o geliyir
muhDara dèyir, muhDar da vazifesini yapıyir.
- 45 sükutlu köyümüz eyle.
- 46 azımın köyü deĝil Allah’a çoh şükür.
- 47 ne jandarma gelür ne döĝüş vardır, ne çegiş çok güzel köyümüz geçinip gidiyir.
- Bebek bakımı nasıldı?
- 48 ne mama varidi ne heç bi şey varidi.
- 49 patatüs yedürürdüh diyerler ki hafif tutar çocuhları.
- 50 böyle şeker atın tozilmiş şeker, eyice böyüdün.

51 bi de benim çocuklarım heb assiydi ki ossun fesadlar gelmezde.
52 eyle böyüdduh, allah böyüdürse yörüdiyerse cenabı Allah oliyir gızım, böyiyir.
53 Allah acilerini gösDermesin.
- *Kundak yapar mıydınız?*
54 evet, beze sararduh bi de ağaçdan beşigler olirdi.
55 eyle demir beşig ne yoğidi.
56 sōradan çihdi onlarinen sallarduh.
57 bazı şurdan şey tahar şey yaparduh, gölay olsun deyi böle tegi di mi?
58 muhdar da vazifesini yapıyir.
59 sükutluh köyümüz eyle.
60 azımın köyü değil Allah'a şükür.
61 ne Jandarma gelür ne dögüş vardır, ne çegiş.
62 çok gōzel köyümüz, geçinip gēdiyir.
63 ne mama varidi ne hēc bişey varidi.
64 patatüs yedürürdüh diyerler ki hafif tutar çocukları.
65 böle şeker atın tozılmış şeker.
66 èyice böyüdduh.
67 bi de benim çocuklarum heB assiydi ki.
68 ossun fesadlar gelmezdi.
69 eyle böyüdduh.
70 Allah böyüdürse, yörüdiyerse Cenabı Allah.
71 oliyir gızım, böyiyir.
72 Allah acileri göstermesin.
73 evet, beze sararduh, bi de ağaçdan beşigler olirdi.
74 eyle demir beşig ne yoğidi.
75 soⁿradan çihdi, onlarinen sallarduh.

- 76 bazı şunlar şey tahar, şey yaparduh. Golay olsun dèyi.
77 böle tegi di mi itelendi mi bir zaman sallanîr e.
78 gendi gendine goşa da çahdururduh, gondah yapirduh.
79 böle onîⁿ içine birahirduh çocugi.
80 sallarduh epey bi giderdi beyle.
81 sen Sarıgaya'da öğrenci misin?
82 he Niğde'de bizim burdan var, çalışiyir oğlan da.
83 ekiz oğulları oldi.
84 gendi burali de yani, köyün oğlan.
85 bilmîrim ki ne işdeyse.
86 iyî vazife sahibi olmişiz Allah'a şükür.
87 benüm bir evin bi gızı var, Antalya'de evi.
88 Gökmen'in gızı Angará'da ohiyir.
89 biri de şindi babası burda.
90 onun da bi gızı var, o da oğudduriyir.
91 ğaldi çocugú şeyden dolayı de epey gidiyir, iki senesi ğaldi onin de Allah'a şükür.
92 o da onlarda da bir hafta on gún gideli, buradaydiler de.
93 onun oğuli yeni açılacah dá ğeddiler.
94 erken yalunuzum.
95 oğlan ğahar, gider işine sabānen.
96 ben de gendim yemegim yapar, çayimi goyarım.
97 patatisten yemeg yaparuh, nō bilim edden .
98 evde ne her şey var Allah'a şükür, yaparum eyle şeyler.
99 hêç ğaldurmadım ki.
100 burayi ben erken ğaldururh da ona sebeb ğaldurmadım.

- 101 kömür yaħaruħ öteden, tekdam orda.
102 ordan ıħıyrim, orda o şeylerden var.
103 kömür yanar onda, her yer sicah oliyir onlardan.
104 ondan yani ġaylim yoh.
105 oğlanlar atarlar, doldururlar dörD torba ikü ġün üÇ ġün gider.
106 saġ olun, Allah sizden de razı olsun. Sizi gibi insanlar başumuzdan hêç esġöl olmasın.

- *Tarla işlerniz nasıldı?*

- 107 atinen düve sürerdüm.
108 bir öküzidi benim zamanımda dā.
109 yani bekariken daha, düven sürerduh.
110 bi tırpannen biçerdüler, harmanlara ġetürür tökerdüler.
111 oni sararduh, sarardiler.
112 bi dırmıġinen, şeyinen.
113 dirgen ana dut, böle barmahları Gendinden saplı var.
114 çevürurduh harmanları, düven dönır e.
115 onlar sarılır ters ters çevürüh saman olurdi.
116 saman olanaca, böle evürür evürür çevürüh.
117 ondan soⁿra millet bahdi ki at eyiymiş, heB ata döndiler.
118 at araba, herkiş ondan aldı.
119 şimdi de zaten yaşlılere ġalmadi.
120 o ġenÇler de Allah'a şükür heB motur şimdi ġapilerde dolu herkişin.
121 Allah herkişe, cümleye versin, heÇ kimseyi daradmasın.
122 şimdi de eyle işDe, onin üsDüne ġalışırler.

- *Bayramlar nasıl olur?*

- 123 vallah bayramlarda, belkê biziki gibisiz.

- 124 esGiden odalar olirdi herkişin.
125 bir ay¹le evi, üç dörD ev.
126 e amcá, dayi, ahrábe toplanır odalarda yemeG yiyerler.
127 ğadınlar da toplanur bir evde yiyerler, erkeGler de birinin odasında, biri kimise.
128 ğaħar bayramlaşur herkiş böylecaĝına daĝulurdu ğayli.
129 ğederdin, el öperdiler, bôyüglerin elini öpmeye gezerdiler.
130 ramazan giderdi, ğurban gelürdi.
131 ğurbanda da herkiş ğurbanini iki adam sehim olır e.
132 ğüci yeten èyiyse üç ğarişi, iki ğarişi insan kesır.
133 yoĝise yani altiyeCe müddeti var, alti sehim.
134 oni keser bölüşürdiler teraziynen.
135 öküz, hayvan o bôyügler ele yani canız kesir üç günü bulir.
136 bôyüg şeyi kesim ele bi şey yoh.
137 ineG, tosun beslerdiler, Dā ğurban bayrami gelmeden bir ay, iki ay evel alur içerde beslerdiler oni.
138 ondan soⁿra de keserdiler, Allah ğabul essin.
139 herkiş işine giderdi, daĝulirdi,işini görürdi, aşunı görürdi.
- *Düğünler nasıl olurdu?*
140 oo nasıl olırdı nasıl?
141 oynardı, davul var, davul gelürdi, davul tutardiler.
142 bôĝün eve ğına yahardiler geline.
143 ğına gecesi oynır e, he o olurdi.
144 ertesi gün de gelin almaya giderdiler.
145 bi de yemeGli olurdi, yemeG yapardiler, düĝün evleri ğıS sahabi de oĝlan sahabi de.

- *Ne yemeĝi yapılırdı?*

- 146 gavurma, hoşaF, süDli.
147 yani yaBduhları yemeGler de beyle şeyler.
148 seçince èyi şeylerden yapardiler işDe.
149 sòrfalar ğurulirdi, sarardiler.
150 minder atardiler, ğoza yazilere.
151 yiyer, içer dağulirdiler.
152 ordan da gelüni öndürürdüler.
153 ahşama begler gelünliĝe yórür, milleD dağulirdi.
154 halay çekerdiler, oynardiler.
155 ğadınlar da бүрүкүрдү ğız evine de oĝlan evine de.
156 çoĝ güzel olirdiler, Ğuran oĝirdiler, mevlüd oĝirdiler, bir evlere toBlanuB Ğuran bilen herkiş .
157 camilerde şindi daha dävem ediyir.
158 babasi, anasi, dedesi oĝuDDurur mevlüd.
159 alurlar, ğıymali yaBDururlar çoĝi.
160 çoĝi de loĝum alur, pүskүtünen daĝudur.
161 güci güci yetene ğayli, güci yeterse daha böyüG şeyler alur, yedürür.
162 he yapiller Allah’a şükür çoĝ güzel.
163 hele de bizim köy evet, ģınķali yoĝ.
164 şindi de yapiller genelde.
165 bizimki melmekeDDen gelmişler a ģınķalciler çıĝırirlar.
166 yani köye dèyerler ki ģınķal yapın da yiyah, ģınķal gel!
167 ip atlardiler çoĝ vahid.
168 şöyle oturur ĝarış ĝarış eder, ellerinden hadlardiler, oynardiler.
169 birbirini ĝatalardiler, çocuk birbirine eyle şeylerinen oynardiler, böyürdiler.
170 biri şeherde güli bir oyun yeri toy yeri yohdu, köy olduĝı için onlari yapardiler işDe.

- 171 imeciler olurdi, imeci de kendire girürdiler, çuval tohurdiler.
- 172 kendi yeduğum, çedene var a hedige, gavurmaya belkè bilirsin. ondan adi kendir.
- 173 onun başındaki yenesini aluruh otünde suda isladuruh bile.
- 174 böyle galicinen döve döve oni egiriruh, bükerruh.
- 175 çuval tohurdiler.
- 176 o dövduhlári agaci çıhar, agacini yaharuh Gendin de bele yumağ ederuh.
- 177 onlari kirmanda egirür bele.
- 178 kirman varidi, agaÇDan saBli, he egirürler, ondan tohurdiler.
- 179 he bilmezuh.

Büy.01

Kaynak Kişi	Ferdaniye ÖZDEMİR (1951 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Büyükören Köyü (Sorgun) – 02.09.2021
Göç Yolu	1877 93 Harbi’nde Kars’tan Çorum-Alaca’ya, Alaca’dan Büyükören’e göç edilmiştir.
Konu	Gelin Oluşu Yemekleri

- 1 baştan ben gelinliğimi anlatıyım.
- 2 ben şu evde Rākise diyom a onun görümiyem.
- 3 küçūdüm, biliyon mu beni isDediler.
- 4 düñürüm çoğıdı, yoñ illá bu taraf işDe beni illá alacıñ.
- 5 biz bu gızı kimseye, dışarıya çıñartmazıñ.
- 6 neyse NihaD Ağaynan bizde gonusDıñ, anlaşDıñ.
- 7 o zaman añlaşma yoğıdı ya, dünür geldiler ğurban olurum.
- 8 beni aldılar, ben buraya on beş yaşında gelin oldum.
- 9 ğayınbabam, ben gelin oldum muhDar oldu, tam otuz üç sene muhDarlıñ yapDı.
- 10 şöyle otırırdı: “haydi Ferda misafir geldi.”
- 11 “baba ne bişirañ?”
- 12 “feselli yap.” en çoñ bána feselli yaptırır, tandırda.
- 13 yapardım güzel odaya getirim.
- 14 ğayınbabamın her misafirini çoñ güzel ağırlardım.
- Kaç çocuğunuz var?
- 15 işDe beş Dáne de çocüm oldu.
- 16 onları da böyüdü, gelin eDDıñ.

- 17 yani benim şimdi herkeşin bir ğaynana bir ğayınbaba bir benim dörD táne
ğaynana, ğayınbabam varıdı.
- 18 nene, dede, ğayıbabam, ğaynanam. ğaynanam ğırĥ sekiz yaşında öldi.
- 19 nene, dede yüz on yaşında dede. nenem işDe Nihat Aĝanın nenesi, o da doĥsan
beş yaşında onlar da öldi.
- 20 ğızları da gelin eDDim, ğayınbabam da muĥDar, öleli on beş sene oldı,
ğaynanam ğırĥ sekiz yaşında öldi, çoĥ genC öldi.
- 21 ğeri everdıĥ ğayınbabamı, bi ğadıń getirdiĥ onun da héç çocu olmırdi.
- 22 Allah var o da yani gördi, eve tutundı, idare eDDıĥ, géDDıĥ.
- 23 ĥorantamız pek çoĥıdı.
- 24 eltim, dörD eltim var, beş ğardeş de biri öldi ya ğaynım géDDi ğocaya başĝa
yere.
- 25 işDe ne bilim yani ilk bu yaşaca ben ne éltilerime, ne de éltilerim báná héç bir
tane ben ğayınlarıma.
- 26 ay ğayınlarıma nası baĥDım, evel su yogıdı.
- 27 ğafaların alDların şöyle yaĥardım esGiler, sen bilmen.
- 28 ne bilem onlar da báná ĝarşı çoĥ éyidirler, saygıları vardır.
- 29 işDe böyük gelin ben oldım. //
- 30 éyi hayaD gecDi. Ama şimdi yaşlandım yetmiş beş yaşına girdim. Ferdaniya
de Fardan diyolar.
- 31 bu lüfediyon da sesleseler benim asıl adıımı sesleyecaĥ.
- 32 burda Ferdan déyerler.
- 33 böyle işDe hayaDımız öle geCDi yavrum.
- 34 şimdi çocuĥlarımlanıım.
- 35 gelinim var Ankara'da, gelir öle yaz günü oĝlum da işDe geldi yanıda uzun
boyly var a. ö da Kata'da, gelür o da çalışıllar. torunum ö zaman, torunum da
burda.

- O ĝün geldiĝimizde kimin düĝünü vardı?

- 36 ğaynımın düĝünü oliyi.
- 37 işDe ö ğün geldiz, ğördünüz de hē.
- 38 düĝün étse de ta ordan araba kirala MuraD'ın dūne ben gelmesem olır mı diye
ordan ta bura düĝüne geldı, düĝün arabası yaBDı, arabasını süsledi.
- 39 ğüzel de bir düĝünümüz oldu. Allah herkeşe ğüzel versin yavrum, benim
Cihatıma da versin.
- 40 Cihat benim ğaynımın adını ğoyduĝ.
- 41 õretmenidi öldü ya hani.
- 42 onun adını ğoyduĝ. Cihat ğurban olurım adına.
- 43 he burda taşımişler çalışıyler. õle işDe bi gelinim var.
- 44 gelin de şõ mutFā ğondı.
- 45 hē ğünimiz õle ğeçiy.
- 46 eltiylen beraberih evlerimiz ayrı, eltilerimlen çoĝ iyihi.
- 47 hele bu evdeki eltim yani ne bilim ben onun da dört ğızı, bir õlu var.
- 48 o ğızlar¹ benim, benim ğızlarım onlar. õle ğüzel yani hayatımız çoĝ éyi.
- 49 şimdikiler yavrum ğapiden vurur çihar.
- 50 şimdi õretmenler gelir devamlı benim en bişirdiĝim ğayınbabamın sevdiĝi
feselliydi.
- 51 Ferdan bi feselli yap. Ferdan da hemen ğaĝar, ğózel hamurını yoĝırır tandırı
yaĝar.
- 52 şimdi dūne de ğetsah, bi misafir gelse beni çāDtırır.
- 53 hamuru ğózel şõle yumuşah yoĝırırım ğózel incece açarım. tereyaĝı, sıvı yaĝ
ğatarım. onu ğózel yaĝlarım, bükirim, basarım. ondan soⁿra açarım. yaĝlarım
sacda ğızardırım çoĝ ğózel olur. daha bõle kevrek olur bazlamadan.
- 54 geldiĝ esgilerden ğonuşuyoĝ, hatirlerini ğırmadım ben.
- 55 hamur işini çoĝ éyi yaparih.
- 56 velibaĝı, çöreĝi ğózel yaparih.

- 57 bunlar en çoĥ ğıymetli.
- 58 hindibaĝı, patatesli sacda yapılır, yağlanır.
- 59 māfiş; ğabarDma tozu, yoĝurt, yumurta, su onu da gōzel yoĝıracan, yarım saat bekleyecan hamurı açacan şōle gōzelce on da Biçānen şōle kare kare açacan oni bişi yaparılĥ. //
- 60 ben en çoĥ aba derdim ebeme.
- 61 efendaĝa, hürmetimiz ğayınlarımıza çoĥ.
- 62 büyük ğaynıma da abi déyem.
- 63 küçüĝlerimize de aĝa derik.
- 64 dişardaki ğomşilerimizin küçüĝlerine de gine aĝa, aĝabi deriĥ.
- 65 meselá ben ğomşum var ona efendiaĝa.
- 66 görümceye de bibi yiyeřiĥ, hala diyeřiĥ, evel teyze derdiler. şimdi hala diyolar.
- 67 gelecĭĥ / gidecĭĥ / gelah / gidah / gideh, neler geldi geçDi.
- 68 esgiden yavrum egmeg bişirirdiĥ diyeĥ mi tandıra egmeg vururduĥ lapataylan.
- 69 şimdi yapmıyoĥ, onı yapardıĥ.
- 70 yufa yaparılĥ.
- 71 hınkal mantımız çoĥ meşurdur, etli hınkalımız çoĥ meşurdur, bōyük olur. //
- 72 dün dūnümüz varıdı.
- 73 ōlumuz da táne, Allah bōle gōzel ōlan.
- 74 ğaynımın oĝlı çoĥ seviyoĥ, baĥ herkeş sever.
- 75 ğurban oldıĝım Allah istediĝin versin.
- 76 siz de éyiysiniz ğomşuz da éyi.

Büy.02

Kaynak Kişi	Nihat ÖZDEMİR (1946 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Büyükören Köyü (Sorgun) – 04.07.2021
Göç Yolu	1877 93 Harbi'nde Kars'tan Çorum-Alaca'ya, Alaca'dan Büyükören'e göç edilmiştir.
Konu	Köyde Yaşamları Askerlik Anıları

- Kaç yaşındasınız?

- 1 yetmiş beş yaşımdayım. vala çitten bitme köylü olduh.
- 2 benim tekDi oğutmadılar, benim böyük biraderi oğuddular, küçü oğudu, beni oğudmadılar.
- 3 babam yañlız oldü için çiftçi olduh.
- 4 93 Harbin'de bizimkiler Ğars'dan bu tarafa göç ediyolar.
- 5 ilk gelişleri Çorum-Alaca, bizim sülale Ğamacılar diye sülale varmış. Ğars'Da o zaman orda.
- 6 Alaca'ya geliyolar, Alaca'da bir müddet ğalıyolar.
- 7 bizim birazımız Sorgun-Büyükören köyüne yerleşiyolar. burda önceden Kürtler varmış, Kürt köyüymüş daha Türkçesi burası.
- 8 kürtler bizim muhacirlere taD vermezlermiş, döverler mi, pek geçim edemezlermiş. Biz ne yapalım demişler.
- 9 biz bu Ğamacı sülalesini getirrisek ancak Kürtlerin en başa çıhabilirik demişler.
- 10 gitmişler, rica minnet işDe bizim durduğumuz yer böle sulak, böle verimli toprā var, şudur budur derken onları yanlarına Büyükören köyüne getiriyollar.
- 11 o zaman ben dedemden ninemden dinlediğime göre Ğolera hastalığı o zaman bişey oluyor.
- 12 o Kürtlerin o azılığ gavgacılarından bi kaç tanesi o hastalığdan ölüyo.

- 13 efendim geri galanına da bizim sülale veriyo Sopayı Kürtleri burdan sürüyo, gidiyo.
- 14 bizimkiler de buruya yerleşip galyo, o gün bugün işDe hâlâ burdayız.
- 15 durum öle.
- 16 dedem dohuz, on sene harblerde askerlik yapmış, bütün harblere gatilmiş yani.
- 17 dedem bildiğin tarihdi yani.
- 18 oğuryazarlığı yoğdu ama çoğ zekalıydı rahmetli, anlatırdı sanki tarih oğuyosun öleydi.
- 19 dedeminde bir ölu varıdı.
- 20 atmış ihtilâlinde babama o zaman heyeDDe āzaydı, Atmış ihtilâlinde mühür aldılar, muğDardan aldı.
- 21 gıymağamlığ aldı, öğretmenlere verdiler.
- 22 gıymağam bi gün öğretmenı çarıyo. Büyükören köyünden muğDarlığ kim yapabilir?
- 23 o da işDe babamı tavisıye ediyo o günkü öğretmen.
- 24 atmış ihtilâlinde babama bi muğDarlığ verdiler. otuz iki yıl aralıhsız muğDarlığ yabdı.
- 25 bu çevrenin hâkimi, savcısı, gıragol gımutanı hepsi oyudu.
- 26 gız gıaçıran, gıavga eden her çığmaz işe babamı götürürlerdi, hallederdi yani hiç mahkemeye neye düşmeden.
- 27 çoğ severler bu civar köylerden otuz iki yıl muğDarlığ yaptı, yaş ilerledi yeter bırağ dedik, bir halli bırağDığ işDe.
- 28 biz beş gıardeşdik, büyük biraderi oğuDular bana gelince yetişdik işDe.
- 29 dediler seğ galacān, beni de büyük biraderden yedi sene önce everdiler, öle işDe devam edip gıdiyoğ.

- Kendinizi ne diyorsunuz? Nasıl adlandırıyorunuz?

- 30 doḥsan üç muhaciri derik, bizim lisanımız nisbeten döndü de Torpahpınar, Tomarca deḡişme yoh; hoşgeldiz, neydirsiz, geliyirih, gidiyirih, yapıyirih. ekseriya ḡadınlarda bozulmamış, en sālami ḡalan benim.
- Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?
- 31 askerliğimizde ilk şubeye gittik. bizi súvari yazdılar. babam muḥDar ya saat bešten sonra onu yazaḡ dediler. babam dedi ki bu yine éyi kötü ata biner de bu hiç bilmez, éyi éyi o ona õretir dedi.
- 32 askere gidecēz bi de súvarinin üzerine çizgi çekmişler tañkçı olarak giDDik.
- 33 Ankara-EtēmesguD. efendim, acemi birliğimiz EtēmesguD’Du. dediler ki iki ayda dātım olur, şöför adayı olanlar. önce arḡadaşı soḡDum ḡayıB ēDDi, şöför adayı olamadı.
- 34 bana dedi nerelisin? Yozgatlıyım. şöför adayı olmaḡ istiyon mu dedi. basDı ḡaşáyi, şöför adaydır diye.
- 35 öbür arḡadaş beş sefer soḡduḡ anca kabul eDDirebildik yani. sālıḡ raporunda yine ḡaybeDDi.
- 36 Sincan'da yıl bindoḡuzyüzatmışaltı, ordan dātım olduḡ.
- 37 şöför adayı Ġırḡlárelinde Lüleburgaz’da ḡaldıḡ.
- 38 ondan sora aldı bizi Edirne’ye götördüler. Edirne’de Süloḡlu nahiyyesi var. ordan Keşan’a şöför ḡursu görmeye giDDik. şöför ḡursu gördük geldik üç ay aradan bir ay geçDi. onbaşı olduḡ Ġálimḡih’a gönderdiler, çavuş olmaḡ için. on iki aylıḡ oldu acemiliḡim çıḡDı, yirmi dört ay asgerliḡ yapDıḡ.
- 39 bölükde biridim, tabur ḡomtani biz eḡtim yaparken dalga geçiyo senin bölüḡün demiş bizim bölük ḡomtanına şey yapmış.
- 40 hazırliḡ yapın demiş arazide size atış yaptıracām, atışı ḡazandız ḡazandız ḡazanamadıysaz bölüḡe gelmeyin. / *Burda Antalya’da yaşayan yeḡeni konuşuyor. (Okul öncesi õğretmeni): Benim dedem var. Askerî pilottu. Burda ilk deḡirmende elektriḡi üreten kişı. Kâşif Erol. Uçakla gezer mektup atarmış. Uçak yapmış uçaḡını parçalamışlar. Amerika’dan birincilikle gelmiş. /*
- 41 Amáriḡa'dan birincilikle geliyor.

- 42 şimdi onun babası YozgaD'Da saathane var ya çarşının ortası, o zaman
goñgre-şerāt zamanı. adam YozgaD'a gitmiş. goñrece misin şerātcı mısın? ne
diyeceğini adam şaşırmış. hangisini demişse saathanin dibinde çeGmiş
vurmuşlar.
- 43 daha dedem annesinin ğarnındaymış. Onun adını goymuşlar. Kâşif diye.
- 44 cumhuriyeD'Den önce tarihi bilmiyom.
- 45 goñgreler dönemi işDe onun hikâyesi öle.
- 46 dedem, dedeñi eşşenen Ğırşehir'ine oħula götürmüş burdan.
- 47 köyün adı buranın ören yohmuş. eski yerleşim yeri çoħ olduundan ören imiş.
- 48 şimdi bizim şu ğarşı bağlar tarafına geç bütün temel çıħar, mezar çıħar. ören
yeri oldu için Büyükören.
- 49 ilk gelişler Çorum-Alaca. benim anne tarafım Erzurum'dan gelme.
- 50 benim ğayınbabam mesela babası ná ħadar asgerlig yapmışsa işDe o şey
döneminde asgerlig iken onun aile tarafı göç etmişler, bu tarafa gelmişler.
- 51 kerpıcik köyüne gelip buluyo. ğapıyu vuruyo. hanımı ğapıyu açmıyo.
- 52 ná ħadar asgerde ğalmış ği gocasını tanımıyo.
- 53 hesaB et baħ ailesi gocasını. La işDe ölümün adı bu, ğızımın adı şu, seniñ adın
şu diye sayıyo yoh.
- 54 ğiD muħDarın odasına sabah gel yüzyüze bi baħışaħ, görüşeg, tanışaħ ondan
sora diye.
- 55 adam gidiyo da muħDarın orda yatıyo, sabah geliyo baħıyo Ği Memet Hoca.
- 56 adamı buruya çoħ imam DuDmuşlar işDe burda ğaç sene imam geldi buruya
yerleşDi işDe.
- 57 adam İstanbul'dan Şam'a ottuz üç oĝga tam tecizat harbe gidiyolar ya Şam'a.
- 58 Şam'da o zaman Rus asgeri omuza éder gelirmiş.
- 59 hiç kimse ğarşısına duramazmış ya. ne zaman ğarşı gelmişse Türk asGeriyile bi
sene mevziden mevziye bir adım gelemedi diyo.
- 60 o zaman Ğıbrıs İngilizdeymiş. iki sene İngilizlerde esir ğalmış dedem.

- 61 dedim şuraları tüm nasır DuDmuşDu o esirde bi bıyıl uzaDDıl. bıyıllarımız
gece yatınca gırılmasın déyi diyo bıyıllarımızı sarar gıhlarımızın arhasından
bālardıl, onun işareti derdi bu.
- 62 İngiliz gumandanı bizi sayıma çıkarır içtima éderdi diyo. biz başa dururduh,
bıyılımıza bahardı, bıyıl altı güler öndan gıcıl gaBardı diyo.
- 63 dedig gi diyo biz burda daha çołmu galacāz.
- 64 Türkiye’de Kemal nāmında bir eşğıya çılıDı. Yunan hükümeti onu yağalar
yağalamaz sizi bırağacāz derdi diyo.
- 65 altı ay geçDi, bir sene geçDi, iki sene geçDi diyo daha Kemal nāmındaki
eşğıyayı yağalayacağ diyo Yunan hükümeti.
- 66 en sonunda dedi gi ben bunları boşa besliyom, bunlardan alacām gönderiyim
giDsin.
- 67 önceden şeyapmış bōle bi havuz yapmış. iki tarafında süngülü nöbetci başında
duruyo diyo, o havuza ilac atmış. burdan tumacān, öteden çığacān. önemli
olan o ilacılı suya giriB çığacān.
- 68 çoğ diyo gelmeden orda āmau oldu diyo.
- 69 dedemin bi gözünde varıdı, biri sālamdı.
- 70 birer beyanname Atatürk’Den için diyo, düşmeyin bu hainin peşine, zalımın
peşine, galan fidanları çocuğları da bu öldürDDüreceğ diye beyanname verdi,
gemiye yükledi diyo bizi.
- 71 o zaman Yemen tarafında asger iken bizim bi gumandan Mekke şerifinin
ölunu asDırmış ne yapmışsa.
- 72 içimizde diyo bi tane Arab galmadı, hep çekildi diyo, siBsivri galdıl, o zaman
esir galdıl, esir düşDüg diyo.
- 73 ordan Samsun’a getirdi diyo. İsgele nerde, rıhDım nerde.
- 74 gemi dē uzağDa durdu.
- 75 gayılharınan bizi éndirdiler, garaya çılıDıl.
- 76 o kātları hemen sudan çıłmadan topluyolar diyo bizimkiler.
- 77 yaya gelmiş gétmişler diyo.

78 esGi adamlar büyük cefa çeGmişler.

79 durum òle anacīm.

Büy.03

Kaynak Kişi	Mehmet GÜLER (1952 Doğumlu) Nakise GÜLER (1952 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Büyükören Köyü (Sorgun) - 04.07.2021
Göç Yolu	93 Harbi'nde, Erzurum'dan Sarıkaya'nın Kazılı Köyüne, Sarıkaya'dan da Büyükören'e göç edilmiştir.
Konu	Köye İlk Gelişler

N.G.:

- 1 dedelerimiz, nenelerimiz buruya gelmiş, yerleşmiş.
- 2 önceden şu garşı evlerdeymiş.
- 3 bura Büyükörenmiş, veran olmuş, batmış, buruya gelmişler.

M.G.:

- 4 Büyükören Köyü olarak sadece köyün içerisinde biz Erzurum'dan gelmeyiz.
- 5 MemmeD dedem köyde imamlık yapmış yirmi beş yıl ve bu köye yerleşmiş.
- 6 öncesine bahacağ olursan Osmanlı-Rus Savaşı'nda Erzurum'dan göç ediyolar, buruya kadar geliyolar.
- 7 Sarıkaya'nın Kazılı Köyü var, oraya geliyolar. devlet oraya yerleştiriyö.
- 8 Osmanlı-Rus Savaşı bittikten sonra köyden gelenlerin tamamı geri dönüyo, memleketimiz olan Erzurum'a gidiyo zaman içerisinde Argos Köyü'ne gidiyo.
- 9 dedeminden babam, MemmeD dedemin babası Mürsel dedem orda ölüyo, Kazılı'nın Çad mevkînde ve mezarı orda.
- 10 ondan sonra köylüler tamamen Erzurum'a dönünce babam da küçügmüş nenemle beraber Kerpiciğ Köyü'ne kalıyolar.

N.G.:

- 11 gaynanam anlaDırDı rahmeDlih.
- 12 ondan sona MemmeD Efendi asGere gidiyo, ordan esir düşüyo.

- 13 Ğadılı'ya geliyo bunu dedesi, Mürsel dede, ordan da buruya geliyolar.
14 burda imam oluyo, múbareG bi adammış biliyon mu?
15 biz dünyaya geliyoĥ, biz artıĥ, Şe yapıyoĥ dèyerken artıĥ benim babam da Ğars / Göle'den gelmeler, geldih hē.

M.G.:

- 16 Şimdi Osmanlı-Rus Savaşı bitince MemmeD dedem yedi yıl esir ğalıyo.
17 esir deĝişimi oluyo, MemmeD dedemi serbes bıraĥıyolar.
18 dedem geze geze Sarıĝaya'nın Kerpicik köyüne yerleşiyolar.
19 daha sonra dedem geliyo buluyo bunları ama nenemlen babam, bibim orda köyünde birisin yanında sığınmış olarak ğalıyolar.
20 dedem geliyo, arıyo, buluyo. //
21 Şimdi bu saatte gelirsek ğabul etmez, sabah gelek diyolar.
22 evel ğapılarda dürbünler gibi delikler olurmuş.
23 oranın ileri geri AhmeD Aĝa derlermiş. AhmeD Aĝa soruyo, Güller Hanım diyo nenemin adı.
24 ondan sonra nenem ğabul etmem demiş. dedem orda en sonda sormuş. oĝlum İbrahim, ĝızım Mahbub, kızım Hünkar onlar falan deyince tanımış nenem orda kalıp on beş yıl imamlılıĥ yapmış.
25 Büyükören Köyü'ne gelmişler. dedem, nenem burda vefat etmiş.
26 biz de bu köyde kalmışız.
27 köyde yazın ğalıyoĥ.

N.G:

- *Yemekleriniz nelerdir?*

- 28 feselli, kete, velibaĝı, içli kete, oĝla ketesi yaparılıĥ.
29 biz öyle ĝonuşmazılıĥ da bazen neydah, nere ĝidah, geliyor misin?, gidiyir misin?, neydirsın?
30 çaysız, ĝahvesiz ĝalĥıyosuz.

Büy.04

Kaynak Kişi	Savaş KOZAN (Muhtar)
Derleme Yeri ve Tarihi	Büyükören Köyü (Sorgun) – 02.09.2020
Göç Yolu	1877 93 Harbi’nde Orta Ahıska’dan Kars’a, Göle/Ardahan’dan Sarıkaya (Yozgat)’ya, Sarıkaya’dan Sorgun’a göç edilmiştir.
Konu	Köye Göçleri, Yerlilerden Konuşma Farklılıkları

- 1 Osmanlı-Rus Harbi’de Orta Ahıska’dan Gars’a gelmişik.
- 2 daha öncesinden Gars’a geliB Gars’da da Osmanlı-Rus harbi çıkıyor ya o harbden bizim dedeler bahmış ki yapacak bişey yok biz öleceğ demiş burdan çıkış.
- 3 bu taraflara döru gelek, Ardahan-Göle tarafından.
- 4 biz Düz Ardahan’dan gelmeyik, Meşe Ardahan değil, iki Ardahan varmış.
- 5 babamgilin babaları gelmiş buruya Táher dedem çok küçükmiş buruya geldiğinde .
- 6 babası deli MemmeD.
- 7 onlar geldiğinde bu Sarıgaya’nın Deredoğan Köyü var oruya geliyolar.
- 8 orda Deli MemmeD dedeleri ölüyo, mezarı orda.
- 9 Táher dedemle Mamō dedem iki gardaş onlar da buruya geliyo.
- 10 bizim lahabımıza “Keller” derler.
- 11 ondan sonra ana tarafının lahabına “Kurallar” derler.
- 12 onlar da Erzurum-Aşgale tarafından gelme.
- 13 diğer annanne tarafı Gümüşhane-Bayburt tarafından gelmeler, yani bölge bölge geliyolar bizim buruya.
- 14 Büyükören bir, Tipidere iki, Torpağpınar üç, Tomarca dört bizim bu gelenler.

- 15 başğa nere vardı ağabi.
- 16 doḡsan üç muʿaciri esasda geliyoḡ, getiriyōḡ da der.
- 17 raḡmetlik babam anlaDırdı, gece dedemgil yōrümüş dedemgilin babaları
küçümüş ğucaḡda, tabi gece yōrürmüş gündüz saḡlanırmış Ruslardan, öyle
gelmişler işte.
- 18 bazıları var, onlar çoḡ ğaba ğonuşurlar, onlar buranın yerlisi esasen.
- 19 ne yapak yerine neydáḡ derik.
- 20 nere gidáḡ, sabah ğalḡaḡ, geláḡ, oturaḡ bizim Türkçeyle sizinki çoḡ farḡlı
değil.
- 21 kór müsün?
- 22 bayaḡdan geldiler.
- 23 neydiyirsiniz? neydirsiniz? neydürsün?
- 24 Torpaḡpınar'da daha muʿacir ğonuşması var, ğonuşsalar sen ğülmáḡDán
gendine gelemán.
- 25 bizim köyün esas ismi Büyükviran olaraḡ geçer.
- 26 eskiden bizim köy dān öbür tarafındaymış, deprem olmuş orada bataḡ olunca
bu tarafına geçmişler. Bataḡlıḡ sular seller olarmış burada ğurutmuşlar.
- 27 köyün ilk muhtarı Táher dedemiş, son muhtar da torunu.
- 28 Sorgun'dakiler de bizim gibi ğonuşur, Erzurumlu saḡarlar, Laz'a beñzetirler.
- 29 onları bazıları yaşlılar éyi bilir.
- 30 oro, ğurban olduḡum.
- 31 yoluz düşerse yène bekleriz.
- 32 işiz gücüz rast gelsin, Allah'a emanet olun.

Ahs.01

Kaynak Kişi	Türker SUNGUR (1963 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Ahıska Mahallesi (Akdağmadeni) – 11.07.2021
Göç Yolu	Ahıska (Ahıska eyalet merkezi) il ve ilçerinden Akdağmadeni'ne göç edilmiştir.
Konu	İlk Geliş, İlçenin Kuruluşu.

- İlk geliş ve tarihinizden bahseder misiniz?

- 1 Bursa'da filan da çoğ.
- 2 bin sekiz yüz otuz iki geliş tarihi.
- 3 ilk Akdağmadeni'nin kurucuları. Ahıska Mahallesi ondan gelme, Ahıska Türkleri he.
- 4 dedem ordan geliB de burda Ermeni maden ocā işleDirimiş.
- 5 çaragölün üstünde işDe bizim köyünen sınır ya.
- 6 orayı işleDirkene bu Haseki Camii'nin yeri de darmış hatta orda mezarlığ var.
- 7 biz de bilirik.
- 8 avlu duvarının içinde beş altı tane de mezar vardır bu büyüG caminin.
- 9 demiş ki dedeme camii dar geliyo artığ şeyapmışlar onu büyüT demişler.
- 10 şu Körüklerin arhasında da maden işlerlermiş.
- 11 onun önünde körüG Daşları vardı eritilen maden Daşları.
- 12 onların ortağcılığ olmuşlar.
- 13 ondan sonra Ortaköy'e girmiş orda tarla filan almışlar.
- 14 yarısı orda gelmiş Ortaköy'de, burda galan burda.
- 15 saraşlar diye ona derler.
- 16 biz anca onu biliyoz.
- 17 ilk geliş yerleri Kars.

- 18 bir gısmı da Ahıska Türk'ü değil onlar da İbrām Ağa Mahallesine Gümüşhane,
Bayburt Kelkit tarafından gelmiş onlar da. onun adını İbrām Ağa gurmuş.
- 19 o yandan geldi diye bu dedemgil kız kardeşlerinden mi artıh bacısı mı İbrām
Ağagil dünür olmuşlar.
- 20 bu Çağanlar da ordan ahraba olmuş.
- 21 böylesine Ağdağmadeni gurulmuş, çevre mahalleler sonradan oluşmuş.
- 22 Rumlar gelmiş beceri iş Selanik muhacirleriyle iş yapmışlar. Onlar
göçmüşler.
- 23 dedemgil burda o yandan gelmiş, ğalmış, Atatürk sonra benim dedeme
zimmetlemiş burayı.
- 24 Oğuz'daki değirmen ne dedeme vermişler. //
- 25 ordan gelen muhacirlere verilmiş.
- 26 karşı tarfta bir çeşme var aşşā benzinliğā inmişler. Burdan geçen Rum. Göç
edenler. Hacı Mulla diye sorarsan bilir demiş. Misafir etmişler. //
- 27 Ahıskalı diye öpüp ğucahlanmışlar üniversiteye giden öğrencilerimizi.
- 28 ilG köyden ismini verirsenez çözülecek diyo, o köyün ismini bilemiyo biz,
ordan çıhış köyün.
- 29 Ahıskalı deyince güzelce misafirperverler, yedirdiler, içirdiler, hêç perişan
etmediler diyo öğrenciler. Batum tarafında öğrenciler.
- 30 dohsan üç Harbinde çıhmışlar.
- 31 benim annennemin babası orda ğalmış.
- 32 anlatırdı aha şöyle bi çocūdum derdi.
- 33 ğaraköyün o boğazdan burnundan oluyo deveğulu gönderir derdi, deveğulu
asker sevkıyatı yani.
- 34 Konya'da askerimış babam derdi. Babam derdi ben küçūdüm şöyle bi kız,
oradan oruya gelirken amcanın biri demiş ki ordan haber salmış demek ki
askeriyeden.
- 35 benim elimden köye geldi DuDDu da o Ğaraköyün orda görüştük öptü
ğucahladı gitmiş. heraldá Zara tarafında, Malatya tarafında ölmüş.

- 36 o tarafa geçince annanemin babası.
- 37 o zamanlar ęıtlıh, yoğluh.
- 38 köyden iki kişi Koré'ye gitmişler.
- 39 gelirkene ekmek yoğ, ağ yoğ atın kemiğinden bulmuşlar.
- 40 o kemiği nefisleri daralıB açlıh şey ettikten sonra, hafif Dağla ezerlerimiğ,
āzlarına atarlarmığ eciG suyunan öyle öyle köye düşmüş, gelmişler.

Orh.01

Kaynak Kişi	Sırma ÖZBEK (1932 Doğumlu)
Derleme Yeri ve Tarihi	Orhan Köyü (Yerköy/YOZGAT) – 31.07.2021
Göç Yolu	Karapınar Köyü (Erzurum’da Ahıska Türkü yerleşkesidir.)’nden Alaca (Çorum)’ya. Alaca’dan Orhan köyüne göç edilmiştir.
Konu	Düğünler Hacca Gidişi Hayatı Yemekler (Hinkal, Kete) Peynir Yapımı Bir Masal (Kirezoğlu Meseli)

- 1 // bazılár neyse onı işleyácah.
- Kaç yaşındasınız?
- 2 yaşımı bilmiyrim gızım.
- 3 bilmirim gızım, evet yaşıma göre çoğ éyyim Rabbime şükürler ossun.
- 4 ilerki hafızám galmadı peG, yoħsa sáná bülbul gibi öterdim ya.
- 5 hastaluħ çeGDim hafızám galmadı.
- 6 bazı dá temelli gèdiyir.
- 7 Allah imanla Ğuran'la müşerref etsin gızım.
- 8 ben sánè ne eglendürürdüm ya gızım, hastaluħDan sonra oldu.
- 9 aha şimdi sófrada ne yedih dèyi sorsa gene bilemiyirim.
- 10 nerden gelmişler atalarımız, burada araziye DuDmiler, ev olmişlár. burda galmişlár.

- 11 memleketimiz Alacá'ydi, babamgil de oruya gelmişler maacir, gocamgil de
buruya gelmişler.
- 12 / onlar nerden gelmá anne?
- 13 Akısğa dèyerdi, babam da Ğarapıñar dèyerdi nereyse uzağ bi memlekeD
ordan.
- 14 anam Alaca'da bir evin bi gızıymış, gelmiş üç gúvè vermişler.
- 15 babam orda ğalmış, anamdan iki oğlan iki ğız oldi, dörD tane olduğ.
- 16 işDe ğardeşlerimin ikisi öldi, ğız ğardeşim öldi, bi teG ben ğaldım vārilerden.
- Düğünlerden bahseder misiniz?
- 17 en fazla düğünlerde börek yaparduğ.
- 18 böyük tepsilerinen börek yapárdılár.
- 19 arabalarun arhasına üç dörD Dána ğoyarduğ götürürler, Alaca'da fırında
ğızarDDurur getirürdüler.
- 20 börek dèyerdiler, suyunan içinde böyük teştinen.
- 21 su böregi yapardılár.
- 22 éyi biliyrim.
- 23 ondan son'a et, mal keserdiler, et ğavururdülár, pilav yapardılár.
- 24 fazla yemek yapmazdılár.
- 25 en birinci düğün yapanlar yarişci, pehlivanlar getirürdi.
- 26 başa işDe pehlivanı şunu ğoyiyrim, ortaya, başa, ayaga şunu ğoyiyrim,
yapardılár, verürdılár.
- 27 yariş ederdiler, ğüreş ederdiler, ğüreşçilere hediye verirdiler, hangisi hangisin
yılıyir dèyi.
- 28 düğünlerimiz çoğ şenlih olirdi.
- 29 halay çoğ çekerdiler.
- 30 mani de söylediler:

“küli değılmişem, meni meni ekelam benden o yare selam söyleyin durmasın gelsin.”

geri unuttum gızım, ne biliyim gızım.

31 çoğ çağurirdiler esGiden.

32 on altı yaşında benim abime düğün yaBduh, biz Alaca’danuh.

33 burda da babamin bildiGleri varidi.

34 buruya davetge gönderdi.

35 biz gazá düğünü yapduh.

36 buralılár tüm evelden atlarınan gelürdiler.

37 Sálmanlı insani tüm gessin dèyi davet ètmiş babam davetgede.

38 ordan buruya Sálmalı táráfi dèyerler.

39 tüm atlarınen geldiler, yoldan çıhıncı eglendiler orda.

40 köyden delⁱganlılár bayrağı aldı, garşı gèDDi.

41 orda halay çektiler.

42 mani, türkü söylèye söylèye düğüne gelen sameni aldı, geldiler eve.

43 babam iki tane davar kesti, bi tane mal kesti.

44 bir oğlimiz varidi, düğün yaBdi.

45 bu benim adam da ecüg babaminen gonusurmuş.

46 millet gèDDi, bu bizde bir hafta galdi.

47 meğer báná gözü düşmüşmiş.

48 alacam da alacam, bi sene iki sene uğraşDi, paraynan DarDDi gene aldı.

49 anadan ayuran paradur.

50 babam paraya yañıldı, galdurdu verdi.

51 ama anam da merağ ede ede öldü. //

52 mesela sen nasi genç göriniyirsin düğüne gèderdim, sandálye getirürdüler, üsDüm gıvrışmasın sen ona otur dèyi.

- 53 ondan son^fa hayır dèyerdim, benim gocamin emsallari kimise onun yanına
otururum.
- 54 hêç Gendimi aşş^a vermedim, hêç kimsede düşürmedi.
- 55 ele hayaDlar göçürdüm.
- 56 geldim adam muhDaridi, yedi sene de muhDarluh yaBDi.
- 57 evelden böyle şimdiki gimi binit yoğidi.
- 58 şurdan gelürler, sözün ona hayvanlárınán gèder şehre geri gelürdüler, biz de
misafir olirdiler.
- 59 misafirsiz günümüz geçmezdi.
- 60 ele günü bilürüm ki biri evlenmeyin yedi kere sufra gurmuşim.
- 61 çoğ severdim, süriynen davarımız varidi, malımız çoğidi.
- 62 dünya malı dünyada galiyir.
- 63 bi insanluh, èyülüg yapıysem bişeye o var.
- 64 çoğ şükür Gendim de èyi kötü ohiyirim.
- 65 Allah ğısmet eDDi Hac'a de gèDDim.
- 66 herkeşe ğısmet etsin.
- 67 gene de güc veriyir, guvet veriyir.
- 68 abdásımı aliyir, namazımı ğıliyrim.
- 69 Ğuran'ımı ohiyirim.
- 70 Allah herkeşe èyülüg, saĝluğ versin.
- 71 içinde de báná imanınani Ğuran'ınan müşerref etsin. //
- 72 ğızım āzın dadliyse, èyiyse huyi tamam.
- 73 Allah daha èyi etsin, ga^bine göre versin ğızım.
- 74 èyi bi çocuga benziyirsin, Allah istediğini versin.
- 75 hepimiz bu yolun yolçusuyuh, hepimiz bi ĝardaşuğ.
- 76 Allah yaşıyenlerimize güç guv^vet versin.
- 77 hayıllı nesil, hayıllı ğısmetler versin ğızım. //

- 78 Erzúrum Ğarapıñar diyerdiler ordan Alaca'ya geldiler, annem oranın yerlisiymiş. //
- 79 Adile'yü bilür miydin? Onun babasıgil hep.
- 80 tã işDe bôyükler, ölenler ahlıma geliyor. /
- 81 kışın köy yedi sekiz hane.
- 82 araziyelerini satmıyenler yazın geliyor biçdiriyor, ekdüriyor.
- 83 çekilir, gëdiyor.
- 84 üzüm alıyır.
- 85 oğullarımız var, çeGdi, gëddiler.
- 86 biri savciydi geldi, gëddi.
- 87 çoğ severim, biterim torunlarıma. //
- *Hinkali nasıl yaparsınız?*
- 88 hingalda hamurı yoğurursun, açarsın.
- 89 eğer boş yúmácâsen küçüG küçüg kesersin ufağ mantı gimi yumarsın.
- 90 içi etli yaparsan ecüg bôyük yaparsın.
- 91 etini göyarsın, büzersin böyle ele yaparız, düzersin tepsiye.
- 92 ketemizi bilür misiz siz?
- 93 keteyi çoğ biliruh.
- 94 tava ketesi de bişürüruh.
- 95 ğızardma yapduğun gimi oni dá yağda ğızardursun, içine uni göyarsın, açarsın.
- 96 ğızarur bişár çekár.
- 97 tabi hamur eşgilersin, ununi de ğavurursun.
- 98 daDlılı seversen şeker atarsın ğavururken içine.
- 99 içine yumar, düzersin.
- 100 ohlaviynen açarsın.
- 101 sacda bişürürsen iki kere döndere döndere yağlıya bişürürsün.

- 102 tavada ęızardırsan yağın içinde ęızardursun.
- 103 ketemiz eyle.
- 104 gusgus yaparuh.
- 105 gusgusi de nási yaparuh?
- 106 bulguru bilir misiz?
- 107 bulguru Gendimiz ğaynadup çeGdiğimiz üçün onin ikinci ince düğürü olur.
- 108 ha oni de oni eleruh.
- 109 inekleri sağar südü getirür ğufayınan süzeruh.
- 110 içine de istediğin ğater yumurtayı ğıraruh oni éyice çalęaruh.
- 111 ondan son'fa şöyler değermi değermi bizim tahtadan şeylerimiz vardı şöyle gusgus yuvarlamaya.
- 112 adini getiremedim atahtadan, ağaçdan.
- 113 bazı hamur da yoğururduh içine.
- 114 onun içinde de hamuru yoğururuh.
- 115 he onin içide dutaruh, bulguru seperuh.
- 116 üstüne de o yumurta ğırdımız sütten serperuh.
- 117 ecig de un seperuh.
- 118 şöyle üfeliye üfeliye de ufağ ufağ o gusgus olur.
- 119 oni eleruh ufağı altına geçer.
- 120 üstünde ğalan top top onları ğoyaruh.
- 121 o altındakini bi daha yaparuh, oni yaparuh.
- 122 ne ğader yapacasen, misafirin geldi mi pilav haşladuğun gimini oni tökersin.
- 123 haşlanur, süzersin o ne yapuşur ne bişey genden durur.
- 124 ona yağ sepersün, üstünden septüğün yağı altından çığar.
- 125 şündüğü süt, yumurta ele yağluca getirürsün yiyer misafir.
- 126 onna da gusgus diyeruh.

- 127 çoḥ severler, çoḥ èyi olur.
- 128 göcā böyük tenekelerinen yaparuḥ, ğuruduruḥ, doldururuḥ.
- 129 üstüne bez geçürür goyaruḥ.
- 130 aman misafirimiz geldi mi haşlaruḥ.
- 131 haşlar, süzeruḥ yağlar, getúruruḥ, çoḥ severler, yiyerler.
- *Hacc'a ne zaman ve kiminle gittiniz?*
- 132 Hac'a gèDDiğim seneyi ahlıma gelmiyir ğızım.
- 133 Hac'a oğliminen gèDDim.
- 134 ben yazıldım, oğlim yazıldı o seni.
- 135 çıḥmadi, dedim ki oğlum dedim bu da evin hanimi, bunun da hağğı var dedim gelinden ötürü.
- 136 ben hağdan çoḥ ğorḥarım ğızım.
- 137 buni de yazın, belki bunun razısı olmadı da onuçün Hacımız çıḥmiyir dedim.
- 138 ordan sonra gèDdi bunnan öbür gelinimi de yazdurduḥ. yarin ğèt, onlarıda yazdur dedim.
- 139 yazdurdı, bizimki çıḥdı, bunlarınki çıḥmadi.
- 140 bu kere bunlari ğoyduḥ, oğliminen ben ğèdduḥ Hac'a.
- 141 bir ay gezdüḥ Hac'da.
- 142 seniⁿ gimi Ğırşe^hrinden bir hocamız varidi, çoḥ severdim he.
- 143 oğlimin gezdirecā yelleri oğlum gezdürirdi, gezdiremediği yelleri de o götürürdi.
- 144 bir gün de böyle geziyoh, gene tesbáh elimde çekiyom.
- 145 ğızım dedi ki teyze dedi ne çoḥ tesba^hı seviyon dedi.
- 146 ben Allah'ın ismini zikretmessem duramam ğızım.
- 147 teyze dedi Veysál Ğaranè dedi bu dağlarda şunu çekmiş dedi.
- 148 sen de çekebiliyir misin? oni zati çekiyrim ğızım dedim.
- 149 başladım ben de oni çekmeye. //

- 150 buni ne demeg imiş? ya Rasullah baluḡ göle düşdüḡünde gölün içinde de
olsam, baluḡun ḡarnında da ossam demiş ben gene seni unutmam.
- 151 şindi de o ḡızın báná çoḡ faydasi oldi.
- 152 ḡızım dedim seni çoḡ seviyrim.
- 153 sen neciysen dedi buniⁿ gimi bi oḡlan daha doğaydın da ona ben varaydım
dedi.
- 154 ne ḡayillí oḡlan doğmışın dedi.
- 155 beni götüriy tavaf ettiriyir üç kere oruya otturiyir.
- 156 yaşıllar düşmüş ordan, dolanamiyler.
- 157 benü endüriyir, sıraynan tavaf eddiriyir, getiriyir, yellerine otutturiyir.
- 158 teyze dedi ḡurban olurum sáná dedi.
- 159 hele hêç unutmam senin gimi dadliydi.
- 160 arabaynan gezdürdiler.
- 161 şu dizim gezmiyirdi ḡızım.
- 162 şimdi dizlerim ağriyir, gezeniyrim.
- 163 bi abdásá gëdiyir, geliyrim.
- 164 gene de Rabbímá şükür.
- 165 geldimin götüriyir, getiriyir.
- 166 orda da çoḡ yörüyemezdim, ecig yörüdünen ḡalurdum.
- 167 götürürdü basdonumu da öḡüme dayardu, hadi teyze sen namazın ḡıl ben ecüg
zemez aliyim geliyim susaduḡ.
- 168 buni üç dörd gün içiyrim, bitiremiyrim.
- 169 işDe Allah verürse eyle günler gösterdi çoḡ şükür ḡızım.
- 170 bir ay oldi, eyle gezduḡ. //
- 171 darda olana çoḡ yetişmah isderim, Allah razı ossun, ḡocamın da mekanini
cennet etsin.
- 172 o da daḡıtmayı çoḡ severdi.

- 173 óşürsüz bi çinik buğday ambara doldurmazdi.
174 çinige ölçerdi hep fúhareler çağırur, dağudurdi.
175 davari bir bir sayar, hangisi fazla gelirse gèt goç kessin.
176 açardi, komun ğapısını, çıharken oni Dutar, zakatına verürdi.
177 hêç...
178 o da gètmiş, gelmişti Hac'a. //
179 bunlar da barabar ğadduh gèttiler. ailemizin tümi gèddih geldi.
180 en bôyüg oğliminen şeydeydi nedi gı? ne oldiydi ğız evel.
181 gazi oldi en bôyüg oğlum, ilg çıhartmada orda bulundi.
182 esgerde he gazi geldi.
183 çoğ adam ğırıldı orda.
184 üç gelin getürdim.
185 şimdi bu bağıyır bene ya en bôyüg gelinim de çoğ çekti ğahrim ğızım.
186 çünkü çocuğlarım hep ufağıdi.
187 onlara ne isdiyirse yapar yedürürdi.
188 oynıyacuğ ğahar, onların barabar diznen dadluğ oynardiler, dizlerinin birbirini arardiler.
189 ne isderse onlarinen bir yapardi.
190 şimdi nási hağğıni ketbediyim, yoğ diyim.
191 üstümde Allah görüyir, o yoğ ya.
192 ben nesi anlaşıysem toy işü görer gelürdüm, falan iş duriyi ğızım bi yoğla belki gelin gètmiş görmüşdür.
193 gördüm ya neye hersleniyirsin ben gördüm demezdim, ara éyi ossun.
194 ele ele ele ele birbirlerine ğaynadir, ğurtuldiler.
195 ev ne olur bacım? bôyügden dirlikse bôyüg birliksiz örtmesse, birlig etmese o zaman dirligsiz çığar ev.
196 hāliynen bôyüg bôyüğünü yapacağ. //

- 197 ahlıma gelmiyir, ara ara diyerdiler.
198 düşüniyrim diyecam, getüremiyüm.
199 erte şimdi torunum gelecah, belki o diyer. //
200 her bişenin acisi yeyilmiş de cigerin acisi yeyilememiş. //
201 biz esGi maacirlerdenuh diyoh.
202 Ahıska dèyerler burda. Sen geldin geleli bi şu soyhâ dilini değüşdirmedin
dèyerler bene.
203 neyise oyum. //
204 bõn bura savuh diyerim.
205 binit diyerim, onlar araba.
206 binitleriz geldi gağın. //
207 ölmesem teyze ben seni yanıña gêne uğrayacam dèyerdi de gelemedi.
208 sade gızım hısım ahrabâ bile gelmiyir vallaha.
209 elini gıstarırsın?
210 terek: dolap rafı.
211 şimdi benim adam üç evliydi. Beni aldı ya gayet ağıllydi.
212 oğli varidi biliyon mi?
213 ben eli içeriye dıhmam demiş.
214 sen de gelürsen, onun da babası.
215 oninki gelürse ben gısғанurum, benimki gelürse ben çoğ gısғанurum evimizdá
şeylüh çıhar demiş.
216 iki baci bir evdeyduğ geliⁿ gaynanayduğ.
217 o gelinim olmiş oliyirdi. //
218 valla çoğ sevdim gızım, keşke yağın olsayduh. Arada bi çay içerdüh. //
219 ben de sicağı çoğ severdim.
220 misafir gelirler, terlemiyir misin? bi de atğını aliyirsin dèyer.
221 abla diyer bura orda dursun Hac’’a bile anam böyle atğıya sarılarah geldi.

- 222 atğımı bile açmadum orda, nesi gëydim gëddiysem ahşam gelürdüm, yatarduh.
223 sabaği ederdüm, bağurirdiler işDe, hazurlanurduh.
224 araba bekliyr, binecuuh. Ordan gezerdüm ecig de yörümezdim.
225 Allahım gëdebilür miyim? dëyerdim.
226 hocalar tarif ediyir. //
227 o da gaziyydi ye tez çıhđı. //
228 ziyerát edecah orayı.
229 rabbuma şükürler ossun gızım, neyi arzı èddiysem hep verdi.
230 gelinlerim üçü de anne dëyi biteller.
231 hē geliyrler. Ğurbanı zati oğlim besliyr, babaların oçağa dëyi.
232 evden yetüştiriyr.
233 gelinler hepisi kesiyiller, üşlüğa da bölüyir, aliyir, gëdiyiller.
234 ğonuşmayı da severimi söhbeti de severim.
235 èyi adamlarınan söhbeti çoğ severim ele.
236 abur cuburu hele bu dünya ğader oldum, ben şahayı, yarenlүğü hēç sevmem.
doğru insan ğalır, ğonuşmayı severem.
237 halal ossun.
238 Allahım èyilerinen sizi de ğarşulaşdursun gızım.
239 ne isdiyirsez oni versin.
240 adamız var. //
241 orda Yerköy’de çalişiyir, gëdiyr.
242 ordan şindi bunin babasigil köydelár ya hani iş çoğ ya, ev boş açacağ onda. //
243 her şeyi belliyirsin de niye arabayı sürmedin, aha şindi gelür beni alurdun.
244 ğederduh diyo.
245 evelden motur varidi, araba yoğidi.
246 o ğader çocuğların içinde gızların içinden bi torunum belledi.

- 247 su biterdi, mala gün^düzün danalara neye su vermâğ üçün bôyüg tengerimiz var,
bôyüg su ğabi. Onu doldurur, ğoyarlar ahurun ôğüne.
- 248 ufağ danalar neyin sularlar, ôtekiler yaziye ğediyir ya.
- 249 adamlar olmiyir, kim gidecağ. //
- 250 ağşama annannemgile ğedağ, ğelağ.
- 251 baba sen oturacağsan otur, arabayi süriyir a bunin ğader.
- 252 anlaşruğ, ğeder işde.
- 253 dünyada ne ğalmış bi iyilig, bi de tatluluğ.
- 254 hepisi gelmiş, geçmiş. //
- 255 bizim de ğızim işimiz ele çoğidi ki oturma nerde, ekmeg bile yiyemezduğ.
- 256 ecicüg dürüm düreldüm, yuğa alur davarın yoğurdundan sürerdim.
- 257 ayağ üsdi ğeder ağzuma alur, isladurdum. //
- 258 yayuğ yayacasam eve daşurdum.
- 259 südünü sağar pendir yaparduğ, şöyle şöyle salamur.
- 260 sararduğ, yüzünü de alurduğ, ğaynağ yayarduğ.
- 261 yedi günde bi teneke doldururduğ.
- 262 yağı şeye verürdi, yemek yapanlara ne dèyiller loanta mı ne dèyiller? Hah
onlara. //
- 263 èyi unudmam eleyse.
- 264 iki torunumun adi Zeynab, gelinimin adi Zeynab.
- 265 gel bu yanni. //
- 266 egmegi çığ yediğ bayağdan, oğlanu gözleduğ. //
- 267 eve cındal geldi. //
- 268 oğli dèyerler bilir misiz?
- 269 istersez gece ğalın, üsd ğadda dayal¹ dōşeli. //
- 270 beygin da salam söyle.
- 271 bağ basmayu isderdim, hastaluğdan ğorğiyirim. hasta olurim de sene bulaşır.

Orh.01.1

24.09.2021

- 1 gayli tanuşduḡ.
- 2 bi ğızım sen oldun, bi ölüm daha oldi.
- 3 bõn Cuma mı?
Peyniri nasıl yaparsınız?
- 4 davardan pendir yaparuḡ, maldan mal pendiri.
- 5 mesela salamur yapacāsaḡ isidir maya atarduḡ.
- 6 sicāsa zati maya atar eyle yaparduḡ.
- 7 yoḡ ineGleri çit yaparduḡ.
- 8 çit dökerduḡ, eşgürdi, yayardıḡ, isidurduḡ, çökeliḡ olurdı.
- 9 öteki de salamur pendiri olurdı.
- 10 evelden bidon da yoḡidi, çanaḡlara düzerduḡ.
- 11 tel pendiri de yaparduḡ.
- 12 onı da dussuz birigdirurduḡ baş baş.
- 13 ondan sora ezerduḡ ocaḡda böle eridirduḡ elimizle oḡlayı vura vura tel tel olirdi.
- 14 sora da ğatlar ğatlar başını baḡlar duzlu suya atarduḡ.
- 15 oni de eyle doldururduḡ, çögelig yaparduḡ.
Bu fotoğraftakinin adını biliyor musunuz?
- 16 gözüm görmİR e.
- 17 ha o kirman mı? he he kirman //
- 18 evelden şuşe lambasi yoḡidi, buni yaḡardıḡ.
- 19 he he başıma şuşe ğoyirler e ondan.
- 20 hēç incelmedim ben sene.
- 21 ğurban olurum ben sene.

Bildiğiniz bir masal anlatır mısınız?

- 22 zamanında bi padişah varımış.
23 bi de Kirezoğlu varımış.
24 Kirezoğlu'ynan padişah arhadaşımış.
25 arhadaş olirken nasıl olmişse mōhürü Kirezoğlu'da ğalmış.
26 ğalinci, Kirezoğlu ğetmiş dağbaşına bi ev yapmış.
27 iki üç tane köpek almış, bi de anası varmış.
28 ğuş uçmazımış ordan, öle bi adam olmış zamanında.
29 ondan sora padişah da ğorhiyir, ğedip ğedemiyir.
30 teller bağırtmış padişah.
31 kim Kirezoğlu'dan benim mōhürümü getirirse bi deve yüki altın verecám.
32 ondan sora herkeş ğediyir yoldan geri döniyirler.
33 adamın bi tanesinin de üç ğızı varımış.
34 gelmiş eve şöyle düşünüyirmiş: Allahım şunların biri oğlan ossaydı.
35 gönderürdüm ğeder getirür de biz de şu faıırlııdan ğurtulurduı.
36 düşünürke ğız gelmiş demiş ki:
37 baba niye düşünüyür ossun ondan ğolay ne var demiş at satsın versin, padişah
bi ğad da elbisası ben gederim.
38 ğediyir padişah eyi bi ğıcır ğıcır elbisa aliyir bi de at saçıyir tavladan veriyir,
geliyir.
39 böyüg ğız ğeyiyir, ğediyir.
40 adam da üsdüne değişıyir, beri yoldan ğediyir, öğünden geçıyir.
41 sen nere ğediyin? Bu yol yasah dēyi.
42 hárbetmeye başliyi, ğorhiyir geri ğacıyir, geliyir ğız.
43 diyir ki: noldi ğızım ben demedim mi siz ğedemeSsiz.
44 baba yolda bi Arab varıdı ki bi dōdağı yerde bi dōdağı göğde, ğorıımdan
ğaÇdım, beni yiyecādi.
45 ikinci ğeddi dēyyir: baba ben ğederim.

- 46 gèdiyir aynı ona da o vazifeyi yapıyir.
- 47 geri döniyir o da geliyir.
- 48 gèdiyir o vazife sen mi gız ben mi haydi, tamam baba dèyir en irabdan babasının elini öpır.
- 49 haydi Allah selemetlıh.
- 50 baba düşiyir yola gèdiyir.
- 51 bi de küçüg finiler varımış.
- 52 fini de küçüg enüg o işde.
- 53 neyse o da peşine düşiyir.
- 54 oni de gucağına alır gidiyir.
- 55 Kirezoğlu'nun ğapiye vuriyir, anasi çıhıyir.
- 56 dır ki: oğlum sen necisin? ölüm ava guşa gèddi yoğ evde.
- 57 bi hizmetcisi varımış, çağırıyir *ati çek!* Çekiyir, gèdiyir odasına otiriyir.
- 58 bi de Kirezoğlu geliyir: aman oğlumdèyir bi delğanli geldi gendine muhāt ol dèyir.
- 59 èyi bi şeye benzemiyor.
- 60 gèdiyir hoşbeş ediyir, ondan sora geliyir buna hizmet ediyir, öteberi götürır.
- 61 ana dèyir, ben buni aşılđ oldım bu gıza benziyir.
- 62 elleri, yüzi, gözleri çoğ yahışışlılı dèyir.
- 63 ölüm erkegler gelemiyir senin ğorhundan da nâsil olır da gız burıya gelür.
- 64 yoğ, gız anne.
- 65 neyse gel geç zaman oliyir.
- 66 oğlum dèyir gız ise yatağının altına gül sar dèyir, bürüşür dèyir.
- 67 oğlan ise açulur.
- 68 o fini dèyir ki aman yatān gül saracağlar sağın o yatā yatma.
- 69 gız başğa yatiyir, sabānan ğahiyir.
- 70 adam yatağa bañiyir gül bir ise beş olmiş açılmış.

- 71 gèdiyir, ana böyle böyle ölüm ben demedim mi dèyir.
- 72 oğlandur, ğız senin ğorhundan buralara nási gelebilür.
- 73 yoğ, anne o ğız.
- 74 neyse idde edīrler, gel geç zaman dèyir ki:
- 75 ölüm, mağazaya götür ğızısa èyi elbiseler annelere baħar ğumaşlara dèyir.
- 76 hadi gedah, şurda mağaza gezah.
- 77 bize ne yarar dèyer arħadaş bulıp ğız da açuğ a.
- 78 èyi ata binmáh, şu silah ğuşanmah, şu elbisaları ğèymah.
- 79 ğeliyir dīr ki: ana ğadınların elbisaların terapgahına bile baħmadı.
- 80 yoğ, gene ğız dèyir.
- 81 gel geç zaman oliyir.
- 82 dèr ki arħadaş olduğ dèyir.
- 83 yalanuz hamama ğedah ikimiz.
- 84 ğızın çaresi tükeniyir, tamam dèyir.
- 85 arħadaş bi sen olacan, bi ben hamami temizlet dèyir.
- 86 bu giriyr hızmecilere hamami temizledir.
- 87 ederken el ğader kağıt yaziyir móhürü aliyir adam soyuliyir, kağıt yaziyir.
- 88 ğapının arħasına yapıştırıyir:
- 89 Kirezoğlu yaz geldim
- ğüz ğèderim.
- oğlan geldim.
- ğız ğèderim.
- ğözün kór ossun
- móhürün aldım
- düz ğèderim.
- 90 kağıdı ğöriyir, oħiyir, geliyr ana dèyir: tez o ğızı bulacan.

91 sora bi yerden bi cazı ğari getiriyirler, gèdiyir.

92 ğızı aliyir de gèliyir, onlan yèyir içiyir.

93 dünya bôle ğalmış, bôle gèdiyir.

94 işDe bôle oliyir ğızım.

Masalın adı neydi?

95 Kirezoğlu meseli dèyerler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN / SÖZLÜK

a

Aba: Anne, ebe. (Büy.01/60)

aba: Anne. (Top.02/23)

Abakarlar: Lakap. (Top.04.1/67)

abdás / abdást: Abdest. (Orh.01/163, Tom.01/43)

abi, ağabi: Ağabey, büyük erkek kardeş, kayın, ağa. (Büy.01/62,64)

abu: 1. Yenge. 2. Hanım, teyze anlamında (TDK, 2019: 31). (Tip.02/18)

Ācagiller / Ācalar: Akça, beyaza yakın. (Top.04.1/68)

Acíg : Azıcık. (Tip.01/62)

aci: Acı. (Top.07/72)

açacah: Anahtar. (Orh.01/242)

açıl-: Yönelmek, gitmek. (Tip.02/2)

açul-: Açılmak. (Orh.01.1/67)

adi: Adı. (Top.06/127)

affiyet: Afiyet. (Tom.01/84, Top.04.1/171)

agaç: Ağaç. (Top.07/54, 178 – Top.06/129)

ağa: Koca, abi. (Ahs.01/18, Büy.01/6)

ağ-: Akmak. (Tom.02/121)

aha: İşte orada, hemen şurada, bu (TDK, 2019: 121). (Orh.01/9)

aıl: Akıl. (Orh.01/211)

ağraba / ahrabá: Akraba, hısım. (Top.04.1/10 – Orh.01/208)

ağşam: Akşam. (Tom.02/102, Top.03/12)

ahur: Ahır. (Orh.01/247)

ajluğ: Açlık. (Top.04.1/153)

Akısğa / Akışğa: Ahıska. (Orh.01/13, Tip.01/2)

alaf: Alev. (Tip.02/23)

ambar: Değirmen çarkına suyun hızla inmesini sağlayan dik ve kapalı oluk. (Orh.01/173)

amice: Amca. (Tom.02/3)

amlecug: Avuç. (Tom.01/16)

ana-: Anlamak. (Tip.01/55)

ana: Anne. (Top.0.1/28) – (Büy.04/11) – (Tom.01/80) – (Top.07/158) – (Orh.01/14) - (Tom.02/163)

andur-: Andırmak, anımsatmak. (Top.04.1/23)

Antalye: Antalya ili. (Top.07/8, 87)

arabaşı: Genellikle tavuk eti ile yapılarak tepside dondurulmuş hamurla kışın sıcak içilen bir çorba. (Top.04.1/89, 93)

arı: Öte. (Tip.01/7)

arla-: Ağırlamak, söylemek. (Top.04.1/114)

arzi éd-: Arzu etmek, istemek. (Orh.01/229)

assi: Aksi, yaramaz. (Top.07/51)

aşla-: Bitkiyi aşlamak. (Top.03/8)

aşlah: Aşl. (Top.03/8)

aşuh / aşih: Aşık kemiği ile oynanan bir oyun. (Top.06/100)

ataş: Ateş. (Top.06/39)

avingiller [avi]: Bir lakap adı. (Top.01/34)

avuh: Avuç. (Top.01/41)

ayle: Öyle. (Top.04.1/122)

ayni: Aynı. (Tom.01/37)

ayur-: Ayırmak. (Orh.01/49)

āz: Ağız. (Ahs.01/40) - (Orh.01/72)

azım: Azan, başkaldıran. (Top.07/46)

b

babacık: Baba. (Top.02/26)

bacı, bacı: **baci** Kız kardeş, abla. (Top.06/96) - (Ahs.01/19) - (Orh.01/195) - (Tip.02/36) - (Tip.01/66)

bağ basma: Kucaklama, sarılma. (Orh.01/271)

bag: Hayvanların yem yediği yer. (Tip.02/26)

bağur-: Bağırma. (Orh.01/223)

bağli: Bağlı. (Top.06/10)

bağ-: Bakmak. (Tom.02/18, 149) - (Top.04.1/20) - (Orh.01/185) - (Top.01/16) - (Top.06/5)

bāla-: Bağlamak. (Büy.02/61)

bala: Çocuk. (Tip.02/36)

balah: Manda yavrusu. (Top.06/59)

baldurcan: Patlıcan (Tip.02/36)

baluh: Balık. (Orh.01/150)

bán: Ben. (Tom.01/63, 74, 81) – (Tom.02/172) – (Orh.01/71, 151) – (Top.06/24) - (Orh.01/185, 202) - (Top.04.1/159) – (Top.07/87)

barabar: Beraber. (Top.04.1/148, 163) – (Orh.01/179, 188)

başlıG, başluh: Başlık. (Top.01/34) – (Top.04.1/156)

bayağdan: Biraz önce, az önce. (Büy.04/22) – (Orh.01/266)

baytar: Veteriner. (Top.06/90)

bazı, bazi: Bazen. (Top.04.1/58) – (Tom.02/1, 14)

bazlama: Yağlı sac ekmeği. (Top.04/6) – (Büy.01/53)

beg [beygin]: Bey, koca. (Top.07/153, 270)

begmez: Pekmez. (Top.04.1/131, 137, 140) - (Tip.01/53)

bele, beyle: Böyle. (Top.04.1/151) – (Top.07/176, 177) – (Top.07/80, 147)

belkè: Belki. (Top.07/123, 172)

belle-: Öğrenmek. (Top.07/17) – (Orh.01/246)

bezi, bèzi: Hamur bezisi. (Tom.01/26, 31, 33) - (Tip.02/9)

biçuh: hırılıtlı h ler kontrol et Buçuk. (Top.07/20)

bibi: Hala, teyze, ebe. (Top.06/68) - (Tom.04.1/74, 108) - (Top.01/30) - (Büy.03/19)

biç-: Biçmek (*tarlayı*). (Tom.02/71, 72, 73) - (Tip.02/22) – (Top.05/5) - (Top.07/110) - (Orh.01/82)

bidig: Köpek yavrusu. (Top.06/58)

binit: Araba, taşıt. (Orh.01/57, 205, 206)

binmáh: Binmek. (Orh.01.1/78)

birah-, bírah-, biraḥ-: Bırakmak. (Top.07/40, 79) – (Tom.02/48, 76) – (Top.06/30, 63)

bişi, tava bişisi: Yağlı ekmek. (Büy.01/59) – (Tom.02/35)

bişür-: Pişirmek. (Tom.01/18, 39) – (Tom.02/31) – (Top.02/31) - (Top.04.1/45) – (Orh.01/94, 101)

bodu: Kaz. (Top.6/86)

bosDan: Meyve ya da sebze bahçesi. (Top.03/3, 8) – (Top.06/52)

boylı: Boylu. (Büy.01/35) burda i li olmayara

bögün, böğün: Bugün. (Top.04.1/78, 104) – (Top.07/142)

böle: Böyle. (Top.04/88) – (Tom.02/10, 14, 16, 19, 187) - (Top.04.1/169) – (Top.06/79, 80) – (Top.07/77, 79)

bölme: Tepsi. (Tom.01/39, 69) – (Top.02/38)

bōn: Bugün. (Orh.01.1/3)

bōn: Bugün. (Orh.01/204)

bōyü-: Büyümek. (Top.04.1/8)

bōyüg aḥpuar: Büyük akpınar çeşmesi. (Top.06/118)

BöyüG, böyük: Büyük. (Top.04.1/56) – (Top.06/137) - (Top.07/10, 50, 52) – (Orh.01/18, 20, 80, 196, 247) – (Tom.01/32) – (Tip.01/47, 64)

böyüG ét-: (Tom.01/33)

Böyügüren: Büyükören köyü. (Top.06/15)

buhari, buhari: Soba. (Top.04.1/144) – (Top.06/122)

buzā: Buzağı, inek yavrusu. (Top.06/58)

bündür-: Bindirmek. (Tom.01/82)

bürük-: Birikmek. (Top.07/155)

büşür-: Pişirmek. (Tom.01/8, 14, 17, 34) - (Top.04.1/89, 124, 141, 142)

büz-: Büzmek, katlamak, kapatmak. (Orh.01/91)

c

cacılı: Madımak otu yemeği. (Top.02/28) - (Top.04.1/164) - (Tom.02/51, 161)

camız, camuz: Manda. (Tom.02/68, 187, 188) - (Top.06/59)

canli: Canlı. (Top.01/15)

carcur çeg-: Fermuar çekmek, kapatmak. (Top.06/20, 21)

cazı: Kurnaz. (Orh.01.1/91)

celeb, celef [Celefgiiler, Celebgiller]: Hayvan ticareti ile uğraşan kişi. (Top.01/15) – (Tom.02/24, 149, 152)

cındal, cındal: Kedi yavrusu. (Orh.01/267) – (Top.06/58)

cirdcılı: Cıvıkça.

cıvı: Cıvık.

cızı: Çizilmiş daire.

cisgar: Bahçe kapısı. (Tip.02/15)

coni: Çökelik suyu. (Tip.02/36)

culug, culuh: Hindi. (Top.04/29) – (Top.06/91)

cümbüş: Düğünlerde çalınan müzik aleti. (Top.06/120)

cümle: Herkes. (Top.07/21)

ç

çağur-: Çağırmaq. (Top.04.1/61)

çahdur-: Çaktırmak. (Top.07/78)

çalh-: Karıştırmak. (Orh.01/110)

çalhama: Ayran. (Tip.02/36)

çalma: Krema kıvamında pekmezli tatlı. (Top.04.1/129, 136) – (Top.06/82)

çar-: Çıkarmak. (Tip.02/19)

çardah: Çardak. (Tom.02/187)

çarp- [çarpa çarp-]: Vurmak. (Tom.04.1/136)

çarpa ayrı kelime de al

çedene: Kenevir tohumu. (Top.07/172)

çegiş - döğüş: Dövüşme, kavga etme. (Top.07/47)

çekinme: Utanma. (Tom.01/78)

çel: [çel çocuk]: Çocukla birlikte ailedekiler. (Top.01/54) - (Top.06/70)

çevirme: Kapatma. (Tom.01/77)

çevirme: Gönderme. (Tom.02/6)

çevür-: Dönderme. (Top.07/114,115,116)

çevür-: Durdurma. (Tom.02/173)

çılh-: Çıkmak, gitmek. (Tom.01/54, 68, 85) - (Tom.02/2) - (Top.01/37) – (Top.07/31)
– (Büy.01/5, 49) – (Büy.04/2) - (Ahs.01/28)

çılırt-: Çıkartmak. (Top.06/38)

çifD sür-: Tarla sürmek. Ekim için toprağı elverişli hâle getirmek. (Tom.02/79)

çimdur-: Banyo yaptırmak. (Tom.01/59)

çinik: Buğday gibi tahılları ölçen kap. (Orh.01/173) (Tom.02/18)

çit: Bahçeyi kapatan, koruyan parça. (Tip.02/14)

çit: Çekirdek. (Büy.02/1)

çit: Çift. (Orh.01.1/7)

çitlik: Çiftlik. (Tip.01/20)

çoḥ: Çok. (Orh.01/3) – (Tom.01/39) – (Top.06/24)

çögelüg, çögelig, çökelik: Bir çeşit peynir. Lor peyniri. (Top.04.1/120, 121, 125) - (Tip.02/36)

çuma: Peynir suyu. (Top.04.1/120, 126)

d

dā: Daha. (Top.04.1/49, 33) Ünlem. (Tom.02/38)

dād-: Dağıtmak. (Büy.02/33, 36)

dadli: Tatlı. (Orh.01/72, 159) – (Top.04.1/115)

dadluh: Bir çeşit oyun. (Orh.01/188)

daḡud-, daḡud-: Dağıtmak. (Top.07/139, 160) – (Orh.01/174)

daḡul-: Dağılmak. (Top.07/128, 139, 151, 153)

dālḡ: Daḡlık. (Tom.02/124)

dáná, dāne: Tane. (Orh.01/19) – (Tom.01/52). (Tip.01/33) – (Büy.01/55)

dana: İnek yavrusu. (Top.06/58)

daraba: Duvar. (Tip.02/36)

darad-: Darda kalmak, yokluk görmek. (Top.07/121)

darbuḡa: Darbuka. (Top.06/120)

daşu-: Taşımak. (Orh.01/258)

davar: Küçükbaş hayvan. (Orh.01/43, 61, 175, 256) – (Tip.01/68) – (Top.06/91, 100) – (Top.07/32)

dávem: Devam. (Top.07/157)

davetge: Davetiye. (Orh.01/34, 37)

davet  t-: (Orh.01/37)

davıl: Davul. (Top.06/109)

daya : Dayak. (Top.06/5, 99)

dayı: Dayı. (Tom.02/163) - (Top.07/126)

dayire: Daire. (Top.06/101)

d -: Demek. (Top.06/122) (Top.07/44) (Orh.01/13) (Tom.01/65) (Top.04.1/30)

deg l, de  l: De il. (Top.04.1/21). (Top.06/25)

de  şdir-: De iştirmek. (Orh.01/202)

del anli: Delikanlı. (Orh.01.1/58)

deli anli: Delikanlı. (Orh.01/40) (Top.05/110)

dem r: Demir. (Top.06/41)

dene: Tane. (Top.07/31)

d yi: Diye. (Top.07/76) (Orh.01/9)

d yin: Diye. (Tip.02/6)

deyiş: Beste, t rk ,  zl  s z. (Top.04.1/114)

dı -: İ eri almak, tıkmak. (Orh.01/213)

dırmı : Tırmık. (Tom.02/144)

dirgen: Ekinlerin saplarını toplayan ya da yayan ucu  atallı, uzun saplı ara . (Top.07/113)

dirlik: Mutlu, huzurlu. (Orh.01/195)

d dah: Dudak. (Orh.01.1/44)

dogimli: Do umlu. (Tom.02/93)

do an-: Dokunmak. (Tip.01/49)

do in-: Dokunmak. (Top.03/33)

d ru: Do ru. (Tom.02/23) (B y.04/3)

d ş: G   s. (Top.04.1/40, 41)

dúrúm: Durum. (Tip.01/62)

düggen: Dükkan. (Top.07/8)

dügün: Düğün. (Orh.01/17, 42, 52) (Top.04.1/16)

***düğün ét-:** (Büy.01/38)*

dügür: İnce bulgur. (Orh.01/107)

dün: Düğün. (Top.04.1/97) (Büy.01/52)

düñür: Dünür, görücü. (Büy.01/4) tekrar bak düngür mü

dür-: Katlamak. (Orh.01/256)

düş: Rüya. (Tip.02/34)

düvel sür-: Hayvana bağlanan bir ağırlık ile (demir gibi) ekin tanelerini saplarından çıkarma işi. (Tom.02/75)

düven sür-: Hayvana bağlanan bir ağırlık ile (demir gibi) ekin tanelerini saplarından çıkarma işi. (Top.07/109, 114)

e

ecicüg: Azıcık. (Orh.01/256)

ecig, ecüg: Azıcık, az. (Orh.01/117, 166, 224) (Ahs.01/40). (Orh.01/45, 90, 167)

edret: Seyrek, az. (Top.07/27)

efendağa: Efendi ağa, kayın. (Büy.01/61)

egir-: Yünü ip hâline getirmek. (Top.07/174, 177, 178)

eglendür-: Eğlendirmek. (Orh.07/8)

eğidir-: Eğdirmek. (Tip.02/25)

ekdür-: Ektirmek, ekme işlemi. (Orh.01/82)

ékiz: İkiz. (Top.07/83)

ekşü-: Ekşimek, mayalanmak. (Tom.01/24)

el: Yabancı. (Tom.01/149)

elbisa: Elbise. (Orh.01.1/37)

ele: Öyle. (Orh.01/55, 60, 125, 255) (Top.07/12, 13, 135, 136)

ellá-: Ellemek. (Tip.01/47)

èlti: Elti. (Büy.01/25)

emi: Baba. (Top.02/22)

emmi: Amca. (Tom.02/150, 165)

emmite uşağı: Amca çocuğı, kuzen. (Top.06/135)

emmite: Amca. (Top.06/4, 66)

emsal, emsallar: Gibi anlamında (Top.06/19)

endur-: İndirmek. (Top.04.1/136)

endür-: İndirmek. (Orh.01/157)

enik: Köpek yavrusu. (Top.06/58)

enüg: Enik, yavru. (Orh.01.1/52)

erte: Sonra. (Orh.01/199)

esger: Asker. (Orh.01/82)

esGi: Eski. (Tip.02/7) (Tom.02/12, 53) (Orh.01/201) (Büy.01/68) (Top.06/31, 34) (Top.04.1/96, 156)

esgük: Eksik. (Top.07/106)

essah: Gerçek. (Tip.02/29) (Top.04/11)

essah: Gerçek. (Tip.02/29) (Top.04/11) (Top.06/131)

essaḥ: Gerçek. (Tom.02/181)

eş-: Kazmak. (Tip.02/8)

eşgi-: Ekşimek, mayalanmak. (Tom.01/24) (Orh.01/97)

eşgi: Sirke. (Top.06/85)

eşgili: Bir çeşit yağlı ekmek. (Tip.02/5)

eşgili: Yağlı ekmek. (Tip.02/5)

eşgü-: Ekşimek. (Orh.01.1/8)

  t-: Etmek.

evel: Evvel, eski,  nce. (Orh.01/30, 36, 57, 180, 245) (Tip.01/54) (Top.05/3) (Top.07/30, 137) (B y.01/26, 66) (B y.03/22)

ever-: Erkeği evlendirmek. (Top.01/38) (Top.02/39) (Top.04.1/17) (Top.06/12) (B y.01/21)

evrah: Evrak. (Top.06/61)

ev r-  ev r-: Evirmek  evirmek. (Top.07/116)

eya: (Tom.02/86)

 yce:  yice. (Top.04.1/81, 131)

 yi:  yi. (Tom.01/22, 81) (Tom.02/103) (B y.01/55) (Orh.01/22, 73, 74, 193, 263)

eyle:  yle. (Tip.01/50, 71) (Top.04.1/114) (Top.07/52, 55) (Orh.01/169)

 y l g:  yilik. (Orh.01/63, 70)

ezen: Ezan. (Top.04.1/56)

f

fabır a: Fabrika. (Top.07/33)

fabru a: Fabrika. (Top.07/8)

fadime b ceği: Uğur b ceği. (Tip.02/36)

fa ır: Fakir. (Top.07/27)

f lan: Falan. (Top.02/20) (Top.04.1/141) (Top.06/63) (Tom.02/156) (Tip.02/16)

ferman: Fermuar. (Top.06/21)

feselli: Bir  eşit katmer. (B y.01/12, 50, 51) (B y.03/28)

fesih: Ayırt edilebilen, kendine  zg . (Tip.01/4)

fini: K pek yavrusu. (Orh.01.1/51)

f h re: Fakir. (

g

ğab: Kap. (Orh.01/247) (Top.04.1/132)

ğaba: Kaba, estetiksiz. (Top.04.1/20) (Büy.04/18) (Top.02/17)

ğabar-: Hamurun mayalanması. (Tom.01/24, 25)

ğabarDma tozu: Kabartma tozu. (Büy.01/59)

ğabine: Kabile, sülale. (Tom.02/25)

ğabul et-: Kabul etmek. (Büy.03/21, 24) (Top.07/138)

ğaÇ: Kaç. (Tom.02/46, 148) (Büy.02/12, 56) (Top.04.1/152)

ğaÇ-: Kaçmak. (Top.07/24)

ğaçir-: Kaçırarak. (Top.01/14)

ğaD-: Katmak, ilave etmek. (Top.04.1/141) (Orh.01/179) (Tom.02/152)

ğadár: Kadar. (Tom.01/17, 39) (Tom.02/13)

ğadár: Kadar. (Tom.01/17, 39) (Tom.02/13)

ğader: Kadar. (Orh.01.1/87)

ğader: Kadar. (Orh.01/122, 236, 246, 251)

ğader: Kadar. (Orh.01/122, 236, 246, 251)

ğadı: Kadı. (Tom.02/126)

ğadıgiller: Bir lakap. (Top.04.1/70)

ğadılı: Kadılı köyü. (Tom.02/11) (Büy.03/13)

ğaDmer: Katmer. (Tip.02/4) (Top.04.1/37)

ğah-: Kalkmak. (Tom.01/50) (Tom.02/146, 167) (Büy.01/51) (Top.04.1/50, 62, 156) (Top.07/95, 128) (Orh.01/085, 188, 206)

ğal-: Kalmak. (Orh.01/61)

ğaldur-: Kaldırmak. (Top.07/99, 100) (Orh.01/50)

ğalic: Küçük ocak. (Top.07/174)

galuç, gahç: Küçük orak. (Tip.01/22)

ğalunlaş-: Kalınlaşmak. (Top.04.1/132)

ġanı: Kağı. (Tom.02/120)

ġapi: Kapı. (Top.07/37) (Büy.01/49) Evin bahçesi anlamında. (Top.07/31)
(Top.04/20) (Büy.01/49) (Top.04.1/11, 59, 130, 159, 172)

ġapu: Kapı. (Tom.01/83) (Top.04.1/46)

ġar: Kar. (Top.04.1/53, 93)

ġarâġol: Karakol. (Tom.02/95, 97)

ġardaş: Kardeş. (Top.04.1/18) (Top.07/40) (Orh.01/75)

ġarı: Kadın. (Top.04.1/21)

ġari: Kadın. (Top.04.1/65)

ġariş: Karış. (Top.07/132, 168)

ġarmanġaruşuġ: Karmakarışık. (Top.07/67)

ġarşulaşdur-: Karşılaştırmak. (Orh.01/238)

ġaside: Kaside. (Tip.01/65)

ġaşıuġ: Kaşık. (Top.04.1/141)

ġat-: Katmak. (Tom.01/24) (Büy.01/53) (Top.02/35) (Top.04.1/135) (Top.07/169)

ġatuġ: Katık, ayran. (Tip.02/36)

ġāvalti: Kahvaltı. (Top.041/62)

ġavileş-: Katı hâle gelmek. (Top.04.1/90)

ġavur-: Kavurmak. (Tom.01/6, 27) (Orh.01/23) (Orh.01/23, 97, 98)

ġayfe: Kahve. (Top.04.1/5)

ġayli: Artık, bundan böyle (Top.07/14, 128, 161) (Orh.01.1/1)

Zorluk. (Top.07/104)

gayli: Artık. (Orh.01.1/1)

ġaynaġ: Kaynak. (Orh.01/260)

ġayve: Kahve. (Top.07/36)

ġaz maaciri: Kaz muhaciri. (Top.04.1/30) (Top.06/92)

ğaz: Kaz. (Top.04/29) (Top.04.1/40, 41, 59, 176) (Top.06/86, 90, 91)

gazá düğünü: Kaza düğünü, ilçe düğünü. (Orh.01/35)

geçür-: Geçirmek. (Orh.01/129)

gêd-: Gitmek. (Tom.01/82) (Tom.02/87) (Top.04.1/105) (Orh.01/6, 40, 85)

geD-: Gitmek. (Tom.01/91) (Tip.01/45) (Top.06/130, 131, 132, 137) (Top.07/14, 41)

gêd-: Gitmek. (Tom.02/86) (Orh.01/6, 40, 51, 85, 233, 256) (Top.04.1/105)

geldimin: Gelince. (Orh.01/165)

gelinlik: Gelin kız. (Top.02/40) (Büy.01/1) (Top.01/25)

gelōni: Geleni, gelen kişiyi. (Top.04.1/104)

gelün: Gelin. (Top.07/152, 153)

genden: Kendiliğinden. (Orh.01/123)

gendi: Kendi. (Orh.01/54, 107) (Tom.02/1) (Top.04.1/60, 61, 115, 152) (Top.06/12, 51)

gêne: Yine. (Orh.01/207)

gene: Yine. (Tom.02/103) (Top.04.1/58) (Top.06/104) (Orh.1/9, 48, 67)

geS-: Gezmek. (Orh.01/37) (Top.04.1/58)

gêt-: Gitmek. (Büy.01/52) (Tom.02/26) (Top.04.1/65, 103) (Orh.01/175)

gettir-: Getirmek. (Top.01/26)

getür-: Getirmek. (Orh.01/19, 95, 184) (Tom.01/53)

gêy-: Giymek. (Tom.01/56) (Orh.01/222)

gezdür-: Gezdirmek. (Orh.01/143, 160)

gezen-: Gezinmek. (Orh.01/162)

ğıbn: Hamur işi yemekler. (Top.01/18)

ğıraç: Kıraç. (Tom.02/82, 86)

ğıraÇlar: Yer adı. (Top.06/115)

ğırıl-: İncelmek. (Tom.02/184)

Yaralanmak. (Orh.01/183)

ğırlent: Kırılent. (Tip.02/9)

gırnata: Kılarnet. (Top.06/120)

Ğırşehir: Kırşehir ili. (Büy.02/46) (Tip.01/59) (Orh.01/142)

ğıS: Kız. (Top.07/145)

ğıstar-: Kıstırmak. (Orh.01/209)

ğış: Kış. (Top.04.1/54, 93) (Top.05/7)

ğıvırma: İncelme. (Tom02/156)

ğıy-: Kıymak. (Tip.02/42)

gıyica: Kıyıcı. (Top.04.1/90)

ğız: Kız. (Tom.01/20) (Tip.02/17) (Orh.01/3, 16, 72) (Top.04.1/153, 161) (Top.06/2, 22) (Top.07/6)

ğizarDDur-: Kızarttırmak. (Orh.01/19)

gi: ki bağlacı. (Büy.02/63, 66)

gimi: Gibi. (Top.04.1/9, 57) (Orh.01/57, 122, 159)

gine: Yine. (Tom.01/82) (Tom.02/144) (Tip.02/21) (Büy.01/64)

ğoca: Koca. (Top.04.1/10) (Büy.01/24) (Büy.02/53) (Orh.01/11, 53, 171)

gocuğ: Elbise, mont. (Top.06/20, 23)

ğoç: Koç. (Orh.01/175)

godi: Sokakları gezerek satış yapan. (Top.04.1/110, 111, 112)

ğoh-: Kokmak. (Tip.01/53)

ğomşi: Komşu. (Tip.02/6) (Büy.01/64)

ğondah: Kundak. (Top.07/78)

ğonuş-: Konuşmak. (Tom.02/57, 49) (Büy.01/1) (Büy.03/29) (Büy.04/28) (Top.04.1/9, 20, 29, 57)

ğopuğluğu: Kopukluğu, ayrılığı. (Top.07/30)

górev: Görev. (Tip.01/62, 68)

gorhi: Korku. (top.06/46)

ğoşam: Avuç. (Tom.01/16)

goştür-: Koşturmak. (Top.01/15)

ğoy-: Koymak. (Tom.01/16, 19, 42) (Orh.01/19) (Top.04.1/5, 61, 140, 141) (Tip.02/10)

göç-: Evlenmek. (Tom.02/8, 127) (Büy.02/4)

göçür-: Evlendirmek. (Top.01/38)

göllen-: Su altında kalma. (Top.04.1/172, 173)

görmâh: Görmek. (Tom.01/81)

görüm: Görümce. (Büy.01/2)

gözel: Güzel. (Tom.01/5, 7, 10, 34, 39) (Büy.01/53) (Top.02/29)

ğufa: Kova. (Orh.01/109)

gúl: Gül. (Tip.01/53)

gumpür: Patates. (Tip.02/36)

ğundahla-: Bebeği bezle sarmak. (Top.04.1/28)

ğurban ol-: Kurban olmak. (Tom.01/1, 42, 35, 76) (Orh.01/158) (Tom.02/104) (Top.07/2, 14) (Büy.01/7, 42, 75) (Büy.04/30)

Gúrci: Gürcü. (Tip.01/41)

ğurşın: Kurşun. (Top.06/102)

gusgus: Bir çeşit yemek. (Orh.01/104, 105, 111, 118, 126)

ğuşluğ: Kuşluk. (Tom.01/65)

gúvê: Koca.(Orh.01/14)

ğuvet: Kuvvet. (Orh.01/67)

ğuyla-: Yıkamak. (Tom.01/51)

guyla-: Yıkamak. (Tom.01/77)

ğuylanma: Beddua etme. (Top.04.1/76)

günüz: Gündüz. (Top.04.1/102)

h

h      : Katmer. (Top.04.1/36, 37)

h     : Kadar. (Tom.01/74)

h     : Kadar. (Tom.02/2) (Top.06/48)

h      : Hafıza (Orh.01/4, 5)

h     : Hakkı. (Orh.01/135, 190)

h     : Kahrır. (Top.07/22)

h    : Teyze. (Top.02/25) (Top.03/12)

h    : Helal. (Orh.01/237) (

h   : Hemen. (Top.07/44)

Hamam: Sarıkaya il esi. (Top.02/43) (Top.06/115, 116)

hamır: Hamur. (Tom.01/23, 24) (Top.04.1/36, 86)

hamur e     -: Hamur mayalamak. (Orh.01/97)

harman: (Top.04.1/164) (Top.05/5) (Top.07/110, 114)

hasa : (Tom.02/71)

hashas: Bek i. (Top.07/42, 43)

haside: Bir  e  it tatlı. (Top.04.1/139)

hassuta: Bir  e  it tatlı. (Top.04.1/137)

hastaluh: Hastalık. (Orh.01/5, 271) (Top.07/19, 20)

ha      ed-: Mahvetmek. (Tom.02/188)

hatı   -: Hatırlamak. (Top.04.1/102)

hatir: Hatır. (B   .01/54)

h     : Hatta. (Tom.02/3, 17)

havaslan-: Heves etmek. (Tom.02/74) (Top.07/39)

havlı: Havlu. (Tip.02/11)

havlu: Avlu. (Tip.02/36)

hayá: Hayâ. (Tip.01/5)

hayat: Salon. (Tip.02/36)

hayillí: Hayırlı. (Orh.01/77)

hayıllí: Hayırlı. (Orh.01/154)

hayirli: Hayırlı. (Tom.01/88) (Top.04.1/171)

hazın: Yiyecek. (Top.05/7)

hazurlan-: Hazırlanmak. (Orh.01/223)

he mi?: Öyle mi? (Top.04.1/16)

hē: Evet. (Top.04.1/2, 6, 147, 148) (Büy.01/45) (Büy.03/15) (Orh.01/231)

hêç: Hiç. (Büy.04/29) (Orh.01/58) (Tom.02/49)

heÇ: Hiç. (Top.04.1/98, 102) (Top.06/68) (Top.07/48)

hedig: Haşlanmış buğday. (Top.07/172)

hēlen: Hâlâ. (Top.07/20)

hemşeri: Hemşehri. (Tom.02/127)

heneke: Oyunda bir nesne. (Top.06/101, 104)

her kişi: Herkes. (Top.06/94)

herif: Koca, adam. (Tom.01/80, 82) (Top.04.1/87) (Top.06/41)

herkeş: Herkes. (Top.04.1/68)

herkez: Herkes. (Tip.02/21)

herkiş: Herkes. (Top.07/118, 120, 121, 124)

hersle-: Hırslanmak. (Orh.01/193)

hınkal: Bir çeşit yemek. (Tom.02/35)

hırhırmadıh hırhıhlı: (Top.01/34)

hısım ahraba: Akraba. (Tip.01/22)

hısım: Akraba. (Orh.01/208)

hış hış: (Top.06/56)

hızmet: Hizmet. (Orh.01.1/60)

hızmetci: Hizmetçi. (Orh.01.1/86)

hindibağı: Bir çeşit yemek. (Büy.01/58)

hingāl: Bir çeşit yemek. (Orh.01/88)

hinkal: Bir çeşit yemek. (Tom.01/67) (Top.01/18)

hin̄kal: Bir çeşit yemek. (Top.04.1/166)

hin̄kal: Bir çeşit yemek. (Top.07/163, 165)

hor: Çeşme. (Top.06/119)

horanta: Aile. (Tom.01/69) (Tom.02/169) (Büy.01/23)

hoşaf: Hoşaf. (Top.07/146)

hoşbeş: Muhabbet. (Tom.02/128)

hórmetli: Hürmetli. (Tom.02/30)

höyük: Yerleşke. (Tom.02/67, 68)

ı

ırhaDluh: Tarla işi. (Tom.02/76)

i

iÇ: İç. (Top.04.1/135)

iÇ-: İçmek. (Top.04.1/154)

içün: İçin. (Top.04.1/157)

idare: Işık. (Tip.02/36)

idde: İddea. (Orh.01.1/74)

ilçi: Elçi. (Top.06/113)

ilegen: Leğen. (Top.02/44)

ilisdir: Süzgeç. (Tip.02/36)

imeci: İşi birlikte yapan. (Top.07/171)

inci-: Kırılmak. (Tip.01/67)

insanluh: İnsanlık. (Orh.01/63)

irab: Hiçbir değeri ve önemi yok. (Orh.01.1/48)

isid-: Isıtmak. (Orh.01.1/5)

isiD-: Isıtmak. (Top.04.1/21, 117)

islad-: Islatmak. (Orh.01/257) (Top.07/173)

ısrar: Israr. (Top.04.1/154)

işDe: İşte. (Ahs.01/5) (Tom.02/61) (Top.04.1/50, 69, 71) (Büy.01/4)

itele-: Vurmak. (Top.07/77)

k

kād: Kağıt. (Tom.02/162)

qamara: Kamera. (Top.01/15)

kapu: Kapı. (Top.04/17)

karip: Garip. (Top.01/8, 9)

kayın: Kocanın erkek kardeşi. (Top.01/20, 21)

kendir: Kenevirden yapılmış tahıl, çedene. (Top.07/171, 172)

kene: Zehirli bir böcek. (Tip.01/18)

kerkle-: Sıkılaştırmak. (Tip.02/25)

kerpiç: Duvar örmede kullanılan kalıp. (Tom.02/139)

kestür-: Kestirmek. (Top.04.1/135)

ketbed-: Yok saymak. (Orh.01/190)

kete: Bir çeşit ekmek. (Tom.01/5, 37) (Tip.02/4) (Top.04.1/39) (Orh. 01/92, 93, 94, 103)

kevrek: Sert. (Büy.01/53)

kıbın: Bir çeşit yemek. (Top.02/8)

kibi: Gibi. (Top.04.1/20)

kiÇi: Kişi. (Top.06/51)

kingi: Şimdi. (Top.07/11)

Kirezoğlu: Kirazoğlu. (Orh.01.1/23)

kirkal: Hayvanı bağlamak ip takılan yer. (Tip.02/25) ¹⁴

kirman: Elde yün eğirmeye yarayan araç. (Orh.01.1/17)

kirman: Yünü eğirip ip yapan araç. (Top.07/177, 178)

kófte: Köfte. (Tip.02/16)

kólü: Köylü. (Tip.02/22)

kom: Komşu. (Orh.01/176)

kór: Kör. (Orh.01.1/89)

kóy: Köy. (Tip.01/12) (Tip.02/1, 8)

köÇ-: Evlenmek. (Top.06/125)

köçür-: Evlendirmek. (Top.04.1/17) (Top.06/12)

körpe: Keçi yavrusu. (Tip.02/36)

körüG: Maden yeri. (Ahs.01/10)

köstava: Kürek. (Tip.02/36)

kúltúr: Kültür. (Tip.01/1)

kurün: Hayvanların su içtiği kap. (Tip.02/28)

I

laab: Lakap. (Top.06/31, 35, 131)

lağab: Lakap. (Top.04.1/68)

¹⁴ Bk. Sevgi Şenol, “Ardanuç-Artvin (Merkez)-Posof-Şavşat-Yusufeli Ağızlarında Türkçe Söz Varlığı” Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021, Ankara, s.139.

lapata: Ekmek pişirmede kullanılan kürek. (Büy.01/68)

lasDiG: Ayakkabı. (Top.01/6)

lazut: Mısır bitkisi. (Tip.02/36)

lē: Değil mi? Anlamında kullanılan söz. (Tom.02/87)

lisan: Dil, konuşma. (Büy.02/30) (Tip.02/5)

lo lo: Bir çeşit oyun.¹⁵ (Top.06/121)

loanta: Lokanta. (Orh.01/262)

lohum: Lokum. (Top.07/160)

lūfed-: Lutfetmek. (Büy.01/31)

m

maacir: Muhacir. (Top.06/134) (Top.04.1/73) (Tom.02/145)

madımah: Bir çeşit ot, madımak. (Tom.02/51, 161)

māfiş: Bir çeşit yemek. (Büy.01/59)

mágám: Makam. (

maḥat: Oturulan yer, sedir. (Top.06/1)

mahsus: Özgü. (Tip.01/13)

mal: İnek. (Orh.01/23) (Top.05/7)

mama: Anne. (Top.02/23)

melmeket: Memleket. (Top.07/11, 25, 165)

¹⁵ Bk. (Sanal, 2014a: 300). “Gençlerin gece vakti ve iki ekip hâlinde oynadıkları, “saklambaç” benzeri yöresel bir oyun. Ekiplerden biri saklanırken; onları arayıp bulmakla görevli ekibin yanında, saklananların bir adamı olur. Bu kişi kendi arkadaşlarına “lo lo!” nidalarıyla arayıcı ekibin yaklaştığını, yakalanmamak için yerlerini değiştirmelerini uzaktan ikaz etmiş olurdu. Oyunun sonunda kaybeden ekibi, “cereme” tabir edilen ve birkaç hafta sürecek cezalar beklerdi.”

memleGeD ğaDmeri: Kete. (bk.) (Tip.02/4)

memüzce: Temizce. (Tom.01/27)

men: Ben. (Orh.01/30)

merek: Samanlık. (Tip.02/23)

mesel: Masal. (Orh.01.1/95)

meşur: Meşhur. (Tom.02/121) (Top.01/17) (Top.06/52, 53) (Büy.01/71)

mir: Bir çeşit oyun. (Top.06/106)

motör: Traktör. (Tom.02/84)

motur: Traktör. (Top.07/31, 120) (Orh.01/245)

móhür: Mühür. (Orh.01.1/25)

mu'acir: Muhacir. (Top.01/17)

múázzılıh: Müezzín olma. (Tip.01/60)

muḥāt ol-: Dikkat etmek. (Orh.01.1/58)

muḥdarlıh: Muhtar olma. (Top.06/30)

muhDarluh: Muhtar olma. (Orh.01/56)

muhtelif: Çeşitli. (Tip.01/58)

müşerref: Şeref sahibi. (Orh.01/7, 71)

n

nacaḥ: Nacak. (Top.02/30)

narmıh: (Tip.01/29)

nási: Nasıl. (Orh.01/105, 190)

nasi: Nasıl. (Tom.01/11)

nası: Nasıl. (Tom.01/37)

nasil: Nasıl. (Orh.01.1/25)

nasub: Nasip. (Tom.01/49)

nene: Nine. (Büy.01/18) (Büy.03/23)

nérde: Nerede. (Top.07/44)

neydir: Ne iş. (Top.02/18) (Top.06/60, 121)

nobīm: Ne bileyim. (Top.04.1/34)

nö bilim: Ne bileyim. (Top.07/97)

o

obür: Diğer. (Top.06/107, 121)

ocā tütüt-: Evde yaşamak. (Tip.01/33)

oĝla: Oklava. (Orh.01.1/13)

ogli: Oĝlu. (Orh.01/268)

ogulluk: Damat. (Tom.01/52)

oĝi-: Okumak. (Tom.02/38) (Top.04.1/163) (Top.07/33, 34, 88)

oĝlavi: Oklava. (Tom.01/17) (Orh.01/100)

oĝu-: Okumak. (Top.06/17) (Tom.02/49, 187) (Tip.02/2) (Top.04.1/56, 148)

oĝula: Oklava. (Büy.02/46) (Top.04/3)

okúz: Öküz. (Tip.01/29)

ol: Oĝlan. (Büy.01/47) (Büy.02/19) (Top.06/125) (Tom.02/165)

ól-: Ölmek. (Top.01/8)

olan: Oĝlan. (Büy.01/73) (Tom.02/178)

omaç: Bir çeşit yemek. (Top.02/36)

ón: Ön. (Tom.01/40)

ónce: Önce. (Tip.02/4)

onuçün: Onun için. (Orh.01/137)

oraḥ: Ekinin biçildiği zaman. (Tip.02/22)

ortaluk: Ortalık. (Tom.01/54)

osan-: Usanmak. (Tip.01/62)

ossa: Olsa. (Tom.01/86) (Orh.01/150)

ossun: Olsun. (Orh.01/3, 25, 45, 89, 237) (Tom.01/45)

otır-: Oturmak. (Büy.01/10)

otir-: Oturmak. (Tip.01/46) (Top.04.1/103) (Top.03/13)

oyin: Oyun. (Top.06/79)

ö

ög: Ön. (Orh.01.1/40) (Top.04/17)

öle: Öyle. (Büy.01/33, 45) (Büy.02/79) (Top.02/5)

öle: Öyle. (Tom.02/7, 61, 87, 93) (Top.06/25, 56, 121) (Tom.01/79)

ön: Ön. (Tip.01/47)

öndür-: İndirmek. (Top.07/152)

öret-: Öğretmek. (Büy.02/31)

öretmen: Öğretmen. (Büy.01/41, 50) (Büy.02/21, 22, 23)

öşü-: Üşümek. (Orh.01/173)

öz dil: Değişmemiş, saf dil. (Top.04.1/9)

p

paḥla: Fasulye. (Tip.02/36)

papya: (Top.06/22)

parkaç: Bakraç. (Tip.02/13)

pat put: Az. (Top.06/26)

patat: Büyük hamuz parçası, bezisi. (Tip.02/9)

patatis: Patates. (Top.06/52) (Top.07/97)

patatüs: Patates. (Top.07/49)

patos: Batöz. (Tom.02/74)
pehlivan: Güreş eden. (Orh.01/25, 26)
pendir: Peynir. (Orh.01.1/4)
pendir: Peynir. (Orh.01/259)
perdá: Perde. (Tom.02/189)
peşgir: Havlu. (Tip.02/11)
peşgun: Yemek masası. (Tip.02/12)
peştambal: Giysi. (Top.06/47)
piçā: Bıçağı. (Top.06/129)
püskūt: Bisküvi. (Top.06/160)

s

sabānen: Sabahleyin. (Top.07/95)
safa: Safha. (Tom.02/15)
safa: Sefa. (Top.07/1)
saġluḥ: Sağlık. (Orh.01/70)
sagluḥ: Sağlık. (Tom.01/93)
saġdiç: Sağdıç. (
sahab: Sahip. (Top.07/145)
sālh: Sağlık. (Top.04.1/174)
sāluḥ: Sağlık. (Tom.01/45)
sambaḥ: Hayvanın boynundaki ip. (Tip.01/40)
samen: Gelinle birlikte kız evine gelen konuklar. (Orh.01/42)
sami: Hayvanı bağladıkları yer. (Tip.01/39)
sán: Sen. (Orh.01/4, 8) (Tom.02/53)
sar-: Sermek. (Tom.01/57)

saraş: Lakap adı. (Ahs.01/15)

Saten: Zaten. (Top.04.1/4, 118)

savci: Savcı. (Orh.01/86)

savuh: Soğuk. (Top.04.1/54, 145) (Orh.01/204)

savuh: Soğuk. (Top.06/22)

sayı: Gerçek. (Tip.02/36)

sayib ol-: Sahip olmak. (Top.06/62)

sefilluh: Sefillik. (Top.07/28)

sehim ol-: Paylaşmak. (Top.07/131)

selemetlih: Selametlik, esenlik. (Orh.01.1/49)

sená: Sene. (Tip.01/67)

sene: Sana. (Top.04.1/59, 130) (Orh.01/271)

sep-: Serpmek. (Orh.01/115, 117, 124)

serôm: Serum. (Top.01/26)

serpenek: Duvar üzerindeki yağmurluk. (Top.6/122)

sesle-: Seslenmek, söylemek. (Büy.01/31)

seyrek: Yarım akıllı. (Top.04.1/77)

sıla-ı rahim: Akraba ziyareti. (Tip.01/13)

sicah: Sıcak. (Top.04.1/166) (Top.07/103)

sirpele-: Dökmek. (Tom.01/19)

sôfra: Sofra. (Orh.01/9)

sora: Sonra. (Tom.02/30, 84)

soyha: İşe yaramaz, lanet. (Orh.01/202)

soyuh: Soğuk. (Top.07/20)

sôhbet: Sohbet. (Orh.01/234, 235)

sömelek: Kundak. (Top.02/36)

sufra: Sofra. (Orh.01/60)

sükutluh: Sükûtluk. (Top.07/45)

sürD: Sürtmek, sürmek. (Tom.01/39)

süri: Sürü. (Orh.01/61, 251)

sütçi: Sütçü. (Top.05/1)

Ş

şehir: Şehir. (Top.04.1/9, 19) (Top.07/170)

şibi: Ördek. (Tom.01/77)

şimdiG: Şimdi. (Tip.01/62) (Top.04.1/31, 156)

şimid: Şimdi. (Orh.01/162)

şindi: Şimdi. (Orh.01/9) (Top.04.1/160, 164) (Top.07/40)

şirab: Katılık. (Top.04.1/118)

şöle: Şöyle. (Tom.01/28)

şötü: Yağlı ekmek. (Tip.02/5)

şuşe: Lamba. (Orh.01.1/18)

şuşeli: Gaz lambası. (Tip.02/36)

şuur: Bilinç. (Tip.01/63, 71)

t

tab: Tabi. (Top.04.1/53)

tabtaba: Oyun kuralı. (Top.06/107)

taeyeti oñu-: Tahiyat duasını okumak. (Top.06/45)

talán: Yağma. (Tom.02/140, 144)

tandır: Ekmek yapılan yer. (Tip.02/7) (Top.06/53)

tandır egmeği: Tandır ekmeği. (Tip.02/7) (Top.06/53)

tandur eGmegi: Tandır ekmeği. (Top.04.1/51, 52) (Top.06/54)

tandur: Tandır. (Tom.01/18) (Top.04.1/46, 79, 83, 84)

taniş-: Tanışmak. (Top.04.1/10)

tanuş-: Tanışmak. (Orh.01.1/1)

táráf: Taraf. (Orh.01/38)

tarap: Taraf. (Orh.01.1/78)

tatluluḡ: Tatlılık. (Orh.01/253)

teG: Tek. (Top.04.1/18) (Orh.01/16) (Top.07/57, 77) (Orh.01/16)

tekdam: Tek oda. (Top.07/101)

tekne: Çeşme önünde hayvanların su içtiği yer. (Tip.02/26, 28)

tene: Tane. (Top.04.1/16, 170) (Top.07/31)

teneke: Kova. (Orh.01/128, 261)

tengel: Tepe takla. (Top.06/106)

tenger: Tanker. (Orh.01/247)

teraf: Taraf. (Top.04.1/155)

terek: Dolap rafı. (Orh.01/210)

tesbáh: Tesbih. (Orh.01/144)

teşt: Leğen. (Orh.01/20)

tezeg: Tezek. (Top.04.1/81)

tırpan: Tarım aleti. (Tom.02/73) (Tip.02/22) (Top.07/110)

tik: Dik. (Top.06/106)

tohan: Dokun. (Top.06/106)

toḡu-: Dokumak. (Top.07/171, 178)

tomatis: Domates. (Tip.02/36)

topaḡ: Topak, yuvarlak. (Tom.01/9)

topaḡla-: Topaklamak. (Tom.01/16, 40)

topraḥ: Toprak. (Tip.02/43) (Top.02/50)

torbā tōk-: Torbaya dökmek. (Top.04.1/119)

toşḡa: Camız yavrusu. (Top.06/59)

toy işü: Çocuk işi. (Orh.01/192)

toy yeri: Oyun yeri. (Top.07/170)

tozilmiş şeker: Tozulmuş şeker, toz şeker. (Top.07/50)

tōk-: Dökmek. (Top.04.1/91, 119, 143) (Orh.01/122) (Tom.01/36) (Top.07/110)

tuDḡun: Tutkun, bağlı. (Tom.02/19)

tüken: Dükkan. (Top.07/8)

tümi: Tümü. (Orh.01/179)

türki: Türkü. (Top.06/72)

Türkman: Türkmen, yerli halk. (Tom.02/182,185)

Türkmen: Yerli halk. (Top.01/13) (Top.04.1/72) (Top.06/17)

türli: Türlü. (Top.06/24)

u

ufaḡ: Ufak. (Orh.01/119, 186)

ufah: Ufak. (Tom.01/31, 39) (Top.06/41, 59)

uḡra: Un. (Tom.04/15)

ūrla-: Uḡurlamak. (Tom.02/127)

uṣah: Uşak, erkek evlat. (Tip.02/36)

uyduruh: Uyduruk, uydurma. (Top.06/46)

ü

üçgenli hinkal: Bir çeşit yemek. (Tom.02/35)

üçún: İçin. (Tip.01/17)

üfele-: Parçalamak. (Orh.01/118)

üşlüğa: Üçe. (Orh.01/233)

üzerlik: Bir çeşit ot. (Top.01/36)

üzim: Üzüm. (Top.04.1/128)

v

vaa!: Şaşırma ifadesi. (Top.02/27) (Top.03/11)

vahıDı: Vakitli. (Top.04.1/43)

valıbağ: Bir çeşit yemek. (Tom.02/162)

vāri: Varis alan. (Orh.01/16)

velibā: Bir çeşit yemek. (Top.04.1/38)

velibağı: Bir çeşit yemek. (Büy.01/56) (Büy.03/28) (Top.01/18)

vermâğ üçün: Vermek için. (Orh.01/247)

Veysál Ğaranè: Veysel Karani. (Orh.01/147)

y

ya ya!: Evet. (Top.04.1/30, 75, 115)

yabdur-, yaBDur-: Yaptırmak. (Top.06/68, Top.07/159)

yağluca: Yağlı. (Orh.01/125)

yagmir, yağmır: Yağmur. (Tom.01/58 - Top.04.1/111-112)

yahın: Yakın. (Tip.01/52, Tip.01/67 - Orh.01/218)

yağuşdur-: Yakıştırmak. (Tom.01/87)

yalanuz: Yalnız. (Orh.01.1/83)

yalnuz, yalunuz, yañlız : Yalnız. (Top.04.1/109 - Top.07/94 - Büy.02/3)

yañıl-: Yanılmak. (Orh.01/50)

yani: Yana. (Tom.01/20)

yapuş-: Yapışmak. (Orh.01/123)

yarayıslı: Faydalı. (Tip.01/54)

yarenlüg [yarenlik]: Dostça söyleşme. (Orh.01/236)

yarişci [yarişçi]: Yarış yapan. (Orh.01/25)

yaşlı: Yaşlı. (Top.07/14, 17, 119 - Orh.01/156)

yaşmaḥ [yaşmak]: 1. Başörtüsü. 2. Örtüyü ağzı kapatacak şekilde bağlama. (Top.06/137, 138)

yatumuna: Enine, yatımına, olduğu gibi. (Top.06/106)

yavrí, yavri: Yavru, evlat, çocuk. (Tip.01/62 - Tom.01/85)

yay-: Yayıkta süt dövmek. (Top.04.1/124)

yayuḥ: [Yayık] Yoğurt ya da süttten yağ çıkarmaya yarayan araç. (Top.04.1/124)

yazdur-: Yazdırmak, kaydolmak. (Orh.01/138-139)

yazi: Düz yer. (Top.07/150)

yazma: Başötüsü. (Tip.02/36)

yazuḥ: Yazık. (Tip.02/36)

yé-: Yeme. (Tom.01/73-78)

yekine: Bir işi zorlanarak yapmak. (Tom.01/60)

yene: Yeni. (Top.07/173)

yetüş-: Büyümek. (Orh.01/232)

yıḥ-: Yıkma, devirme. (Tom.02/144 – Orh.01/27)

yıḥa-: Yıkamak, temizlemek. (Tip.01/35)

yoğ: Yok. (Orh.01/57 – Top.07/16, 22, 55, 133)

yogır-, yoğır-: Yoğurmak. (Tom.01/11, 24, 37) – (Büy.01/51, 53)

yohla-: Yoklamak, bakmak. (Orh.01/192)

yol-: Kökünden koparmak. (Top.03/7) – (Tip.02/22)

yōsa: Yoksa. (Top.04/9, 107) – (Tom.02/30)

yörü-, yörü-: (Top.07/52, 70, 153) - (Orh.01/166) - (Büy.04/17)

yufa, yuḥa: Yufka ekmeği. (Büy.01/70) – (Top.04/1) – (Top.04.1/2, 6, 52) - (Top.06/56) – (Orh.01/256)

yuhari: Yukarı. (Tom.01/82)

yum-: Bükmek. (Tom.01/71) – (Orh.01/89, 99)

yumağ: Yumak. (Top.07/176)

yüng: Yün.

y.+ü yaka- (Tip.02/39)

yüzerlik: Üzerlik. Nazara karşı tütsüsü yapılan bir bitkidir. (Top.04/9)

z

zabā: Sabah.

z.+nen (Top.07/35)

zakat: Zekat.

z.+ına (Orh.01/176)

zami: Hayvanlara bağlanan ip. (Tip.02/24)

zati: Zaten. (Orh.01/148,231)

Zeynab: Zeynep adı. (Orh.01/246)

zobi: Saf.

z.+giller (Top.04.1/71, Top.06/33)

zuhur et-: 1. Ortaya çıkmak. 2. Geçmek. (Tom.02/136)

zuman: Zaman. (Top.02/21)

EKLER – FOTOĞRAFLAR

Sarıkaya/Tomarcahüyükü Köyü Girişi

Sarıkaya İlçe Merkezi – Roma Hamamı

Tipideresi Köyü – İsmail Şahan ve oğlu Ömer Şahan

Toprakpınar Köyü

Tomarcahöyüğü Köyü – Songül CAN

Tomarcahöyüğü Köyü – Adem Eker ve Ümit Sedef

Büyükören Köyü – Ferdaniye ÖZDEMİR

Büyükören Köyü – Nakise Güler ve eşi Mehmet Güler

Büyükören Köyü – Ferdaniye ÖZDEMİR

Büyükören Köyü – Nihat ÖZDEMİR

Toprakpınar Köyü – Reyhan ALTUN

Toprakpınar Köyü Eski Muhtar Evi

Toprakpınar Köyü Eski Muhtar Evi

Toprakpınar Köyü Eski Muhtar Evi

Toprakpınar Köyü Eski Muhtar Evi

Sarıkaya Şâirler, Yazarlar ve Müzisyenler Derneği

Toprakpınar köyü eski muhtar yeri. *Buradaki tavan işlemesi, eski muhtar tarafından Kars'taki tarihî camilerinden esinlenerek yaptırılmıştır.*

Toprakkınar Köyü Eski Muhtar Evi

Toprakkınar Köyü Eski Muhtar Evi

Toprakpınar Köyü – Gülhanım EFE

Toprakpınar köyü eski muhtar odasından.

Kirman - Toprakpınar köyü eski muhtar odasından.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Zeynep GÖKKAYA

EĞİTİM

2010 - 2014 : Şehit Mücahit Erbaş Anadolu İmam-Hatip Lisesi

2014 - 2018 : NÖHÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

YABANCI DİL : İngilizce

YAYINLAR

